

ΠΛΑΤΩΝ
ΤΙΜΑΙΟΣ

Εισαγωγή · μετάφραση · σχόλια
ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΛΦΑΣ

ΤΡΙΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»
Ι.Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε.
ΑΘΗΝΑ 2013

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΤΙΜΑΙΟΣ ΕΡΜΟΚΡΑΤΗΣ ΚΡΙΤΙΑΣ

- 17 a ΣΩ. Εἶς, δύο, τρεῖς· ὁ δὲ δὴ τέταρτος ἡμῖν, ὃ φίλε Τίμαιε, ποῦ τῶν χθές μὲν δαιτυμόνων, τὰ νῦν δὲ ἐστιατόρων;
- ΤΙ. Ἀσθeneιά τις αὐτῶ συνέπεσεν, ὦ Σώκρατες· οὐ γὰρ ἂν ἐκὼν τῆσδε ἀπελείπετο τῆς συνουσίας.
- ΣΩ. Οὐκοῦν σὸν τῶνδὲ τε ἔργον καὶ τὸ ὑπὲρ τοῦ ἀπόντου· ἀναπληροῦν μέρος;
- b ΤΙ. Πάνυ μὲν οὖν, καὶ κατὰ δυνάμιν γε οὐδὲν ἐλλείψομεν· οὐδὲ γὰρ ἂν εἶη δίκαιον, χθές ὑπὸ σοῦ ξενισθέντας οἷς ἦν πρόβου ξενίοις, μὴ οὐ προθύμως σὲ τοὺς λοιποὺς ἡμῶ ἀνταφειστιάω.
- ΣΩ. Ἐὰρ οὖν μέμνησθε ὅσα ὑμῖν καὶ περὶ ὧν ἐπέταξα εἰπέω;
- ΤΙ. Τὰ μὲν μεμνήμεθα, ὅσα δὲ μὴ, σὺ παρῶν ὑπομνήσεις μάλλον δέ, εἰ μὴ τί σοι χαλεπὸν, ἐξ ἀρχῆς διὰ βραχέων πάλ᾽ ἐπάνελθε αὐτά, ἵνα βεβαιωθῇ μάλλον παρ' ἡμῖν.
- c ΣΩ. Ταῦτ' ἔσται. χθές που τῶν ὑπ' ἐμοῦ βηθέντων λόγων περὶ πολιτείας ἦν τὸ κεφάλαιον οἷα τε καὶ ἐξ οἷων ἀνδρῶν ἀρίστη κατεφαίνεται ἂν μοι γενέσθαι.
- ΤΙ. Καὶ μάλα γε ἡμῖν, ὦ Σώκρατες, βηθεῖσα πᾶσιν κατὰ νοῦν.
- ΣΩ. Ἐὰρ οὖν οὐ τὸ τῶν γεωργῶν ὅσαι τε ἄλλα τέχνηαι πρώτων ἐν αὐτῇ χωρὶς διειλόμεθα ἀπὸ τοῦ γένους τοῦ τῶν προπολεμιστῶν;
- ΤΙ. Ναί.
- ΣΩ. Καὶ κατὰ φύσιν δὴ δόντες τὸ καθ' αὐτὸν ἐκάστω
- d πρόσφορον ἐν μόνον ἐπιτήδευμα, μίαν ἐκάστω τέχνην, τοὺς οὓς πρὸ πάντων ἔδει πολεμεῖν, εἶπομεν ὡς ἄρ' αὐτοὺς δεοὶ φύλακας εἶναι μόνον τῆς πόλεως, εἴτε τις ἐξώθει ἢ καὶ τῶν ἐνδοθῶν ἴοι κακουργήσω, δικάζοντας μὲν πρῶτως τοῖς
- 18 a ἀρχομένοις ὑπ' αὐτῶν καὶ φύσει φίλοις οὓσιν, χαλεποὺς δὲ ἐν ταῖς μάχαις τοῖς ἐντυγχάνουσιν τῶν ἐχθρῶν γιγνομένους
- ΤΙ. Παντάπασι μὲν οὖν.

*Αναγεφαιώσις
της συζήτησης της
προηγούμενης μέρας*

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Ένας, δύο, τρεις... Πού είναι όμως, αγαπητέ μου Τίμαιε, ο τέταρτος των φίλων¹ που χθες ήταν καλεσμένοι μου και σήμερα οικοδοεσπότες²;

ΤΙΜΑΙΟΣ: Αρρώστησε ξαφνικά, Σωκράτη. Γιατί βέβαια δεν θα ήθελε ποτέ να χάσει αυτήν τη συνάντησή³.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Τότε όμως πρέπει εσύ και οι άλλοι δύο να καλύψετε το κενό του.

ΤΙΜΑΙΟΣ: Σύμφωνοι. Θα βάλουμε τα δυνατά μας να τα καταφέρουμε. Η περιποίησή σου χθες ήταν αυτή που άρμοζε σε ξένους, και θα ήταν άδικο να μη σου την ανταποδώσουμε ευχαρίστως εμείς που απομείναμε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Ωραία. Θυμάστε όμως το θέμα που σας ανέθεσα να αναπτύξετε;

ΤΙΜΑΙΟΣ: Τα περισσότερα τα θυμάμαστε. Και αν κάτι ξεχάσουμε, είσαι εσύ εδώ για να μας το υπενθυμίσεις. Ίσως μάλιστα καλό θα ήταν να τα επαλλάβεις σύντομα, αν δεν σου είναι δύσκολο, για να βεβαιωθούμε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Ας γίνει έτσι. Χθες λοιπόν το κύριο θέμα μου ήταν η πολιτεία⁴. Έλεγα ποια είναι κατά τη γνώμη μου η άριστη πολιτεία και από ποιους ανθρώπους πρέπει να απαρτίζεται.

ΤΙΜΑΙΟΣ: Και η άριστη πολιτεία σου, Σωκράτη, μας εύρισκε όλους σύμφωνους.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Δεν ξεκινήσαμε διαχωρίζοντας μέσα στην πολιτεία τους γεωργούς, και όσους άλλους ασκούν κάποια τέχνη, από το γένος των πολεμιστών, των υπερασπιστών της πόλης;

ΤΙΜΑΙΟΣ: Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Δεν αναθέσαμε μία μόνο απασχόληση στον καθένα, αυτήν που ταίριαζε στη φυσική του κλίση; Και δεν είπαμε ότι αυτοί που θα έπρεπε να πολεμούν για την προάσπιση όλων, αυτοί θα ήταν και οι μοναδικοί φύλακες της πόλης απέναντι σε κάθε εξωτερική ή εσωτερική απειλή; Θα απέδιδαν με πραότητα δικαιοσύνη σε όσους εξουσίαζαν, τους φύσει φίλους τους, θα γίνονταν όμως σκληροί στη μάχη εναντίον των εκάστοτε εχθρών⁵.

ΤΙΜΑΙΟΣ: Ακριβώς.

ΣΩ. Φύσιν γὰρ οἰμαί τινα τῶν φυλάκων τῆς ψυχῆς ἐλέγομεν ἅμα μὲν θυμοειδῆ, ἅμα δὲ φιλόσοφον δεῖν εἶναι διαφερόντως, ἵνα πρὸς ἑκατέρους δύναιτο ὀρθῶς πρᾶσι καὶ χαλεποὶ γίνεσθαι.

ΤΙ. Ναί.

ΣΩ. Τί δὲ τροφήν; ἄρ' οὐ γυμναστικὴ καὶ μουσικὴ μαθή-
μασίν τε ὅσα προσήκει τούτοις, ἐν ἅπασι τεθράφθαι;

ΤΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

b ΣΩ. Τοὺς δὲ γε οὕτω τραφέντας ἐλέχθη που μήτε χρυσὸν μήτε ἄργυρον μήτε ἄλλο ποτὲ μὴδὲν κτήμα ἑαυτῶν ἴδιον νομίζειν δεῖν, ἀλλ' ὡς ἐπικούρους μισθὸν λαμβάνοντας τῆς φυλακῆς παρὰ τῶν σφωζομένων ὑπ' αὐτῶν, ὅσος σῶφροσιν μέτριος, ἀναλίσκειν τε δὴ κοινῆ καὶ συνδαιτυμένους μετὰ ἀλλήλων ζῆν, ἐπιμέλειαν ἔχοντας ἀρετῆς διὰ παντός, τῶν ἄλλων ἐπιτηδευμάτων ἄγοντας σχολῆν.

ΤΙ. Ἐλέχθη καὶ ταῦτα ταύτη.

c ΣΩ. Καὶ μὲν δὴ καὶ περὶ γυναικῶν ἐπεμνήσθημεν, ὡς τὰς φύσεις τοῖς ἀνδράσιν παραπλησίας εἶη συναρμωστέον, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα πάντα κοινὰ κατὰ τε πόλεμον καὶ κατὰ τὴν ἄλλην δίαιταν δοτέον πάσαις.

ΤΙ. Ταύτη καὶ ταῦτα ἐλέγετο.

ΣΩ. Τί δὲ δὴ τὸ περὶ τῆς παιδοποιίας; ἢ τοῦτο μὲν διὰ τὴν ἀθήθειαν τῶν λεχθέντων εὐμνημόνευτον, ὅτι κοινὰ τὰ τῶν γάμων καὶ τὰ τῶν παίδων πᾶσιν ἀπάντων ἐτίθεμεν, μηχανω-
μένους ὅπως μηδεὶς ποτε τὸ γεγενημένον αὐτῶν ἴδια γνώ-
d σοιτο, νομοῦσιν δὲ πάντες πάντας αὐτοὺς ὁμογενεῖς, ἀδελφὰς μὲν καὶ ἀδελφούς ὅσοι περ ἂν τῆς προεπόσης ἐντὸς ἡλικίας γίνωνται, τοὺς δ' ἔμπροσθεν καὶ ἄνωθεν γονέας τε καὶ γονέων προγόνους, τοὺς δ' εἰς τὸ κάτωθεν ἐκγόνους παῖδας τε ἐκγόνων;

ΤΙ. Ναί, καὶ ταῦτα εὐμνημόνευτα ἢ λέγεις.

ΣΩ. Ὅπως δὲ δὴ κατὰ δύναμιν εὐθύς γίνονται ὡς ἄριστοι τὰς φύσεις, ἄρ' οὐ μεμνήμεθα ὡς τοὺς ἄρχοντας ἔφαμεν καὶ τὰς ἀρχούσας δεῖν εἰς τὴν τῶν γάμων σύνεργιν λάθρα
e μηχανᾶσθαι κλήροις τισὶν ὅπως οἱ κακοὶ χωρὶς οἱ τ' ἀγαθοὶ ταῖς ὁμοίαις ἐκάτεροι συλλήξονται, καὶ μὴ τις αὐτοῖς ἔχθρα διὰ ταῦτα γίνηται, τύχην ἠγομένους αἰτίαν τῆς συλλήξεως;

ΤΙ. Μεμνήμεθα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Νομίζω λοιπὸν ὅτι λέγαμε πως ἡ ψυχὴ τῶν φυλάκων θα ἔπρεπε νὰ ἔχει εἰδικὴ σύσταση⁶, νὰ εἶναι γεμάτη πάθος ἀλλὰ καὶ ἰδιαίτερα φιλοσοφικὴ⁷, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ γίνονται τὴν κατάλληλη στιγμὴ πρᾶσι πρὸς τοὺς φίλους καὶ σκληροὶ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς.

ΤΙΜΑΙΟΣ: Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Με ποια ὁμῶς ανατροφῆ; Δεν θὰ πρέπει νὰ ανατρέφονται ὅλοι με γυμναστικὴ, με μουσικὴ καὶ με ὅλες τὶς κατάλληλες σπουδές;

ΤΙΜΑΙΟΣ: Ἀκριβῶς.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Ὅσοι θὰ ανατραφοῦν με τέτοιον τρόπο, εἶπαμε ὅτι δεν θὰ πρέπει ποτὲ νὰ θεωροῦν δική τους περιουσία οὔτε το χρυσάφι οὔτε το ἀσήμι οὔτε οτιδήποτε ἄλλο. Ὡς φρουρά, θὰ παίρνουν ἀπὸ τοὺς προστατευόμενούς τους ἕναν μισθό⁸ γιὰ τὴν υπηρεσία που τοὺς παρέχουν, ἀρκετὸ γιὰ τὴ διαβίω-
ση που ἀρμόζει σε σάφρονες. Μαζί θὰ ἔσδεύουν τὰ πάντα, μαζί θὰ τρώνε καὶ θὰ ζοῦν, δεν θὰ ασχολοῦνται παρὰ μόνον με τὴν καλλιέργεια τῆς ἀρετῆς καὶ θὰ ἀπέχουν ἀπὸ κάθε ἄλλο ἐπάγγελμα.

ΤΙΜΑΙΟΣ: Ἐτσι ὄντως εἰπώθηκε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Κάτι ὁμῶς εἶπαμε καὶ γιὰ τὶς γυναῖκες. Ὅτι ἡ φύση τοὺς πρέ-
πει νὰ διαμορφωθεῖ ὅπως καὶ στοὺς ἀνδρες⁹, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἀναλαμβά-
νουν τὰ ἴδια ἀκριβῶς ἔργα τόσο στον πόλεμο ὅσο καὶ σε κάθε ἄλλη πλευρὰ τῆς ζωῆς.

ΤΙΜΑΙΟΣ: Κι αὐτὸ εἰπώθηκε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Καὶ γιὰ τὴ γέννηση τῶν παιδιῶν; Εἶπαμε ἐδῶ κατὰ τόσο ασυ-
νήθιστο, που εἶναι εὐκόλο νὰ το θυμηθεῖ κανεὶς. Ὁρίσαμε δηλαδὴ νὰ εἶναι κοινοὶ οἱ γάμοι καὶ κοινὰ τὰ παιδιὰ γιὰ ὅλους¹⁰, καὶ νὰ ὑπάρχει εἰδικὴ μέρι-
μνα ὥστε κανεὶς ποτὲ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ μάθει ποιο εἶναι τὸ δικὸ του παιδί· ὅλοι νὰ θεωροῦν ὅλους τοὺς ἄλλους συγγενεῖς τοὺς — ἀδελφοὺς καὶ ἀδελ-
φές ὅσους βρισκονται μέσα στα ὄρια τῆς ἀνάλογης ἡλικίας, γονεῖς καὶ προ-
γόνους ὅσους εἶναι πρὶν ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὄρια, καὶ παιδιὰ καὶ ἐγγόνια ὅσους εἶ-
ναι μετὰ.

ΤΙΜΑΙΟΣ: Πράγματι, αὐτὰ δύσκολα τὰ λησμονεῖ κανεὶς.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Ἀκόμη, γιὰ νὰ διασφαλίσουμε κατὰ τὸ δυνατόν ἀπὸ πρὶν ὅτι τὰ παιδιὰ θὰ γεννιοῦνται με τὴν καλύτερη φυσικὴ κλίση, εἶπαμε, ὅπως θυμά-
στε, ὅτι θὰ ἔπρεπε οἱ κυβερνήτες — ἀνδρες καὶ γυναῖκες — νὰ βροῦν στη σύ-
ναψη τῶν γάμων κάποιον κρυφὸ τέχνασμα με κλήρους, ὥστε νὰ κληρώνονται
μαζί οἱ ὅμοιοι, διασφαλίζοντας ἔτσι ὅτι οἱ κακοὶ θὰ διαχωρίζονται ἀπὸ τοὺς
καλοὺς ἀλλὰ καὶ ὅτι δεν θὰ δημιουργεῖται ἔχθρα μεταξὺ τοὺς, ἀφοῦ θὰ πι-
στεύουν πως ἡ κατανομή ἔγινε τυχεῖα.

ΤΙΜΑΙΟΣ: Τὸ θυμόμαστε κι αὐτὸ.

19 a ΣΩ. Καὶ μὴν ὅτι γε τὰ μὲν τῶν ἀγαθῶν θρεπτέον ἔφαμεν εἶναι, τὰ δὲ τῶν κακῶν εἰς τὴν ἄλλην λάθρα διαδοτέον πόλιν· ἐπαυξανομένων δὲ σκοποῦντας δεῖ τοὺς ἀξίους πάλιν ἀνάγειν δεῖν, τοὺς δὲ παρὰ σφίσις ἀναξίους εἰς τὴν τῶν ἐπανιόντων χώραν μεταλλάττειν;

ΤΙ. Οὕτως.

ΣΩ. Ὁ ἄρ' οὖν δὴ διεληλύθαμεν ἤδη καθάπερ χθές, ὡς ἐν κεφαλαίῳς πάλιν ἐπανελθεῖν, ἢ ποθοῦμεν ἔτι τι τῶν ῥηθέντων, ὦ φίλε Τίμαιε, ὡς ἀπολειπόμενον;

b ΤΙ. Οὐδαμῶς, ἀλλὰ αὐτὰ ταῦτ' ἦν τὰ λεχθέντα, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἄκούοιτ' ἂν ἤδη τὰ μετὰ ταῦτα περὶ τῆς πολιτείας ἦν διήλθομεν, οἷόν τι πρὸς αὐτὴν πεπονηῶς τυγχάνω. προσ-
εοικεν δὲ δὴ τινὶ μοι τοιῷδε τὸ πάθος, οἷον εἴ τις ζῶα καλὰ που θεασάμενος, εἴτε ὑπὸ γραφῆς εἰργασμένα εἴτε καὶ ζῶντα ἀληθινῶς ἥσυχιαν δὲ ἄγοντα, εἰς ἐπιθυμίαν ἀφίκοιτο θεά-
σασθαι κινουμένα τε αὐτὰ καὶ τι τῶν τοῖς σώμασιν δοκούντων

c προσήκειν κατὰ τὴν ἀγωνίαν ἀθλοῦντα· ταῦτόν καὶ ἐγὼ πέποιθα πρὸς τὴν πόλιν ἦν διήλθομεν. ἠδέως γὰρ ἂν του λόγῳ διεξιόντος ἀκούσαιμ' ἂν ἄθλους οὓς πόλις ἀθλεῖ, τούτους αὐτὴν ἀγωνιζομένην πρὸς πόλεις ἄλλας, πρεπόντως εἰς τε πόλεμον ἀφικομένην καὶ ἐν τῷ πολεμείν τὰ προσήκοντα ἀποδιδόνσαν τῇ παιδείᾳ καὶ τροφῇ κατὰ τε τὰς ἐν τοῖς ἔργοις πράξεις καὶ κατὰ τὰς ἐν τοῖς λόγοις διερμηνεύσεις πρὸς ἐκάστας τῶν πόλεων. ταῦτ' οὖν, ὦ Κριτία καὶ Ἐρμό-

d κρατες, ἔμαυτοῦ μὲν αὐτὸς κατέγνωκα μὴ ποτ' ἂν δυνατὸς γενέσθαι τοὺς ἄνδρας καὶ τὴν πόλιν ἰκανῶς ἐγκωμιάσαι. καὶ τὸ μὲν ἐμὸν οὐδὲν θαυμαστόν· ἀλλὰ τὴν αὐτὴν δόξαν εἴληφα καὶ περὶ τῶν πάλοι γεγυότων καὶ περὶ τῶν νῦν ὄντων ποιητῶν, οὗτι τὸ ποιητικὸν ἀτιμάζων γένος, ἀλλὰ παντὶ δῆλον ὡς τὸ μιμητικὸν ἔθνος, οἷς ἂν ἐντραφῆ, ταῦτα μιμή-
σεται βῆστα καὶ ἄριστα, τὸ δ' ἐκτὸς τῆς τροφῆς ἐκάστοις

e γιγνόμενον χαλεπὸν μὲν ἔργον, ἔτι δὲ χαλεπώτερον λόγον εὖ μιμείσθαι. τὸ δὲ τῶν σοφιστῶν γένος αὖ πολλῶν μὲν λόγων καὶ καλῶν ἄλλων μάλ' ἐμπεῖρον ἤγημαι, φοβούμαι δὲ μὴ πως, ἅτε πλανητὸν ὄν κατὰ πόλεις οἰκήσειε τε ἰδίᾳ οὐδαμῇ διωκηκός, ἄστοχον ἅμα φιλοσόφων ἀνδρῶν ἢ καὶ

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Εἶπαμε, τέλος, ὅτι πρέπει τα παιδιά που προέρχονται από τους καλούς να στραφούν στην εκπαίδευση, ενώ τα παιδιά των κακῶν να διο-
κευτευθῶν κερυρά στις άλλες δραστηριότητες της πόλης. Οι κυβερνητές πρέπει να παρακολουθοῦν συνεχῶς τὴν ἀνάπτυξη των παιδιῶν ὥστε να προβι-
βάξουν τὰ ἀξία, καὶ σε αὐτὰ να δίνεται ἡ θέση¹¹ ἐκείνων των παιδιῶν που με-
γαλῶνουν μαζί τους ἀλλὰ ἀποδεικνύονται ἀνάξια.

ΤΙΜΑΙΟΣ: Ακριβῶς ἔτσι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Δεν ολοκληρώθηκε λοιπὸν τώρα, αγαπητέ μου Τίμαιε, ἡ ἀνακεφαλαίωση τῆς χθεσινῆς μας συζήτησης; Ἡ μήπως μένει ἀκόμη κάτι που θα ἔπρεπε να αναφερθεῖ;

ΤΙΜΑΙΟΣ: Απολύτως τίποτε. Αὐτὰ ἀκριβῶς εἶχες πει καὶ χθες, Σωκράτη.

Το αἶτημα του Σωκράτη

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Τότε μπορῶ να συνεχίσω καὶ να σας πω τι αἰσθήματα μου δημιουργεῖ ἡ πολιτεία που περιγράψαμε. Αἰσθάνομαι ὅπως κάποιος που ἀντικρίζει ὄμορφα ζῶα, εἴτε ζωγραφισμένα εἴτε πραγματικά ἀλλὰ ἀκίνητα, καὶ του γεννιέται ἡ ἐπιθυμία να τα δει να κινού-
ναι για να διαπιστώσει ποιες ἀπὸ τις σωματικές προδιαγραφές τους ενεργο-
ποιούνται στη δράση. Τὴν ἴδια αἰσθησι εἶχω καὶ ἐγὼ με τὴν πόλη που εἶδαμε. Ευχαρίστως θα δεχόμουν να ακούσω κάποιον να μου διηγείται τα κατορθώ-
ματά της, τους ἀνταγωνισμούς της με τις άλλες πόλεις. Θα ἠθέλα να ακούσω ὅτι καταφεύγει ὅταν πρέπει στον πόλεμο καὶ ὅτι ἀπόδοσή της εἶναι ἀνάλο-
γη τῆς παιδείας καὶ τῆς ἀνατροφῆς των πολιτῶν της, τόσο στις μάχες ὅσο καὶ στις διαπραγματεύσεις με τις άλλες πόλεις¹².

Γνωρίζω ὅμως, Κριτία καὶ Ἐρμοκράτη, ὅτι ἐγὼ δεν θα καταφεύρα ποτέ να ἐγκωμιάσω τὴν πόλη καὶ τους ἀνδρες της ὅπως πρέπει. Η δική μου ἀνικανό-
τητα εἶναι βέβαια ἀναμενόμενη¹³. Το ἴδιο ὅμως πιστεύω καὶ για τους ποιη-
τές, τόσο τους παλιούς ὅσο καὶ τους σύγχρονους. Ὅχι πως υποτιμῶ το γένος των ποιητῶν¹⁴, ἀλλὰ νομίζω πως εἶναι κοινῶς ἀποδεκτὸ ὅτι ὅποιος καταφεύ-
γει συστηματικά στη μίμηση θα μμηθεῖ ευκολότερα καὶ καλύτερα αὐτὰ που ἔχει ἤδη ζήσει· ὅσα ὅμως ξεφεύγουν ἀπὸ τις ἐμπειρίες του θα δυσκολευτεῖ
πολύ να ἀναπαραστήσει σωστά στην πράξη καὶ, ἀκόμη περισσότερο, στον λόγο. Ὅσο για τους σοφιστές, πάντοτε τους θεωροῦσα ἰδιαίτερα ἐμπειρους στη διατύπωση πολλῶν καὶ σωστῶν επιχειρημάτων σε κάθε ἄλλο ζήτημα ἐκτός ἀπὸ αὐτὸ που μας ἀπασχολεῖ· φοβῶμαι, βλέπετε, ὅτι ἡ συνεχὴς τους πε-
ριπλάνηση στις διάφορες πόλεις καὶ ἡ τάση τους να ἀποφεύγουν τὴ μόνιμη κατοικία τοὺς ἀποπροσανατολίζει¹⁵ καὶ δεν τους αφήνει να περιγράψουν σωστά το εἶδος των ἀνθρώπων που εἶναι ταυτόχρονα φιλόσοφοι καὶ πολιτι-

αὐτὸς ἐν τῇ ποιήσει· πρὸς δὲ Κριτίαν τὸν ἡμέτερον πάππον εἶπεν, ὡς ἀπεμνημόνευεν αὐτὸς πρὸς ἡμᾶς ὁ γέρον, ὅτι μεγάλα καὶ θαυμαστά τῆσδ' εἶη παλαιὰ ἔργα τῆς πόλεως ὑπὸ χρόνου καὶ φθορᾶς ἀνθρώπων ἠφανισμένα, πάντων δὲ ἐν μέγιστον, 21 a οὐκ οὖν ἐπιμνησθεῖσιν πρέπου ἂν ἡμῖν εἴη σοί τε ἀποδοῦναι χάριν καὶ τὴν θεὸν ἅμα ἐν τῇ πανηγύρει δικαίως τε καὶ ἀληθῶς οἴοντες ὑμνοῦντας ἐγκωμιάζεις.

ΣΩ. Εὖ λέγεις. ἀλλὰ δὴ ποῖον ἔργον τοῦτο Κριτίας οὐ λεγόμενον μὲν, ὡς δὲ πραχθὲν ὄντως ὑπὸ τῆσδε τῆς πόλεως ἀρχαῖον διηγείτο κατὰ τὴν Σόλωνος ἀκοήν;

ΚΡ. Ἐγὼ φράσω, παλαιὸν ἀκηκὼς λόγον οὐ νέου ἀνδρός. ἦν μὲν γὰρ δὴ τότε Κριτίας, ὡς εἶπεν, σχεδὸν ἐγγυὸς b ἦδη τῶν ἐνενηκοντα ἐτῶν, ἐγὼ δὲ πῆ μάλιστα δεκέτης· ἡ δὲ Κουρεώτις ἡμῖν οὕσα ἐτύγγαυεν Ἀπατουρίων. τὸ δὲ τῆς ἐορτῆς σὺνηθες ἐκάστοτε καὶ τότε συνέβη τοῖς παισίν· ἄθλα γὰρ ἡμῖν οἱ πατέρες ἔθεσαν βραψωδίας. πολλῶν μὲν οὖν δὴ καὶ πολλὰ ἐλέχθη ποιητῶν ποιήματα, ἅτε δὲ νέα κατ' ἐκείνων τὸν χρόνον ὄντα τὰ Σόλωνος πολλοὶ τῶν παίδων ἦσαν. εἶπεν οὖν τις τῶν φρατέρων, εἴτε δὴ δοκοῦν αὐτῶ τὸτε εἴτε καὶ χάριν τινὰ τῶ Κριτίᾳ φέρων, δοκεῖν οἱ τὰ τε c ἄλλα σοφώτατον γεγενῆαι Σόλωνα καὶ κατὰ τὴν ποίησιν αὐτῶν ποιητῶν πάντων ἐλευθεριώτατον. ὁ δὲ γέρον— σφόδρα γὰρ οὖν μέμνημαι— μάλα τε ἦσθη καὶ διαμειδιάσας εἶπεν· "Εἴ γε, ὦ Ἀμύνανδρε, μὴ παρέργω τῇ ποιήσει κατεχρήσατο, ἀλλ' ἐσπουδάκει καθάπερ ἄλλοι, τὸν τε λόγον ὃν ἀπ' Αἰγύπτου δεῦρο ἠνέγκατο ἀπετέλεσεν, καὶ μὴ διὰ τὰς στάσεις ὑπὸ κακῶν τε ἄλλων ὅσα ἤνθρεν ἐνθάδε ἦκων ἡναγ- d κάσθη καταμελήσαι, κατὰ γε ἐμὴν δόξαν οὔτε Ἡσιόδου οὔτε Ὀμηροῦ οὔτε ἄλλου οὐδεὶς ποιητῆς εὐδοκιμώτερος ἐγένετο ἂν ποτε αὐτοῦ." "Τίς δ' ἦν ὁ λόγος," ἡ δ' ὅς, "ὦ Κριτία;" "Ἡ περὶ μεγίστης," εἶπεν, "καὶ ὀνομαστοτάτης πασῶν δικαιοτάτ' ἂν πράξεως οὕσης, ἦν ἦδε ἡ πόλις ἔπραξε μὲν, διὰ δὲ χρόνον καὶ φθορὰν τῶν ἐργασαμένων οὐ διήρκεσε δεῦρο ὁ λόγος." "Λέγε ἐξ ἀρχῆς," ἡ δ' ὅς, "τί τε καὶ πῶς καὶ παρὰ τίνων ὡς ἀληθῆ διακηκὼς ἔλεγεν ὁ Σόλων." e "Ἔστιν τις κατ' Αἴγυπτου," ἡ δ' ὅς, "ἐν τῶ Δέλτα, περὶ

νεὶ ἄλλωστε πολλές φορές και ο ίδιος στα ποιήματά του. Εἶπε λοιπὸν κάποτε στον Κριτία τον παππού μου — και ο γέροντας το διηγείταν αργότερα σ' ε- μᾶς — πως τα παλιά κατορθώματα αυτής ἐδῶ της πόλης ἦταν μεγάλα και θαυμαστά¹⁸, ἔχουν ὁμως πια σβηστῆί ἀπὸ τον χρόνο και τη φθορά των ἀνθρώπων. Ἀπὸ ὅλα τα κατορθώματα ἓνα ἦταν το μεγαλύτερο· αὐτὸ θα ταίριαζε τώρα να ξαναθυμηθῶμε για να σου ἀνταποδώσουμε τη χάρι ἀλλὰ και να τιμήσουμε τη Θεά στην πανηγυρικῆ της ἡμέρα με ἓναν ὕμνο ἀντάξιό της και ἀληθινό¹⁹.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Σωστά μιλάς. Ποιο ὁμως εἶναι αὐτὸ το παλιὸ κατόρθωμα της πόλης μας που σου μετέφερε ο Κριτίας ἀπὸ τον Σόλωνα; Εἶναι ὄντως πραγματικό και ὄχι ἀπλή διήγηση;

ΚΡΙΤΙΑΣ: Θα σας διηγηθῶ αὐτὴν την παλιά ιστορία ὅπως την ἀκουσα ἀπὸ ἄνθρωπο ἠδὴ πολὺ ἠλικιωμένο. Ο Κριτίας θα ἦταν τότε, ὅπως ἔλεγε, κοντὰ στα ἐνενηντα, και ἐγὼ το πολὺ δέκα. Γιολοτᾶσαμε τα Ἀπατούρια· ἦταν μάλιστα ἡ Κουρεώτιδα ἡμέρα²⁰. Για μας τα παιδιά, ἔγιναν και τότε οι συνηθισμένες εορταστικῆς ἐκδηλώσεις· οι γονεῖς μας δηλαδή ἀθλοθέτησαν βραβεῖα ἀπαγγελίας. Ἀκούστηκαν πολλὰ ποιήματα διαφόρων ποιητῶν και, καθὼς ἐκεῖνη την εποχί για τα ποιήματα του Σόλωνα ἦταν ἀκόμη πρόσφατα, πολλὰ παιδιά τα διαλέξαμε για να τα τραγουδήσουμε. Τότε κάποιος συγγενῆς μας²¹, εἴτε γιατί ὄντως το πιστευε εἴτε γιατί ἠθέλε να ευχαριστήσῃ τον Κριτία, εἴτε σπῆ, κατὰ τη γνώμη του, ο Σόλων δεν ἦταν μόνον ο πιο σοφὸς ἄνθρωπος ἀλλὰ και στην ποίηση το πιο ελεύθερο πνεῦμα²².

Το θυμάμαι σαν να ἔναι τώρα. Ο γέροντας ευχαριστήθηκε πολὺ, χαμογέλασε και εἶπε: «Θα ἦταν πράγματι, Ἀμύνανδρε, αν εἶχε ἀφοσιωθεῖ στην ποίηση ὅπως οι ἄλλοι και δεν την εἶχε ἀπλῶς πάρεργο· αν μάλιστα εἶχε κατορθώσει να ολοκληρώσει την ιστορία που ἔμαθε στην Αἴγυπτο και δεν εἶχε ἀναγκαστεῖ να την παραμελήσει λόγω των ἐξεγέρσεων και των ἄλλων δεινῶν που βρήκε ἐδῶ με την ἐπιστροφή του, τότε νομίζω πως οὔτε ο Ησιόδου οὔτε ο Ὀμηροῦ οὔτε κανέναν ἄλλο ποιητῆ θά τον εἶχε ποτε ξεπεράσει».

«Τι ἔλεγε αὐτῆ ἡ ιστορία;» ρώτησε ο Ἀμύνανδρος.

«Ἐλεγε για το μεγαλύτερο κατόρθωμα της πόλης μας», ἀπάντησε ο Κριτίας, «ἓνα κατόρθωμα που θα ἀξίζει να εἶναι και το πιο ὀνομαστό. Δυστυχῶς ὁμως, με το πέρασμα του χρόνου και τον θάνατο των πρωταγωνιστῶν του δεν ἐφθασε ὡς ἐμᾶς».

«Πᾶρε τα πράγματα ἀπὸ την ἀρχή», ἐπέμεινε ο Ἀμύνανδρος, «και πῆς μας τι ἦταν, πῶς ἐγινε και ἀπὸ ποιους το ἀκούσε ως ἀληθινῆ ιστορία ο Σόλων και το μετέφερε».

«Στην Αἴγυπτο», ἀρχισε ο Κριτίας, «στο Δέλτα που δημιουργεῖ στις ἐκβο-

ὃν κατὰ κορυφήν σχίζεται τὸ τοῦ Νείλου βῆμα Σαῖτικὸς ἐπικαλούμενος νομός, τούτου δὲ τοῦ νομοῦ μεγίστη πόλις Σαῖς—ὅθεν δὴ καὶ Ἄμασις ἦν ὁ βασιλεὺς—οἷς τῆς πόλεως θεὸς ἀρχηγός τις ἔστιν. Αἰγυπτιστὶ μὲν τοῦνομα Νηίθ, Ἑλληνιστὶ δέ, ὡς ὁ ἐκείνων λόγος, Ἀθηνῶ· μάλα δὲ φιλαθηναῖοι καὶ τινα τρόπον οἰκεῖοι τῶνδ' εἶναι φασιν. οἱ δὴ Σόλων ἔφη πορευθεὶς σφόδρα τε γενέσθαι παρ' αὐτοῖς ἔντι-

22 a μος, καὶ δὴ καὶ τὰ παλαιὰ ἀπερωτῶν ποτε τοὺς μάλιστα περὶ ταῦτα τῶν ἱερέων ἐμπείρους, σχεδὸν οὔτε αὐτὸν οὔτε ἄλλον Ἑλληνα οὐδένα οὐδὲν ὡς ἔπος εἰπεῖν εἰδότα περὶ τῶν τοιούτων ἀνευρεῖν. καὶ ποτε προαγαγεῖν βουληθεὶς αὐτοὺς περὶ τῶν ἀρχαίων ἐν λόγοις, τῶν τῆδε τὰ ἀρχαιότατα λέγειν ἐπιχειρεῖν, περὶ Φορωνέως τε τοῦ πρώτου λεχθέντος καὶ Νιόβης, καὶ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν αὐτὸν περὶ Δευκαλίωνος καὶ Πύρρας ὡς διεγένοντο μυθολογεῖν, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν

b γενεαλογεῖν, καὶ τὰ τῶν ἐτῶν ὅσα ἦν οἷς ἔλεγεν πειράσθαι διαμνημονεύων τοὺς χρόνους ἀριθμεῖν· καὶ τινα εἰπεῖν τῶν ἱερέων εὐ μάλα παλαιόν· Ὡς Σόλων, Σόλων, Ἑλληνας αἰεὶ παῖδες ἔστε, γέρων δὲ Ἑλληνα οὐκ ἔστιν. Ἄκουσας οὖν, Πῶς τί τοῦτο λέγεσι; φάναι. Νέοι ἐστέ, εἰπεῖν, τὰς ψυχὰς πάντες· οὐδεμίαν γὰρ ἐν αὐταῖς ἔχετε δι' ἀρχαίαν ἀκοήν παλαιὰν δόξαν οὐδὲ μάθημα χρόνῳ πολιῶν οὐδέν. τὸ

c δὲ τούτων αἴτιον τόδε. πολλὰ κατὰ πολλὰ φθοραὶ γεγόνασιν ἀνθρώπων καὶ ἔσονται, πυρὶ μὲν καὶ ὕδατι μέγιστα, μυρίοις δὲ ἄλλοις ἕτεροι βραχυτέροι. τὸ γὰρ οὖν καὶ παρ' ὑμῖν λεγόμενον, ὡς ποτε Φαέθων Ἡλίου παῖς τὸ τοῦ πατρὸς ἄρμα ζεύξας διὰ τὸ μὴ δυνατὸς εἶναι κατὰ τὴν τοῦ πατρὸς ὁδὸν ἐλαύνειν τὰ τ' ἐπὶ γῆς συνέκαυσε καὶ αὐτὸς κεραυνοθεὶς διεφθάρη, τοῦτο μῦθον μὲν σχῆμα ἔχον λέγεται, τὸ δὲ

d ἀληθές ἐστι τῶν περὶ γῆν κατ' οὐρανὸν ἰόντων παράλλαξις καὶ διὰ μακρῶν χρόνων γιγνομένη τῶν ἐπὶ γῆς πυρὶ πολλῶ φθορά. τότε οὖν ὅσοι κατ' ὄρη καὶ ἐν ὑψηλοῖς τόποις καὶ ἐν ξηροῖς οἰκοῦσιν μᾶλλον διόλλυνται τῶν ποταμοῖς καὶ θαλάττῃ προσοικούντων· ἡμῖν δὲ ὁ Νεῖλος εἰς τε τᾶλλα σωτήρ καὶ τότε ἐκ ταύτης τῆς ἀπορίας σώζει λυόμενος. ὅταν δ' αὐθροὶ τὴν γῆν ὕδασι καθαίροντες κατακλύζωσιν, οἱ μὲν ἐν τοῖς ὄρεσιν διασφύζονται βουκόλοι νομῆς τε, οἱ δ' ἐν ταῖς

e παρ' ὑμῖν πόλεσιν εἰς τὴν θάλατταν ὑπὸ τῶν ποταμῶν φέ-

λές του ο Νεῖλος, υπάρχει μια επαρχία που ονομάζεται Σαίτικη. Η μεγαλύτερη πόλη της επαρχίας είναι η Σαῖς, από όπου κατάγεται και ο βασιλιάς Ἄμασις. Προστάτιδα της πόλης είναι μια θεά που ονομάζεται στα αιγυπτιακά Νη-ἰθ και στα ελληνικά, όπως λένε οι ντόπιοι, Αθηνά· κι αυτό τους κάνει να αγαπούν πολύ τους Αθηναίους και να ισχυρίζονται πως είναι κατά κάποιον τρόπο συγγενεὶς τους. Δηγήθηκε λοιπὸν ὁ Σόλων ὅτι, ὅταν ἐφθασε ἐκεῖ, ἐγένε δεκτὸς με μεγάλες τιμές και, ρωτώντας κάποτε τους πιο σοφοὺς ἱερεῖς για τα παλιά χρόνια, συνειδητοποίησε ὅτι οὔτε ὁ ἴδιος οὔτε κανεὶς ἄλλος Ἑλληνας εἶχε τὴν παραμικρὴ ἰδέα γι' αὐτά. Θέλοντας λοιπὸν να τους παρακινήσει να μιλήσουν για τους αρχαίους καιροὺς, ἐπιχείρησε να τους πει για ὅσα εμεῖς ἐδῶ θεωροῦμε τα πιο παλιά· για τον Φορωνέα, που τον θεωροῦμε πρώτο ἀνθρώπο, και για τὴ Νιόβη, πῶς ὁ Δευκαλίων και ἡ Πύρρα ἐπέζησαν μετὰ τον κατακλισμὸ, ποια ἦταν ἡ γενεαλογία των απογόνων τους. Προσταθοῦσε τέλος μετρώντας τις γενιές να υπολογίσει πόσα χρόνια εἶχαν πέρασει ἀπὸ τότε.

Κάποιος ὅμως ἀπὸ τους ἱερεῖς, πάρα πολὺ γέρος, τον διέκοψε και του εἶπε: Ὡς Σόλων, Σόλων, εσεῖς οἱ Ἑλληνες εἰστε πάντοτε παιδιὰ. Ἑλληνας γέρος δεν υπήρξε ποτέ".

"Τι εννοεῖς;" ρώτησε ὁ Σόλων.

"Εἶστε ὅλοι νέοι στην ψυχῆ", του ἀπάντησε: "γιατί ἡ ψυχὴ σας δεν κρατᾶ καιμὰ ἀπὸ τις παλιές δοξασίες της παραδόσης οὔτε ἀπὸ τις πανάρχαιες γνώσεις²³. Και ἡ αἰτία εἶναι ἡ ἐξῆς: στους ανθρώπους τυχαίνουν και θα ἐξακολουθήσουν πάντοτε να τυχαίνουν πολλές και διάφορες καταστροφές· οἱ μεγαλύτερες γίνονται ἀπὸ νερὸ και ἀπὸ φωτιά, μικρότερες ὅμως προκαλοῦνται και ἀπὸ χιλιάδες ἄλλους παράγοντες. Ἔτσι αὐτὸ που κι εσεῖς λέτε στα μέρη σας, ὅτι ὁ Φαέθων, ὁ γιος του Ἡλίου, ἐξέψε κάποτε τὸ ἄρμα του πατέρα του ἀλλὰ, μὴν μπορώντας να το οδηγήσει στην πατρικὴ διαδρομὴ, πυρπολήσε τα πάντα στην Γῆ και ὁ ἴδιος κεραυνοβολήθηκε, αὐτὸ λοιπὸν λέγεται με τὴ μορφή του μῦθου²⁴, ἡ ἀληθινὴ του ὅμως σημασία εἶναι ὅτι τα σώματα που περιφέρονται στον οὐρανὸ γύρω ἀπὸ τὴ Γῆ παρεκκλίνουν ἀπὸ τὴ τροχιά τους με τὴν πάροδο πολλῶν χρόνων²⁵ και καταστρέφουν με φωτιά τα πάντα πάνω στη Γῆ. Ἡ καταστροφή εἶναι μεγαλύτερη γι' αὐτοὺς που κατοικοῦν στα βουνὰ, σε τόπους ψηλοὺς και ξηροὺς, συγκριτικὰ με αὐτοὺς που κατοικοῦν κοντὰ σε ποταμοὺς και θάλασσες. Εμεῖς, και σ' αὐτὴν ὅπως και σε τόσες ἄλλες δύσκολες περιστάσεις, μας σώζει ὁ Νεῖλος πλημμυρίζοντας²⁶. Ὅταν πάλι οἱ θεοὶ προκαλοῦν κατακλισμούς για να ἐξαγνίσουν τὴ Γῆ²⁷, ἐκεῖνοι που διασώζονται εἶναι οἱ ορεεσίβιοι, οἱ βοσκοὶ και οἱ κτηνοτρόφοι, ἐνῶ ὅσοι κατοικοῦν σε πόλεις σαν τις δικές σας παρασφρονται ἀπὸ τα ποτάμια στη θάλασσα. Στὴ δι-

ρονται· κατὰ δὲ τήνδε χώραν οὔτε τότε οὔτε ἄλλοτε ἄνωθεν ἐπὶ τὰς ἀρούρας ὕδωρ ἐπιρρεῖ, τὸ δ' ἐναντίον κάτωθεν πᾶν ἐπανιέναι πέφυκεν. ὅθεν καὶ δι' ἅς αἰτίας τὰνθάδε σφρό-
 23 a μена λέγεται παλαιότατα· τὸ δὲ ἀληθές, ἐν πᾶσιν τοῖς τόποις ὅπου μὴ χειμῶν ἐξαισίος ἢ καὶ μὴ ἀπείργει, πλέον, τὸτὲ δὲ ἔλαττον αἰεὶ γένος ἐστὶν ἀνθρώπων. ὅσα δὲ ἢ παρ' ὑμῖν ἢ τῆδε ἢ καὶ κατ' ἄλλον τόπον ὧν ἀκοῆ ἴσμεν, εἴ πού τι καλὸν ἢ μέγα γέγονεν ἢ καὶ τινα διαφορὰν ἄλλην ἔχον, πάντα γεγραμμένα ἐκ παλαιοῦ τῆδ' ἐστὶν ἐν τοῖς ἱεροῖς καὶ σεσωσμένα· τὰ δὲ παρ' ὑμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ἄρτι κατεσκευασμένα ἐκάστοτε τυγχάνει γράμμασι καὶ ἅπασιν ὁπόσων πόλεις δέονται, καὶ ἄλιν δι' εἰωθότων ἐτῶν ὥσπερ νόσημα ἢκει φερόμενον αὐτοῖς βέθμα οὐράνιον καὶ τοῦς ἀγραμμάτους
 b τε καὶ ἀμούσους ἔλιπεν ὑμῶν, ὥστε πάλιν ἐξ ἀρχῆς οἶον νέοι γίγνεσθε, οὐδὲν εἰδότες οὔτε τῶν τῆδε οὔτε τῶν παρ' ὑμῖν, ὅσα ἦν ἐν τοῖς παλαιοῖς χρόνοις. τὰ γοῦν νυνδὴ γενεαλογηθέντα, ὦ Σόλων, περὶ τῶν παρ' ὑμῖν ἃ διήλθες, παῖδων βραχὺ τι διαφέρει μύθων, οἱ πρῶτον μὲν ἕνα γῆς κατακλυσμὸν μέμνησθε πολλῶν ἔμπροσθεν γεγονότων, ἔτι δὲ τὸ κάλλιστον καὶ ἄριστον γένος ἐπ' ἀνθρώπους ἐν τῇ
 c χῶρᾳ παρ' ὑμῖν οὐκ ἴστε γεγονός, ἐξ ὧν σύ τε καὶ πᾶσα ἢ πόλις ἐστὶν τὰ νῦν ὑμῶν, περιλειφθέντος ποτὲ σπέρματος βραχέος, ἀλλ' ὑμᾶς λέληθεν διὰ τὸ τοὺς περιγενομένους ἐπὶ πολλὰς γενεὰς γράμμασιν τελευτᾶν ἀφώνους. ἦν γὰρ δὴ ποτε, ὦ Σόλων, ὑπὲρ τήν μεγαίστην φθορὰν ὕδασιν ἢ νῦν Ἀθηναίων οὐσα πόλις ἀρίστη πρὸς τε τὸν πόλεμον καὶ κατὰ πάντα εὐνομωτάτη διαφερόντως· ἢ κάλλιστα ἔργα καὶ πολιτεία γενέσθαι λέγονται κάλλιστα πασῶν ὁπόσων ὑπὸ
 d τὸν οὐρανὸν ἡμεῖς ἀκοὴν παρεδεξάμεθα." Ἀκούσας οὖν ὁ Σόλων ἔφη θαυμάσια καὶ πᾶσαν προθυμίαν σχεῖν δεόμενος τῶν ἱερέων πάντα δι' ἀκριβείας οἱ τὰ περὶ τῶν πάλαι πολι-
 τῶν ἐξῆς διελεῖν. τὸν οὖν ἱερέα φάναι· "Φθόνος οὐδεὶς, ὦ Σόλων, ἀλλὰ σοῦ τε ἕνεκα ἐρῶ καὶ τῆς πόλεως ὑμῶν, μάλιστα δὲ τῆς θεοῦ χάριν, ἢ τήν τε ὑμετέραν καὶ τήνδε ἔλαχεν καὶ ἔθρεψεν καὶ ἐπαίδευσεν, προτέραν μὲν τήν παρ'
 e ὑμῖν ἔτεσιν χιλίοις, ἐκ Γῆς τε καὶ Ἥφαιστου τὸ σπέρμα παραλαβοῦσα ὑμῶν, τήνδε δὲ ὑστέραν. τῆς δὲ ἐνθάδε δια-
 κοσμήσεως παρ' ἡμῖν ἐν τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν ὀκτακισχιλίων

κῆ μας ὁμῶς χῶρα τα νερά δεν πέφτουν ούτε έπεφταν ποτέ στις πεδιάδες από ψηλά, αλλά αντίθετα αναβρῦζουν πάντοτε από κάτω. Νά λοιπόν γιατί οι παραδόσεις που διατηροῦνται εδώ είναι οι πιο παλιές.

Η ἀλήθεια πάντως είναι ότι σε όλες τις περιοχές, εκτός ίσως από εκείνες όπου το υπερβολικό κρύο ή ο καύσωνας το απαγορεύει, το ανθρώπινο γένος λίγο ή πολύ πάντοτε επιβιώνει. Εμεῖς λοιπόν ότι, ωραίο, σπουδαίο ή αξιολογίερο ακούμε πως συνέβη είτε στη χώρα σας είτε εδώ ή οπουδήποτε αλλού το καταγράφουμε από πάρα πολύ παλιά στους ναούς μας και το διασώζουμε. Αντίθετα, στη δική σας περίπτωση και σε άλλες ανάλογες, κάθε φορά που πάει να τακτοποιηθεί το πρόβλημα της καταγραφής και όλα όσα είναι απαραίτητα για τη ζωή των πόλεων, πέφτουν επάνω σας οι καταγίγδες του σαρανοῦ, σαν επιδημία που επανέρχεται πάλι και πάλι σε τακτά χρονικά διαστήματα, και σας αφήνουν μόνο με τους αγράμματους και τους ακαλλιέργητους. Κι έτσι ξεκινάτε πάλι από την αρχή, σαν να ξαναγιάνετε, χωρίς να ξέρετε όσα έγιναν παλαιότερα εδώ ή στη χώρα σας. Όσα λοιπόν μόλις μας διηγῆθηκαν, Σόλων, οι δικές σας γενεαλογίες, δεν είναι παρά παιδικά παραμύθια. Θυμάστε έναν μόνο κατακλυσμό²⁸, ενώ έγιναν πολλοί στο παρελθόν. Και δεν ξέρετε ακόμη ότι στη χώρα σας έζησε κάποτε το ωραιότερο και τελειότερο γένος ανθρωπῶν. Από το γένος αυτό προέερχεσαι εσύ και η πόλη σου, από το λίγο σπέρμα που διασώθηκε, αλλά εσεις δεν γνωρίζετε τίποτε γι' αυτό, γιατί από τους επιζώντες πολλές γενιές χάθηκαν χωρίς να αφήσουν πίσω τους γραφές. Πραγματικά, Σόλων, πριν από τον πιο μεγάλο κατακλυσμό υπήρξε μια εποχή που η πόλη των σημερινών Αθηναίων ήταν η πρώτη στον πόλεμο αλλά και η πόλη με την καλύτερη νομοθεσία. Για τα επιτεύγματα και το πολιτευμά της λέγεται πως ήταν ότι καλύτερο ακούστηκε ποτέ στην οικουμένη και έφθασε ως εμάς".

Όταν τα άκουσε αυτά ο Σόλων, μας έλεγε πως εντυπωσιάστηκε τόσο ώστε παρακάλεσε τους ιερείς να του διηγηθούν με κάθε λεπτομέρεια τα πάντα για τους παλιούς συμπολίτες μας.

Αρχαία Αθήνα

Και ο ίδιος ιερέας αποκρίθηκε: "Ευχαρίστας θα τα πω, Σόλων, για χάρη σου, για χάρη της πόλης σου, αλλά κυρίως για να τιμήσω την προστάτιδα θεά που ανέθρεψε και εκπάιδεψε τόσο τη δική σας όσο και τη δική μας πόλη — πρώτα τη δική σας, παραλαμβάνοντας το σπέρμα σας από τη Γη και τον Ἥφαιστο, και χίλια χρόνια μετά αυτήν εδώ την πόλη. Οι ιερές γραφές αναφέρουν ότι οι δικοί μας θεομοί έχουν ζωηρά χιλιάδων χρόνων. Θα σου μιλήσω επομένως για τους συμπολίτες σου που έζησαν πριν από εννέα χιλιάδες χρόνια²⁹. Θα αναφέρω σύντομα τους νόμους

- ἐτῶν ἀριθμὸς γέγραπται. περὶ δὴ τῶν ἐνακισχίλια γεγονό-
των ἔτη πολιτῶν σοι δηλώσω διὰ βραχέων νόμους, καὶ τῶν
ἔργων αὐτοῖς ὁ κάλλιστος ἐπράχθη· τὸ δ' ἀκριβὲς περὶ
24 a πάντων ἐφεξῆς εἰς αὐθις κατὰ σχολὴν αὐτὰ τὰ γράμματα
λαβόντες διέξιμεν. τοὺς μὲν οὖν νόμους σκόπει πρὸς τοὺς
τῆδε· πολλὰ γὰρ παραδείγματα τῶν τότε παρ' ὑμῖν ὄντων
ἐνθάδε οὖν ἀνευρήσεις, πρῶτον μὲν τὸ τῶν ἱερέων γένος ἀπὸ
τῶν ἄλλων χωρὶς ἀφωρισμένον, μετὰ δὲ τοῦτο τὸ τῶν δη-
μιουργῶν, ὅτι καθ' αὐτὸ ἕκαστον ἄλλω δὲ οὐκ ἐπιμειγνύμενον
δημιουργεῖ, τὸ τε τῶν νομέων καὶ τὸ τῶν θηρευτῶν τὸ τε
b τῶν γεωργῶν. καὶ δὴ καὶ τὸ μάχιμον γένος ἤσθησαί που
τῆδε ἀπὸ πάντων τῶν γενῶν κεχωρισμένον, οἷς οὐδὲν ἄλλο
πλὴν τὰ περὶ τὸν πόλεμον ὑπὸ τοῦ νόμου προσετάχθη μέλει·
ἔτι δὲ ἡ τῆς ὀπλίσεως αὐτῶν σχέσις ἀσπίδων καὶ δοράτων,
οἷς ἡμεῖς πρῶτοι τῶν περὶ τὴν Ἀσίαν ὀπλίσαμεθα, τῆς θεοῦ
καθάπερ ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις παρ' ὑμῖν πρῶτοις ἐνδείξα-
μένης. τὸ δ' αὖ περὶ τῆς φρονήσεως, ὁρᾶς που τὸν νόμον
τῆδε ὅσῃ ἐπιμέλειαν ἐποιήσατο εὐθὺς κατ' ἀρχὰς περὶ τε
c τὸν κόσμον, ἅπαντα μέχρι μαντικῆς καὶ ἰατρικῆς πρὸς
ὑγίειαν ἐκ τούτων θείων ὄντων εἰς τὰ ἀνθρώπινα ἀνευρών,
ὅσα τε ἄλλα τούτοις ἔπειτα μαθήματα πάντα κτησάμενος.
ταύτην οὖν δὴ τότε σύμπασαν τὴν διακόσμησιν καὶ σύνταξιν
ἡ θεὸς προτέρους ὑμᾶς διακοσμήσασα κατῴκισεν, ἐκλεξαμένη
τὸν τόπον ἐν ᾧ γεγένησθε, τὴν εὐκρασίαν τῶν ὥρων ἐν αὐτῷ
κατιδοῦσα, ὅτι φρονιμωτάτους ἄνδρας οἶσοι· ἅτε οὖν φιλο-
d πόλεμός τε καὶ φιλόσοφος ἡ θεὸς οὖσα τὸν προσφερστάτους
αὐτῆι μέλλοντα οἶσειν τόπον ἄνδρας, τοῦτον ἐκλεξαμένη
πρῶτον κατῴκισεν. ὦκεῖτε δὴ οὖν νόμοις τε τοιοῦτοις χρώ-
μενοι καὶ ἔτι μᾶλλον εὐνομούμενοι πάσῃ τε παρὰ πάντας
ἀνθρώπους ὑπερβεβληκότες ἀρετῆ, καθάπερ εἰκὸς γεννήματα
καὶ παιδεύματα θεῶν ὄντας. πολλὰ μὲν οὖν ὑμῶν καὶ μεγάλα
ἔργα τῆς πόλεως τῆδε γεγραμμένα θαυμάζεται, πάντων μὴν
e ἐν ὑπερέχει μεγέθει καὶ ἀρετῆ· λέγει γὰρ τὰ γεγραμμένα
ὅσῃν ἡ πόλις ὑμῶν ἔπαυσέν ποτε δύναμιν ὑβρεῖ πορευο-
μένην ἅμα ἐπὶ πᾶσαν Εὐρώπῃν καὶ Ἀσίαν, ἔξωθεν ὁρμη-
θεῖσαν ἐκ τοῦ Ἀτλαντικοῦ πελάγους. τότε γὰρ πορευόμενον

τους καὶ θα ἐπιμεινῶ στο μεγαλύτερό τους κατόρθωμα. Τὶς λεπτομέρειες ὅλων αὐτῶν θα τις δοῦμε αργότερα με τὴν ησυχία μας, ἔχοντας μπροστά μας τα ἴδια τα καλά κείμενα.

Πρόσεξε λοιπὸν τοὺς νόμους τοὺς καὶ σύγκρινέ τοὺς με τοὺς δικούς μας. Θα βρεῖς ἐδῶ σ' ἐμὰς πολλὰ κοινὰ σημεῖα με τοὺς θεσμούς που υπῆρχαν κάποτε στὴν πόλιν σας. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα, τὸ γένος τῶν ἱερέων διαχωρίζεται ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους πολίτες· ἀκολουθοῦν οἱ τεχνίτες³⁰ — ὅπως θα δεις, ἡ κάθε επαγγελματικὴ ομάδα ἀσκεῖ τὴν τέχνη τῆς μόνῃ καὶ χωρὶς νὰ ἀναμειγνύεται με τὶς ἄλλες — καὶ στὴ συνέχεια οἱ βοσκοὶ, οἱ κυνηγοὶ καὶ οἱ γεωργοί. Ὅσο γιὰ τὸ γένος τῶν πολεμιστῶν, θὰ εἶχες προσέξει βέβαια πῶς ἐδῶ εἶναι διαχωρισμένο ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα γένη καὶ ο νόμος δὲν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἀσχολεῖται παρὰ μόνο με τὸν πόλεμο. Τὰ ὅπλα τοὺς μάλιστα εἶναι ἡ ἀσπίδα καὶ τὸ δόρυ, ἕνας συνδυασμὸς που πρῶτοι εμεῖς καθιερώσαμε στὴν Ἀσίαν ἵστερα ἀπὸ προτροπὴ τῆς θεᾶς, ὅπως εἶχε γίνε προηγουμένως καὶ μ' εὐσὰς στα δικὰ σας τὰ μέρη. Στὸ ζήτημα τώρα τῆς φρόνησης, βλέπεις πόσο μερίμνησε ἐδῶ ο νόμος ἀπὸ τὴν ἀρχὴ· ἔξικινῶντας ἀπὸ τὴν κοσμικὴ τάξη, ἀντήλησε ἀπὸ τὸ θεϊκὸ βασίλειο ὅλες τὶς τέχνες που βρῖσκουν ἐφαρμογὴ στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ, ὡς τὴ μαντικὴ καὶ τὴν ἰατρικὴ που διασφαλίζει τὴν υγείαν, καὶ ἐξάντησε ὅλη τὴ σειρὰ τῶν γνώσεων που ἐπονται³¹. Ὀλὴ αὐτὴν τὴν τάξιν καὶ τὴν οργάνωσιν τὴν ἔδωσε ἡ θεὰ ἀρχικὰ σ' εὐσὰς, ὅταν ἰδρυσεν τὴν πόλιν σας. Ἐπέλεξε τὸν συγκεκριμένο τόπο ὅπου γεννηθῆκατε, ἐπειδὴ προέβλεψε ὅτι τὸ εὐκράτο κλίμα τοῦ θα ἐπιδράσει θετικὰ στὴ σωφροσύνη τῶν ἀνθρώπων. Ἡ θεὰ ἦταν φίλη τοῦ πολέμου καὶ τῆς σοφίας· ἐπέλεξε ἐπομένως τὸν τόπο εκεῖνο που θα γεννοῦσε ἀνθρώπους παρόμοιους με αὐτὴν καὶ ἰδρυσεν τὴν πρῶτὴ τῆς πόλιν. Ἐγκατασταθῆκατε λοιπὸν ἐκεῖ ἔχοντας τέτοιους καὶ ἀκόμη καλύτερους νόμους καὶ ἔσπεράσατε ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα στὴν ἀρετὴ, ὅπως ἄλλωστε θα περιμένα κανεῖς ἀπὸ γεννήματα καὶ θρέμματα θεῶν.

Ἀτλαντίδα

Τὰ ἐπιτεύγματα τῆς πόλιν σας ἦταν πολλὰ καὶ μεγάλα· εἶναι γραμμένα ἐδῶ καὶ εμεῖς συνεχίζουμε νὰ τα θαυμάζουμε. Υπάρχει ὁμῶς ἓνα που τὰ ξεπερνᾶ ὅλα σε μεγαλεῖο καὶ ἀρετῆ. Τὰ ἀρχαία μας ἀναφέρουν ὅτι ἡ πόλιν σας ἀναχαίτισε κάποτε μαι μεγάλη δύναμιν που εἶχε ἐπιτεθεῖ με ἀλαζονείαν ἐναντίον ὅλης τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας ἔξικινῶντας ἀπ' ἐξῶ, ἀπὸ τὸν Ἀτλαντικὸ ὠκεανό. Οἱ ἀνθρώποι μπόρουν νὰ ταξιδεύουν ἐκεῖνὴν τὴν ἐποχὴ στὸν ὠκεανό, γιὰτὶ ἀμέσως μετὰ τὸ στόμό του — που, ὅπως μαθαῖναι, εσεῖς τὸ ονομάζετε Ἡράκλειες Στῆλες — υπῆρχε ἓνα νησὶ μεγαλύτερο ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ τὴ Λιβύη μαζῆ³². Οἱ ταξιδιώτες τῆς ἐποχῆς περνοῦσαν

ἦν τὸ ἐκεῖ πέλαγος· νῆσον γὰρ πρὸ τοῦ στόματος εἶχεν δ
 καλείτε, ὡς φατε, ὑμεῖς Ἡρακλέους στήλας, ἣ δὲ νῆσος ἅμα
 Λιβύης ἦν καὶ Ἀσίας μείζων, ἐξ ἧς ἐπιβατὸν ἐπὶ τὰς ἄλλας
 νήσους τοῖς τότε ἐγγίνετο πορευομένοις, ἐκ δὲ τῶν νήσων
 25 a ἐπὶ τὴν καταυτικρὴν πᾶσαν ἠπειρου τὴν περὶ τὸν ἀληθινὸν
 ἐκείνου πόντου. τάδε μὲν γάρ, ὅσα ἐντὸς τοῦ στόματος οὐ
 λέγομεν, φαίνεται λιμὴν στενὸν τινα ἔχων εἴσπλον· ἐκεῖνον
 δὲ πέλαγος ὄντως ἦ τε περιέχουσα αὐτὸ γῆ παντελῶς ἀληθῶς
 ὀρθότατ' ἂν λέγοιτο ἠπειρος. ἐν δὲ δὴ τῇ Ἀτλαντίδι νήσῳ
 ταύτῃ μεγάλη συνέστη καὶ θαυμαστὴ δύναμις βασιλείων,
 κρατοῦσα μὲν ἀπάσης τῆς νήσου, πολλῶν δὲ ἄλλων νήσων
 καὶ μερῶν τῆς ἠπείρου· πρὸς δὲ τούτοις ἔτι τῶν ἐντὸς τῆδε
 b Λιβύης μὲν ἤρχον μέχρι πρὸς Αἴγυπτον, τῆς δὲ Εὐρώπης
 μέχρι Τυρρηνίας. αὕτῃ δὴ πᾶσα συναθροισθεῖσα εἰς ἓν ἡ
 δύναμις τὸν τε παρ' ὑμῖν καὶ τὸν παρ' ἡμῖν καὶ τὸν ἐντὸς τοῦ
 στόματος πάντα τόπον μῖα ποτὲ ἐπεχείρησεν ὀρμῇ δουλοῦ-
 σθαι. τότε οὖν ὑμῶν, ὦ Σόλων, τῆς πόλεως ἡ δύναμις εἰς
 ἅπαντας ἀνθρώπους διαφανῆς ἀρετῆ τε καὶ βίωμῃ ἐγένετο·
 πάντων γὰρ προστάσα εὐψυχία καὶ τέχναις ὅσαι κατὰ πόλε-
 c μων, τὰ μὲν τῶν Ἑλλήνων ἡγουμένη, τὰ δ' αὐτῆ μονωθεῖσα
 ἐξ ἀνάγκης τῶν ἄλλων ἀποστάντων, ἐπὶ τοὺς ἐσχάτους
 ἀφικομένη κινδύνους, κρατήσασα μὲν τῶν ἐπιόντων τρώ-
 πειον ἔστησεν, τοὺς δὲ μήπω δεδουλωμένους διεκώλυσεν
 δουλωθῆναι, τοὺς δ' ἄλλους, ὅσοι κατοικοῦμεν ἐντὸς ὄρων
 Ἡρακλείων, ἀφθόνως ἅπαντας ἠλευθέρωσεν. ὑστέρῳ δὲ
 χρόνῳ σεισμῶν ἐξαισιῶν καὶ κατακλυσμῶν γενομένων, μιᾶς
 d ἡμέρας καὶ νυκτὸς χαλεπῆς ἐπελθοῦσης, τό τε παρ' ὑμῖν
 μάχιμον πᾶν ἄθροον ἔδω κατὰ γῆς, ἦ τε Ἀτλαντὶς νῆσος
 ὡσαύτως κατὰ τῆς θαλάττης δῦσα ἠφανίσθη· διὸ καὶ
 νῦν ἄπορον καὶ ἀδιερεύητον γέγονεν τοῦκεῖ πέλαγος,
 πηλοῦ κάρτα βαθέος ἐμποδῶν ὄντος, ὃν ἡ νῆσος ἰζομένη
 παρέσχετο."

Τὰ μὲν δὴ βῆθέντα, ὦ Σώκρατες, ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ
 e Κριτίου κατ' ἀκοὴν τὴν Σόλωνος, ὡς συντόμως εἶπεῖν,
 ἀκήκοας· λέγοντος δὲ δὴ χθές σοῦ περὶ πολιτείας τε καὶ
 τῶν ἀνδρῶν οὓς ἔλεγες, ἐθαύμαζον ἀναμιμνησκόμενοι αὐτὰ
 ἂ νῦν λέγω, κατανοῶν ὡς δαιμονίως ἐκ τίνος τύχης οὐκ ἄπο
 σκοποῦ συνηρέχθης τὰ πολλὰ οἷς Σόλων εἶπεν. οὐ μὴν

ἀπὸ αὐτοῦ στα ἄλλα νησιά και ἀπὸ ἐκεῖ σε ὀλη τὴν ἀπέναντι ἠπειρο που περι-
 βάλλει αὐτὴν τὴν πραγματικά αχανή θάλασσα³³. Ὅλα τα μέρη που βρῖσκο-
 νται μέσα ἀπὸ τὸ στόμο που λέγαμε φαίνονται σαν λιμάνι με στενὴ εἴσοδο·
 τὸ πέλαγος ὁμως που εκτείνεται εἴξω ἀπὸ τὸ στόμο εἶναι πραγματικὸ πέλα-
 γος· και η στεριά που το περικλείει θα ἔλεγε καιεῖς ὅτι αξίζει να ονομασθεῖ
 “ἠπειρος”, στην κυριολεξία του ὄρου³⁴. Σ’ αὐτὸ το νησί, τὴν Ἀτλαντίδα, δημι-
 ουργήθηκε κάτω ἀπὸ βασιλικὴ ἐξουσία μια μεγάλη και θαυμαστὴ δύναμη
 που κυριάρχησε σε ὀλο το νησί καθὼς και σε πολλὰ ἄλλα νησιά και μέρη τῆς
 ἀπέναντι ἠπείρου. Επιπλέον, πρὸς τὴν πλευρὰ μας, επικράτησε στη Λιβύη ὡς
 τὴν Αἴγυπτο και στην Ευρώπη ὡς τὴν Τυρρηνία. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ μεγάλη δύνα-
 μη συγκέντρωσε κάποτε ὀλα τῆς τα στρατεύματα και επιχειρήσε, με μῖα μόνο
 ἐπίθεση, να υποδουλώσει τὴν πόλη σας και τὴ δικὴ μας και ὀλες ὀσεες βρῖσκο-
 νται μέσα ἀπὸ τις Σπῆλες. Τότε ακριβῶς, Σόλων, ἀποκαλύφθηκε σε ὀλη τὴν
 ἀνθρωπότητα ἡ ἀρετὴ και ἡ δύναμη τῆς πόλης σας, γιατί στάθηκε πρώτη στο
 φρόνημα και στην τεχνικὴ του πολέμου. Επικεφαλῆς των Ἑλλήνων, και στη
 συνέχεια ἀναγκασμένη να πολεμήσει μόνη ὀταν οἱ ἄλλοι τὴν εγκατέλειψαν,
 ἔφθασε στον ἐσχάτο κίνδυνο ἀλλὰ τελικὰ ἀπέκρουσε τους εἰσβολεῖς και
 θριάμβευσε. Δεν ἄφησε ἔτσι να γνωρίζουν τὴ σκληριὰ αὐτοῖ που δεν εἶχαν
 υποδουλωθεῖ ποτὲ και ἀτελευθέρωσε με μεγαλοψυχία ὀλους ἐμάς τους ἄλ-
 λους που κατοικοῦσαμε μέσα ἀπὸ τις Ηράκλειες Σπῆλες. Πολὺ ἀργότερα
 ὀμως ἤρθαν τρομεροὶ σεισμοὶ και κατακλυσμοὶ και, μέσα σε μῖα μέρα και
 μῖα νύχτα φρίκης, ὀλο το γένος των πολεμιστῶν σας χάθηκε μέσα στη γη, και
 το νησί τῆς Ἀτλαντίδας βυθίστηκε στη θάλασσα και ἀφανίστηκε. Ὀ ωκεανὸς
 σ’ ἐκεῖνα τα μέρη ἐγίνε ἀπροσέλαστος και ἀνεξερεῖντος ἀπὸ τὴν πολὺ βα-
 θιὰ λάσπη που ἄφησε πίσω τῆς Ἀτλαντίδα καθὼς καταποντιζόταν³⁵».

Ἀκουσες λοιπὸν, Σωκράτη, μια περιγραφή ὀσον μου εἶχε διηγηθεῖ ὁ γέρο-
 ντας Κριτίας, μεταφέροντας τα λόγια του Σόλωνα. Ὅταν μιλούσεες χθες για
 τὴν ἰδανικὴ πολιτεία και τους ἄνδρες τῆς, σκεφτόμουν αὐτὴν τὴν ἰστορία και
 εἶχα μείνει ἐκπληκτος βλέποντας πως, ἀπὸ μια θεόπεμπτη τύχη, στα περισ-
 σότερα σημεῖα συμφωνοῦσεες ἀπὸλυτα με τα ὀσα εἶχε πει ὁ Σόλων. Δεν εἶπα
 τίποτε ἐκεῖνη τὴ στιγμῇ· ὕστερα ἀπὸ τόσον καιρὸ, δεν θυμὸμουν ὀλες τις

- 26 a ἐβουλήθη παραχρήμα εἰπεῖν· διὰ χρόνου γὰρ οὐχ ἱκανῶς ἐμνημήμην· ἐνενόησα οὖν ὅτι χρεῶν εἶη με πρὸς ἐμαυτὸν πρῶτον ἱκανῶς πάντα ἀναλαβόντα λέγειν οὕτως. ὅθεν ταχὺ συνωμολόγησά σοι τὰ ἐπιταχθέντα χθές, ἡγούμενος, ὅπερ ἐν ἅπασιν τοῖς τοιοῖσδε μέγιστον ἔργον, λόγον τινὰ πρέποντα τοῖς βουλήμασιν ὑποθέσθαι, τούτου μετρίως ἡμᾶς εὐπορήσειν. οὕτω δὴ, καθάπερ ὄδ' εἶπεν, χθές τε εὐθὺς ἐνθένδε ἀπίων
- b πρὸς τούσδε ἀνέφερον αὐτὰ ἀναμνησκόμενος, ἀπελθῶν τε σχεδόν τι πάντα ἐπισκοπῶν τῆς νυκτὸς ἀνέλαβον. ὡς δὴ τοι, τὸ λεγόμενον, τὰ παιδῶν μαθήματα θαυμαστῶν ἔχει τι μνημείον. ἐγὼ γὰρ ἂ μὲν χθές ἤκουσα, οὐκ ἂν οἶδ' εἰ δυναιμίην ἅπαντα ἐν μνήμῃ πάλιν λαβεῖν· ταῦτα δὲ ἂ πάμπολυν χρόνον διακήκοα, παντάπασιν θαυμάσαιμ' ἂν εἴ τί με αὐτῶν διαπέφευγεν. ἦν μὲν οὖν μετὰ πολλῆς ἡδονῆς καὶ
- c παιδιᾶς τότε ἀκουόμενα, καὶ τοῦ πρεσβύτου προθύμως με διδάσκοντος, ἅτ' ἐμοῦ πολλάκις ἐπαμειβόμενος, ὥστε οἶον ἐγκαύματα ἀνεκπλύτου γραφῆς ἔμμουά μοι γέγονεν· καὶ δὴ καὶ τοῖσδε εὐθὺς ἔλεγον ἔωθεν αὐτὰ ταῦτα, ἵνα εὐποροῖεν λόγων μετ' ἐμοῦ. νῦν οὖν, οὐπὲρ ἔνεκα πάντα ταῦτα εἴρηται, λέγειν εἰμὶ ἔτοιμος, ὡς Σώκρατες, μὴ μόνον ἐν κεφαλαίοις ἀλλ' ὥσπερ ἤκουσα καθ' ἕκαστον· τοὺς δὲ πολίτας καὶ τὴν πόλιν ἦν χθές ἡμῖν ὡς ἐν μύθῳ διήεισθα σὺ, νῦν μετενεγκόντες ἐπὶ τᾶληθές δαῖρον θήσομεν ὡς ἐκείνην τῆνδε οὖσαν, καὶ τοὺς πολίτας οὐδὲ διενσοῦ φήσομεν ἐκείνους τοὺς ἀληθινοὺς εἶναι προγόνους ἡμῶν, οὐδὲ ἔλεγεν ὁ ἱερεὺς, πάντως ἀρμόσοσσι καὶ οὐκ ἀπασόμεθα λέγοντες αὐτοὺς εἶναι τοὺς ἐν τῷ τότε ὄντας χρόνῳ. κοινῇ δὲ διαλαμβάνοντες ἅπαντες περασόμεθα τὸ πρέπον εἰς δύναμιν οἷς ἐπέταξας ἀποδοῦναι. σκοπεῖν οὖν δὴ χρῆ, ὡς Σώκρατες, εἰ κατὰ νοῦν ὁ λόγος ἡμῖν
- e οὗτος, ἢ τίνα ἔτ' ἄλλον αὐτ' αὐτοῦ ζητητέον.
- ΣΩ. Καὶ τίν' ἂν, ὦ Κριτία, μάλλον ἀντὶ τούτου μεταλάβοιμεν, ὃς τῇ τε παρούσῃ τῆς θεοῦ θυσίᾳ διὰ τὴν οἰκειότητ' ἂν πρέποι μάλιστα, τό τε μὴ πλασθέντα μῦθον ἀλλ' ἀληθινὸν λόγον εἶναι πάμμεγά που. πῶς γὰρ καὶ πόθεν ἄλλους ἀνευρήσομεν ἀφήμενοι τούτων; οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἀγαθῇ τύχῃ χρῆ λέγειν μὲν ὑμᾶς, ἐμὲ δὲ ἀντὶ τῶν χθές λόγων νῦν
- 27 a ἡσυχίαν ἄγοντα ἀντακοῦειν.
- ΚΡ. Σκόπει δὴ τὴν τῶν ξενίων σοι διάθεσιν, ὦ Σώκρατες,

λεπτομέρειες. Σκέφτηκα ὅτι πρῶτα ἔπρεπε να τα αναπλάσω όλα μόνοι μου και μετά να τα πω. Γι' αυτό λοιπόν ἔσπευσα να δεχθῶ την ανταπόδοσι που ζήτησες χθες. Σκέφτηκα ὅτι το δυσκολότερο σε αυτές τις περιπτώσεις εἶναι να επιλέξει κανεὶς ἐκεῖνο το θέμα που ταιριάζει ακριβῶς στο ζητούμενο, και ἰσως αὐτὸ να ἐξυπηρετοῦσε τις ἀνάγκες μας. Ἔτσι λοιπόν, ὅπως εἶπε και ο Ερμοκράτης, μόλις φώναγε χθες ἀπὸ ἐδῶ, τους διηγῆτηκα ὅσα θυμῶμαι και, ὅταν τους ἀφήσα, κατὰφερα να ανασυνθέσω ὅλες σχεδόν τις λεπτομέρειες στη διάρκεια της νύχτας³⁶. Πόσο δῦο έχον αὐτοὶ που λένε πως ὅτι μαθαίνει κανεὶς ἀπὸ παιδι μένει για πάντα χαραγμένο στη μνήμη του! Εγὼ αμφιβάλλω αν μπορῶ να θυμηθῶ σήμερα ἀκόμη και αὐτὰ που ἀκουσα μόλις χθες. Θα μου ἔκανε ὁμως μεγάλη ἐντύπωσι αν ἔσχευσα και το παραμικρὸ ἀπὸ αὐτὰ που ἀκουσα πριν ἀπὸ τόσα πολλὰ χρόνια. Παρακολουθοῦσα, βλέπεις, με τόσο πάθος, με τόση χαρὰ τη διήγησι, ἦταν και ο γέροντας τόσο πρόθυμος να με διδάξει ἀπαντώντας στις ἀλλεπάλληλες ἐρωτήσεις μου, ὥστε ἐντυπώθηκαν ὅλα μέσα μου σαν ἀνεξίτηλα ἐγκαύματα³⁷. Απὸ το πρῶι μάλιστα τα ἐπαναλαμβάνω συνεχῶς και στους φίλους μας, για να μποροῦν και αὐτοὶ να συνεισφέρουν στη διήγησι.

Κατανομή των ρόλων

Τώρα ὁμως, για να περάσουμε στο κύριο θέμα μας, εἶμαι ἔτοιμος να σου ἀφηγηθῶ, Σωκράτη, ὅχι μόνο τα βασικά ἀλλὰ και την παραμικρὴ λεπτομέρεια με τον τρόπο που την ἀκουσα. Εἶναι καιρός

να μεταφέρουμε τους πολίτες και την πόλη που περιέγραψες χθες ἀπὸ τον μῦθο στην πραγματικότητα³⁸. Η πόλη λοιπόν εἶναι η Αθήνα μας, και οι πολίτες της φαντασίας σου εἶναι οι πραγματικοὶ μας πρόγονοι, ὅπως τους σκιαγράφησε ο ἱερεὺς. Εναρμονίζονται ἀπόλυτα· δεν κάνουμε κανένα σφάλμα³⁹ ὅταν λέμε ὅτι οι ἀνθρωποι της παλιάς ἐκείνης εποχῆς εἶναι αὐτοὶ που ἀναζητοῦμε. Αναλαμβάνουμε λοιπόν το ἔργο ἀπὸ κοινῶν οἱ τρεις μας και θα προσπαθήσουμε να ἐπιτελέσουμε το καθήκον μας με τον καλύτερο τρόπο. Εὐς ὁμως, Σωκράτη, πρέπει να μας πεις αν κάτι τέτοιο εἶχες στον νου σου ἢ αν μας ζητάς κάτι διαφορετικὸ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Τι καλύτερο θα μποροῦσαμε να βροῦμε, Κριτία; Η ιστορία αὐτῇ ἔχει ἄμεση σχέση με τη θεὰ, ἀρα εἶναι η προσφορὰ που ἀρμῶζει στον σημερινὸ εορτασμὸ της. Και εἶναι πάρα πολὺ σημαντικό ὅτι δεν πρόκειται για κατασκευασμένο μῦθο ἀλλὰ για ἀληθινὴ ιστορία⁴⁰. Πῶς λοιπόν και πού θα βρισκόμακ κάτι ἀνάλογο; Αδύνατον. Πρέπει ὁμως τώρα να αρχίσεις να μιλάς — και η τύχη ας εἶναι μαζί σου. Ὅσο για μένα, εἶναι πια καιρός να σωπάω και απλῶς να ακούω.

ΚΡΙΤΙΑΣ: Δες ὁμως ποια κατανομή κάναμε οι τρεις μας για να σε περι-

ἢ διέθεμεν. ἔδοξεν γὰρ ἡμῖν Ἱμίαιον μὲν, ἅτε οὐτα ἀστρονομικώτατον ἡμῶν καὶ περὶ φύσεως τοῦ παντὸς εἰδέναι μάλιστα ἔργον πεποιημένου, πρῶτον λέγειν ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως, τελευτᾶν δὲ εἰς ἀνθρώπων φύσιν· ἐμὲ δὲ μετὰ τοῦτον, ὡς παρὰ μὲν τούτου δεδεγμένου ἀνθρώπου τῷ λόγῳ γεγονότας, παρὰ σοῦ δὲ πεπαιδευμένους διαφέροντας αὐτῶν τινας, κατὰ δὲ τὸν Σόλωνος λόγον τε καὶ νόμον εἰσαγαγόντα αὐτοὺς ὡς εἰς δικαστὰς ἡμᾶς ποιῆσαι πολίτας τῆς πόλεως τῆσδε ὡς οὐτας τοὺς τότε Ἀθηναίους, οὓς ἐμήνυσεν ἀφανεῖς οὐτας ἢ τῶν ἱερῶν γραμμάτων φήμη, τὰ λοιπὰ δὲ ὡς περὶ πολιτῶν καὶ Ἀθηναίων οὐτων ἢδη ποιείσθαι τοὺς λόγους.

ΣΩ. Τελῶς τε καὶ λαμπρῶς ἔοικα ἀνταπολήψεσθαι τῆν τῶν λόγων ἐστίασιν. σὸν οὖν ἔργον λέγειν ἄν, ὦ Τίμαιε, τὸ μετὰ τοῦτο, ὡς ἔοικεν, εἴη καλέσαντα κατὰ νόμον θεοῦς.

ΤΙ. Ἄλλ', ὦ Σώκρατες, τοῦτό γε δὴ πάντες ὄσοι καὶ κατὰ βραχὺ σωφροσύνης μετέχουσιν, ἐπὶ παντὸς ὀρμῆ καὶ σμικροῦ καὶ μεγάλου πράγματος θεὸν αἰεὶ που καλοῦσιν· ἡμᾶς δὲ τοὺς περὶ τοῦ παντὸς λόγους ποιείσθαι πη μέλουτας, ἢ γέγονεν ἢ καὶ ἀγενέες ἐστίν, εἰ μὴ παντάσῃ παραλλάττομεν, ἀνάγκη θεοῦς τε καὶ θεὰς ἐπικαλουμένους εὐχεσθαι πάντα κατὰ νόον ἐκείνοις μὲν μάλιστα, ἐπομένως δὲ ἡμῖν εἰπεῖν. καὶ τὰ μὲν περὶ θεῶν ταύτην παρακεκλήσθω τὸ δ' ἡμέτερον παρακλητέον, ἢ ῥᾶσ' ἂν ὑμεῖς μὲν μάθοιτε, ἐγὼ δὲ ἢ διανοοῦμαι μάλιστ' ἂν περὶ τῶν προκειμένων ἐνδειξαίμην.

Ἔστιν οὖν δὴ κατ' ἐμῆν δόξαν πρῶτον διαιρετόν τάδε· τί τὸ οὐ αἰεὶ, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον, καὶ τί τὸ γιγνώμενον μὲν αἰεὶ, οὐδὲ οὐδέποτε; τὸ μὲν δὴ νόησει μετὰ λόγον περιληπτόν, αἰεὶ κατὰ ταῦτ' ὄν, τὸ δ' αὖ δόξῃ μετ' αἰσθησεως ἀλόγου δοξαστόν, γιγνώμενον καὶ ἀπολλύμενον, οὐτως δὲ οὐδέποτε ὄν. πᾶν δὲ αὖ τὸ γιγνώμενον ὑπ' αἰτίου τινὸς ἐξ ἀνάγκης γίνεσθαι· παντὶ γὰρ ἀδύνατον χωρὶς αἰτίου γένεσιν σχεῖν. οὐτω μὲν οὖν ἂν ὁ δημιουργὸς πρὸς τὸ κατὰ ταῦτ' ἔχον βλέπων αἰεὶ, τοιοῦτ' ἂν τι προσχρῶμενος παραδείγματι, τὴν ἰδέαν καὶ δύναμιν αὐτοῦ ἀπεργάζηται, καλὸν ἐξ ἀνάγκης οὕτως ἀποτελεῖσθαι πᾶν· οὐδ' ἂν εἰς γεγονότας, γεννητῶ

ποιηθούμε καλύτερα. Συμφωνήσαμε να ξεκινήσει πρώτος ο Τίμαιος, γιατί είναι αυτός που έχει τη μεγαλύτερη εξοικείωση με την αστρονομία και έκανε μεγάλη προσπάθεια για να γνωρίσει τη φύση του σύμπαντος. Θα αρχίσει από τη γέννηση του κόσμου και θα φθάσει ως την ανθρώπινη φύση. Μετά θα μιλήσω εγώ, αφού θα έχω παραλάβει από την έμβαση του Τίμαιου το γένος των ανθρώπων όπως θα έχει προκύψει μέσα από τη διήγηση, και από σένα μια ειδική κατηγορία ανθρώπων με ιδανική εκπαίδευση. Ακολουθώντας τα λόγια και τον νόμο του Σόλωνα, θα φέρω αυτούς τους ανθρώπους μπροστά μας, σαν να ήμασταν δικαστές, και θα τους μετατρέψω σε πολίτες αυτής της πόλης — είναι οι λησμονημένοι παλιοί Αθηναίοι, την ύπαρξη των οποίων μάθαμε από τις ιερές γραφές. Θα θεωρήσουμε λοιπόν δεδομένο από εδώ και πέρα ότι έχουμε να κάνουμε με πραγματικούς Αθηναίους πολίτες⁴¹.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Όπως καταλαβαίνω, με περιμένει μια πλήρης και λαμπρή ανταπόδοση⁴². Σ' εσένα λοιπόν, Τίμαιε, πέφτει ο κλήρος να μιλήσεις αφού πρώτα, όπως επιβάλλεται, επικαλεστείς τους θεούς.

ΤΙΜΑΙΟΣ: Πραγματικά, Σωκράτη, όποιος έχει και την ελάχιστη ακόμη φρόνηση, πριν αρχίσει οποιοδήποτε έργο, μικρό ή μεγάλο, επικαλείται κάποιον θεό. Πόσο μάλλον εμείς που πρόκειται να μιλήσουμε για το σύμπαν — πώς γεννήθηκε, αν βέβαια το σύμπαν έχει όντως γεννηθεί⁴³. Αν λοιπόν δεν θέλουμε να πέσουμε εντελώς έξω, είναι ανάγκη να επικαλεστούμε τους θεούς και τις θεές και να ευχηθούμε όλα όσα θα πούμε να είναι αρεστά, κατά πρώτο λόγο σ' αυτούς και δευτερευόντως σ' εμάς⁴⁴. Αυτή είναι η δέσμη μας στους θεούς. Και, όσο μας αφορά, εύχομαι εσείς να με κατανοείτε με ευκολία, κι εγώ να δίνω τις πιο σαφείς αποδείξεις για όσα σκεφτομαι.

*Προοίμιο της διήγησης
του Τίμαιου
Το Είναι και το Γίγνεσθαι*

Πρέπει λοιπόν, κατὰ τη γνώμη μου, να κάνουμε πρώτα τις εξής διακρίσεις⁴⁵. Τι είναι αυτό που πάντοτε είναι και δεν υπόκειται στο γίγνεσθαι;

Και τι είναι αυτό που συνεχώς μεταβάλλεται⁴⁶ και ουδέποτε είναι⁴⁷; Το αντικείμενο της έλλογης νόησης⁴⁸ είναι αυτό που παραμένει πάντοτε αμετάβλητο· ενώ το αντικείμενο της γνώμης και της άλογης αίσθησης είναι αυτό που γεννιέται και χάνεται, αυτό που δεν έχει αυθεντική ύπαρξη⁴⁹. Επιπλέον, αυτό που γίνεται πρέπει κατ' ανάγκην να γίνεται από κάποιο αίτιο· γιατί, χωρίς αίτιο, τίποτε απολύτως δεν μπορεί να γίνει⁵⁰. Όταν τώρα ο δημιουργός⁵¹ κάποιου πράγματος έχει σταθερά⁵² συγκεντρωμένη την προσοχή του σε αυτό που είναι αμετάβλητο και χρησιμοποιώντας ένα τέτοιο υπόδειγμα αποδίδει τη μορφή και τη δύναμή του⁵³, τότε το αποτέλεσμα της δημιουργίας είναι κατ' ανάγκην ωραίο. Όταν όμως στρέφει το βλέμμα του

παραδείγματι προσχρώμενος, οὐ καλόν. ὁ δὲ πᾶς οὐρανὸς
 — ἡ κόσμος ἢ καὶ ἄλλο ὅτι ποτὲ ὀνομαζόμενος μάλιστα· ἂν
 δέχοιτο, τοῦθ' ἤμιν ὠνομάσθω—σκεπτέον δ' οὖν περὶ αὐτὸν
 πρῶτον, ὅπερ ὑπόκειται περὶ παντὸς ἐν ἀρχῇ δεῖν σκοπεῖν,
 πότερον ἦν αἰεὶ, γενέσεως ἀρχὴν ἔχων οὐδεμίαν, ἢ γέγονεν,
 ἀπ' ἀρχῆς τινος ἀρξάμενος. γέγονεν· ὁρατὸς γὰρ ἀπὸς
 τὴ ἐστὶν καὶ σῶμα ἔχων, πάντα δὲ τὰ τοιαῦτα αἰσθητά, τὰ
 c δ' αἰσθητά, δόξῃ περιληπτά μετ' αἰσθήσεως, γιγνώμενα καὶ
 γεννητὰ ἐφάνη. τῷ δ' αὖ γενομένῳ φαμὲν ὑπ' αἰτίου τινὸς
 ἀνάγκην εἶναι γενέσθαι. τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα
 τοῦδε τοῦ παντὸς εὐρεῖν τε ἔργον καὶ εὐρόντα εἰς πάντας
 ἀδύνατον λέγειν· τότε δ' οὖν ἅλιον ἐπισκεπτέον περὶ αὐτοῦ,
 πρὸς πότερον τῶν παραδειγμάτων ὁ τεκταινόμενος αὐτὸν
 29 a ἀπηργάζετο, πότερον πρὸς τὸ κατὰ ταῦτα καὶ ὡσαύτως ἔχων
 ἢ πρὸς τὸ γεγονός. εἰ μὲν δὴ καλὸς ἐστὶν ὅδε ὁ κόσμος ὃ
 τε δημιουργὸς ἀγαθός, δῆλον ὡς πρὸς τὸ αἰδίον ἐβλεπεν· εἰ
 δὲ ὁ μὴδ' εἰπεῖν τιμὴν θέμις, πρὸς γεγονός. παντὶ δὴ σαφές
 ὅτι πρὸς τὸ αἶδιον· ὁ μὲν γὰρ κάλλιστος τῶν γεγονότων, ὁ
 δ' ἄριστος τῶν αἰτίων. οὕτω δὲ γεγενημένους πρὸς τὸ λόγῳ
 καὶ φρονήσει περιληπτὸν καὶ κατὰ ταῦτα ἔχων δεδημιούρ-
 b γηται· τούτων δὲ ὑπαρχόντων αὐτῶν πᾶσα ἀνάγκη τόνδε τὸν
 κόσμον εἰκόνα τινὸς εἶναι. μέγιστον δὲ παντὸς ἄρξασθαι
 κατὰ φύσιν ἀρχὴν. ὧδε οὖν περὶ τῆς εἰκόνας καὶ περὶ τοῦ
 παραδείγματος αὐτῆς διοριστέον, ὡς ἄρα τοὺς λόγους, ὧν πέρ
 εἰσὶν ἐξηγηταί, τούτων αὐτῶν καὶ συγγενεῖς ὄντας· τοῦ
 μὲν οὖν μονίμου καὶ βεβαίου καὶ μετὰ νοῦ καταφανοῦς
 c μονίμου καὶ ἀμεταπτώτους—καθ' ὅσον οἶόν τε καὶ ἀνε-
 λέγκτοις προσήκει λόγοις εἶναι καὶ ἀνικητοῖς, τούτου δὲ
 μὴδὲν ἐλλείπειν—τοὺς δὲ τοῦ πρὸς μὲν ἐκεῖνο ἀπικασθέν-
 τος, ὄντος δὲ εἰκόνας εἰκότας ἀνὰ λόγον τε ἐκείνων ὄντας·
 ὅτι περὶ πρὸς γενέσειν οὐσία, τοῦτο πρὸς πίστιν ἀλήθεια.

πρὸς κάτι που ἔχει γίνεῖ, ὅταν χρησιμοποιεῖ ἓνα ὑπόδειγμα που ἔχει κάποτε
 γεννηθεῖ, τότε το ἀποτέλεσμα δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι ὠραῖο.

Ερχόμαστε τώρα σὲ ολόκληρο τὸν ουρανὸ ἢ τὸν κόσμῳ⁵⁴ — ἀς τὸν ἀποκα-
 λέσουμε με ὅποιο ὄνομα τοῦ ταιριάζει καλύτερα. Το πρῶτο ἐρώτημα που
 πρέπει νὰ θέσουμε γιὰ τὸν ουρανὸ εἶναι αὐτὸ που ἐρχεται πρῶτο στὴν προσ-
 ἔγγιση κάθε ζητήματος. Τι ἀπὸ τὰ δύο συμβαίνει; Υπῆρχε πάντοτε χωρὶς κα-
 μία ἀρχική στιγμή γέννησης ἢ ἔχει γεννηθεῖ ξεκινώντας ἀπὸ κάποια ἀρχή;
 ἔχει γεννηθεῖ⁵⁵. Γιατὶ εἶναι ὠρατὸς καὶ ἀπὸς καὶ ἔχει σῶμα· ὅλα ὅμως τὰ
 πράγματα αὐτοῦ τοῦ εἶδους εἶναι αἰσθητά, καὶ, ὅπως ἔχομε δεῖξει, τὰ αἰ-
 σθητά, τὰ ἀντικείμενα τῆς γνώμης καὶ τῆς αἰσθήσεως, εἶναι πράγματα που με-
 ταβάλλονται καὶ που ἔχουν κάποτε γεννηθεῖ. ἔχομε ἀκόμη πει ὅτι αὐτὸ
 που ἐγίνε, ἐγίνε κατ' ἀνάγκη ἀπὸ κάποιο αἶτιο. Ο ποιητὴς καὶ πατέρας⁵⁶
 αὐτοῦ τοῦ συμπαντος εἶναι ὡστόσο δύσκολο νὰ βρεθεῖ· καὶ ἀν ἀκόμη τὸν
 βρεῖ κάποιος, εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸν φανερώσει σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους⁵⁷.
 Παρ' ὅλα αὐτὰ, χρειάζεται νὰ διερευνησομε τὸ ἐξῆς; σύμφωνα με ποιο ἀπὸ
 τὰ δύο ὑποδείγματα σχεδίασε τὸν κόσμῳ ὁ κατασκευαστὴς τοῦ⁵⁸; Σύμφωνα
 με αὐτὸ που εἶναι ἀμετάβλητο καὶ σταθερὸ ἢ σύμφωνα με κάτι που ἔχει γίνεῖ;
 Ἀν βέβαια ἰσχύει ὅτι αὐτὸς ὁ κόσμος εἶναι ὠραῖός καὶ ὁ δημιουργὸς τοῦ⁵⁹
 ἀγαθός, τότε εἶναι φανερό ὅτι χρησιμοποιήθηκε τὸ αἰώνιο ὑπόδειγμα. Ἀν
 ὅμως — πράγμα που θὰ ἦταν ἀσέβεια καὶ νὰ τὸ πει κανεὶς — ἰσχύει τὸ ἀντίθε-
 το, τότε ὡς ὑπόδειγμα χρησιμοποιήθηκε κάτι που εἶχε γίνεῖ⁶⁰. Ὅλοι λοιπὸν
 ἀντιλαμβάνονται ὅτι χρησιμοποιήθηκε τὸ αἰώνιο ὑπόδειγμα, ἀφοῦ ὁ κόσμος
 αὐτὸς εἶναι ὄντως τὸ ὠραιότερο δημιούργημα καὶ ὁ δημιουργὸς τοῦ το ἀρι-
 στο αἶτιο. Ο κόσμος ἐπομένως ἔχει γεννηθεῖ καὶ ἔχει σχεδιαστεῖ με βάση τὸ
 ἀμετάβλητο ἀντικείμενο τοῦ λόγου καὶ τῆς φρονήσεως.

Οὐκίως λόγος

Ἀφοῦ λοιπὸν εἶτι ἔχουν τὰ πράγματα, αὐτὸς ὁ κό-
 σμος εἶναι κατ' ἀνάγκη εἰκόνα κάποιου ἄλλου.
 Ὅμως σὲ κάθε θέμα τὸ σπουδαιότερο εἶναι νὰ
 ἀρχίξει κανεὶς ἀπὸ τὴ σωστή ἀφετηρία. Πρόκει-
 ται νὰ ἀναφερθοῦμε στὴν εἰκόνα καὶ στο ὑπόδειμά τῆς καὶ πρέπει νὰ δι-
 ευκρινίσουμε τὸ ἐξῆς: οἱ προτάσεις⁶¹ που θὰ διατυπώσομε γιὰ νὰ τὰ ἐξηγή-
 σομε θὰ εἶναι τῆς ἰδίας τάξεως με αὐτὰ που τείνουν νὰ ἐξηγήσουν. Οἱ προτά-
 σεις λοιπὸν που ἀναφέρονται σὲ αὐτὸ που εἶναι σταθερὸ, βέβαιο καὶ προσω-
 τὸ στὴ νόση θὰ εἶναι καὶ αὐτὲς σταθερές καὶ ἀκλόνητες — ἀφοῦ βέβαια
 ἀποδεχόμαστε ὅτι ὑπάρχουν προτάσεις ἀδιάφευτες καὶ ἀνίκητες, πρέπει
 νὰ ἀποδεχοῦμε καὶ ὅτι δὲν θὰ τοὺς λείπει τίποτε. Ἐνῶ οἱ προτάσεις που
 ἀναφέρονται στὴν ἀπεικόνιση τοῦ ὑποδείγματος, καθὼς ἀναφέρονται σὲ μιὰ
 εἰκόνα, θὰ εἶναι σὲ σχέση με τὶς προηγούμενες ἀπλῶς εὐλόγες⁶². Ἡ σχέση

ἐὰν οὖν, ὦ Σώκρατες, πολλὰ πολλῶν πέρι, θεῶν καὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως, μὴ δυνατοὶ γινώμεθα πάντῃ πάντως αὐτοὺς ἑαυτοῖς ὁμολογομένους λόγους καὶ ἀπηκριβωμένους ἀποδοῦναι, μὴ θαυμάσῃς· ἀλλ' ἐὰν ἄρα μηδεὺς ἦττον παρεχόμεθα εἰκότας, ἀγαπᾶν χρῆ, μεμνημένους ὡς ὁ λέγων ἐγὼ
 d ὑμεῖς τε οἱ κριταὶ φύσιν ἀνθρωπίνην ἔχομεν, ὥστε περὶ τούτων τὸν εἰκότα μῦθον ἀποδεχομένους πρέπει τούτου μηδὲν ἔτι πέρα ζητεῖν.

ΣΩ. ὦ Ἄριστα, ὦ Τίμαιε, παντάσῃ τε ὡς κελεύεις ἀποδεκτέον· τὸ μὲν οὖν προοίμιον θαυμασίως ἀπεδεξάμεθά σου, τὸν δὲ δὴ νόμον ἡμῖν ἐφεξῆς πέραινε.

ΤΙ. Λέγωμεν δὴ δι' ἣντινα αἰτίαν γένεσιν καὶ τὸ πᾶν
 e τόδε ὁ συνιστὰς συνέστησεν. ἀγαθὸς ἦν, ἀγαθῷ δὲ οὐδὲς περὶ οὐδενὸς οὐδέποτε ἐγγίγνεται φθόνος· τούτου δ' ἐκτὸς ὧν πάντα ὅτι μάλιστα ἐβουλήθη γενέσθαι παραπλήσια ἑαυτῷ. ταύτην δὴ γενέσεως καὶ κόσμου μάλιστα· ἂν τις ἀρχὴν κυριω-
 3ο a τάτην παρ' ἀνδρῶν φρονίμων ἀποδεχόμενος ὀρθότατα ἀποδέχοιτ' ἂν. βουλευθεὶς γὰρ ὁ θεὸς ἀγαθὰ μὲν πάντα, φλαῦρον δὲ μηδὲν εἶναι κατὰ δύναμιν, οὕτω δὴ πᾶν ὅσον ἦν ὁρατὸν παραλαβὼν οὐχ ἡσυχίαν ἄγον ἀλλὰ κινούμενον πλημμελῶς καὶ ἀτάκτως, εἰς τάξιν αὐτὸ ἤγαγεν ἐκ τῆς ἀταξίας, ἡγησάμενος ἐκεῖνο τούτου πάντως ἄμεινον. θέμις δ' οὗτ' ἦν οὗτ' ἔστιν τῷ ἀρίστῳ δρᾶν ἄλλο πλὴν τὸ κάλλιστον·
 b λογισάμενος οὖν ἠῦρισκεν ἐκ τῶν κατὰ φύσιν ὁρατῶν οὐδὲν ἀνόητον τοῦ νοῦν ἔχοντος ὅλον ὅλου κάλλιον ἔσεσθαι ποτε ἔργον, νοῦν δ' αὖ χωρὶς ψυχῆς ἀδύνατον παραγενέσθαι τφ. διὰ δὴ τὸν λογισμὸν τόνδε νοῦν μὲν ἐν ψυχῇ, ψυχὴν δ' ἐν σώματι συνιστὰς τὸ πᾶν συνετεκταίνετο, ὅπως ὅτι κάλλιστον εἶη κατὰ φύσιν ἄριστόν τε ἔργον ἀπειργασμένος. οὕτως οὖν δὴ κατὰ λόγον τὸν εἰκότα δεῖ λέγειν τόνδε τὸν κόσμον ζῶον ἔμψυχον ἔνουν τε τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν τοῦ θεοῦ
 c γενέσθαι πρόνοιαν.

Τούτου δ' ὑπάρχοντος αὖ τὰ τούτοις ἐφεξῆς ἡμῖν λεκτέον. τίνι τῶν ζώων αὐτὸν εἰς ὁμοιότητα ὁ συνιστὰς συνέστησεν. τῶν μὲν οὖν ἐν μέρους εἶδει πεφυκότων μηδενὶ καταξιώσωμεν

τοῦ εἶναι πρὸς τὸ γίνεσθαι εἶναι ἀνάλογη μετὰ τῆς σχέσεως τῆς ἀλήθειας πρὸς τὴν γνώμη⁶³. Ἀν λοιπὸν, Σωκράτη, δὲν καταφέρουμε νὰ διατυπώσουμε ἀπολύτως συνεπεῖς ἀπὸ κάθε πλευρᾶ καὶ ἀκριβεῖς συλλογισμοὺς γιὰ πολλὰ καὶ ποικίλα ζητήματα — γιὰ τοὺς θεοὺς καὶ τὴ γέννηση τοῦ σύμπαντος —, μὴν ἐκπλαγεῖς. Μᾶλλον πρέπει νὰ εἶμαστε ικανοποιημένοι ἀν καταλήξουμε στὶς πιο εὐλόγες ἐξηγήσεις, ὅταν ἀναλογιστοῦμε ὅτι τόσο ἐγὼ που μιλῶ ὅσο κι εσεῖς που κρῖνετε ἔχουμε ἀνθρώπινη φύση· συνεπῶς, πρέπει νὰ ἀποδεχόμεστε γιὰ ὅλα αὐτὰ τὴν εὐλογία ἐξιστόρησῃ⁶⁴ καὶ νὰ μὴ ἐπιδιώκουμε τίποτε περὶ σσοότερο.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Θαυμάσια, Τίμαιε. Ἀποδεχόμεστε πλήρως τὰ ὅσα λες. Ἀφοῦ λοιπὸν δεχθῆκαμε εὐχαρίστως τὴν εἰσαγωγή σου εἶναι καιρὸς νὰ περᾶσεις στὸ κυριῶς θέμα⁶⁵.

ΤΙΜΑΙΟΣ: Ἀς δοῦμε λοιπὸν γιὰ ποια αἰτία⁶⁶ ὁ Δημιουργὸς συνέθεσε τὸ γίνεσθαι καὶ ὅλο αὐτὸ τὸ σύμπαν⁶⁷. Ἦταν ἀγαθὸς, καὶ στὸν ἀγαθὸ δὲν γεννιέται ποτέ κανέναν φθόνος γιὰ στιδῆτε⁶⁸. Κα-

θὸς λοιπὸν δὲν εἶχε φθόνον, θέλησε⁶⁹ νὰ γίνουν τὰ πάντα ὅσο τὸ δυνατόν· παρόμοια μὲ τὸν ἴδιο. Αὐτὴ εἶναι ἡ πιο ἐγκυρη ἀρχὴ γιὰ τὸ γίνεσθαι καὶ τὸν κόσμον που μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀποδεχθεῖ, ἀν συμβουλευθεῖ ἀνθρώπους μὲ φρόνηση. Θέλοντας ἐπομένως ὁ Θεὸς νὰ εἶναι τὰ πάντα ἀγαθὰ καὶ νὰ μὴ ὑπάρχει κατὰ τὸ δυνατόν τίποτε ἀτελές, παρέλαβε⁷¹ ὅλα ὅσα ἦταν ὁρατὰ⁷² — καὶ βρισκόνταν ὄχι σὲ ηρεμία ἀλλὰ σὲ ἀρρυθμὴ καὶ ἀτακτὴ κίνηση⁷³ — καὶ τὰ ἔφερε ἀπὸ τὴν ἀταξία στὴν τάξη⁷⁴, θεωρῶντας ὅτι ἡ τάξη εἶναι ἀπὸ κάθε πλευρᾶ καλύτερη.

Στὸν ἄριστο δὲν ἦταν οὔτε εἶναι ἐπιτρεπτό νὰ κάνει τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ κάλλιστο⁷⁵. Ἀφοῦ λοιπὸν συλλογίστηκε, ἀντιλήφθηκε ὅτι, στὴ φυσικὴ τάξη τῶν ὁρατῶν πραγμάτων, δὲν θὰ μποροῦσε ποτέ νὰ προκύψει εἰς ἄν σύνολο χωρὶς νου που νὰ εἶναι ωραιότερο ἀπὸ ἕνα σύνολο μὲ νου· ἀπὸ τὴν ἄλλη, νους χωρὶς ψυχὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ υπάρξει⁷⁶. Ἀποφάσισε λοιπὸν νὰ συνθέσει τὸ σύμπαν τοποθετώντας νου στὴν ψυχὴ καὶ ψυχὴ στὸ σῶμα, μὲ τὴν πεποίθηση ὅτι τὸ ἔργο του θὰ ἦταν τὸ ωραιότερο καὶ τὸ καλύτερο στὴ φύση. Ἀκολουθώντας τὴν εὐλογία ὑπόθεση πρέπει ἐπομένως νὰ ποῦμε ὅτι αὐτὸς ὁ κόσμος εἶναι ἔμβιο ὄν, προικισμένο μὲ ψυχὴ καὶ νου⁷⁷, καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι γεννήθηκε ἀπὸ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ⁷⁸.

Τὸ νοητὸ υπόδειγμα τοῦ κόσμου

Ἀν τὸ δεχθῶμε αὐτὸ, πρέπει νὰ ἀπαντήσουμε στὸ ἐρώτημα που ἀκολουθεῖ: μὲ ποιο ἀπὸ τὰ Ἐμβία ὄντα⁷⁹ θέλησε ὁ Δημιουργὸς νὰ ἐξομοιώσει τὸν κόσμον; Θὰ ἀποκλείσουμε ὁποσοδήποτε ὅσα ἀπο-

—ἀτελεῖ γὰρ εἰκόδς οὐδέν ποτ' ἂν γένοιτο καλόν—οὐ δ' ἔστιν τᾶλλα ζῶα καθ' ἐν και κατὰ γένη μόρια, τούτω πάντων ὁμοιότατον αὐτὸν εἶναι τιθῶμεν. τὰ γὰρ δὴ νοητὰ ζῶα πάντα ἐκεῖνο ἐν ἑαυτῷ περιλαβόν ἔχει, καθάπερ ὅδε ὁ

d κόσμος ἡμᾶς ὅσα τε ἄλλα θρέμματα συνέστηκεν ὁρατά. τῷ γὰρ τῶν νοουμένων καλλίστω και κατὰ πάντα τελέω μάλιστα αὐτὸν ὁ θεὸς ὁμοιωσαί βουληθεὶς ζῶον ἐν ὁρατόν, πάνθ' ὅσα

31 a αὐτοῦ κατὰ φύσιν συγγενῆ ζῶα ἐντὸς ἔχον ἑαυτοῦ, συνέστησε. πότερον οὖν ὀρθῶς ἔνα οὐρανὸν προσειρήκαμεν, ἢ πολλοὺς και ἀπείρους λέγειν ἦν ὀρθότερον; ἔνα, εἴπερ κατὰ τὸ παράδειγμα δεδημιουργημένους ἔσται. τὸ γὰρ περιέχον πάντα ὁπόσα νοητὰ ζῶα μεθ' ἐτέρου δεύτερον οὐκ ἂν ποτ' εἴη· πάλιν γὰρ ἂν ἕτερον εἶναι τὸ περὶ ἐκεῖνω δέοι ζῶον, οὐ μέρος ἂν εἴτην ἐκεῖνω, και οὐκ ἂν ἔτι ἐκείνοιω ἄλλ' ἐκεῖνω τῷ περιέχοντι τὸδ' ἂν ἀφωμοιωμένον λέγοιτο ὀρθότερον. ἔνα οὖν τὸδε κατὰ τὴν μόνωσιν ὁμοιον ἦ τῷ παντελεῖ ζῶω, διὰ ταῦτα οὔτε δύο οὔτ' ἀπείρους ἐποίησεν ὁ ποιῶν κόσμους, ἀλλ' εἷς ὅδε μονογενῆς οὐρανὸς γεγωνῶς ἔστιν και ἔτ' ἔσται.

Σωματοειδῆς δὲ δὴ και ὁρατὸν ἀπτὸν τε δεῖ τὸ γενόμενον εἶναι, χωρισθῆν δὲ πυρὸς οὐδὲν ἂν ποτε ὁρατὸν γένοιτο, οὐδὲ ἀπτὸν ἄνευ τιωὸς στερεοῦ, στερεὸν δὲ οὐκ ἄνευ γῆς· ὅθεν ἐκ πυρὸς και γῆς τὸ τοῦ παντὸς ἀρχόμενος συνιστάται σῶμα ὁ θεὸς ἐποίει. δύο δὲ μόνω καλῶς συνίστασθαι τρίτου χωρὶς οὐ δυνατόν· δεσμὸν γὰρ ἐν μέσφω δεῖ τινα ἀμφοῖν συναγωγὸν γίγνεσθαι. δεσμῶν δὲ κάλλιστος ὅς ἂν αὐτὸν και τὰ συνδύμενα ὅτι μάλιστα ἐν ποιῆ, τοῦτο δὲ πέφυκεν ἀναλογία κάλλιστα ἀποτελεῖν. ὁπότεν γὰρ ἀριθμῶν τριῶν εἶτε ὄγκων

32 a εἶτε δυνάμεων ὠντινωοῦν ἦ τὸ μέσον, ὅτιπερ τὸ πρῶτον πρὸς αὐτό, τοῦτο αὐτὸ πρὸς τὸ ἔσχατον, και πάλιν αὐθις, ὅτι τὸ

τελοῦν μέρη ενός ὅλου — γιατί από ένα ατελές υπόδειγμα δεν θα προέκυπτε ποτέ κάτι ωραίο. Άρα πρέπει να θεωρήσουμε ότι ο κόσμος προσομοιάζει με εκείνο το Ἐμβιο Ὀν, μέρη του οποίου είναι τα ἄλλα Ἐμβια Ὄντα, εἶτε ἐκληφθῶν ἕνα προς ἕνα εἶτε κατὰ γένη. Γιατί το υπόδειγμα θα περιλαμβάνει το σύνολο των νοητῶν ἐμβίων ὄντων, ὅπως ἀκριβῶς ο ὑπαρκτός κόσμος περιέχει ἐμᾶς και ὅλα τα ἄλλα ορατὰ πλάσματα. Ο Θεὸς λοιπὸν, θέλοντας να ἐξομοιώσει το δημιούργημά του με το ωραιότερο νοητὸ, την πληρέστερη ἀπὸ κάθε πλευρὰ οντότητα⁸⁰, συνέθεσε ἕνα ορατὸ ἐμβιο ὄν που περιλαμβάνει στο εσωτερικό του ὅλα τα ἐμβια ὄντα της ἰδιας φυσικῆς τάξης.

Εἶχαμε ὁμῶς δίκιο ὅταν κάναμε λόγο για ἕναν οὐρανὸ ἢ μήπως θα ἦταν πιο σωστὸ να μιλήσουμε για πολλοὺς και ἀπείρους⁸¹; Ο οὐρανὸς εἶναι ὄντως ἕνας, ἀφοῦ ἔχει πλαστεῖ σύμφωνα με το υπόδειγμα. Γιατί αὐτὸ που περιέχει το σύνολο των νοητῶν ἐμβίων ὄντων δεν θα μπορούσε ποτέ να ἀποτελεῖ μέλος μιας δυάδας· στην περίπτωση αὐτή, ἐκτὸς ἀπὸ τα δύο θα υπήρχε κατ' ἀνάγκη και ἕνα τρίτο, μέρη του οποίου θα ἦταν τα δύο πρῶτα, ὁπότε πιο σωστὸ θα ἦταν να πούμε ότι ο κόσμος μας προσομοιάζει προς ἐκεῖνο το τρίτο που περιέχει τα πάντα και ὄχι προς τα ἄλλα δύο⁸². Ἄν θέλουμε ἐπομένως αὐτὸς ο κόσμος να εἶναι ὁμοιος ως προς τη μοναδικότητα με το τέλειο Ἐμβιο Ὀν, πρέπει να παραδεχθούμε ότι ο Δημιουργὸς δεν ἐφίταξε οὔτε δύο οὔτε ἀπείρους κόσμους⁸³. ο οὐρανὸς ἐγένε, εἶναι και θα συνεχίσει να εἶναι ἕνας και μονογενῆς⁸⁴.

Τὸ σῶμα του κόσμου ἀποτελεῖται ἀπὸ τα τέσσερα στοιχεῖα

Οτιδήποτε ἔχει γίνεῖ πρέπει να ἔχει σῶμα, να εἶναι ορατὸ και ἀπτὸ. Τίποτε ὁμῶς δεν γίνεται ορατὸ χωρὶς τη συμμετοχὴ της φωτιᾶς ἢ ἀπτὸ χωρὶς να περιέχει κάτι στερεὸ, οὔτε και στερεὸ χωρὶς τη συμμετοχὴ της γῆς. Φωτιά και γῆ ἐπομένως χρησιμοποίησε ο Θεὸς ὅταν ἀρχισε να πλάθει το σῶμα του σύμπαντος. Δύο πράγματα εἶναι ωστόσο ἀδύνατον να συντεθῶν σωστά χωρὶς την παρουσία κάποιου τρίτου, ἀφοῦ χρειάζεται να παρεμβληθεῖ ἕνας συνδετικὸς δεσμὸς. Ο πιο ωραῖος τῶρα δεσμὸς εἶναι αὐτὸς που καταφέρει να δημιουργήσει ἀπὸ τα συνδεόμενα μέρη και τον εαυτοῦ του το πιο ὁμογενῆς σύνολο — και αὐτὸ το ἐπιτυγχάνει με τον καλύτερο τρόπο η γεωμετρικὴ ἀναλογία. Ἄς πάρουμε τρεις ἀριθμούς ἢ τρεις ὄγκους ἢ τρεις δυνάμεις⁸⁵ [α, μ, β] τέτοιους ὥστε ο ἕνας να εἶναι μέσος των ἄλλων δύο — δηλαδή ο λόγος του πρῶτου προς τον μέσο να εἶναι ἴσος με τον λόγο του μέσου προς τον δεύτερο [α/μ = μ/β], ὁπότε και ἀντιστρόφως θα ισχύει ὅτι ο λόγος του δεύτερου προς τον μέσο θα εἶναι ἴσος με τον λόγο του μέσου

ἔσχατον πρὸς τὸ μέσον, τὸ μέσον πρὸς τὸ πρῶτον, τότε τὸ μέσον μὲν πρῶτον καὶ ἔσχατον γιγνόμενον, τὸ δ' ἔσχατον καὶ τὸ πρῶτον αὐτὸ μέσα ἀμφότερα, πάνθ' οὕτως ἐξ ἀνάγκης τὰ αὐτὰ εἶναι συμβήσεται, τὰ αὐτὰ δὲ γενόμενα ἀλλήλοισι ἐν πάντα ἔσται. εἰ μὲν οὖν ἐπίπεδον μὲν, βάθος δὲ μηδὲν ἔχον ἔδει γίγνεσθαι τὸ τοῦ παντὸς σώμα, μία μεσότης ἂν ἐξήρκει
 b τὰ τε μεθ' αὐτῆς συνδέειν καὶ ἑαυτήν, νῦν δὲ στερεοειδῆ γὰρ αὐτὸν προσήκεν εἶναι, τὰ δὲ στερεὰ μία μὲν οὐδέποτε, δύο δὲ αἰεὶ μεσότητες συναρμόττουσιν· οὕτω δὲ πυρὸς τε καὶ γῆς ὕδωρ ἀέρα τε ὁ θεὸς ἐν μέσῳ θεῖς, καὶ πρὸς ἄλληλα καθ' ὅσον ἦν δυνατὸν ἀνὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀπεργασάμενος, ὅτιπερ πῦρ πρὸς ἀέρα, τοῦτο ἀέρα πρὸς ὕδωρ, καὶ ὅτι ἄηρ πρὸς ὕδωρ, ὕδωρ πρὸς γῆν, συνεδέσθησαν καὶ συνεστήσατο οὐρανὸν ὄρατὸν καὶ ἀπτόν. καὶ διὰ ταῦτα ἕκ τε δὴ τούτων τοιούτων
 c καὶ τὸν ἀριθμὸν τεττάρων τὸ τοῦ κόσμου σώμα ἐγεννήθη δι' ἀναλογίας ὁμολογήσαν, φιλίαν τε ἔσχεν ἐκ τούτων, ὥστε εἰς ταῦτ' αὐτῶ συνελθὼν ἄλυτον ὑπὸ τοῦ ἄλλου πλὴν ὑπὸ τοῦ συνδήσαντος γενέσθαι.

Τῶν δὲ δὴ τεττάρων ἐν ὄλον ἕκαστον εἴληφεν ἡ τοῦ κόσμου σύστασις. ἐκ γὰρ πυρὸς παντὸς ὕδατός τε καὶ ἀέρος καὶ γῆς συνέστησεν αὐτὸν ὁ συνιστάς, μέρος οὐδὲν οὐδενὸς οὐδὲ δύναμις ἔξωθεν ὑπολιπών, τάδε διανοηθεῖς,
 d πρῶτον μὲν ἵνα ὄλον ὅτι μάλιστα ζῶον τέλειον ἐκ τελῶν
 33 a τῶν μερῶν εἴη, πρὸς δὲ τούτοις ἔν, ἅτε οὐχ ὑπολειμιμένον ἐξ ὧν ἄλλο τοιοῦτον γένοιτ' ἂν, ἔτι δὲ ἵν' ἀγήρων καὶ ἄνοσον ἦ, κατανοῶν ὡς συστάτῳ σώματι θερμὰ καὶ ψυχρὰ καὶ πάνθ' ὅσα δυνάμεις ἰσχυρὰς ἔχει περιστάμενα ἔξωθεν καὶ προσπίπτουτα ἀκαίρως λυεῖ καὶ νόσους γῆρας τε ἐπάγοντα φθίνειν ποιῇ. διὰ δὲ τὴν αἰτίαν καὶ τὸν λογισμὸν τόνδε ἔνα ὄλον ὄλων ἐξ ἀπάντων τέλειον καὶ ἀγήρων καὶ ἄνοσον
 b αὐτὸν ἐτεκτῆνατο. σχῆμα δὲ ἔδωκεν αὐτῷ τὸ πρέπον καὶ τὸ σύγγενές. τῷ δὲ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ ζῶα περιέχει μέρλλοντι ζῶῳ πρέπον ἂν εἴη σχῆμα τὸ περιειληφὸς ἐν αὐτῷ πάντα ὁπόσα σχήματα· διὸ καὶ σφαιροειδές, ἐκ μέσου πάντῃ πρὸς τὰς τελευταῖς ἴσον ἀπέχου, κυκλοτερές αὐτὸ ἔτορνεύσατο, πάντων τελεωτάτον ὁμοιωτάτον τε αὐτὸ ἑαυτῷ σχημάτων, νομισσας μυρίῳ κάλλιον ὅμοιον ἀνομοίου. λείπον δὲ δὴ κύκλω

πρὸς τὸν πρῶτο [β/μ = μ/α]. Τότε, ἀν ὁ μέσος πάρει τῆ θέσι του πρῶτου και του δευτέρου και οι ακραίοι τη θέσι του μέσου, θα εξακολουθήσουν κατ' ἀνάγκην να ἰσχύουν οι ἴδιες σχέσεις [μ/β = α/μ και μ/α = β/μ] — κάτι που σημαίνει ὅτι θα συναποτελοῦν ὅλοι μια ἐνοότητα⁸⁶. Ἀν τὸ σῶμα του συμπαντος ἐπρόκειτο να πλαστεί ἐπίπεδο και χωρὶς κανένα βάθος, τότε θα ἀρκοῦσε ἕνας μόνος μέσος για τη σύνδεση των πάντων· στην πραγματικότητα ὁμως ὁ κόσμος ἔχει τη μορφή στερεοῦ, και για τη συναρμογή των στερεῶν απαιτοῦνται πάντοτε δύο και ποτέ ἕνας μέσος⁸⁷. Ὁ Θεὸς λοιπὸν τοποθέτησε το νερὸ και τον αέρα ἀνάμεσα στη φωτιά και τη γη και, ἐγκαθιδρύοντας μεταξύ τους τις ἴδιες κατὰ τὸ δυνατόν ἀναλογίες — ὁ λόγος φωτιάς/αέρα να εἶναι ἴδιος με τον λόγο αέρα/νεροῦ και νεροῦ/γῆς⁸⁸ —, τα συνέδεσε και οἰκοδόμησε τον ορατὸ και ἀπτό ουρανὸ. Ἔτσι ἐξηγεῖται⁸⁹ τὸ πῶς γεννήθηκε τὸ σῶμα του κόσμου ἀπὸ αὐτὰ ἀκριβῶς τα τέσσερα στοιχεῖα: ἐναρμονίστηκε ἀπὸ την ἀναλογία τους, ἀντίλησε φιλία ἀπὸ αὐτὰ⁹⁰ και ἀπέκτησε τέτοια συνεκτικότητα, ὥστε μόνος αὐτὸς που το συνέδεσε να μπορεῖ να το διαλύσει.

Ἡ οἰκοδόμησι του κόσμου ἀπαίτησε την ολότιτα και των τεσσάρων στοιχείων. Γιατὶ ὁ Δημιουργὸς του συνέθεσε ἀπὸ ὅλη τη φωτιά, ὄλο το νερὸ, τον αέρα και τη γη, ἐξαντλώντας και το παραμικρὸ τμήμα και την παραμικρὴ τους δύναμη, θέλοντας με αὐτὸν τον τρόπο: πρῶτον, να εἶναι ὁ κόσμος ὅσο πιο ολοκληρωμένος γίνεται, πλήρης ἐμβίον ἀποτελούμενο ἀπὸ πλήρη μέρη· δεύτερον, να ὑπάρχει ἕνας μόνος κόσμος, ἐφόσον δεν εἶχαν ἀπομείνει υλικά ἀπὸ τα ποῖα θα μποροῦσε να γίνεῖ ἄλλος⁹¹· τέλος, να εἶναι ἕνας κόσμος ἀλλογενέσι ἀπὸ γηρατεῖα και ἀσθενείες, γιατί ὁ Δημιουργὸς καταλάβαινε ὅτι, ἀν ἐνα σύνθετο σῶμα⁹² βρισκόταν ἐκτεθειμένο στην ἐξωτερικὴ ἐπίδραση ἰσχυρῶν δυνάμεων ὡπως ἡ θερμότητα και τὸ πῦθος, θα κινδύνευε να ἀποσυντεθεῖ ἀπὸ τις ἀπρόβλεπτες ἐπιθέσεις τους⁹³, θα φθειρόταν ἀπὸ τα γηρατεῖα και τις ἀσθενείες που θα του προκαλοῦσαν. Με αὐτὲς λοιπὸν τις σκέψεις και τις προθέσεις, ὁ Δημιουργὸς οἰκοδόμησε ἀπὸ την ολότιτα των συστατικῶν ἕναν κόσμον μοναδικὸ, ολοκληρωμένο και πλήρη, ἀγέραςτο και ἀτρωτο.

Ὅσο για σχῆμα, του ἔδωσε αὐτὸ που του ἀρμόζει και ἀναλογεῖ στη φύση του. Στο ἐμβίον που ἐπρόκειτο να συμπεριλάβει στο ἐσωτερικὸ του ὄλα τα ἐμβία ὄντα, ταίριαξε ἐκεῖνο το σχῆμα που περιυλεῖ ὄλα τα υπάρχοντα σχήματα⁹⁴. Γι' αὐτὸ τον ἐπίλασε στρογγυλὸ και, κρατώντας ἴσες τις ἀποστάσεις των ακραίων σημείων του ἀπὸ τὸ κέντρο, του ἔδωσε τη μορφή σφαιρας, του πιο πλήρους και πιο ὁμοιόμορφου σχήματος⁹⁵, με την πεποίθησι ὅτι το ὁμοιόμορφο εἶναι χίλιες φορές ὠραιότερο ἀπὸ τὸ ἀνομοιόμορφο.

- c *πάν* ἔξωθεν αὐτὸ ἀπηκριβούτο πολλῶν χάριν. ὀμμάτων τε γὰρ ἐπεδείτο οὐδέν, ὀρατὸν γὰρ οὐδὲν ὑπελείπετο ἔξωθεν, οὐδ' ἀκοῆς, οὐδὲ γὰρ ἀκουστόν· πνεύμα τε οὐκ ἦν περιεστὸς δεόμενον ἀναπνοῆς, οὐδ' αὖ τινος ἐπιδείξῃ ἢ ὀργάνου σχελὶν ᾧ τὴν μὲν εἰς ἑαυτὸ τροφήν δέξοιτο, τὴν δὲ πρότερον ἐξικμασμένην ἀποπέμψοι πάλιν. ἀπῆει τε γὰρ οὐδὲν οὐδὲ προσήειν αὐτῷ ποθεν—οὐδὲ γὰρ ἦν—αὐτὸ γὰρ ἑαυτῷ τροφήν τὴν ἑαυτοῦ φθίσιν παρέχον καὶ πάντα ἐν ἑαυτῷ καὶ ὑφ' d ἑαυτοῦ πάσχον καὶ δρῶν ἐκ τέχνης γέγονεν· ἠγήσατο γὰρ αὐτὸ ὁ συνθεῖς αὐταρκῆς δὴν ἄμεινον ἔσεσθαι μᾶλλον ἢ προσδεῖς ἄλλων. χειρῶν δέ, αἷς οὐτε λαβεῖν οὐτε αὖ τινα ἀμύνασθαι χρεῖα τις ἦν, μάτην οὐκ ᾤετο δεῖν αὐτῷ προσάπτειν, οὐδὲ ποδῶν οὐδὲ ὄλων τῆς περὶ τὴν βάσιν 34 a ὑπηρεσίας. κίνησιν γὰρ ἀπένειμεν αὐτῷ τὴν τοῦ σώματος οἰκείαν, τῶν ἐπτά τὴν περὶ νοῦν καὶ φρόνησιν μάλιστα οὐσαν· διὸ δὴ κατὰ ταῦτα ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ἐν ἑαυτῷ περιεργαγῶν αὐτὸ ἐποίησε κύκλῳ κινεῖσθαι στρεφόμενον, τὰς δὲ ἐξ ἀπάσας κινήσεις ἀφείλεν καὶ ἀπλανῆς ἀπηργάσατο ἐκείνων. ἐπὶ δὲ τὴν περίοδον ταύτην ἄτ' οὐδὲν ποδῶν δέον ἀσκελῆς καὶ ἄπου αὐτὸ ἐγέννησεν.

Οὗτος δὲ πᾶς ὄντος αἰεὶ λογισμὸς θεοῦ περὶ τὸν ποτὲ b ἐσόμενον θεὸν λογισθεὶς λείον καὶ ὀμαλὸν πανταχῆ τε ἐκ μέσου ἴσον καὶ ὄλον καὶ τέλειον ἐκ τελέων σωμάτων σῶμα ἐποίησεν· ψυχὴν δὲ εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ θεὸς διὰ παντός τε ἔτεινεν καὶ ἔτι ἔξωθεν τὸ σῶμα αὐτῆ περιεκάλυψεν, καὶ κύκλῳ δὴ κύκλον στρεφόμενον οὐρανὸν ἕνα μόνον ἔρημον κατέστησεν, δι' ἀρετὴν δὲ αὐτὸν αὐτῷ δυνάμενον συγγίγνεσθαι καὶ οὐδενὸς ἐτέρου προσδεόμενον, γινώριμον δὲ καὶ φίλον ἰκανῶς αὐτὸν αὐτῷ. διὰ πάντα δὴ ταῦτα εὐδαίμονα θεὸν αὐτὸν ἐγέννησατο.

Τὴν δὲ δὴ ψυχὴν οὐχ ὡς νῦν ὑστέραν ἐπιχειροῦμεν λέγειν, c οὕτως ἐμνησανήσατο καὶ ὁ θεὸς νεωτέραν—οὐ γὰρ ἂν ἄρχεισθαι πρῆσβύτερον ὑπὸ νεωτέρου συνέρξας εἶασεν—ἀλλὰ πως ἡμεῖς πολὺ μετέχοντες τοῦ προστοχότου τε καὶ εἰκῆ τούτῃ πη καὶ λέγομεν, ὁ δὲ καὶ γενέσει καὶ ἀρετῆ προτέραν καὶ πρῆσβυτέραν ψυχὴν σώματος ὡς δεσπότιον καὶ ἄρξουσιν ἀρξομένου

Τὴν ἐξωτερικὴν τοῦ ἐπιφάνεια γύρω γύρω τὴν ἔκανε ἐντελῶς λεία, γὰρ πολλοὺς λόγους. Δὲν εἶχε καμμία ἀνάγκη ματιῶν, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε τίποτε ὀρατὸ ἐξω ἀπὸ αὐτόν, οὐτε ἀκοῆς, ἀφοῦ τίποτε δὲν μποροῦσε νὰ ἀκουστεῖ. Λέρας γύρω του δὲν ὑπῆρχε γὰρ νὰ ἀναπνεύει, οὐτε χρειαζόταν νὰ ἔχει κάποιο ὄργανο γὰρ νὰ δέχεται τροφὴ ἢ γὰρ νὰ ἀπαλλάσσεται μετὰ τὴν ἐπιφάνεια ἀπὸ τὰ ὑπολείμματά της. Τίποτε δὲν ἐφευγε ἀπὸ αὐτόν καὶ τίποτε δὲν ἐρχόταν σὲ αὐτόν ἀπὸ πουθενά — ἀφοῦ τίποτε ἄλλο δὲν ὑπῆρχε. Τὸ ἐντελεχὸν σχέδιο⁹⁶ τῆς δημιουργίας τοῦ ἦταν τέτοιο, ποῦ του ἐπέτρεπε νὰ τρέφεται ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴ φθορὰ καὶ νὰ εἶναι ὁ ἴδιος θεάτρο, ἀντικείμενο καὶ ὑποκείμενο τῆς δικῆς του δράσης⁹⁷. Γιατὶ ὁ κατασκευαστὴς σκέφτηκε ὅτι ὁ κόσμος θα ἦταν καλύτερος ἀν ἦταν αὐτάρκης παρὰ ἀν ἦταν ἐξαχρημένος.

Θεώρησε μάταιο νὰ του προσθέσει χεῖρα — ἢ ἄραγε θα ἔπαινε καὶ ἀπὸ ποῖον θὰ ἀμυνόταν; — ἢ πόδια ἢ οποιαδήποτε βᾶση στήριξης. Του προσέδωκε ὅμως ἐκείνη τὴν κίνηση ποῦ ταιριάζει στο σχῆμα τοῦ σώματος του, τὴ μὴν ἀπὸ τὴς ἐπτά κινήσεις⁹⁸ ποῦ συνδέεται εὐθέως με τὸν νοῦ καὶ τὴ φρόνηση⁹⁹. Τὸν ἔκανε λοιπὸν νὰ στρέφεται γύρω γύρω, με τὴν ἴδια πάντοτε περιστροφὴ, μένοντας στὸν ἴδιο τόπο, μέσα στα ὄρια του, χωρὶς καμμία ἀπολύτως συμμετοχὴ στὴς ἄλλες ἐξι κινήσεις. Καὶ καθὼς γὰρ τὴν ἐκτέλεση αὐτῆς τῆς περιστροφῆς δὲν χρειάζονται πόδια, τὸν γέννησε χωρὶς καθόλου σκέλη¹⁰⁰.

Αὐτὸ λοιπὸν ἦταν τὸ σχέδιο ποῦ κατέστρωσε ὁ αἰώνιος Θεὸς γὰρ τὸν θεὸ¹⁰¹ ποῦ ἐπρόκειτο νὰ δημιουργηθεῖ. Του ἔδωσε σῶμα λεῖο καὶ ὀμαλό, ἀπολύτως συμμετρικὸ ὡς πρὸς τὸ κέντρο, ὀλοκληρωμένον καὶ πλήρες, ἀποτελούμενον ἀπὸ πλήρη μέρη. Στὸ μέσο ἐμφύτευσε τὴν ψυχὴ, τὴν κατένειμε πάντο ὡστε νὰ καλύπτει ἀκόμη καὶ τὴν ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια¹⁰² τοῦ σώματος του, καὶ ἐτοί ἐγκαθίδρυσε ἕναν καὶ μοναδικὸ σφαιρικὸ καὶ περιστρεφόμενον οὐρανὸν, μοναχικὸ, ἰκανὸ ἐξαιτίας τῆς ἀρετῆς του νὰ συντροφεύει τὸν ἑαυτὸ του χωρὶς τὴν ἀνάγκη κανενὸς ἄλλου, αὐτάρκη μέσα στὴ σχέση καὶ τὴ φιλία πρὸς τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του. Γὰ ὄλους αὐτοὺς τοὺς λόγους, ὁ θεὸς ποῦ δημιούργησε ἦταν μακάριος θεὸς.

Ἡ Ψυχὴ τοῦ κόσμου

Ὁ Θεὸς δὲν ἔπλασε τὴν ψυχὴ ὑστερὰ ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ κόσμου, με τὴ σειρὰ δηλαδή ποῦ τὰ ἐκθέτουμε εμεῖς ἐδῶ — γιὰτὶ δὲν θὰ ἀφῆνε ποτὲ τὸ πρῆσβύτερο νὰ διοικεῖται ἀπὸ τὸ νεότερο, ὅταν θὰ συνέδεε τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα. Εμεῖς ἀπλῶς συνηθίζουμε νὰ μιλάμε με τὸν τυχαῖο τρόπο ποῦ χαρακτηρίζει σε μεγάλο βαθμὸ τὴν ὑπαρξὴ μας¹⁰³. Ὁ Θεὸς τοποθετεῖ πιο ψηλά τὴν ψυχὴ στὴν κλίμακα τῆς γέννησης καὶ τῆς ἀρετῆς, γὰρ νὰ δεσποῖ καὶ νὰ διοικεῖ τὸ σῶμα¹⁰⁴. Ἡ συγκρότησὴ τῆς ἐγίνε με τὸν ἀκόλουθο τρόπο¹⁰⁵.

- 35 a *συνεστήσατο ἐκ τῶνδὲ τε καὶ τοιῶδε τρόπῳ. τῆς ἀμερίστου καὶ αἰὶ κατὰ ταῦτὰ ἐχούσης οὐσίας καὶ τῆς αὐτῆς περὶ τὰ σώματα γιγνομένης μεριστῆς τρίτου ἐξ ἀμφοῖν ἐν μέσῳ συνεκεράσατο οὐσίας εἶδος, τῆς τε ταυτοῦ φύσεως αὐτῆς περὶ καὶ τῆς τοῦ ἑτέρου, καὶ κατὰ ταῦτὰ συνέστησεν ἐν μέσῳ τοῦ τε ἀμερόντος αὐτῶν καὶ τοῦ κατὰ τὰ σώματα μεριστοῦ· καὶ τρία λαβῶν αὐτὰ ὄντα συνεκεράσατο εἰς μίαν πάντα ἰδέαν, τὴν θατέρου φύσιν δύσμεικτον οὖσαν εἰς ταυτὸν συναρμόττων βίαν*
- b *μειγνύς δὲ μετὰ τῆς οὐσίας. καὶ ἐκ τριῶν ποιησάμενος ἔν, πάλιν ὄλον τοῦτο μοίρας ὅσας προσῆκεν διένειμεν, ἐκάστην δὲ ἕκ τε ταυτοῦ καὶ θατέρου καὶ τῆς οὐσίας μεμειγμένην. ἤρχετο δὲ διαιρεῖν ὧδε. μίαν ἀφείλεν τὸ πρῶτον ἀπὸ παντὸς μοίρας, μετὰ δὲ ταύτην ἀφήρει διπλασίαν ταύτης, τὴν δ' αὐτρίτην ἡμιολίαν μὲν τῆς δευτέρας, τριπλασίαν δὲ τῆς πρώτης, τετάρτην δὲ τῆς δευτέρας διπλήν, πέμπτην δὲ τριπλήν τῆς*
- c *τρίτης, τὴν δ' ἕκτην τῆς πρώτης ὀκταπλασίαν, ἐβδόμην δ' ἑπτακίαικοσιπλασίαν τῆς πρώτης· μετὰ δὲ ταῦτα συνε-*
- 36 a *πληροῦτο τὰ τε διπλάσια καὶ τριπλάσια διαστήματα, μοίρας ἔτι ἐκείθεν ἀποτέμνων καὶ τιθεὶς εἰς τὸ μεταξὺ τούτων, ὥστε ἐν ἐκάστῳ διαστήματι δύο εἶναι μεσότηας, τὴν μὲν ταυτῶ μέρει τῶν ἄκρων αὐτῶν ὑπερέχουσαν καὶ ὑπερεχομένην, τὴν δὲ ἴσῳ μὲν κατ' ἀριθμὸν ὑπερέχουσαν, ἴσῳ δὲ ὑπερεχομένην. ἡμιολίων δὲ διαστάσεων καὶ ἐπιτρίτων καὶ ἐπογδῶν γενομένων ἐκ τούτων τῶν δεσμῶν ἐν ταῖς πρόσθεν διαστάσεσιν,*
- b *τῷ τοῦ ἐπογδόου διαστήματι τὰ ἐπίτριτα πάντα συνεπληροῦτο, λείπων αὐτῶν ἐκάστου μόριον, τῆς τοῦ μορίου ταύτης διαστάσεως λειφθείσης ἀριθμοῦ πρὸς ἀριθμὸν ἐχούσης τοὺς ὄρους ἐξ καὶ πευτήκοντα καὶ διακοσίων πρὸς τρία καὶ τετταράκοντα καὶ διακόσια. καὶ δὴ καὶ τὸ μειχθέν, ἐξ οὗ ταῦτα κατέτεμνεν, οὕτως ἦδη πᾶν κατανηλώκει. ταύτην οὖν τὴν σύστασιν πᾶσαν διπλὴν κατὰ μήκος σχίσας, μέσην πρὸς μέσην ἐκατέρων ἀλλήλαις οἶον χεῖ προσβαλὼν κατέ-*
- c *καμψεν εἰς ἓν κύκλω, συνάψας αὐταῖς τε καὶ ἀλλήλαις ἐν τῷ κατασκευαστικῷ τῆς προσβολῆς, καὶ τῇ κατὰ ταῦτὰ ἐν ταυτῷ περιεγομένη κινήσει περίξ αὐτὰς ἔλαβεν, καὶ τὸν μὲν ἕξω, τὸν*

Σύσταση της Ψυχῆς

Από την αδιαίρετη και πάντοτε αμετάβλητη Ουσία και από τη διαιρετή και μεταβαλλόμενη στα φυσικά σώματα Ουσία¹⁰⁶ συνέθεσε ένα τρίτο είδος Ουσίας, ενδιάμεσο, αποτελούμενο και από τις δύο¹⁰⁷. Στην περίπτωση πάλι¹⁰⁸ της Ταυτότητας και της Διαφοράς¹⁰⁹, ακολουθώντας την ίδια αρχή, συνέθεσε ενδιάμεσα μείγματα, που αποτελούνται από το αδιαίρετο και από το διαιρετό στα σώματα τμήμα τους. Παίρνοντας έπειτα τα τρία αυτά συστατικά τα συνέπτυξε σε μια μορφή, αναγκάζοντας τη Διαφορά, που είναι από τη φύση της δύσμεικτη, να ενωθεί με την Ταυτότητα και, στη συνέχεια, το μείγμα των δύο να ενωθεί με την Ουσία¹¹⁰.

Αρμονική διαίρεση της Ψυχῆς

Έχοντας φτιάξει λοιπόν ένα μείγμα από τρία συστατικά, το διένειμε ξανά σε όσα κομμάτια έπρεπε — το καθένα από αυτά τα κομμάτια αποτελείται και από την Ταυτότητα και από τη Διαφορά και από την Ουσία. Αρχισε να διαιρεί το μείγμα ως εξής¹¹¹: πρώτα αφείρεσε ένα κομμάτι από το σύνολο του μείγματος [1]· κατόπιν αφείρεσε ένα δεύτερο κομμάτι, διπλάσιο από το πρώτο [2]· το τρίτο κομμάτι ήταν μιάμιση φορά το δεύτερο και τριπλάσιο του πρώτου [3]· το τέταρτο διπλάσιο του δευτέρου [4], το πέμπτο τριπλό του τρίτου [9], το έκτο οκταπλάσιο του πρώτου [8] και το έβδομο ήταν είκοσι εφτά φορές το πρώτο [27].

Έπειτα συμπλήρωσε τα ενδιάμεσα διαστήματα στη σειρά του 2 και στη σειρά του 3, κόβοντας και άλλα κομμάτια από το αρχικό μείγμα και τοποθετώντας τα ανάμεσα στα κομμάτια της πρώτης διαίρεσης, με τέτοιο τρόπο ώστε να υπάρχουν δύο μέσοι σε κάθε διάστημα. Ο πρώτος [αρμονικός] χωρίζει το διάστημα σε δύο μέρη που έχουν ίδιο λόγο με τον λόγο των δύο ακραίων αριθμών του διαστήματος, και ο δεύτερος [αριθμητικός] απέχει εξίσου από τους δύο ακραίους αριθμούς¹¹². Αυτοί οι δεσμοί¹¹³ δημιούργησαν τμήματα 3/2, 4/3 και 9/8 στα αρχικά διαστήματα. Αντικατέστησε όλα τα διαστήματα των 4/3 με διαστήματα των 9/8, αφήνοντας υπόλοιπο ένα τμήμα που μπορεί να αναπαρασταθεί με το κλάσμα 256/243. Έτσι εξαντλήθηκε όλο το αρχικό μείγμα, από το οποίο είχε αρχίσει να κόβει τα κομμάτια αυτά¹¹⁴.

Κίνηση της Ψυχῆς

Κατόπιν¹¹⁵ όλο αυτό το κατασκευασμα το έσχισε στα δύο κατὰ μήκος, και κρατώντας τα δύο κομμάτια συνδεδεμένα σταυρωτά στο μέσον τους, έτσι ώστε να σχηματίζουν ένα Χ¹¹⁶, έκαμψε τα άκρα τους σε κύκλους και τα ένωσε σε ένα σημείο ακριβώς απέναντι από το πρώτο σημείο σύνδεσης. Στους δύο αυτούς κύκλους προσέδωσε την ομαλή κίνηση γύρω από τον εαυτό τους, και τοποθέτησε τον έναν εξωτερικά και τον

δ' ἐντὸς ἐποιεῖτο τῶν κύκλων. τὴν μὲν οὖν ἕξω φορὰν ἐπεφή-
μισεν εἶναι τῆς ταύτου φύσεως, τὴν δ' ἐντὸς τῆς θατέρου. τὴν
μὲν δὴ ταύτου κατὰ πλευρὰν ἐπὶ δεξιὰ περιήγαγεν, τὴν δὲ
θατέρου κατὰ διάμετρον ἐπ' ἀριστερά, κράτος δ' ἔδωκεν τῇ
d ταύτου καὶ ὁμοίου περιφορᾷ· μίαν γὰρ αὐτὴν ἀσχιστον
εἶασεν, τὴν δ' ἐντὸς σχίσας ἐξωχῆ ἑπτὰ κύκλους ἀνίστους
κατὰ τὴν τοῦ διπλασίου καὶ τριπλασίου διάστασιν ἐκάστην,
οὐσῶν ἑκατέρων τριῶν, κατὰ τὰναντία μὲν ἀλλήλοις προσ-
έταξεν ἴσους τοὺς κύκλους, τάχει δὲ τρεῖς μὲν ὁμοίως, τοὺς
δὲ τέτταρας ἀλλήλοις καὶ τοῖς τρισὶν ἀνομοίως, ἐν λόγῳ δὲ
φερομένους.

Ἐπεὶ δὲ κατὰ νοῦν τῷ συνιστάντι πᾶσα ἡ τῆς ψυχῆς
σύστασις ἐγεγένητο, μετὰ τοῦτο πᾶν τὸ σωματοειδὲς ἐντὸς
e αὐτῆς ἐτεκταίνετο καὶ μέσου μέθῃ συναγαγὼν προσήρμοττεν
ἢ δ' ἐκ μέσου πρὸς τὸν ἔσχατον οὐρανὸν πάντῃ διαπλακείσα
κύκλω τε αὐτὸν ἕξωθεν περικαλύψασα, αὐτὴ ἐν αὐτῇ στρεφο-
μένη, θείαν ἀρχὴν ἤρξατο ἀπαύστου καὶ ἔμφρονος βίου πρὸς
τὸν σύμπαντα χρόνον. καὶ τὸ μὲν δὴ σῶμα ὄρατον οὐρανοῦ
γέγονεν, αὐτὴ δὲ ἀόρατος μὲν, λογισμοῦ δὲ μετέχουσα καὶ
37 a ἁρμονίας ψυχῆ, τῶν νοητῶν ἀεὶ τε ὄντων ὑπὸ τοῦ ἀρίστου
ἀρίστη γενομένη τῶν γεννηθέντων. ἄτε οὖν ἐκ τῆς ταύτου
καὶ τῆς θατέρου φύσεως ἕκ τε οὐσίας τριῶν τούτων συγκρα-
θεῖσα μοιρῶν, καὶ ἀνὰ λόγον μερισθεῖσα καὶ συνδεθεῖσα,
αὐτῇ τε ἀνακυκλουμένη πρὸς αὐτήν, ὅταν οὐσίαν σκεδαστὴν
ἔχοντός τινος ἐφάπτηται καὶ ὅταν ἀμέριστον, λέγει κινου-
μένη διὰ πάσης ἑαυτῆς ὅτ' ἂν τι ταῦτον ἦ καὶ ὅτου ἂν
b ἔτερον, πρὸς ὅτι τε μάλιστα καὶ ὅπῃ καὶ ὅπως καὶ ὅποτε
συμβαίνει κατὰ τὰ γιγνόμενά τε πρὸς ἕκαστον ἕκαστα εἶναι
καὶ πάσχειν καὶ πρὸς τὰ κατὰ ταῦτ' ἔχοντα ἀεὶ. λόγος δὲ
ὁ κατὰ ταῦτον ἀληθῆς γιγνόμενος περὶ τε θάτερον ὄν καὶ
περὶ τὸ ταῦτόν, ἐν τῷ κινουμένῳ ὑφ' αὐτοῦ φερόμενος ἄνευ
φθόγγου καὶ ἤχης, ὅταν μὲν περὶ τὸ αἰσθητὸν γίγνηται καὶ

ἄλλο εσωτερικῶς¹¹⁷. Θεώρησε τὴν περιφορὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κύκλου ὡς κίνη-
ση που ἀρμόζει στὴ φύση τῆς Ταυτότητας, καὶ τὴν περιφορὰ τοῦ εσωτερικοῦ
ὡς κίνηση που ἀρμόζει στὴ φύση τῆς Διαφορᾶς. Καὶ κίνησε τὸν κύκλου τοῦ
Ταυτοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ¹¹⁸ κατὰ μῆκος τῆς πλευρᾶς, ἐνὸς τὸν κύκλου τοῦ Διαφο-
ρετικοῦ πρὸς τὰ ἀριστερά κατὰ μῆκος τῆς διαγωνίου¹¹⁹. Καὶ ἔδωσε τὴν
ἐξουσία στὴν περιφορὰ τοῦ Ταυτοῦ καὶ ομοιόμορφου, καθὼς αὐτὴν τὴν ἀφη-
σε μοναδικὴ καὶ ἀθικτὴ, ἐνὸς τὴν εσωτερικὴ τὴν ἔσχισε σὲ ἕξι σημεῖα που
αντιστοιχοῦν στα τρία διαστήματα τῆς σειρᾶς τοῦ 2 καὶ στα τρία διαστήματα
τῆς σειρᾶς τοῦ 3, δημιουργώντας ἔτσι ἐπτὰ ἀνίστους κύκλους¹²⁰. Στους ἐπτὰ
αυτοὺς κύκλους προσέδωσε κινήσεις πρὸς δύο ἀντίθετες κατευθύνσεις¹²¹. Οἱ
τρεις κινούνται με τὴν ἴδια ταχύτητα¹²², ἐνὸς οἱ ἄλλοι τέσσερις κινούνται ὁ κα-
θένας με διαφορετικὴ ταχύτητα, διαφορετικὴ καὶ ἀπὸ τὴν ταχύτητα τῶν
τριῶν — ὅλες ὁμοῦ ταχύτητες ὑπακούουν σὲ σταθερὴ ἀναλογία¹²³.

Ὅταν ολοκληρώθηκε ἡ κατασκευὴ τῆς ψυχῆς σύμφωνα με τὸ σχέδιό του,
ὁ Δημιουργὸς προχώρησε στὸ ἐπόμενο βῆμα: ἀρχισε νὰ τοποθετεῖ τὸ σύνολο
τοῦ σώματος στὸ εσωτερικὸ τῆς ψυχῆς, προσορθώνοντας τὸ κέντρο τοῦ ἐνὸς
στὸ κέντρο τῆς ἄλλης· με τὸν τρόπο αὐτὸ συνάρμοσε τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα. Ἡ
ψυχὴ διαπλέχθηκε πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις, ἀπὸ τὸ κέντρο ὡς τὴν ἐξωτε-
ρικὴ ἐπιφάνεια τοῦ ἔσχατου οὐρανοῦ, καὶ, ἀρχίζοντας νὰ περιστρέφεται μέ-
σα στα ὄριά της, ἔδωσε θεϊκὴ ἀφετηρία στὴν ἀτέριμον ἐλλογιζομένη ζωὴ που καλύ-
πτει τὴν ολότητα τοῦ χρόνου¹²⁴. Ἐνὸς τὸ σῶμα τοῦ κόσμου ἐγίνε ορατὸ, ἡ ψυχὴ
ἐγίνε ἀόρατη· διέπεται ἀπὸ λογικὴ καὶ ἁρμονία, τὸ ἀριστὸ δημιούργημα τοῦ
ἀρίστου νοητοῦ καὶ αἰώνιου ὄντος¹²⁵.

Ἡ Ψυχὴ εἶναι ἡ εἶδα τῆς γνώσης

Ἡ ψυχὴ ἔχει δημιουργηθεῖ ἀπὸ τὴν μεῖξη τῶν τριῶν
συστατικῶν τῆς — τῆς Ταυτότητας, τῆς Διαφορᾶς
καὶ τῆς Οὐσίας —, ἔχει διαιρεθεῖ στὴ σωστὴ ἀνα-
λογία καὶ ἔχει ἐπανασυνδεθεῖ, ἔχει τέλος περι-
στραφεῖ γύρω ἀπὸ τὸν ἐαυτὸ τῆς. Ὅταν λοιπὸν ἐρχεται σὲ ἐπαφὴ με τὴν διαι-
ρετὴ ἢ τὴν ἀδιαίρετη φύση κάποιας οντότητας¹²⁶, τίθεται ἀπ' ἀκρῆ σ' ἀκρῆ σὲ
κίνηση καὶ ἀποφαίνεται γιὰ τὴν ταυτότητα καὶ τὴν διαφορὰ τῆς οντότητας
αυτῆς σὲ σχέση με τὶς ἄλλες· ἀποφαίνεται ἀκόμη ἀπὸ ποῖαν ἀκριβοῦς πλευρᾶ,
με ποῖον τρόπο, πῶς καὶ πότε κατὰ εἶναι ἢ χαρακτηρίζεται σὲ σχέση με ὅλα τὰ
ἄλλα, εἴτε στὴ σφαίρα τῶν ὄντων που μεταβάλλονται εἴτε στὴ σφαίρα τῶν
ὄντων που παραμένουν αἰωνίως ἀμετάβλητα¹²⁷. Ὁ ἀληθῆς λόγος που παρὰ-
γεται — εἴτε εἰπωθεῖ ὅτι κατὰ εἶναι διαφορετικὸς εἴτε ὅτι εἶναι ἴδιος — μεταφέ-
ρεται χωρὶς κανένα φθόγγο ἢ ἤχον¹²⁸ μέσα σὲ αὐτὸ που κινεῖται ἀπὸ τὸν ἐαυτὸ
τοῦ¹²⁹· καὶ παίρνει δύο μορφές: ὅταν ἀναφέρεται στὸν αἰσθητὸν κόσμον, καὶ τὸ

ὁ τοῦ θατέρου κύκλος ὀρθὸς ἰὼν εἰς πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν διαγγείλη, δόξαι καὶ πίστεις γίνονται βέβαιοι καὶ ἀληθεῖς, c
 ὅταν δὲ αὐτὸ περὶ τὸ λογιστικὸν ἦ καὶ ὁ τοῦ ταῦτοῦ κύκλος εὐτροχος ὦν αὐτὰ μνηύσῃ, οὐδὲ ἐπιστήμη τε ἐξ ἀνάγκης ἀποτελεῖται· τούτω δὲ ἐν ᾧ τῶν ὄντων ἐγγίγνεσθον, ἂν ποτὲ τις αὐτὸ ἄλλο πλὴν ψυχὴν εἴπῃ, πᾶν μᾶλλον ἢ τᾶληθές ἐρεῖ.

Ὡς δὲ κινήθην αὐτὸ καὶ ζῶν ἐνόησεν τῶν αἰδίων θεῶν γεγονὸς ἄγαλμα ὁ γεννήσας πατήρ, ἠγάσθη τε καὶ εὐφρανθεῖς ἔτι δὴ μᾶλλον ὅμοιον πρὸς τὸ παράδειγμα ἐπενόησεν ἀπερ- d
 γάσασθαι. καθάπερ οὖν αὐτὸ τυγχάνει ζῶον αἰδίου ὄν, καὶ τότε τὸ πᾶν οὕτως εἰς δύναμιν ἐπεχείρησε τοιοῦτον ἀποτελεῖν. ἢ μὲν οὖν τοῦ ζῶου φύσις ἐτύγχανεν οὕσα αἰώνιος, καὶ τοῦτο μὲν δὴ τῷ γεννητῷ παντελῶς προσάπτειν οὐκ ἦν δυνατὸν· εἰκόμ δ' ἐπενόει κινήτῳ τινα αἰῶνος ποιῆσαι, καὶ διακοσμῶν ἅμα οὐρανὸν ποιεῖ μένοντος αἰῶνος ἐν ἐνὶ κατ' ἀριθμὸν ἰούσαν αἰώνιον εἰκόνα, τοῦτον δὲ ἤν χρόνον ὠνομάκαμεν. e
 ἡμέρας γὰρ καὶ νύκτας καὶ μῆνας καὶ ἐνιαυτούς, οὐκ ὄντας πρὶν οὐρανὸν γενέσθαι, τότε ἅμα ἐκείνῳ συνισταμένῳ τῇ γενέσει αὐτῶν μηχανᾶται· ταῦτα δὲ πάντα μέρη χρόνου, καὶ τό τ' ἢν τό τ' ἔσται χρόνου γεγονότα εἶδη, ἃ δὴ φέροντες λαυθάνομεν ἐπὶ τὴν αἰδίου οὐσίαν οὐκ ὀρθῶς. λέγομεν γὰρ δὴ ὡς ἦν ἔστιν τε καὶ ἔσται, τῇ δὲ τὸ ἔστιν μόνον κατὰ τὸν 38 a
 ἀληθῆ λόγον προσήκει, τὸ δὲ ἦν τό τ' ἔσται περὶ τὴν ἐν χρόνῳ γενέσει ἰούσαν πρέπει λέγεσθαι—κινήσεις γὰρ ἔσονται, τὸ δὲ αἰεὶ κατὰ ταῦτα ἔχον ἀκινήτως οὔτε πρῶτον οὔτε νεώτερον προσήκει γίνεσθαι διὰ χρόνου οὐδὲ γενέσθαι ποτὲ οὐδὲ γεγονέναι νῦν οὐδ' εἰς αὐθις ἔσσεσθαι, τὸ παράπαν τε οὐδὲν ὅσα γενέσεις τοῖς ἐν αἰσθήσει φερομένοις προσήψεν, ἀλλὰ χρόνου ταῦτα αἰῶνα μιμουμένου καὶ κατ' ἀριθμὸν κυκλομένου γέγονεν εἶδη—καὶ πρὸς τούτοις ἔτι τὰ τοιαῦτα, b
 τό τε γεγονὸς εἶναι γεγονὸς καὶ τὸ γιγνώμενον εἶναι γιγνώμενον, ἔτι τε τὸ γενησόμενον εἶναι γενησόμενον καὶ τὸ μὴ ὄν μὴ ὄν εἶναι, ὧν οὐδὲν ἀκριβές λέγομεν. περὶ μὲν οὖν τούτων τάχ' ἂν οὐκ εἴη καιρὸς πρέπων ἐν τῷ παρόντι διακριβολογεῖσθαι.

μηνυμὰ του προωθεῖται ἀπὸ τη σταθερῆ τροχιά του κύκλου του Διαφορετικῆ σε ὄλο το πλάτος της ψυχῆς, τότε προκύπτουν γνώμες και πεποιθήσεις βέβαιες και ἀληθεῖς· ὅταν ὁμως αναφέρεται στο ἀνακείμενο της λογικῆς σκέψης, και το μήνυμα μεταδίδεται ἀπὸ την ομαλὴ τροχιά του κύκλου του Ταυτοῦ, τότε κατ' ἀνάγκη προκύπτει ἡ ἐλλογη και ἐγκυρη γνώση¹³⁰. Ἀν λοιπὸν κάποιος ἰσχυρίζεται ὅτι οἱ δύο αὐτές μορφές γνώσης παράγονται ὄχι στην ψυχὴ ἀλλὰ κάπου ἀλλοῦ, οπωσδήποτε δεν θα ἔλεγε την ἀλήθεια.

Ο χρόνος

Ὅταν ο πατέρας του σύμπαντος εἶδε το δημιούργημα του να κινεῖται και να ζει — ἕνας ναὸς των αἰωνίων θεῶν¹³¹ — ευχαριστήθηκε και, μέσα στη χαρὰ του, σκέφτηκε να το κάνει ἀκόμη πιο ὄμοιο με το ὑπόδειγμα. Καθὼς λοιπὸν το Ὑπόδειγμα εἶναι ἔμβιο ὄχι μὲν αἰώνια ὑπαρξῆ, ἐπιχείρησε να προσδώσει και στο σύμπαν την ἀνάλογη ιδιότητα. Ἡ αἰώνια φύση¹³² του προτύπου Ἐμβίου ὄντος ἦταν ἀδύνατον να μεταφερθεῖ αὐτοῦσια στο γεννημένο σύμπαν. Σκέφτηκε επομένως να δημιουργήσει κάποια κινήσι εἰκόνα της αἰωνιότητος¹³³. Ἐνὼ λοιπὸν ἐβάζε τάξη στον οὐρανὸν, ἐφίαξε και τὴ ρυθμικὰ κινούμενη αἰώνια εἰκόνα της ἀκίνητης στην ἐνότητά της αἰωνιότητος — το δημιούργημα που ἔχουμε ονομάσει χρόνον¹³⁴.

Οἱ ἡμέρες και οἱ νύκτες, οἱ μῆνες και τα ἔτη δεν ὑπῆρχαν πρὶν ἀπὸ τὴν γέννηση του οὐρανοῦ· τα σχεδίασε ο Δημιουργὸς ἐνὼ προχωροῦσε στην οργάνωση του οὐρανοῦ, και ἀποτελοῦν μέρη του χρόνου. Ἀπὸ την ἄλλη, το παρελθὸν και το μέλλον εἶναι εἶδη του χρόνου, ἔχουν δημιουργηθεῖ, και εἶναι σφάλμα να τα ἀποδίδουμε, χωρὶς σκέψη, στο αἰώνιο ὄν. Γιατί λέμε ὅτι «ἦταν, εἶναι και θα εἶναι», ἐνὼ το μόνο που ἀληθῶς μπορούμε να ἰσχυριστοῦμε εἶναι ὅτι «εἶναι». Το «ἦταν» και το «θα εἶναι» πρέπει να λέγονται για το γίνεσθαι που ἐκτυλίσσεται μέσα στον χρόνο — γιατί και τα δύο συνιστοῦν κινήσεις. Ὅμως αὐτὸ που εἶναι πάντοτε ἀμετάβλητο και ἀκίνητο¹³⁵ δεν ἀρμόζει να γίνεσαι στο πέρασμα του χρόνου πρῶτον οὔτε ἡ νεότερο¹³⁶. οὔτε εἶναι ἀσπαστὸ να λέμε γι' αὐτὸ ὅτι κάποτε εἶχε γίνεαι ἢ γίνεαι, ἢ ὅτι στο μέλλον θα γίνεαι¹³⁷ και, γενικὰ, να του ἀποδίδουμε κάποια ἀπὸ τις ιδιότητες που το γίνεσθαι προσάπτει στα μεταβλητὰ ἀνακείμενα των αἰσθήσεων. Γιατί ὄλα αὐτὰ δεν εἶναι παρὰ εἶδη του χρόνου — του χρόνου που μιμεῖται την αἰωνιότητα και κινεῖται ρυθμικὰ σε κύκλους. Ἀς προσθέσουμε ὅτι χρησιμοποιούμε ἀνακριβῶς και ἐκφράσεις ὅπως «το γεγονός εἶναι γεγονός», «το μεταβαλλόμενον εἶναι μεταβαλλόμενον», «το μελλοντικὸ εἶναι μελλοντικὸ», «το μὴ ὄν εἶναι μὴ ὄν»¹³⁸. Ἴσως ὁμως δεν εἶναι ἡ κατάλληλη ευκαιρία να ἀναλύσουμε αὐτὰ τα θέματα με ἀκριβεία.

Χρόνος δ' οὖν μετ' οὐρανὸν γέγονεν, ἵνα ἅμα γεννηθέντες ἅμα καὶ λυθῶσιν, ἄν ποτε λύσις τις αὐτῶν γίγνηται, καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς διαιωνίας φύσεως, ἵν' ὡς ὁμοιότατος
 c αὐτῶν κατὰ δύναμιν ᾗ· τὸ μὲν γὰρ δὴ παράδειγμα πάντα αἰῶνά ἐστιν ὄν, ὁ δ' αὖ διὰ τέλους τὸν ἅπαντα χρόνον γεγυῶς τε καὶ ὦν καὶ ἐσόμενος. ἐξ οὗν λόγου καὶ διανοίας θεοῦ τοιαύτης πρὸς χρόνον γένεσιν, ἵνα γεννηθῆ χρόνος, ἥλιος καὶ σελήνη καὶ πέντε ἄλλα ἄστρο, ἐπικλην ἔχοντα πλανητά, εἰς διορισμὸν καὶ φυλακὴν ἀριθμῶν χρόνου γέγονεν· σώματα δὲ αὐτῶν ἐκάστων ποιήσας ὁ θεὸς ἔθηκεν εἰς τὰς περιφορὰς ἃς ἡ θατέρου περίοδος ἦειν, ἐπτά οὐσας ὄντα
 d ἐπτά, σελήνην μὲν εἰς τὸν περὶ γῆν πρῶτον, ἥλιον δὲ εἰς τὸν δεύτερον ὑπὲρ γῆς, ἑσπφόρον δὲ καὶ τὸν ἱερόν Ἑρμοῦ λεγόμενον εἰς [τὸν] τάχει μὲν ἰσόδρομον ἡλίῳ κύκλον ἰόντας, τὴν δὲ ἐναντίαν εἰληχότας αὐτῶ δύναμιν· ὅθεν καταλαμβάνουσιν τε καὶ καταλαμβάνονται κατὰ ταῦτά ὑπ' ἀλλήλων ἡλίος τε καὶ ὁ τοῦ Ἑρμοῦ καὶ ἑσπφόρος. τὰ δ' ἄλλα οἶ δὴ καὶ δι' ἃς αἰτίας ἰδρύσατο, εἴ τις ἐπεξίει πάσας, ὁ λόγος
 e πάρεργος ὦν πλέον ἄν ἔργον ὦν ἔνεκα λέγεται παράσχοι. ταῦτα μὲν οὖν ἴσως τάχ' ἄν κατὰ σχολὴν ὕστερον τῆς ἀξίας τύχει διηγήσεως· ἐπειδὴ δὲ οὖν εἰς τὴν ἑαυτῶ πρόπουσαν ἔκαστον ἀφίκετο φορὰν τῶν ὅσα ἔδει συναπεργάζεσθαι χρόνον, δεσμοῖς τε ἐμψύχοις σώματα δεθέντα ζῶα ἐγεννήθη τό τε προσταχθὲν ἔμαθεν, κατὰ δὴ τὴν θατέρου φορὰν
 39 a πλαγίαν οὖσαν, διὰ τῆς ταυτοῦ φορὰς ἰουδάν τε καὶ κρατουμένην, τὸ μὲν μείζονα αὐτῶν, τὸ δ' ἐλάττω κύκλον ἰόν, θάπτον μὲν τὰ τὸν ἐλάττω, τὰ δὲ τὸν μείζονα βραδύτερον περιήειν. τῆ δὴ ταυτοῦ φορᾶ τὰ τάχιστα περιούonta ὑπὸ τῶν βραδύτερον ἰόντων ἐφαίνετο καταλαμβάνοντα καταλαμβάνεσθαι· πάντα γὰρ τοὺς κύκλους αὐτῶν στρέφουσα ἔλικα διὰ τὸ διχῆ κατὰ
 b τὰ ἐναντία ἅμα προιέναι τὸ βραδύτατα ἀπὸν ἀφ' αὐτῆς οὕσης ταχίστης ἐγγύτατα ἀπέφαιεν. ἵνα δ' εἴη μέτρον ἐναργές

Ο χρόνος λοιπὸν γεννήθηκε μαζί με τον ουρανό¹³⁹, και αφού γεννήθηκαν μαζί, θα διαλυθούν μαζί, αν βέβαια χρειαστεί ποτέ να διαλυθούν. Η γέννησή τους έγινε με υπόδειγμα την αιώνια φύση του Εμβρίου Ὀντος, ὥστε το δημιούργημα να του μοιάσει όσο το δυνατόν περισσότερο. Το μεν υπόδειγμα, σε ὅλη την αιωνιότητα, είναι· ο δε ουρανὸς διατρέπει την ολότητα του χρόνου, ἦταν, είναι και θα είναι¹⁴⁰.

*Δημιουργία
των πλανητῶν
ὡς μέτρων του χρόνου*

Από το σχέδιο και την πρόθεση του Θεού για τη γέννηση του χρόνου — για να υπάρξει χρόνος — οδηγηθήκαμε στη γέννηση του Ἡλίου, της Σελήνης και των πέντε ἄλλων ἀστρον, τα οποία οι ἀνθρωποι αποκαλοῦν «πλανήτες»¹⁴¹: οι πλανήτες έγιναν για να καθορίζουν και να διαφυλάσσουν τα μέτρα του χρόνου. Ο Θεὸς ἐπλάσε τα σώματά τους και τα τοποθέτησε στις τροχιές που διαγράφει η κυκλική κίνηση του Διαφορετικού — ἐπτά ἀστρο στις ἐπτά υπάρχουσες τροχιές. Η Σελήνη τοποθετήθηκε στον πλησιέστερο πρὸς τη Γη κύκλο, ο Ἡλιος στον δεύτερο, ἐνῶ ο Εωσφόρος [η Αφροδίτη] και το επονομαζόμενο ἱερὸ ἀστρο του Ερμῆ¹⁴² διατρέχουν τους δύο ἐπόμενους κύκλους¹⁴³, ἔχοντας με τον κύκλο του Ἡλίου την ἴδια ταχύτητα ἀλλὰ την ἀντίθετη δύναμη¹⁴⁴. Γι' αὐτὸ ο Ἡλιος, η Αφροδίτη και ο Ερμῆς στην πορεία τους προσπερνοῦν διαδοχικὰ ο ένας τον ἄλλο¹⁴⁵. Ὅσο για τους υπόλοιπους πλανήτες, αν κανεὶς επιχειρήσει να ἀναλύσει διεξοδικὰ το πού και για ποιες αἰτίες τοὺς ἴδρυσε ο Δημιουργός¹⁴⁶, θα ξεφύγει ἀπὸ το κυρίως θέμα και θα προκαλέσει περισσότερα προβλήματα ἀπὸ αὐτά που ἤθελε να ἐπιλύσει. Ἴσως ἀργότερα βρούμε την ευκαιρία να ἐπανέλθουμε σε αὐτά με την ἀνεση και την προσοχή που ἐπιβάλλεται¹⁴⁷.

Ὅταν λοιπὸν το καθένα ἀπὸ τα μελλοντικὰ συστατικὰ του χρόνου κατέλαβε τη θέση που του ἀρμοζε στις κινήσεις του ουρανοῦ, ἐμψυχοι δεσμοὶ ἔδεσαν το σώμα του και έγινε ἐμβιο ον· τότε ἔμαθε και την αποστολή που του είχε ἀνατεθεῖ. Ἄρχισε λοιπὸν να κινεῖται ἀκολουθώντας την περιφορὰ του Διαφορετικού, η οποία τέμνει λοξὰ την κυρίαρχη περιφορὰ του Ταυτοῦ¹⁴⁸, με τέτοιο τρόπο ὥστε να κινεῖται ταχύτερα ἐκεῖνο που διανύει τον μικρότερο κύκλο και βραδύτερα ἐκεῖνο που διανύει τον μεγαλύτερο¹⁴⁹. Ὡστόσο, λόγω της περιφορᾶς του Ταυτοῦ, ὅσα στην πραγματικὴτητα κινούνταν βραδύτερα φαίνονταν ὅτι προλάβαιναν και ξεπερνούσαν τα ταχύτερα¹⁵⁰. Γιατὶ η περιφορὰ αὐτῆ ἐστρεφε ἐλικοειδῶς ὅλους τους κύκλους των πλανητῶν, με ἀποτέλεσμα ο κάθε πλανήτης να προχωρεῖ συγχρόνως πρὸς δύο διακριτὲς ἀντίθετες κατευθύνσεις¹⁵¹. ἐπὶ ὅποιος πλανήτης ἀπομακρυνόταν βραδύτερα ἀπὸ την περιφορὰ του Ταυτοῦ — την ταχύτερη ἀπὸ ὅλες τις περιφορᾶς — φαίνονταν να την ἀκολουθεῖ ἀπὸ πιο κοντὰ¹⁵².

τι πρὸς ἄλληλα βραδυτῆτι καὶ τάχει καὶ τὰ περὶ τὰς ὀκτῶ
 φοράς πορεύοιτο, φῶς ὁ θεὸς ἀνήψεν ἐν τῇ πρὸς γῆν δευτέρα
 τῶν περιόδων, ὃ δὴ νῦν κεκλήκαμεν ἥλιον, ἵνα ὅτι μάλιστα
 εἰς ἅπαντα φαίνοι τὸν οὐρανὸν μετάσχοι τε ἀριθμοῦ τὰ ζῶα
 ὅσοις ἦν προσήκου, μαθόντα παρὰ τῆς ταύτου καὶ ὁμοίου
 περιφοράς. νῦξ μὲν οὖν ἡμέρα τε γέγονεν οὕτως καὶ διὰ
 ταῦτα, ἢ τῆς μιᾶς καὶ φρουμιωτάτης κυκλήσεως περιόδου·
 μείς δὲ ἐπειδὴν σελήνην περιελθόντα τὸν ἑαυτῆς κύκλον ἥλιον
 ἐπικαταλάβῃ, ἐνιαυτὸς δὲ ὁπότεν ἥλιος τὸν ἑαυτοῦ περιέλθῃ
 κύκλον. τῶν δ' ἄλλων τὰς περιόδους οὐκ ἐννενοηκότες ἄν-
 θρωποι, πλὴν ὀλίγοι τῶν πολλῶν, οὔτε ὀνομάζουσιν οὔτε πρὸς
 ἄλληλα συμμετροῦνται σκοποῦντες ἀριθμοῖς, ὥστε ὡς ἔπος
 εἶπειν οὐκ ἴσασιν χρόνον ὄντα τὰς τούτων πλάνας, πλήθει
 μὲν ἀμηχάνῳ χρωμέναις, πεποικιλμέναις δὲ θαυμαστῶς· ἔστιν
 δ' ὁμοῦ οὐδὲν ἥττον κατανοήσαι δυνατὸν ὡς ὃ γε τέλειος
 ἀριθμὸς χρόνου τὸν τέλειον ἐνιαυτὸν πληροῖ τότε, ὅταν ἀπασῶν
 τῶν ὀκτῶ περιόδων τὰ πρὸς ἄλληλα συμπεραυθέντα τάχη σχῆ
 κεφαλὴν τῷ τοῦ ταύτου καὶ ὁμοίως ἰόντος ἀναμετρηθέντα
 κύκλῳ. κατὰ ταῦτα δὴ καὶ τούτων ἕνεκα ἐγεννήθη τῶν
 ἀστρων ὅσα δι' οὐρανὸν πορευόμενα ἔσχειν τροπὰς, ἵνα τὸδε
 ὡς ὁμοιότατον ἦ τῷ τελείῳ καὶ νοητῷ ζῶῳ πρὸς τὴν τῆς
 διαιωνίας μίμησιν φύσεως.

Καὶ τὰ μὲν ἄλλα ἤδη μέχρι χρόνου γενέσεως ἀπείργαστο
 εἰς ὁμοιότητα ᾧπερ ἀπεικάζετο, τὸ δὲ μήπω τὰ πάντα ζῶα
 ἐντὸς αὐτοῦ γεγεννημένα περιειληφέναι, ταύτη ἔτι εἶχεν ἀνο-
 μοίως. τοῦτο δὴ τὸ κατάλοιπον ἀπηργάζετο αὐτοῦ πρὸς τὴν
 τοῦ παραδείγματος ἀποτυπούμενος φύσιν. ἥπερ οὖν νοῦς
 ἐνούσας ιδέας τῷ ὃ ἔστιν ζῶον, οἶαι τε ἐνεῖσι καὶ ὅσαι,
 καθορᾶ, τοιαύτας καὶ τοσαύτας διανοήθη δεῖν καὶ τὸδε σχεῖν.
 εἰσὶν δὴ τέτταρες, μία μὲν οὐράνιον θεῶν γένος, ἄλλη δὲ
 40 a πτηνὸν καὶ ἀεροπόρον, τρίτη δὲ ἔνυδρον εἶδος, πεζὸν δὲ καὶ
 χερσαῖον τέταρτον. τοῦ μὲν οὖν θείου τὴν πλείστην ιδέαν
 ἐκ πυρὸς ἀπηργάζετο, ὅπως ὅτι λαμπρότατον ἰδεῖν τε κάλ-
 λιστον εἶη, τῷ δὲ παντὶ προσεικάζων εὐκυκλον ἐποιεῖ, τίθησιν

Ἐπειδὴ ἤθελε να ὑπάρχει εμφανές μέτρο στις σχέσεις βραδύτητας και τα-
 χύτητας αλλά και για να διευκολύνει¹⁵³ τις οκτώ περιφορές στη διαδρομή
 τους, ο Θεός άναψε ένα φως στη δεύτερη πάνω από τη Γη τροχιά — το φως
 που σήμερα έχουμε ονομάσει Ἴηλιο. Ο στόχος του ήταν να φωτίζεται απ'
 άκρη σ' άκρη ο ουρανός, αλλά και να έρθουν σε επαφή με τους αριθμούς
 κειναι τα έμβια όντα που θα μπορούσαν να τους γνωρίσουν μαθαίνοντάς
 τους από την περιφορά του Ταυτού και ομοιόμορφου¹⁵⁴. Έτσι γεννήθηκε η
 νύχτα και η ημέρα, η περίοδος της μοναδικής και πιο σοφής περιστροφής του
 ουρανού¹⁵⁵. Ο μήνας πάλι παράγεται όταν η Σελήνη ολοκληρώνει τον δικό
 της κύκλο και ξαναφθάνει τον Ἴηλιο, ενώ το έτος όταν ολοκληρώνεται ένας
 κύκλος του Ἴηλιου. Οι περίοδοι των άλλων πλανητών δεν έχουν γίνει αναλη-
 πτές παρὰ από ελάχιστους ανθρώπους¹⁵⁶, δεν τους έχουν δώσει ονόματα ού-
 τε έχουν υπολογίσει με αριθμητικές μεθόδους τα σχετικά τους μέτρα: τελικά
 αγνοούν ότι, κατά κάποιον τρόπο, οι περιπλανήσεις τους είναι και αυτές
 χρόνος¹⁵⁷ — αυτές οι τόσο πολυάριθμες και εξαιρετικά περίπλοκες περιπλαν-
 ησεις. Τυλάχιστον μπορεί να γίνει κατανοητό ότι ο τέλειος αριθμός του
 χρόνου δίνει το μέτρο του τελείου Ενιαυτού τότε, όταν οι σχετικές ταχύτητες
 και των οκτώ περιφορών ολοκληρωθούν ταυτόχρονα και μετρηθούν με βάση
 την ομαλή περιφορά του Ταυτού¹⁵⁸.

Αυτός είναι λοιπόν ο τρόπος κατασκευής και ο σκοπός της γέννησης εκεί-
 νων των άστρων που, ενώ πορεύονται μέσα στον ουρανό, εμφανίζουν τρο-
 πές¹⁵⁹ — για να γίνει ο κόσμος όσο το δυνατόν πιο όμοιος με το τέλειο και
 νοητό Ἐμβιο Ον, για να μιμηθεί την αιωνιότητα της φύσης του.

Τα είδη των εμβίων όντων

Όπως είδαμε, έως τη γέννηση του χρόνου ο κό-
 σμος κατασκευαζόταν έτσι ώστε να μοιάζει στο
 υπόδειγμά του. Ωστόσο διέφερε ακόμη σε κάτι,
 αφού δεν είχε εμπλουτιστεί με όλα τα ζωντανά
 δημιουργήματα. Ο Θεός άρχισε λοιπόν να καλύπτει αυτό το κενό, προσπα-
 θώντας να αποτυπώσει τη φύση του υποδείγματος. Σκέφτηκε ότι ο κόσμος θα
 έπρεπε να εμπεριέχει τόσες και τέτοιες μορφές ζωής όσες διακρίνει ο νους
 στο αυθεντικό Ἐμβιο Ον¹⁶⁰. Οι μορφές αυτές είναι τέσσερις: η πρώτη είναι
 το γένος των θεών του ουρανού¹⁶¹, η δεύτερη το γένος των πτηνών που δια-
 σχίζουν τον αέρα, η τρίτη των υδροβίων ζώων και η τέταρτη όσων ζουν και
 κινούνται στη στεριά.

Τα άστρα, οι θεοί του ουρανού

Τη μορφή του θεϊκού γένους την έφτιαξε κατά κύ-
 ριο λόγο¹⁶² από φωτιά, ώστε να είναι ό,τι πιο λα-
 μπρό και πιο ωραίο μπορεί να δει κανείς. Μιμού-
 μενος το σύμπαν, έδωσε στους ουράνιους θεούς

τε εἰς τὴν τοῦ κρατίστου φρόνησιν ἐκείνῳ συνεπόμενον, νεί-
 μας περὶ πάντα κύκλῳ τὸν οὐρανὸν, κόσμον ἀληθινὸν αὐτῷ
 πεποικιλμένον εἶναι καθ' ὅλον. κινήσεις δὲ δύο προσήψεν
 ἐκάστω, τὴν μὲν ἐν ταύτῳ κατὰ ταυτά, περὶ τῶν αὐτῶν ἀέι
 b τὰ αὐτὰ ἑαυτῷ διασοομένῳ, τὴν δὲ εἰς τὸ πρόσθεν, ὑπὸ τῆς
 ταυτοῦ καὶ ὁμοίου περιφορᾶς κρατούμενῳ· τὰς δὲ πέντε
 κινήσεις ἀκίνητον καὶ ἑστὸς, ἵνα ὅτι μάλιστα αὐτῶν ἕκαστον
 γένοιτο ὡς ἄριστον. ἐξ ἧς δὴ τῆς αἰτίας γέγονεν ὅσ' ἀπλανῆ
 τῶν ἄστρων ζῶα θεία ὄντα καὶ ἀίδια καὶ κατὰ ταυτὰ ἐν
 ταύτῳ στρεφόμενα ἀεὶ μένει· τὰ δὲ τρεπόμενα καὶ πλάνη
 τοιαύτην ἴσχουτα, καθάπερ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐρρήθη, κατ'
 ἐκείνα γέγονεν. γῆν δὲ τροφὸν μὲν ἡμετέραν, ἰλλομένην δὲ
 c περὶ τὸν διὰ παντὸς πόλον τεταμένον, φύλακα καὶ δη-
 μοιουργὸν νυκτὸς τε καὶ ἡμέρας ἐμῆχανήσατο, πρῶτην καὶ
 πρῆσβυτάτην θεῶν ὅσοι ἐντὸς οὐρανοῦ γεγόνασιν. χορείας
 δὲ τούτων αὐτῶν καὶ παραβολὰς ἀλλήλων, καὶ [περὶ] τὰς
 τῶν κύκλων πρὸς ἑαυτοὺς ἐπανακυκλήσεις καὶ προχωρήσεις,
 ἔν τε ταῖς συνάψεσιν ὅποιοι τῶν θεῶν κατ' ἀλλήλους γιγνώ-
 μνοι καὶ ὅσοι καταντικρῶ, μεθ' οὐστινὰς τε ἐπίπροσθεν
 ἀλλήλοις ἡμῖν τε κατὰ χρόνους οὐστινὰς ἕκαστοι κατακαλύ-
 πτουνται καὶ πάλιν ἀναφαινόμενοι φόβους καὶ σημεῖα τῶν
 d μετὰ ταῦτα γενησομένων τοῖς οὐ δυναμένοις λογίζεσθαι
 πέμπουσιν, τὸ λέγειν ἄνευ δι' ὄψεως τούτων αὐτῶν μιμη-
 μάτων μάταιος ἂν εἴη πόνος· ἀλλὰ ταυτὰ τε ἱκανῶς ἡμῖν
 ταύτη καὶ τὰ περὶ θεῶν ὄρατῶν καὶ γεννητῶν εἰρημένα φύσεως
 ἐχέτω τέλος.

Περὶ δὲ τῶν δαιμόνων εἰπεῖν καὶ γνῶναι τὴν γέ-
 νεσιν μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς, πειστέον δὲ τοῖς εἰρηκόσιν ἐμ-
 προσθεν, ἐκγόνοις μὲν θεῶν οὖσιν, ὡς ἔφασαν, σαφῶς δέ
 που τοὺς γε αὐτῶν προγόνους εἰδῶσιν· ἀδύνατον οὖν θεῶν
 e παῖσιν ἀπιστεῖν, καίπερ ἄνευ τε εἰκότων καὶ ἀναγκαίων
 ἀποδείξεων λέγουσιν, ἀλλ' ὡς οἰκεία φασκόντων ἀπαγγέλλειν
 ἐπιμένους τῷ νόμῳ πιστευτέον. οὕτως οὖν κατ' ἐκείνους
 ἡμῖν ἢ γένεσις περὶ τούτων τῶν θεῶν ἐχέτω καὶ λεγέσθω.
 Γῆς τε καὶ Οὐρανοῦ παῖδες Ὠκεανὸς τε καὶ Τηθύς ἐγενέ-
 σθην, τούτων δὲ Φόρκυς Κρόνος τε καὶ Ρέα καὶ ὅσοι μετὰ

σφαιρικό σχῆμα· τους τοποθέτησε στο βασίλειο της κυρίαρχης φρόνησης για
 να την συνοδεύουν στην κίνησή της, και τους κατένειμε γύρω γύρω σε ὅλο
 τον ουρανό — ἀληθινὸ στολίδι που τον διακοσμεῖ ἀπ' ἀκριθ' ἀκριθ' ¹⁶³. Προσε-
 ἔδωσε στον καθένα δύο κινήσεις: μια κίνηση ομαλῆς περιστροφῆς, ἀφοῦ δια-
 λογίζεται πάντα με τον ἴδιο τρόπο και για τα ἴδια πράγματα ¹⁶⁴, και μια κίνη-
 ση πρὸς τα εμπρός, ἀφοῦ κυριαρχεῖται ἀπὸ την ομοιομορφη περιφορὰ του
 Ταυτοῦ. Δεν επέτρεψε ὁμως στους ουράνιους θεοὺς καμία ἀπολύτως συμμα-
 τοχὴ στις ἄλλες πέντε κινήσεις ¹⁶⁵, ὥστε να προσεγγίσουν την τελειότητα.
 Ἔτσι γεννήθηκαν οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες· εἶναι ἐμβία ὄντα θεϊκά και ἀθάνατα·
 διατηροῦνται πάντα σταθεροὶ ἐνὸς στρέφονται ομαλά μέσα στα ὄριά τους. Οἱ
 ἀστέρες που εμφανίζονται τροπές — και, με την ἐννοια αὐτή, περιπλανώ-
 νται ¹⁶⁶ — γεννήθηκαν με τον τρόπο που ἔχουμε ἤδη εἰθεῖσαι.

Πρῶτη στην ἱεραρχία και στη σειρά της γέννησης ἀνάμεσα στους θεοὺς
 του ουρανοῦ ὁ Θεὸς ἐπλασε τη Γῆ· ἡ Γῆ εἶναι ἡ τροφὸς μας και, ὡπως διαπλέ-
 κεται ¹⁶⁷ γύρω ἀπὸ τον ἄξονα που διαπερνά τὸ σύμπαν, εἶναι ὁ φύλακας και
 δημιουργὸς της νύχτας και της ἡμέρας.

Να περιγράψει κανεὶς τις χορευτικὲς κινήσεις ¹⁶⁸ και τις ἀντιπαραθέ-
 σεις ¹⁶⁹ ὅλων αὐτῶν των ουράνιων θεῶν, τις παλινδρομήσεις και τις ἐπιταχύν-
 σεις των κύκλων τους ¹⁷⁰, να προσδιορίσει ποιοι θεοὶ κατὰ τις συζυγίες τους
 ευθυγραμμίζονται και ποιοι βρῖσκονται σε διαμετρικὴ ἀντίθεση ¹⁷¹, πότε
 προσπερνᾶ ὁ ἕνας τον ἄλλο, πότε ἀποκρύπτονται ἀπὸ τα μάτια μας και πότε
 ἐπανεμφανίζονται στέλλοντας σημεῖα των μελλοντικῶν γεγονότων και προ-
 καλόντας φόβο σε αὐτοὺς που δεν μποροῦν να κάνουν μαθηματικοὺς υπολο-
 γισμοὺς ¹⁷² — να μιλήσει κανεὶς για ὅλα αὐτὰ, χωρὶς να ἔχει μπροστά του κά-
 ποιες οπτικὲς παραστάσεις τους ¹⁷³, θα ἴταν μάταιος κόπος. Ὅμως ἔχουμε
 πει ἀρκετὰ για τὸ θέμα αὐτὸ, και μποροῦμε πια να ἰσχυριστοῦμε ὅτι τελειώ-
 σαμε την πραγματέυση της φύσης των ορατῶν και γεννημένων θεῶν.

Ὅσο για τις ἄλλες θεότητες, ἡ γνώση και ἡ ἐξιστό-
 ρηση της γέννησής τους ξεπερνᾶ τις δυνάμεις μας.
 Πρέπει να ἐμπιστευτοῦμε ὅσους μίλησαν γ' αὐτὰ
 τα πράγματα στο παρελθόν, ἀφοῦ, ὡς ἀπόγονοι οἱ

ἴδιοι των θεῶν ὅπως ἰσχυρίστηκαν ὅτι εἶναι, γνώριζαν καλὰ τους προγόνους
 τους. Εἶναι ἀδύνατον να ἀμφισβητήσῃ κανεὶς τα λεγόμενα των παιδιῶν των
 θεῶν, ἀκόμη και ὅταν μιλοῦν χωρὶς εὐλογες και ἀναγκαῖες ἀποδείξεις ¹⁷⁴. Θα
 ἀκολουθήσουμε λοιπὸν τα καθιερωμένα, δίνοντας πίστη στις οἰκογενειακὲς
 τους ἱστορίες, και θα μεταφέρουμε την παρακάτω ἐκδοχή που μας παρέδω-
 σαν για τη γέννηση των θεῶν αὐτῶν. Παιδιά της Γῆς και του Ουρανοῦ ἴταν ὁ
 Ὠκεανὸς και ἡ Τηθύς· ἀπὸ αὐτοὺς γεννήθηκαν ὁ Φόρκυς, ὁ Κρόνος, ἡ Ρέα

- 41 a τούτων, ἐκ δὲ Κρόνου καὶ Ῥέας Ζεὺς Ἦρα τε καὶ πάντες ὄσους ἴσμεν ἀδελφοὺς λεγομένους αὐτῶν, ἔτι τε τούτων ἄλλους ἐκγόνους· ἐπεὶ δ' οὐδ' ἅπαντες ὅσοι τε περιπολοῦσιν φανερώς καὶ ὅσοι φαίνονται καθ' ὅσον ἂν ἐθέλωσιν θεοὶ γένεσιν ἔσχον, λέγει πρὸς αὐτοὺς ὁ τὸδε τὸ πᾶν γεννήσας τάδε—
- “Θεοὶ θεῶν, ὧν ἐγὼ δημιουργὸς πατήρ τε ἔργων, δι' ἐμοῦ γενόμενα ἅλута ἐμοῦ γε μὴ ἐθέλοντος. τὸ μὲν οὐδ' ἡ δὲθεν πᾶν λυτόν, τὸ γε μὴν καλῶς ἄρμοσθεν καὶ ἔχον εὖ λύειν ἐθέλειω κακοῦ· δι' ἃ καὶ ἐπεὶ περ γενένησθε, ἀθάνατοι μὲν οὐκ ἐστὲ οὐδ' ἄλυτοι τὸ πάμπαν, οὐτι μὲν δὴ λυθήσεσθέ γε οὐδὲ τεύξεσθε θανάτου μοίρας, τῆς ἐμῆς βουλήσεως μείζονος ἔτι δεσμοῦ καὶ κυριωτέρου λαχόντες ἐκείνων οἷς ὄτ' ἐγίγνωσθε συνεδείσθε. νῦν οὖν ὃ λέγω πρὸς ὑμᾶς ἐνδεικνύμενος, μάθετε. θνητὰ ἔτι γένη λοιπὰ τρία ἀγέννητα· τούτων δὲ μὴ γενομένων οὐρανὸς ἀτελής ἐσται· τὰ γὰρ ἅπαντ' ἐν αὐτῷ γένη ζῶων οὐχ ἔξει, δεῖ δέ, εἰ μέλλει τέλειος ἰκανῶς εἶναι. δι' ἐμοῦ δὲ ταῦτα γενόμενα καὶ βίου μετασχόντα θεοῖς ἰσάζουτ' ἄν· ἵνα οὐδ' ἡ θνητὰ τε ἢ τὸ τε πᾶν τὸδε ὄντως ἅπαν ἢ, τρέπεσθε κατὰ φύσιν ὑμεῖς ἐπὶ τῆν τῶν ζῶων δημιουργίαν, μιμούμενοι τῆν ἐμὴν δύναμιν περὶ τῆν ὑμετέραν γένεσιν. καὶ καθ' ὅσον μὲν αὐτῶν ἀθανάτοις ὁμῶν ἄνυμον εἶναι προσήκει, θεῶν λεγόμενον ἡγεμονοῦν τε ἐν αὐτοῖς τῶν αἰεὶ δίκην καὶ ὑμῖν ἐθελόντων ἔπεισθαι, σπείρας καὶ ὑπαρξάμενος d ἐγὼ παραδώσω· τὸ δὲ λοιπὸν ὑμεῖς, ἀθανάτω θνητὸν προσυφαίνοντες, ἀπεργάζεσθε ζῶα καὶ γεννάτε τροφήν τε διδόντες αὐξάνετε καὶ φθίνοντα πάλιν δέχεσθε.”
- Ταῦτ' εἶπε, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸν πρότερον κρατῆρα, ἐν ᾧ τῆν τοῦ παντὸς ψυχὴν κεραυνὸς ἔμισγεν, τὰ τῶν πρόσθεν ὑπόλοιπα κατεχεῖτο μίσγων τρόπου μὲν τινα τὸν αὐτόν, ἀκήρατα δὲ οὐκέτι κατὰ ταῦτὰ ὡσαύτως, ἀλλὰ δεύτερα καὶ τρίτα.

καὶ οἱ ἄλλοι σύντροφοὶ τους, ἐνῶ ἀπὸ τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ρέα γεννήθηκαν ο Δίας, ἡ Ἦρα καὶ ὅλα τα ἄλλα γνωστά ἀδέλφια τους, που με τῆ σειρὰ τους ἔδωσαν καὶ ἄλλους απογόνους.

*Ἡ ἀποστολὴ τῶν θεῶν
τοῦ οὐρανοῦ*

“Ὅταν πια γεννήθηκαν ὅλοι οἱ θεοὶ, ὅσοι εμφανίζονται να περιπολοῦν στον οὐρανὸ καὶ ὅσοι παρουσιάζονται ὅποτε αὐτοὶ θέλου¹⁷⁵, ὁ Δημιουργὸς του σύμπαντος τοὺς ἀπήύθυνε αὐτὰ τα λόγια:

« Ὑψιστοὶ θεοὶ¹⁷⁶, ὁ,τι ἐγὼ ἔχω πλάσει — οἱ θεοὶ που δημιουργήσα καὶ τα ἔργα που ἔφερα στη ζωῆ¹⁷⁷ — παραμένει ἀδιάλυτο ὅσον καιρὸ δεν θέλω να το διαλύσω. Εἶναι βέβαια ἀλήθεια ὅτι κάθε πράγμα που ἔχει δεθεῖ μπορεῖ καὶ να λυθεῖ· ὅμως μόνο μια κακὴ βούληση θα μποροῦσε να διανοηθεῖ τῆ διάλυση ἐνὸς δημιουργήματος με σωστή συναρμογὴ καὶ λειτουργία. Ἐτσι κι εσεῖς, αν καὶ ἔχετε γεννηθεῖ — ἀρα δεν εἶστε οὔτε ἀθάνατοι οὔτε ἀπρόσβλητοι στη διάλυση —, δεν πρόκειται οὔτε να διαλυθεῖτε οὔτε να κινδυνεύσετε ἀπὸ θάνατο, ἀφοῦ, ἐκτὸς ἀπὸ τους δεσμοὺς που σας συγκρατοῦν ἀπὸ τῆ γέννησή σας, ἔχετε καὶ τῆ δική μου βούληση που εἶναι ὁ ισχυρότερος καὶ ὁ κυριότερος δεσμός¹⁷⁸. Ἦρθε λοιπὸν ἡ ἄρα να μάθετε αὐτὸ που θα σας ἀποκαλύψω. Ἐχουν μείνει ἀκόμη τρία θνητὰ εἶδη ἀγέννητα· ἡ αἰουσιὰ τους καθιστὰ τον οὐρανὸ ἀτελή, γιατί δεν ἔχει συμπεριλάβει ὅλα τα γένη των ἐμβίων ὄντων — ὅπως θα ἔπρεπε να ἔχει κάνει ἀφοῦ ἐπιδιώκει τῆν πληρότητα. Ἀν τώρα ἀποφάσιζα να δημιουργήσω ἐγὼ ὁ ἴδιος ὅλα τα ἐμβία ὄντα καὶ να τους προσδώσω ζωῆ, θα τα ἐξίσωνα με τους θεοὺς. Για να γίνουν λοιπὸν ἀντὰ θνητὰ καὶ το σύμπαν πραγματικὰ πλήρες, ζητῶ ἀπὸ σας να ἀκολουθήσετε τῆ φύση σας καὶ να ἀφιερωθεῖτε στη δημιουργία τους. Μιμηθεῖτε τῆ δική μου δράση κατὰ τῆ γέννησή σας. Καὶ αν ὑπάρχει στα ἐμβία ὄντα ἕνα μέρος ἀξιο να φέρεῖ το ἴδιο ὄνομα με τους ἀθανάτους — ἕνα μέρος που να ονομάζεται “θεῖκό” καὶ μπορεῖ να καθοδηγεῖ ὅσα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι πάντοτε πρόθυμα να ἀκολουθοῦν τῆν ὀρθή οδὸ καὶ ἐσάς¹⁷⁹ —, αὐτὸ εἶς σας το παραδώσω ἐγὼ, ἀφοῦ πρῶτα το σπειρῶ καὶ το φέρω στο φως. Για τα ὑπόλοιπα πειθύνονται εἴστε εσεῖς. Διαπλάστε τα ἐμβία ὄντα καὶ δώστε τους ζωῆ συνυφαίνοντας το θνητὸ με το ἀθάνατο, ἀναθρέψτε τα για να μεγαλώσουν καὶ δεχθεῖτε τα πάλι κοντὰ σας ὅταν κάποτε θα πεθάνουν».

*Τὸ ἀθάνατο μέρος
τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς
καὶ ἡ μοῖρα του*

Αὐτὰ εἶπε καὶ στράφηκε ξανά πρὸς τον ἴδιο κρατῆρα ὅπου εἶχε παρασκευάσει το μείγμα τῆς ψυχῆς του κόσμου, ἔριξε μέσα ὅσα συστατικὰ εἶχαν περισσέψει ἀπὸ πρὶν καὶ τα ἀνέμειξε· ἡ νέα μεῖξη ἔγινε με τον ἴδιο περιπτου τρόπο, τα συστατικὰ ὅμως δεν ἦταν ἐξίσου

ε συστήσας δὲ τὸ πᾶν διείλεν ψυχὰς ἰσαριθμούς τοις ἄστροις,
 ε ἔνειμένον θ' ἐκάστην πρὸς ἕκαστον, καὶ ἐμβιβάσας ὡς ἐς
 ὄχημα τὴν τοῦ παντὸς φύσιν ἔδειξεν, νόμους τε τοὺς εἰμαρ-
 μένους εἶπεν αὐταῖς, ὅτι γένεσις πρώτη μὲν ἔσοιτο τεταγμένη
 μία πᾶσιν, ἵνα μή τις ἑλαττοῖτο ὑπ' αὐτοῦ, δεῖο δὲ σπαρείσας
 42 α αὐτὰς εἰς τὰ προσήκουτα ἐκάσταις ἕκαστα ὄργανα χρόνων
 φῦναι ζῶων τὸ θεοσεβέστατον, διπλῆς δὲ οὐσίας τῆς ἀνθρω-
 πίνης φύσεως, τὸ κρεῖττον τοιοῦτον εἶη γένος δ' καὶ ἔπειτα
 κεκλήσοιτο ἀνὴρ. ὁπότε δὴ σώμασιν ἐμφυτευθεῖεν ἐξ
 ἀνάγκης, καὶ τὸ μὲν προσίοι, τὸ δ' ἀπίοι τοῦ σώματος αὐτῶν,
 πρῶτον μὲν αἰσθησιν ἀναγκαῖον εἶη μίαν πᾶσιν ἐκ βιαιῶν
 παθημάτων σύμφυτον γίνεσθαι, δεύτερον δὲ ἡδονῆ καὶ λύπη
 μμεμειγμένον ἔρωτα, πρὸς δὲ τούτοις φόβον καὶ θυμὸν ὅσα
 b τε ἐπόμμενα αὐτοῖς καὶ ὅποσα ἐναντίως πέφυκε διστηκότα
 ὦν εἰ μὲν κρατήσοιεν, δίκῃ βιώσονται, κρατηθέντες δὲ ἀδικῶν.
 καὶ ὁ μὲν εὖ τὸν προσήκουτα χρόνον βιούσ, πάλιν εἰς τὴν
 τοῦ συννόμου πορευθεὶς οἴκησιν ἄστρον, βίον εὐδαίμονα [καὶ
 c συνήθη] ἔξοι, σφαλεῖς δὲ τούτων εἰς γυναικὸς φύσιν ἐν τῇ
 δευτέρῃ γενέσει μεταβαλοῦ· μὴ πανόμενός τε ἐν τούτοις ἔτι
 κακίας, τρόπον ὃν κακύνονται, κατὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς τοῦ
 τρόπου γενέσεως εἰς τινα τοιαύτην ἀεὶ μεταβαλοῦ θήρειον
 φύσιν, ἀλλάττων τε οὐ πρότερον πόνων λήξοι, πρὶν τῇ ταύτου
 καὶ ὁμοίου περιόδῳ τῇ ἐν αὐτῷ συνεπισπώμενος τὸν πολλὸν
 ὄχλον καὶ ὕσπερον προσφύντα ἐκ πυρὸς καὶ ὕδατος καὶ ἀέρος
 d καὶ γῆς, θορυβώδη καὶ ἄλογον ὄντα, λόγῳ κρατήσας εἰς τὸ
 τῆς πρώτης καὶ ἀρίστης ἀφίκοιτο εἶδος ἕξσεως. διαθεσμο-
 θετήσας δὲ πάντα αὐτοῖς ταῦτα, ἵνα τῆς ἔπειτα εἶη κακίας
 ἐκάστων ἀναίτιος, ἔσπειρεν τοὺς μὲν εἰς γῆν, τοὺς δ' εἰς
 σελήνην, τοὺς δ' εἰς τᾶλλα ὅσα ὄργανα χρόνον· τὸ δὲ μετὰ
 τὸν σπῶρον τοῖς νέοις παρέδωκεν θεοῖς σώματα πλάττειν
 θνητὰ, τὸ γ' ἐπίλοιπον, ὅσον ἔτι ἦν ψυχῆς ἀνθρωπίνης δέον
 e προσγενέσθαι, τοῦτο καὶ πάνθ' ὅσα ἀκόλουθα ἐκείνοις ἀπερ-
 γασαμένους ἄρχειν, καὶ κατὰ δύναμιν ὅτι κάλλιστα καὶ
 ἄριστα τὸ θνητὸν διακυβερνᾶν ζῶων, ὅτι μὴ κακῶν αὐτὸ
 ἐαυτῷ γίγνεται αἴτιον.

ἀνόθεντα, ἀλλὰ δευτέρης καὶ τρίτης διαλογῆς. Ἀφοῦ συνέθεσε ολόκληρο το
 μέγμα, το διαίρεσε σε τόσες ψυχές ὅσα καὶ τα ἄστρα καὶ κατένειμε μία ψυχὴ
 σε κάθε ἄστρο¹⁸⁰. Ἦταν σαν να ανέβασε τις ψυχές σε ουράνιο ὄχημα για να
 τους δεῖξει τὴ φύση τοῦ σύμπαντος¹⁸¹ καὶ να τους αποκαλύψει τοὺς νόμους
 τῆς εἰμαρμένης¹⁸²: ὅτι ἔχει προγραμματιστεῖ μία καὶ μοναδικὴ πρώτη γέννη-
 ση για να διασφαλιστεῖ ἡ ἴση μεταχείριση ὅλων των ψυχῶν· ὅτι πρέπει να
 φυτευθοῦν στο κατάλληλο ὄργανο τοῦ χρόνου¹⁸³ καὶ να δώσουν ζωὴ στο πιο
 θεοσεβές ἐμβιο ον¹⁸⁴. ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύση εἶναι διπλὴ καὶ το καλύτερο εἶ-
 δος τῆς εἶναι αὐτὸ που αργότερα θα ονομαστεῖ «ἀνδρας»¹⁸⁵. Τοὺς αποκά-
 λυψε ἀκόμη ὅτι, ὅταν οἱ ψυχές υποχρεωθοῦν να ἐμφυτευθοῦν σε σώματα¹⁸⁶
 — σε σώματα που δέχονται προσθήκες καὶ υφίστανται ἀπώλειες —, ἀρχικά
 θα ἀναγκαστοῦν να ἐξοικειωθοῦν με τὴν κοινὴ σε ὅλες τις ψυχές δυνατότητα
 τῆς αἰσθησῆς που προκαλεῖται ἀπὸ βίαια ἐρεθίσματα· ἔπειτα θα ἔρθει ὁ
 ἔρωτας, ἀνάμεικτος με ἡδονὴ καὶ λύπη, μετὰ ὁ φόβος καὶ ἡ ὀργή, μαζί με ὅσα
 τα συνοδεύουν καὶ ὅσα εἶναι ἀντίθετα¹⁸⁷. Καὶ αν καταφέρουν να ἐπιβληθοῦν
 σε αὐτὰ τα πάθη, θα ζήσουν ἀκολουθώντας τον σωστὸ δρόμο· αν ὁμως νικη-
 θοῦν ἀπὸ αὐτὰ, θα ξεστρατίσουν¹⁸⁸. Ὅποιος ζήσει σωστὰ τον χρόνο που του
 ἀναλογεῖ θα ἐπιστρέψει στην ἔδρα του συγγενούς του ἀστροῦ καὶ θα ἔχει
 ἐκεῖ ευτυχισμένη ζωὴ¹⁸⁹. Ὅποιος ὁμως ἀποτύχει θα μεταβληθεῖ με τὴ δευτέ-
 ρη γέννηση σε γυναίκα. Αν συνεχίσει καὶ πάλι στον κακὸ δρόμο, τότε, ἀνά-
 λογα με το εἶδος τῆς κακῆς του διαγωγῆς, θα παίρνει συνεχῶς ζωικὲς μορφές
 που χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὸ ἀνάλογο εἶδος κακίας¹⁹⁰. καὶ δεν θα ἀπαλλαγεῖ
 ἀπὸ τις διαδοχικὲς μετατροπές καὶ τα βάσανα, παρὰ μόνον ὅταν ἐπιτρέψει
 στην ομοιὴ περιφορὰ τοῦ Ταυτοῦ να ἐπικρατήσῃ μέσα του¹⁹¹ καὶ να συμπα-
 ραστρέψῃ ὅλο αὐτὸ τὸ ἀτακτο πλῆθος, το θορυβώδες καὶ ἄλογο, που φύτερωσε
 μετὰ τὴν ἔνωσή του με τὴ φωτιὰ, το νερὸ, τὸν αἴρα καὶ τὴ γῆ. Ὅταν λοιπὸν
 καταφέρει, με τὴ βοήθεια του λόγου, να ἐπιβληθεῖ στα πάθη του, τότε θα ἐπι-
 στρέψει στην πρωταρχικὴ καὶ ἀριστὴ κατάστασή του¹⁹².

Ἀφοῦ θεομοθέτησε αὐτὸ τὸ σύνολο κανόνων, ὥστε να μὴ φέρει καμία
 εὐθύνη για τὴ μελλοντικὴ κακὴ διαγωγὴ τους, ὁ Δημιουργὸς ἔσπειρε ἄλλες
 ψυχές στη Γῆ, ἄλλες στη Σελήνη καὶ ἄλλες στα ὑπόλοιπα ὄργανα του χρό-
 νου¹⁹³. Μετὰ τὴ στορὰ, παρέδωσε τὴ σκυτάλη στους νέους θεοῦς· αὐτοὶ θα
 διαπλάθουν τα θνητὰ σώματα καὶ θα δημιουργοῦν ὅποιο ἄλλο συμπλήρωμα
 χρειάζεται τὴ ἀνθρώπινη ψυχὴ¹⁹⁴, ἐλέγχοντας καὶ ὅλες τις συνέπειές του·
 αὐτοὶ θα ἔχουν τὴν κυριαρχία καὶ θα κυβερνοῦν ὅσο το δυνατόν καλύτερα το
 γένος των θνητῶν ἐμβίων ὄντων, προσπαθώντας να το ἀποτρέψουν ἀπὸ τα
 κακὰ που το ἴδιο προκαλεῖ στον εαυτὸ του¹⁹⁵.

Καὶ ὁ μὲν δὴ ἅπαντα ταῦτα διατάξας ἔμενον ἐν τῷ ἑαυτοῦ κατὰ τρόπον ἦθει· μένοντος δὲ νοήσαντες οἱ παῖδες τὴν τοῦ πατρὸς τάξιν ἐπέιθοντο αὐτῇ, καὶ λαβόντες ἀθάνατον ἀρχὴν θνητοῦ ζῶου, μιμούμενοι τὸν σφέτερον δημιουργόν, πυρὸς καὶ γῆς ὕδατος τε καὶ ἀέρος ἀπὸ τοῦ κόσμου δανειζόμενοι

43 ^a μόρια ὡς ἀποδοθησόμενα πάλιν, εἰς ταῦτὸν τὰ λαμβανόμενα συνεκόλλων, οὐ τοῖς ἀλύτοις οἷς αὐτοὶ συνείχοντο δεσμοῖς, ἀλλὰ διὰ σμικρότητα ἀοράτοις πικνοῖς γόμοφοις συνιτήκοντες, ἐν ἑξ' ἀπάντων ἀπεργαζόμενοι σῶμα ἕκαστου, τὰς τῆς ἀθανάτου ψυχῆς περιόδους ἐνέδουν εἰς ἐπίρρυτον σῶμα καὶ ἀπόρρυτον. αἱ δ' εἰς ποταμὸν ἐνδεθείσαι πολλὸν οὐτ' ἐκράτουν οὐτ' ἐκρατοῦντο, βίαι δὲ ἐφέροντο καὶ ἔφερον, ὥστε τὸ μὲν ὄλον κινεῖσθαι ζῶον, ἀτάκτως μὴν ὅπῃ τύχοι προίεται καὶ ἀλόγως, τὰς ἑξ' ἀπάσας κινήσεις ἔχον· εἷς τε γὰρ τὸ πρόσθε καὶ ὀπίσθεν καὶ πάλιν εἰς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κάτω τε καὶ ἄνω καὶ πάντῃ κατὰ τοὺς ἑξ' τόπους πλανώμενα προήειν. πολλοὺ γὰρ ὄντος τοῦ κατακλύζοντος καὶ ἀπορρέοντος κύματος ὁ τὴν τροφὴν παρεῖχεν, ἔτι μείζω θόρυβον ἀπηργάζετο τὰ τῶν προσπιπτόντων παθήματα ἑκάστοις, ὅτε

c πυρὶ προσκρούσειε τὸ σῶμά τινας ἔξωθεν ἀλλοτρίῳ περιτυχόν ἢ καὶ στερεῶ γῆς πάγῳ ὑγροῖς τε ὀλισθήμασιν ὑδάτων, εἴτε ζάλη πνευμάτων ὑπὸ ἀέρος φερομένων καταληφθεῖη, καὶ ὑπὸ πάντων τούτων διὰ τοῦ σώματος αἱ κινήσεις ἐπὶ τὴν ψυχὴν φερόμεναι προσπίπτουεν· αἱ δὴ καὶ ἔπειτα διὰ ταῦτα ἐκλήθησάν τε καὶ νῦν ἔτι αἰσθήσεις συνάπασαι κέκληνται. καὶ δὴ καὶ τότε ἐν τῷ παρόντι πλείστην καὶ μεγίστην παρεχόμεναι κινήσιν, μετὰ τοῦ ῥέοντος ἐνδελεχῶς

d ὀχετοῦ κινεῖσθαι καὶ σφοδρῶς σείουσαι τὰς τῆς ψυχῆς περιόδους, τὴν μὲν ταυτοῦ παντάπασιν ἐπέδησαν ἐναντία αὐτῇ βέουσαι καὶ ἐπέσχον ἄρχουσαν καὶ ἰούσαν, τὴν δ' αὖ θατέρου διέσεισαν, ὥστε τὰς τοῦ διπλασίου καὶ τριπλασίου τρεῖς ἑκατέρας ἀποστάσεις καὶ τὰς τῶν ἡμιολίων καὶ ἐπιτρίτων καὶ ἐπογδῶν μεσότητος καὶ συνδέσεις, ἐπειδὴ παντελῶς

*Οἱ κατώτεροι θεοὶ πλάθουν
το ἀνθρώπινο σῶμα
καὶ το ἐνώνουν με τὴν ψυχὴν*

Ἀφοῦ ἐπέβαλε αὐτὸν τὸν διακανονισμό, ὁ Θεὸς ἐπανήλθε στὴν οικεῖα γαλήνη του¹⁹⁶. Με τὴν ἀποχώρηση τοῦ πατέρα, τὰ παιδιὰ κατανόησαν τὶς πατρικεῖς ἐντολές καὶ τὶς ἀκολούθησαν. Ἐχοντας παραλάβει τὴν ἀθάνατη ἀρχὴ τῶν θνητῶν ὄντων ἀπὸ τοῦ Δημιουργοῦ καὶ χρησιμοποιοῦντας ὡς ὑπόδειγμα τὴ δικὴ του δράση, δανείστηκαν ἀπὸ τὸ σύμπαν κομμάτια φωτιάς, γῆς, νεροῦ καὶ ἀέρα, με τὴ δέσμευση ὅτι θὰ τα ἐπιστρέψουν¹⁹⁷, καὶ ἀρχισαν νὰ τα συγκολλοῦν· γιὰ τὴ συγκόλλησή τους ὁμως δὲν χρησιμοποίησαν ἄλυτους δεσμούς σαν αὐτοὺς ποὺ διατηροῦσαν τὴ δικὴ τους συνοχή, ἀλλὰ τα στερεώσαν με πικνές σειρές ἀπειροελάχιστων καὶ ἀόρατων καρυφῶν¹⁹⁸, ἔτσι ὥστε τὸ κάθε σῶμα νὰ ἐμπεριέχει ὅλα τὰ υλικά. Τέλος, ἐμφύτευσαν στο σῶμα, ἔδρα διαρκούς εἰσροῆς καὶ ἐκροῆς¹⁹⁹, τὶς κυκλικές τροχιές τῆς ἀθάνατης ψυχῆς.

Ἡ γέννηση τῶν αἰσθήσεων

Οἱ τροχιές ὁμως αὐτές ἦταν σαν νὰ βυθίστηκαν σὲ ἓνα μεγάλο ποτάμι· δὲν τὸ καθυπόταξαν οὔτε υποτάχθηκαν σὲ αὐτό, προκαλοῦσαν καὶ δέχονταν βίαιες ωθήσεις, ἔτσι ὥστε, τελικά, ὀλοκλήρο τὸ ἔμβιο ὄν νὰ κινεῖται, ἀλλὰ με τρόπο τυχαῖο, χωρὶς τάξη καὶ ρυθμὸ, ἔχοντας καὶ τὰ ἑξὶ εἶδη κίνησης. Τὰ ἔμβια ὄντα προχωροῦσαν περιπλανώμενα ἐμπρός καὶ πίσω, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ἐπάνω καὶ κάτω, πηγαίνοντας ἀδιακρίτως καὶ πρὸς τὶς ἑξὶ κατευθύνσεις. Γιατὶ, καθὼς τὰ κατέκλυζε τὸ ὀρμητικὸ κύμα ποὺ εἰσέρρεε καὶ ἀποχωροῦσε παρῆχόντάς τους τὴν τροφὴν, γινόνταν ἀκόμη μεγαλύτερη ἡ ἀναταραχὴ ἀπὸ τὰ ἐρεθίσματα²⁰⁰ ποὺ ἐφθάναν στο σῶμα τους, ὅταν αὐτὸ τύχαινε νὰ προσκρούσει σὲ ἐξωτερικὴ φωτιά, σὲ στερεὴ μάζα γῆς, σὲ ὀλισθηρὴ ἐπιφάνεια νεροῦ ἢ σὲ θυελλώδη ρεῦματα ἀέρα. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐρεθίσματα προκαλοῦσαν κινήσεις ποὺ μεταφέρονταν διαμέσου τοῦ σώματος καὶ χτυποῦσαν τὴν ψυχὴ — εἶναι οἱ κινήσεις ποὺ δικαιολογημένα ὀνομάστηκαν ἀργότερα, καὶ ἀποκαλοῦνται ἀπὸ τότε, «αἰσθήσεις»²⁰¹. Στὴ δεδομένη λοιπὸν περίστασι οἱ αἰσθήσεις ἐφέρονταν μὴ πολὺ ἰσχυρὴ γενικὴ ἀναταραχὴ ποὺ ἐρχόταν νὰ συνενωθεῖ με τὸ ἀδιάκοπο ὀρμητικὸ ρεῦμα τοῦ σώματος, καὶ ἀπὸ κοινού ἐπενέβαιναν στὶς κυκλικές τροχιές τῆς ψυχῆς. Ἡ προσβολὴ ἦταν τόσο βίαιη ὥστε τὴ μὲν περιφορὰ τοῦ Ταυτοῦ τὴν σταμάτησαν ἐντελῶς ἀφοῦ, με τὸ νὰ ρέουν πρὸς τὴν ἀντίθετη φορὰ, ἀναίρεσαν τὴν κυρίαρχη καὶ προωθητικὴ τῆς δράση, τὴ δε περιφορὰ τοῦ Διαφορετικοῦ τὴν συντάραξαν· ἐπειδὴ δὲν μποροῦσαν νὰ λύσουν ἐντελῶς τὶς συνδέσεις ποὺ εἶχε ἐπιβάλλει ὁ Δημιουργός — τὰ τρία διαστήματα τοῦ διπλασίου καὶ τὰ πρῶα τοῦ τριπλασίου καὶ τὶς μεσότητες τῶν λόγων 3/2, 4/3 καὶ 9/8²⁰² —, τὶς ἔστρεψαν πρὸς κάθε κατεύθυνση καὶ τὶς διαστρέβλωσαν. Προκάλεσαν τόσο πολλές καὶ ποι-

λυταί οὐκ ἦσαν πλὴν ὑπὸ τοῦ συνδήσαντος, πάσας μὲν
 e στρέψαι στροφάς, πάσας δὲ κλάσεις καὶ διαφθοράς τῶν
 κύκλων ἐμποιεῖν, ὅσα ἤπερ ἦν δυνατόν, ὥστε μετ' ἀλλήλων
 μόγις συνεχόμενας φέρεσθαι μὲν, ἀλόγως δὲ φέρεσθαι, τότε
 μὲν ἀντίας, ἄλλοτε δὲ πλαγίας, τοτὲ δὲ ὑπτίας· οἶον ὅταν
 τις ὑπτίως ἐρείσας τὴν κεφαλὴν μὲν ἐπὶ γῆς, τοὺς δὲ πόδας
 ἄνω προσβαλὼν ἔχη πρὸς τινι, τότε ἐν τούτῳ τῷ πάθει τοῦ
 τε πάσχοντος καὶ τῶν ὀρώντων τὰ τε δεξιὰ ἀριστερὰ καὶ
 τὰ ἀριστερὰ δεξιὰ ἑκατέρους τὰ ἑκατέρων φαντάζεται. ταῦτ' ὅν
 δὴ τοῦτο καὶ τοιαῦτα ἕτερα αἱ περιφοραὶ πάσχουσαι σφοδρῶς,
 44 a ὅταν τέ τῳ τῶν ἐξῴθων τοῦ ταῦτοῦ γένους ἢ τοῦ θατέρου
 περιτύχωσι, τότε ταῦτόν τῳ καὶ θάτερόν του τὰναντία τῶν
 ἀληθῶν προσαγορεύουσαι ψευδεῖς καὶ ἀνόητοι γέγονασιν,
 οὐδεμία τε ἐν αὐταῖς τότε περίοδος ἄρχουσα οὐδ' ἠγεμών
 ἔστιν· αἷς δ' ἂν ἐξῴθων αἰσθήσεις τινὲς φερόμεναι καὶ προσ-
 πεσοῦσαι συνεπισπάσσονται καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἔπαν κύτος,
 τόθ' αὐταὶ κρατούμεναι κρατεῖν δοκοῦσι. καὶ διὰ δὴ ταῦτα
 πάντα τὰ παθήματα νῦν κατ' ἀρχάς τε ἄνωος ψυχῆ γίνεται
 b τὸ πρῶτον, ὅταν εἰς σῶμα ἐνδεθῆ θνητόν. ὅταν δὲ τὸ τῆς
 αὔξης καὶ τροφῆς ἔλαττον ἐπὶ βρέυμα, πάλιν δὲ αἱ περίοδοι
 λαμβανόμεναι γαλήνης τὴν ἑαυτῶν ὁδὸν ἴωσι καὶ καθιστῶνται
 μᾶλλον ἐπιόντος τοῦ χρόνου, τότε ἤδη πρὸς τὸ κατὰ φύσιν
 ἰόντων σχῆμα ἐκάστων τῶν κύκλων αἱ περιφοραὶ κατευθυνό-
 μεναι, τότε θάτερον καὶ τὸ ταῦτόν προσαγορεύουσαι κατ'
 ὀρθόν, ἔμφρονα τὸν ἔχοντα αὐτὰς γιγνώμενον ἀποτελοῦσιν.
 ἂν μὲν οὖν δὴ καὶ συνεπιλαμβάνηται τις ὀρθῆ τροφῆ παι-
 c δεύσεως, ὀλόκληρος ὑγιής τε παντελῶς, τὴν μεγίστην ἀπο-
 φυγῶν νόσον, γίνυται· καταμελήσας δὲ, χολῆν τοῦ βίου
 διαπορευθεὶς ζωῆν, ἀτελής καὶ ἀνόητος εἰς Ἄιδου πάλιν
 ἔρχεται. ταῦτα μὲν οὖν ὑστερὰ ποτε γίνυται· περὶ δὲ
 τῶν νῦν προτεθέντων δεῖ διελεθῆν ἀκριβέστερον, τὰ δὲ πρὸ
 τούτων, περὶ σωμάτων κατὰ μέρη τῆς γενέσεως καὶ περὶ
 ψυχῆς, δι' ἃς τε αἰτίας καὶ προνοίας γέγονε θεῶν, τοῦ μά-
 d λιστα εἰκότος ἀνεχομένους, οὕτω καὶ κατὰ ταῦτα πορευομένοις
 διεξιτέον.

Τὰς μὲν δὴ θείας περιόδους δύο οὖσας, τὸ τοῦ παντός

κύβες ρήξεις καὶ βλάβες στους κύκλους τῆς ψυχῆς ὥστε, τελικά, οἱ κύκλοι
 αὐτοὶ να συνεχίσουν να στρέφονται χωρὶς ωστόσο να διατηροῦν μεταξύ τους
 συνοχή ἢ ρυθμὸς, να εἶναι ἄλλοτε ανακριστοί, ἄλλοτε κεκλιμένοι καὶ ἄλλοτε
 ἀνεστραμμένοι. Σκεφτεῖτε ἕναν ἄνθρωπο σε ἴππια στάση που στηρίζει το
 κεφάλι του στη γῆ καὶ σηκώνει τα πόδια του πρὸς κάποιον στήριγμα· τότε, ἀπὸ
 αὐτὴν τὴ θέση, ὅτι αὐτὸς ἐκλαμβάνει ὡς δεξιὸ σε ὄσους τον παρακολουθοῦν
 φαίνεται ἀριστερό, καὶ ἀντιστρόφως. Τα ἴδια καὶ ἄλλα παρόμοια συμβαί-
 νουν ἀκόμη πιο ἔντονα στις περιφορὲς τῆς ψυχῆς· ὅταν ἔρθουν σε ἐπαφὴ με
 μια ἐξωτερικὴ οὐτότητα που ἀνῆκει εἴτε στην κατηγορία του Ταυτοῦ εἴτε σε
 αὐτὴν του Διαφορετικοῦ, ἀποκαλοῦν ὁμοιο ὅτι στην πραγματικότητα εἶναι
 διαφορετικὸς, καὶ ἀντιστρόφως, με ἀποτέλεσμα να ἐμφανίζονται ψευδόμενες
 καὶ ἀνόητες²⁰³. Ἐκεῖνη τὴ στιγμή, δεν υπάρχει καμία ομαλὴ τροχιά που να
 κυβερνᾷ καὶ να ἠγεμονεῖ στην ψυχῆ. Δίνεται ἀπλῶς κατὰ καιροῦς ἡ ἐντύ-
 πωση ὅτι κάποιες τροχιές κυριαρχοῦν, ἐνὼ στην πραγματικότητα συμπαρα-
 σίρονται με ὅλο το σκάφος τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὴν ἐπίθεση καὶ τὴν ἐπιγράτηση
 ἐξωτερικῶν αἰσθήσεων, ἀρα δεν κυριαρχοῦν ἀλλὰ κυριαρχοῦνται²⁰⁴.

Ἡ δράση ὁλων αὐτῶν τῶν ἐξωτερικῶν ἐρεθισμάτων κάνει ἀκόμη καὶ σῆ-
 μερα τὴν ψυχῆ να ἐμφανίζεται στην ἀρχὴ χωρὶς νοῦ, μόλις δηλαδὴ συνδεθεῖ
 με ἕνα θνητὸ σῶμα²⁰⁵. Σιγὰ σιγὰ ὁμως, καθὼς τὸ ρεῦμα τῆς ἀνάπτυξης καὶ
 τῆς τροφῆς χάνει τὴν ἀρχικὴ ὀριμὴ του, οἱ κινήσεις τῆς ψυχῆς ἐκμεταλλεύο-
 νται τὴ γαλήνη, ἀρχίζουν να ξαναπαίρνουν τὴν πορεία τους καὶ, με τὴν πάρο-
 δο του χρόνου, βαθμιαία δυναμώνουν· τότε τὸ σχῆμα τῶν κύκλων που δια-
 γράφουν οἱ περιφορὲς τεῖνει να ἐπανέλθει στο κανονικὸ, ὁπότε καὶ ἡ κρίση
 τους γιὰ το τι εἶναι ὁμοιο καὶ τι διαφορετικὸ γίνεται ἡ σωστή, με ἀποτέλεσμα
 ὁ ἀκόχως τους να βρίσκεται στον δρόμο τῆς φρόνησης. Ἄν σε αὐτὸ τὸ στάδιο
 τῆς ἀνάπτυξης ἔρθει ἡ κατάλληλη βοήθεια ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευση, τότε ὁ ἄν-
 θρωπος θα γίνῃ ἀκέραιος καὶ υγιής, καὶ θα ἀποφύγει τὴ μεγαλύτερη ἀσθένεια²⁰⁶. Ἄν ὁμως παραμεληθεῖ, θα πορευθεῖ στὴ ζωῆ του ἀνάπηρος καὶ θα
 ἐπιστρέφει στον Ἄδη ἀμύητος καὶ ἀνόητος²⁰⁷.

*Κατασκευή τῶν μερῶν
 του ἀνθρώπινου σώματος*

Ὅλα αὐτὰ ὁμως γίνονται ἀργότερα. Γιὰ τὴν ὥρα
 πρέπει να ἐπανέλθουμε στα ὅσα συζητοῦσαμε καὶ
 να τα ἐξετάσουμε με μεγαλύτερη προσοχή. Πρέ-
 πει μάλιστα να πάμε λίγο πίσω καὶ, ἐφαρμιζοντας
 γιὰ μία ἀκόμη φορὰ τὴ σταθερὴ κατευθυντήρια ἀρχὴ τῆς πιο εὐλόγης ἐξήγη-
 σης, να ἀναφερθούμε στὴ γέννηση τῶν μερῶν τῶν σωμάτων καὶ τῆς ψυχῆς —
 ποιες ἦταν οἱ αἰτίες τῆς γέννησής τους καὶ ποιες ἦταν οἱ προθέσεις τῶν θεῶν.
 Ἀντιγράφοντας τὸ σχῆμα του σῆμαντος, οἱ θεοὶ κατασκεύασαν ἕνα

σχῆμα ἀπομιμησάμενοι περιφερὲς ὄν, εἰς σφαιροειδῆς σῶμα ἐνέδησαν, τούτο δ' ἔστιν ἐν κεφαλῇ ἐπονομάζομεν, ὃ θεϊοτάτον τέ ἐστιν καὶ τῶν ἐν ἡμῖν πάντων δεσποτοῦν· ᾧ καὶ πᾶν τὸ σῶμα παρέδοσαν ὑπερησάλαν αὐτῷ συναθροίσαντες θεοί, κατανοήσαντες ὅτι πασῶν ὅσα κινήσεις ἔσονται μετέχοι. ἔν' οὖν μὴ κυλιδοῦμενον ἐπὶ γῆς ὕψη τε καὶ βάθη παντοδαπά

e ἐχούσης ἀποροὶ τὰ μὲν ὑπερβαίνειν, ἔνθεν δὲ ἐκβαίνειν, ὄχημα αὐτῷ τοῦτο καὶ εὐπορίαν ἔδοσαν· ὅθεν δὴ μήκος τὸ σῶμα ἔσχειν, ἐκτατά τε κῶλα καὶ καμπτά ἔφυσεν τέτταρα θεοῦ μηχανησαμένου πορείαν, οἷς ἀντιλαμβάνομενον καὶ ἀπερειδόμενον διὰ πάντων τόπων πορεύεσθαι δυνατὸν γέγονε,

45 a τὴν τοῦ θεϊοτάτου καὶ ἱερωτάτου φέρου οἴκησιν ἐπάνωθεν ἡμῶν. σκέλη μὲν οὖν χεῖρές τε ταύτη καὶ διὰ ταῦτα προσέφυ πᾶσιν· τοῦ δ' ὄπισθεν τὸ πρόσθεν τιμιώτερον καὶ ἀρχικώτερον νομίζοντες θεοὶ ταύτη τὸ πολὺ τῆς πορείας ἡμῖν ἔδοσαν. ἔδει δὴ διωρισμένον ἔχειν καὶ ἀνόμοιον τοῦ σώματος τὸ πρόσθεν ἄνθρωπον. διὸ πρῶτον μὲν περὶ τὸ τῆς κεφαλῆς κύτος, ὑποθέντες αὐτόσε τὸ πρόσωπον, ὄργανα ἐνέδησαν

b τούτῳ πάσῃ τῇ τῆς ψυχῆς προνοίᾳ, καὶ διέταξαν τὸ μετέχον ἡγεμονίας τοῦτ' εἶναι, τὸ κατὰ φύσιν πρόσθεν· τῶν δὲ ὀργάνων πρῶτον μὲν φωσφόρα συνετεκτήνησαντο ὄμματα, τοιαῦτα ἐνδήσαντες αἰτία. τοῦ πυρὸς ὅσον τὸ μὲν κἀκεῖν οὐκ ἔσχε, τὸ δὲ παρέχειν φῶς ἡμερον, οἰκεῖον ἐκάστης ἡμέρας, σῶμα ἐμηχανήσαντο γίνεσθαι. τὸ γὰρ ἐντὸς ἡμῶν ἀδελφὸν ὄν τούτου πῦρ εἰλικρινὲς ἐποίησαν διὰ τῶν ὀμμάτων ῥεῖν λείον καὶ πυκνὸν ὄλον μὲν, μάλιστα δὲ τὸ μέσον συμπιλήσαντες

c τῶν ὀμμάτων, ὥστε τὸ μὲν ἄλλο ὅσον παχύτερον στέγειν πᾶν, τὸ τοιοῦτον δὲ μόνον αὐτὸ καθαρὸν διηγεῖν. ὅταν οὖν μεθήμερινὸν ἦ φῶς περὶ τὸ τῆς ὄψεως βέθμα, τότε ἐκπίπτου ὅμοιον πρὸς ὅμοιον, συμπαγῆς γενόμενον, ἐν σῶμα οἰκειωθὲν συνέστη κατὰ τὴν τῶν ὀμμάτων εὐθυωρίαν, ὅπῃπερ ἂν ἀντερείδῃ τὸ προσπίπτου ἐνδοθεν πρὸς ὃ τῶν ἐξω συνέπεσεν. ὁμοιοπαθῆς δὴ δι' ὁμοιότητα πᾶν γενόμενον, ὅτου τε ἂν αὐτὸ

d ποτε ἐφάπτηται καὶ ὃ ἂν ἄλλο ἐκείνου, τούτων τὰς κινήσεις

σφαιρικό σῶμα — αὐτὸ που σήμερα αποκαλοῦμε κεφάλι — καὶ ἐκεῖ ἐνσωμάτωσαν τις δύο θεϊκῆς κυλικῆς τροχιᾶς. Το κεφάλι εἶναι το θεϊκὸ τμήμα μας, αὐτὸ που ἐξουσιάζει ὅλα τα ἄλλα. Οἱ θεοὶ συναρμολόγησαν το ἀνθρώπινο σῶμα καὶ το εἴθεσαν ολόκληρο στην υπηρεσία του κεφαλιού, γιὰ να το βοηθήσει στην ἐκτέλεση ὅλων των δυνατῶν μελλοντικῶν κινήσεων²⁰⁸. Γιὰ να μην κατακυριεύει λοιπὸν το κεφάλι σε ὅλα τα βάθη καὶ τα ὕψη τῆς Γῆς καὶ γιὰ να μην συναντᾷ δυσκολίες στην υπερπήδηση καὶ την ἀποφυγὴ τους, του ἔδωσαν το σῶμα ὡς εὐέλκτο ὄχημα μεταφοράς. Γι' αὐτὸ το σῶμα πηλώθηκε καὶ ἀπέκτησε τέσσερα ἄκρα ἰκανὰ να ἐκτείνονται καὶ να κάμπτονται ὥστε, χάρις στη θεϊκὴ πρόβλεψη, να μπορεῖ να προχωρᾷ, να περνᾷ ἀπὸ κάθε τόπο χρησιμοποιοῦντας τα ἄκρα του ὡς ὄργανα σύλληψης καὶ στήριξης, καὶ να μεταφέρει ἐπάνω του τον οἶκο του πιο θεϊκοῦ καὶ ἱεροῦ τμήματός μας. Αὐτὸς εἶναι λοιπὸν ὁ λόγος που ὅλοι διαθέτομε πόδια καὶ χεῖρες²⁰⁹. Καὶ ἐπειδὴ οἱ θεοὶ θεώρησαν ὅτι το εμπρὸς εἶναι πιο εὐγενές καὶ πιο ηγετικὸ ἀπὸ το πίσω, φρόντισαν ὥστε η κίνησή μας να γίνεται κυρίως πρὸς τα εμπρὸς. Χρειάστηκε λοιπὸν να διαχωριστῆ το εμπρὸσθιο τμήμα του ἀνθρώπινου σώματος καὶ να γίνεαι διαφορετικὸ. Ἔτσι οἱ θεοὶ, ξεκινώντας ἀπὸ τῆ σφαῖρα του κεφαλιού, ἐβάλαν το πρόσωπο εμπρὸς καὶ το πρόσωπον με ὄργανα ἰκανὰ να ἐκφράσσουν κάθε προσοδοκία τῆς ψυχῆς²¹⁰, καὶ γενικὰ προνόησαν ὥστε η φυσικὴ θέση του ηγετικῶν στοιχείου να βρίσκεται εμπρὸς.

Ἡ ὄραση

Το πρῶτο ὄργανο που ἐπλάσαν ἦταν τα μάτια που μας φέρνουν το φως. Τα προσάρτησαν στο ἀνθρώπινο σῶμα γιὰ τον ἀκόλουθο λόγο²¹¹: κατέστρωσαν ἓνα σχέδιο ὥστε το τμήμα ἐκεῖνο τῆς φωτιάς που ἔχει την ιδιότητα ὄχι να καίει ἀλλὰ να παρέχει ἡμερο φῶς²¹² να γίνεται καθημερινὸ, οἰκεῖο στους ἀνθρώπους, σῶμα²¹³. Γιὰτὶ ἐπέτρεψαν στην ἀνόθευτη φωτιά που βρίσκεται μέσα μας, καὶ εἶναι ἀδελφῆς τῆς ἄλλης, να ῥεεῖ διαμέσου των ματιῶν, λεία καὶ πυκνὴ· το κέντρο των ματιῶν πλάστηκε ἰδιαίτερα πυκνοπλεγμένο, εἶσι ὥστε να λειτουργεῖ ὡς φίλτρο φράζοντας τῆ διόδου στα συμπαγῆ υλικά καὶ ἀφήνοντας να περάσει μόνον η καθαρὴ φωτιά. Ὅταν λοιπὸν υπάρξει ολόγυρα φῶς τῆς ἡμέρας, τότε το ρεῦμα τῆς ὄρασῆς μας βγαίνει ἀπὸ τα μάτια καὶ, καθὼς το ὅμοιο ἔλκεται ἀπὸ το ὅμοιο, συνενώνεται με το ἔξω φῶς· δημιουργεῖται ἔτσι ἓνα ὁμογενές σῶμα, οἰκειὸ σ' ἐμάς, στην εὐθεία των ματιῶν, οπουδήποτε καὶ αν βρίσκεται το ἐξωτερικὸ ἀντικείμενο στο ὁποῖο προσκορῶει το ρεῦμα αὐτὸ. Εξαιτίας τῆς ὁμοιογένειας, το προϊόν τῆς συνένωσης αὐτῆς ἀποκτᾷ παντοῦ ἰδίες ποιότητες, εἴτε προέρχεται ἀπὸ την πρόσκρουση του ἴδιου του ρεῦματος σε ἓνα ἀντικείμενο εἴτε ἀπὸ την πρόσκρουση ἐνὸς ἀντικειμένου στο ρεῦμα, καὶ μεταφέρει τις κινήσεις που προκαλοῦνται

διαδιδόν εις ἅπαν τὸ σῶμα μέχρι τῆς ψυχῆς αἴσθησιν παρ-
 ἔσχετο ταύτην ἢ δὴ ὁρᾶν φάμεν. ἀπελθόντος δὲ εις νύκτα
 τοῦ συγγενοῦς πυρὸς ἀποτέμμηται· πρὸς γὰρ ἀνόμοιον ἐξιδὼν
 ἀλλοιοῦνται τε αὐτὸ καὶ κατασβέννυται, συμφυῆς οὐκέτι τῷ
 πλησίον ἀέρι γιγνόμενον, ἅτε πῦρ οὐκ ἔχοντι. παύεται τε
 οὖν ὁρᾶν, ἔτι τε ἐπαγωγὸν ὕπνου γίγνεται· σωτηρίαν γὰρ
 ἦν οἱ θεοὶ τῆς ὄψεως ἐμηχανήσαντο, τὴν τῶν βλεφάρων
 e φύσιν, ὅταν ταῦτα συμμύσῃ, καθείργουσι τὴν τοῦ πυρὸς ἐντὸς
 δύναμιν, ἣ δὲ διαχέει τε καὶ ὀμαλύνει τὰς ἐντὸς κινήσεις,
 ὀμαλυνθεισῶν δὲ ἡσυχία γίγνεται, γενομένης δὲ πολλῆς μὲν
 ἡσυχίας βραχυδύειρος ὕπνος ἐμπίπτει, καταλειφθεισῶν δὲ
 τινων κινήσεων μειζύων, οἷα καὶ ἐν οἴοις ἂν τοῖσις λεί-
 46 a πωνται, τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα παρέσχοντο ἄφομοιωθέντα ἐντὸς
 ἕξω τε ἐγερεθίσιν ἀπομνημονεύμενα φαντάσματα. τὸ δὲ
 περὶ τὴν τῶν κατόπτρων εἰδωλοποιίαν καὶ πάντα ὅσα ἐμφανῆ
 καὶ λεία, κατιδεῖν οὐδὲν ἔτι χαλεπόν. ἐκ γὰρ τῆς ἐντὸς
 ἐκτός τε τοῦ πυρὸς ἑκατέρου κοινωνίας ἀλλήλοισι, ἐνός τε αὖ
 περὶ τὴν λειότητα ἐκάστοτε γενομένου καὶ πολλαχῆ μεταρ-
 b ρυθμισθέντος, πάντα τὰ τοιαῦτα ἐξ ἀνάγκης ἐμφαίνεται, τοῦ
 περὶ τὸ πρόσωπον πυρὸς τῷ περὶ τὴν ὄψιν πυρὶ περὶ τὸ
 λείον καὶ λαμπρὸν συμπαγούς γιγνομένου. δεξιὰ δὲ φαντά-
 ζεται τὰ ἀριστερά, ὅτι τοῖς ἐναντίοις μέρεσιν τῆς ὄψεως περὶ
 τὰναντία μέρη γίγνεται ἐπαφῆ παρὰ τὸ καθεστὸς ἔθος τῆς
 προσβολῆς· δεξιὰ δὲ τὰ δεξιὰ καὶ τὰ ἀριστερὰ ἀριστερὰ τού-
 ναυτίον, ὅταν μεταπέσῃ συμπηγνύμενον ᾧ συμπήγνυται φῶς,
 c τοῦτο δέ, ὅταν ἡ τῶν κατόπτρων λειότης, ἔνθεν καὶ ἔνθεν
 ὕψι λαβοῦσα, τὸ δεξιὸν εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος ἀπώσῃ τῆς
 ὄψεως καὶ θάτερον ἐπὶ θάτερον. κατὰ δὲ τὸ μήκος στραφέν
 τοῦ προσώπου ταὐτὸν τοῦτο ὕπτιον ἐποίησεν πᾶν φαίνεσθαι,
 τὸ κάτω πρὸς τὸ ἄνω τῆς αὐγῆς τό τ' ἄνω πρὸς τὸ κάτω
 πάλιν ἀπώσαν.

Ταῦτ' οὖν πάντα ἔστιν τῶν συναιτίων οἷς θεὸς ὕπηρε-
 τοῦσιν χρήται τὴν τοῦ ἀρίστου κατὰ τὸ δυνατὸν ἰδέαν
 d ἀποτελῶν· δοξάζεται δὲ ὑπὸ τῶν πλείστων οὐ συναιτία

κατὰ τὴν πρόσκρουση διαμέσου οἴου τοῦ σώματος σπιν ψυχῆ, με αποτέλεσμα
 τη γέννηση της αἴσθησης που ονομάζουμε ὄραση²¹⁴.

Ὅταν ὁμως η ἀδελφικὴ φωτιὰ χάνεται, καθὼς ἐφέπει η νύκτα, το ρεῦμα
 της ὄρασης αποκόβεται. Γιατὶ καθὼς βγαίνει ἀπὸ τα μάτια καὶ κατευθύνεται
 πρὸς κἀτι ἀνόμοιο ἀλλοιώνεται καὶ τελικὰ οὐβῆγει, μὴ μποροῦντας να συν-
 νωθεὶ με τον περιβάλλοντα ἀέρα που δεν περιέχει φωτιὰ. Το άτομο δεν βλέ-
 πει πια, καὶ εἶσι ἐρχεται ο ὕπνος. Γιατὶ ὅταν κλείνουν τα βλέφαρα —το δημι-
 ούργημα των θεῶν για τὴν προστασία της ὄρασης—, η δύναμη της φωτιᾶς
 φυλακίζεται στο εσωτερικό, οἱ εσωτερικὲς κινήσεις διαχέονται καὶ ἐξομαλί-
 νονται, καὶ ἐπιπραεὶ γαλήνη. Η πλήρης γαλήνη οδηγεὶ σε βαθύ ὕπνο με ἐλά-
 χιστα ὄνειρα· ἀν ὠστόσο παραμείνουν κάποιες βασικὲς κινήσεις, τότε ανα-
 δύονται ποικίλες φανταστικὲς εἰκόνας ἀνάλογες με το εἶδος των κινήσεων καὶ
 τὴν περιοχὴ ὅπου ἔχουν ἀπομείνει — εἰκόνας που ἔχουν ἀναπλασθεὶ μέσα
 μας ἀλλὰ που, ὅταν ξυπνήσουμε, τις θυμόμαστε σαν ἐξωτερικὰ γεγονότα²¹⁵.

Εὐκόλα ἐξᾶλλου μποροῦμε να ἐξηγήσουμε τὴ δημιουργία εἰδώλων σε κἀ-
 τοπτρα ἢ σε οποιαδήποτε ἄλλη λεία καὶ ἀνακλώσα ἐπιφάνεια²¹⁶. Ὅλα τα εἰ-
 δῶλα ἐμφανίζονται ὡς ἀναγκαῖα συνέπεια²¹⁷ της ἀμοιβαίας ἀνάμειξης της
 εσωτερικῆς καὶ της ἐξωτερικῆς φωτιᾶς· ἐπάνω στη λεία ἐπιφάνεια, οἱ δύο
 φωτιᾶς ἐρχονται κάθε φορὰ να συνενωθοῦν σ' ἓνα μοναδικὸ καὶ με διάφο-
 ρους τρόπους ἀλλαγμένο σῶμα — στη φωτεινὴ λεία ἐπιφάνεια του κατό-
 πρου συντελεῖται η συνένωση της φωτιᾶς του προσώπου που καθρεφτίζεται
 με τὴ φωτιὰ του ρεύματος της ὄρασης. Το δεξιὸ ἐμφανίζεται τότε ἀριστερό,
 γιατί οἱ ἀντίθετες πλευρὲς του οπτικοῦ ρεύματος ἐρχονται σε ἐπαφῆ με ἀντί-
 θετες πλευρὲς του προσώπου — καὶ ὄχι ὅπως συμβαίνει στη φυσιολογικὴ πε-
 ρίπτωση της ὄρασης²¹⁸. Υπάρχει ὁμως καὶ η περίπτωση το δεξιὸ να ἐμφανι-
 σθεὶ δεξιὸ καὶ το ἀριστερό ἀριστερό, ὅταν το φῶς που προσπίπτει στο κἀτο-
 πτρο ἀντιστρέψει τις πλευρὲς του με το δεύτερο φῶς πρὸς το ὁποῖο ἐρχεται
 να συνενωθεὶ· αὐτὸ συμβαίνει ὅταν η λεία ἐπιφάνεια του κατόπτρου γίνε-
 κυρτῆ καὶ ἀπὸ τα δύο μέρη²¹⁹, ὁπότε στέλνει τὴ δεξιὰ πλευρὰ του οπτικοῦ
 ρεύματος στα ἀριστερὰ καὶ τὴν ἀριστερὴ στα δεξιὰ²²⁰. Τέλος, ἀν αὐτὸ κἀ-
 τοπτρο στρέψει τὴν ἐπιμήκη πλευρὰ του παρὰλληλα πρὸς τὸ πρόσωπο, τότε
 τα πάντα φαίνονται ἀντεστραμμένα, καθὼς ἡ κἀτω πλευρὰ του προσώπου
 στέλνεται πρὸς τὴν ἐπάνω πλευρὰ της φωτεινῆς ἀχτίδας καὶ η ἐπάνω πρὸς
 τὴν κἀτω²²¹.

Τα αἶτια καὶ τα συναιτία

Ὅλα αὐτὰ που μόλις περιγράψαμε ἀνήκουν σπιν κατηγορία των συναιτίων²²². Ὁ Θεὸς τὰ χρησιμο-
 ποιεὶ ὡς βοηθητικὰ για να ἐκπληρώσει, στο μέτρο του δυνατοῦ, τὸ ἀριστο ἔργο²²³. Οἱ περισσότεροι

ἀλλὰ αἴτια εἶναι τῶν πάντων, ψύχοντα καὶ θερμαίνοντα πηγνύντα τε καὶ διαχέοντα καὶ ὅσα τοιαῦτα ἀπεργαζόμενα. λόγον δὲ οὐδένα οὐδὲ νοῦν εἰς οὐδὲν δυνατὰ ἔχειν ἐστίν. τῶν γὰρ ὄντων ᾧ νοῦν μόνω κτᾶσθαι προσήκει, λεκτέου ψυχῆν—τοῦτο δὲ ἀόρατον, πῦρ δὲ καὶ ὕδωρ καὶ γῆ καὶ ἀήρ σώματα πάντα ὁρατὰ γέγονεν—τὸν δὲ νοῦ καὶ ἐπιστήμης ἐραστὴν ἀνάγκη τὰς τῆς ἔμφρονος φύσεως αἰτίας πρώτας μεταδιώκειν, ὅσαι δὲ ὑπ' ἄλλων μὲν κινουμένων, ἕτερα δὲ ἐξ ἀνάγκης κινούτων γίνονται, δευτέρας. ποιητέον δὴ κατὰ ταῦτα καὶ ἡμῖν· λεκτέα μὲν ἀμφοτέρω τὰ τῶν αἰτιῶν γένη, χωρὶς δὲ ὅσαι μετὰ νοῦ καλῶν καὶ ἀγαθῶν δημιουργοὶ καὶ ὅσαι μονωθεῖσαι φρονήσεως τὸ τυχόν ἄτακτον ἐκάστοτε ἐξεργάζονται. τὰ μὲν οὖν τῶν ὁμμάτων συμμεταίτια πρὸς τὸ σχεῖν τὴν δύναμιν ἦν νῦν εἴληχεν εἰρήσθω· τὸ δὲ μέγιστον αὐτῶν εἰς ὠφελίαν ἔργον, δι' ὃ θεὸς αὐθ' ἡμῖν

47 a δεδώρηται, μετὰ τοῦτο ῥητέον. ὄψις δὴ κατὰ τὸν ἐμὸν λόγον αἰτία τῆς μεγίστης ὠφελίας γέγονεν ἡμῖν, ὅτι τῶν νῦν λόγων περὶ τοῦ παντὸς λεγομένων οὐδεὶς ἂν ποτε ἐρρήθη μήτε ἄστρα μήτε ἥλιον μήτε οὐρανὸν ἰδόντων, νῦν δ' ἡμέρα τε καὶ νύξ ὀφθεῖσαι μῆνες τε καὶ ἐνιαυτῶν περίοδοι καὶ ἰσημερίαι καὶ τροπαὶ μεμηχάνηται μὲν ἀριθμόν, χρόνου δὲ ἔννοιαν περὶ τε τῆς τοῦ παντὸς φύσεως ζήτησιν ἔδοσαν· ἐξ ὧν

b ἐπορισάμεθα φιλοσοφίας γένος, οὗ μείζον ἀγαθὸν οὐτ' ἤλθευ οὔτε ἦξει ποτὲ τῷ θνητῷ γένει δωρηθὲν ἐκ θεῶν. λέγω δὴ τοῦτο ὁμμάτων μέγιστον ἀγαθόν· τὰλλα δὲ ὅσα ἐλάττω τί ἂν ὑμνοῖμεν, ὧν ὁ μὴ φιλόσοφος τυφλωθεὶς ὀδυρόμενος ἂν θρηνοῖ μάτην· ἀλλὰ τοῦτου λεγέσθω παρ' ἡμῶν αὕτη ἐπὶ ταῦτα αἰτία, θεὸν ἡμῖν ἀνευρεῖν δωρήσασθαι τε ὄψιν, ἵνα τὰς ἐν οὐρανῷ τοῦ νοῦ κατιδόντες περιόδους χρῆσαιμεθα

c ἐπὶ τὰς περιφορὰς τὰς τῆς παρ' ἡμῖν διανοήσεως, συγγενεῖς ἐκείναις οὖσας, ἀταράκτοις τεταραγμένας, ἐκμαθόντες δὲ καὶ λογισμῶν κατὰ φύσιν ὀρθότητος μετασχόντες, μιμούμενοι τὰς τοῦ θεοῦ πάντως ἀπλανεῖς οὖσας, τὰς ἐν ἡμῖν πεπλανημένας καταστησάμεθα. φωνῆς τε δὴ καὶ ἀκοῆς πέρι πάλιν

ἄνθρωποι ὠστόσο δεν τα εἰλαμβάνουν ως συναίτια ἀλλὰ ως αἰτία των πάντων, παρατηρώντας ὅτι προκαλοῦν ψύξη καὶ θερμάνση, πήξη καὶ διάχυση καὶ ἄλλα παρόμοια. Τους διαφεύγει ὅτι ὅλα αὐτὰ δεν ἔχουν οὔτε κάποιον λογικὸ σχέδιο οὔτε νοῦ. Εκείνο που πρέπει να τονιστεῖ εἶναι ὅτι ἡ μοναδική οντότητα στην ὁποία ἀρμόζει ἡ ἀπόκτηση του νοῦ εἶναι ἡ ψυχή — καὶ αὐτή εἶναι ἀόρατη οντότητα, ἐνῶ ἡ φωτιά, το νερὸ, ἡ γῆ καὶ ο ἀέρας εἶναι ὅλα ὁρατὰ. Ο εραστής λοιπὸν του νοῦ καὶ τῆς γνώσεως πρέπει να ἀναζητήσει πρῶτ' ἀπ' ὅλα τις αἰτίες που συνδέονται με τὴν ἔλλογη φύση²²⁴ καὶ μόνο κατὰ δεύτερο λόγο τις αἰτίες που συνδέονται με τὴν τάξη των ἀντικειμένων που κινούνται ἀπὸ ἄλλα²²⁵ καὶ, με τὴ σειρὰ τους, εἶναι υποχρεωμένα να μεταδίδουν τὴν κίνηση σε κάποια τρεῖα²²⁶. Κατὰ τον ἴδιο τρόπο πρέπει να προχωρήσουμε καὶ ἐμεῖς. Πρέπει να μιλήσουμε καὶ για τις δύο κατηγορίες των αἰτιῶν, διαχωρίζοντας ὁμῶς αυτές που, δημιουργοὶν ὡραία καὶ ἀγαθὰ ἔργα ἀπὸ εκείνες που, χωρὶς φρόνηση, προκαλοῦν κάθε φορὰ το τυχαῖο καὶ το ἄτακτο²²⁷.

Ἔχουμε πει αρκετὰ για τὴ συμβολὴ των συναϊτιῶν²²⁸ στη δεδομένη λειτουργία των ματιῶν. Τώρα πρέπει να ἀναφερθούμε στο ὑψιστο ἔργο τους, στη μεγαλύτερη ὠφέλεια που προσφέρουν, για τὴν ὁποία μας τα δώρισε ο Θεός²²⁹. Θεωρῶ ὅτι ἡ ὄραση εἶναι ἡ αἰτία του μεγαλύτερου μας κέρδους, γιατί, ἀν δεν βλέπαμε οὔτε τα ἄστρα οὔτε τον ἥλιο οὔτε τον οὐρανὸ, ὅλα αὐτὰ που λέμε τώρα για το σύμπαν θα ἦταν ἀδύνατον να εἰπωθῶν²³⁰. Ἐνῶ τώρα ἡ παρατήρηση τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νύχτας, των μηνῶν, τῆς ἐναλλαγῆς των ἐταῶν, των ἰσημεριῶν καὶ των τροπικῶν, μας ὀδήγησε στην ἐπινοήση του αριθμοῦ²³¹, μας ἔδωσε τὴν ἔννοια του χρόνου καὶ μας ὤθησε στη διερεύνηση τῆς φύσεως του σύμπαντος. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν πηγὴ ἀντλήσαμε τὴ φιλοσοφία²³², το μεγαλύτερο ἀγαθὸ που δώρισαν ἢ θα δωρίσουν ποτὲ οἱ θεοὶ στους θνητοὺς ἀνθρώπους. Ἰσχυρίζομαι ὅτι αὐτὸ εἶναι το μεγαλύτερο καλὸ των ματιῶν — ποῖος λοιπὸν ὁ λόγος να ἐξιμνούμε καὶ ὅλα τα μικρότερα καλὰ, για τα ὁποία «ματαίως θρηνεῖ καὶ οὐδέρεται»,²³³ ὁποῖος ἔχει χάσει το φως του, ἀκόμη καὶ ὅταν δεν ἔχει καμιά σχέση με τὴ φιλοσοφία; Ἀς ποῦμε απλῶς καὶ μόνον ὅτι ἡ ὄραση εἶναι ἡ αἰτία του μέγιστου ἀγαθοῦ: ο Θεὸς τὴν ἀνακάλυψε καὶ μας τὴν δώρισε, για να μπορούμε να παρατηροῦμε στον οὐρανὸ τις ἀδιατάρακτες κυκλικὲς κινήσεις του νοῦ καὶ να τις προσαρμόζουμε στις συγγενικὲς ἀλλὰ ταραγμένες περιφορὲς τῆς δικῆς μας διάνοιας. Ἡ ἐξοικειώση με τις οὐρανικές κινήσεις μᾶς ἐπιτρέπει να κατανοοῦμε τὴ σύμφυτη ὀρθότητα των μαθηματικῶν τους σχέσεων²³⁴, ὁπότε μπορούμε να διορθώνουμε τὴν πλάνη των ἐσωτερικῶν μας κινήσεων μιμούμενοι τις ἀπλανεῖς θεϊκὲς τροχιές²³⁵.

ὁ αὐτὸς λόγος, ἐπὶ ταῦτα τῶν αὐτῶν ἕνεκα παρὰ θεῶν
 δεδωρῆσθαι. λόγος τε γὰρ ἐπ' αὐτὰ ταῦτα τέτακται, τὴν
 μεγίστην συμβαλλόμενος εἰς αὐτὰ μοῖραν, ὅσον τ' αὐτῶν μουσι-
 κῆς φωνῆ χρησίμιον πρὸς ἀκοήν ἕνεκα ἀρμονίας ἐστὶ δοθέν.
 ἡ δὲ ἀρμονία, συγγενεὶς ἕχουσα φορὰς ταῖς ἐν ἡμῖν τῆς
 ψυχῆς περιόδους, τῷ μετὰ νοῦ προσχωμένῳ Μούσαις οὐκ
 ἐφ' ἡδονὴν ἀλογον καθάπερ νῦν εἶναι δοκεῖ χρήσιμος, ἀλλ'
 ἐπὶ τὴν γεγυυῖαν ἐν ἡμῖν ἀνάρμοστον ψυχῆς περίοδον εἰς
 κατακόσμησιν καὶ συμφωνίαν ἑαυτῆ σύμμαχος ὑπὸ Μουσῶν
 δέδοται· καὶ ῥυθμὸς αὐτὸς διὰ τὴν ἄμετρον ἐν ἡμῖν καὶ χαρίτων
 ἐπιθεῖα γιγνομένην ἐν τοῖς πλείστοις ἕξι ἐπικούρος ἐπὶ
 ταῦτα ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐδόθη.

Τὰ μὲν οὖν παρεληλυθότα τῶν εἰρημένων πλὴν βραχέων
 ἐπιδέδεικται τὰ διὰ νοῦ δεδημιουργημένα· δεῖ δὲ καὶ τὰ δι'
 ἀνάγκης γιγνόμενα τῷ λόγῳ παραθέσθαι. μεμειγμένη γὰρ
 48 a οὖν ἡ τοῦδε τοῦ κόσμου γένεσις ἐξ ἀνάγκης τε καὶ νοῦ
 συστάσεως ἐγεννήθη· νοῦ δὲ ἀνάγκης ἄρχοντος τῷ πείθειν
 αὐτὴν τῶν γιγνομένων τὰ πλείστα ἐπὶ τὸ βέλτιστον ἄγειν,
 ταύτη κατὰ ταῦτά τε δι' ἀνάγκης ἡττωμένης ὑπὸ πειθοῦς
 ἔμφρονος οὕτω κατ' ἀρχὰς συνίστατο τότε τὸ πᾶν. εἴ τις
 οὖν ἢ γέγονεν κατὰ ταῦτα ὄντως εἶρει, μεικτέον καὶ τὸ τῆς
 πλανωμένης εἶδος αἰτίας, ἢ φέρειν ἐπέφυκεν· ὦδε οὖν πάλιν
 b ἀναχωρητέον, καὶ λαβούσιν αὐτῶν τούτων προσήκουσαν
 ἑτέραν ἀρχὴν αὐθις αὐτῶν, καθάπερ περὶ τῶν τότε νῦν οὕτω
 περὶ τούτων πάλιν ἀρκτέον ἀπ' ἀρχῆς. τὴν δὲ πρὸ τῆς οὐ-
 ρανοῦ γενέσεως πυρὸς ὕδατος τε καὶ ἀέρος καὶ γῆς φύσιν
 θεατέον αὐτὴν καὶ τὰ πρὸ τούτου πάθη· νῦν γὰρ οὐδεὶς πω
 γένεσιν αὐτῶν μεμήνηκεν, ἀλλ' ὡς εἰδόσιν πῦρ ὅτι ποτὲ
 ἔστω καὶ ἕκαστον αὐτῶν λέγομεν ἀρχὰς αὐτὰ τιθέμενοι
 στοιχεῖα τοῦ παντός, προσήκον αὐτοῖς οὐδ' ἂν ὡς ἐν συλλα-

Φωνή καὶ ακοή

Τα ἴδια ισχύουν καὶ γιὰ τὴ φωνή²³⁶ καὶ τὴν ακοή·
 οἱ θεοὶ μᾶς τὶς δώρισαν γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ καὶ γιὰ
 τὶς ἴδιες αἰτίες. Ὁ ἑναρθρὸς λόγος εἶναι προφανές
 ὅτι ἐξυπηρετεῖ αὐτὸν τὸν σκοπὸ, συμβάλλει μάλι-

στα αποφασιστικά στὴν ἐκπλήρωσή του. Τὸ ἴδιο ὁμως ισχύει καὶ γιὰ τὸ μέρος
 ἐκεῖνο τῆς μουσικῆς ποῦ χρησιμοποιεῖ φωνή καὶ προσφέρεται στὴν ακοή²³⁷
 — γιὰτί μᾶς ἔχει δοθεῖ χάριν τῆς ἀρμονίας. Ἡ ἀρμονία περιέχει περιφορὲς
 συγγενεῖς πρὸς τὶς τροχιῆς τῆς ψυχῆς μᾶς· αὐτὸς λοιπὸν ποῦ επικαλεῖται τὶς
 Μούσες με σύνεση δὲν προσφεύγει στὴν ἀρμονία ἐπειδὴ θέλει νὰ ἐπιτύχει
 τὴν ἀλόγιστη ἡδονή, ὅπως ὅλοι πιστεύουν σήμερᾶ²³⁸. Ἀντιθέτως, ἡ ἀρμονία
 μᾶς ἔχει δοθεῖ ἀπὸ τὶς Μούσες ὡς σύμμαχος στὴν προσπάθειά μᾶς νὰ ἐπιβά-
 λουμε τάξη στὴ διαταραγμένη κίνηση τῆς ψυχῆς καὶ νὰ τὴν φέρουμε σε
 συμφωνία με τὸν αὐτοῦ τῆς²³⁹. Γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ οἱ Μούσες μᾶς ἔδωσαν ὡς
 βοηθὸ καὶ τὸν ρυθμὸ²⁴⁰, γιὰτί οἱ περισσότεροὶ ἀνθρώποι χαρακτηρίζονται
 ἀπὸ ἔλλειψη μέτρου καὶ ἔχουν ἐλάχιστη χάρη.

Ἡ Ἀνάγκη

Ἔως τῶρᾶ²⁴¹, ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστες περιπτώσεις,
 περιγράψαμε τὰ δημιουργήματα τοῦ νοῦ· πρέπει
 ὁμως νὰ ἀναφερθοῦμε καὶ στα ἔργα τῆς Ἀνά-
 γκης²⁴². Γιὰτί ἡ γέννηση αὐτοῦ τοῦ κόσμου εἶναι
 προϊόν ἀνάμειξης· προήλθε ἀπὸ τὴ συνδυασμένη δράση τῆς Ἀνάγκης καὶ τοῦ
 νοῦ. Ὁ νοῦς ἐπιβλήθηκε στὴν Ἀνάγκη πείθοντάς τὴν²⁴³ νὰ ἐπιδράσει με τῶ-
 πο θετικὸ στα περισσότερὰ δημιουργήματα· ἐτοῖ φθάσαμε στα πρῶτα στάδια
 τῆς δημιουργίας τοῦ σύμπαντος, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἡ Ἀνάγκη ἠττήθηκε ἀπὸ τὴν
 ἔλλογη πειθὸ. Ἀν λοιπὸν κάποιος θέλει νὰ περιγράψει τὴ γέννηση τοῦ σύμ-
 παντος ὅπως πραγματικά ἐγίνε, τότε πρέπει νὰ συμπεριλάβει καὶ τὴν περι-
 πλανώμενη αἰτία — πρέπει νὰ δείξει τὸ εἶδος τῶν κινήσεων ποῦ ἡ αἰτία αὐτῆ
 προκαλεῖ²⁴⁴. Πρέπει ἐπομένως νὰ γυρίσουμε πάλι πίσω καὶ, ἐπιλέοντας γιὰ
 τα ἴδια πράγματα ἄλλη κατάλληλη ἀρχή, νὰ ξαναρχίσουμε τῶρᾶ ἀμείσως τὴ
 διήγησή μᾶς ἀπὸ τὸ πρῶτο τῆς στάδιο, ὅπως εἶχαμε κάνει καὶ στὴν πρώτη μᾶς
 ἀπόπειρα.

Πρέπει νὰ μεταφερθοῦμε πρὶν ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ οὐρανοῦ²⁴⁵ καὶ νὰ
 δοῦμε πῶς ἦταν τότε ἡ φωτιά, τὸ νερὸ, ὁ ἀέρας καὶ ἡ γῆ — ποια ἦταν ἡ φύση
 τους καὶ πῶς δρούσαν πρὶν ἀπὸ τὴ δημιουργία. Γιὰτί, πράγματι, κανεὶς ὡς
 τῶρᾶ δὲν ἔχει δώσει κάποια ἐξήγηση γιὰ τὴ γέννησή τους. Μιλάμε γι' αὐτά
 σαν νὰ ξέραμε τι ἀκριβῶς εἶναι, τα ὀνομάζουμε «αρχές»²⁴⁶ καὶ τα ἐκλαμβά-
 νουμε ὡς «γράμματα» τοῦ σύμπαντος, ἐνὸ ἐλάχιστη σκέψη χρειάζεται γιὰ νὰ
 καταλάβουμε ὅτι σε μιὰ εὐλογία παρομοίωση δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ παρασταθοῦν

- c βῆς εἶδῃσιν μόνον εἰκότως ὑπὸ τοῦ καὶ βραχὺ φρονουυτος ἀπεικασθῆναι. νῦν δὲ οὖν τό γε παρ' ἡμῶν ὡδε ἐχέτω· τὴν μὲν περὶ ἀπάντων εἴτε ἀρχὴν εἴτε ἀρχὰς εἴτε ὅπῃ δοκεῖ τούτων περὶ τὸ νῦν οὐ βῆτέον, δι' ἄλλο μὲν οὐδέν, διὰ δὲ τὸ χαλεπὸν εἶναι κατὰ τὸν παρόντα τρόπον τῆς διεξόδου δηλωσαί τὰ δοκοῦντα, μήτ' οὖν ἡμέας οἴεσθε δεῖν ἐμὲ λέγειν, οὐτ' αὐτὸς αὐτὸ πείθειν ἑμαυτὸν εἶην ἂν δυνατὸς ὡς ὀρθῶς ἐγχει-
 d ροῖμ' ἂν τοσοῦτον ἐπιβαλλόμενος ἔργον· τὸ δὲ κατ' ἀρχὰς ῥηθὲν διαφυλάττων, τὴν τῶν εἰκότων λόγων δύναμιν, πειράσσομαι μηδενὸς ἦττον εἰκότα, μᾶλλον δ' ἢ καὶ ἔμπροσθεν ἀπ' ἀρχῆς περὶ ἐκάστων καὶ συμπάντων λέγειν. θεοῦ δὲ καὶ νῦν ἐπ' ἀρχῇ τῶν λεγομένων σωτήρα ἐξ ἄτόπου καὶ ἀήτους διηγήσεως πρὸς τὸ τῶν εἰκότων δόγμα διασφῆζειν ἡμᾶς
 e ἐπικαλεσάμενοι πάλιν ἀρχώμεθα λέγειν.

Ἴδ' οὖν αὐθις ἀρχὴ περὶ τοῦ παντὸς ἔστω μειζόνως τῆς πρόσθεν διηρημένη· τότε μὲν γὰρ δύο εἶδη διειλόμεθα, νῦν δὲ τρίτον ἄλλο γένος ἡμῖν δηλωτέον. τὰ μὲν γὰρ δύο ἰκανὰ ἦν ἐπὶ τοῖς ἔμπροσθεν λεχθεῖσιν, ἐν μὲν ὡς παραδείγματος εἶδος ὑποθεθέν, νοητὸν καὶ ἀεὶ κατὰ ταῦτ' ὄν, μίμημα δὲ
 19 a παραδείγματος δεύτερον, γένεσιν ἔχον καὶ ὄρατόν. τρίτου δὲ τότε μὲν οὐ διειλόμεθα, νομίσαντες τὰ δύο ἔξῃ ἰκανῶς· νῦν δὲ ὁ λόγος ἔοικεν εἰσαναγκάζειν χαλεπὸν καὶ ἀμυδρὸν εἶδος ἐπιχειρεῖν λόγοις ἐμφανίσει. τίν' οὖν ἔχον δύναμιν καὶ φύσιν αὐτὸ ὑποληπτέον; τοιάνδε μάλιστα· πάσης εἶναι γενέσεως ὑποδοχὴν αὐτὴν οἶον τιθῆναι. εἴρηται μὲν οὖν τὰ ληθές, δεῖ δὲ ἐναργέστερον εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ, χαλεπὸν
 b δὲ ἄλλως τε καὶ διότι προαπορηθῆναι περὶ πυρὸς καὶ τῶν μετὰ πυρὸς ἀναγκαῖον τούτου χάριν· τούτων γὰρ εἰπεῖν ἕκαστον ὁποῖον ὄντως ὕδωρ χρῆ λέγειν μᾶλλον ἢ πῦρ, καὶ ὁποῖον ὅτιον μᾶλλον ἢ καὶ ἅπαντα καθ' ἕκαστόν τε, οὕτως ὥστε τινὲ πιστῶ καὶ βεβαίῳ χρῆσασθαι λόγῳ, χαλεπὸν. πῶς οὖν δὴ τοῦτ' αὐτὸ καὶ πῆ καὶ τί περὶ αὐτῶν εἰκότως διαπορηθέντες ἂν λέγοιμεν; πρῶτον μὲν, ὃ δὴ νῦν ὕδωρ

οὔτε καν με τη μορφή «συλλαβών»²⁴⁷. Η δική μας συμβολή στο θέμα θα είναι η εξής: δεν πρόκειται να ορίσουμε τώρα την αρχή ή τις αρχές — ή όπως αλλιώς θέλει κανείς να τις ονομάσει — όλων των πραγμάτων, για τον απλό λόγο ότι είναι δύσκολο να εκθέσουμε τις απόψεις μας χωρίς να ανατρέψουμε την πορεία της διήγησης. Ούτε εσείς να απαιτήσετε να αναφερθώ σε αυτά, ούτε κι εγώ να πείσω τον εαυτό μου ότι θα ήμουν σε θέση να φέρω εξς πέρας την τόσο μεγάλο έργο²⁴⁸. Πιστός σε αυτό που δήλωσα ευθύς εξαρχής — στην αξία των εύλογων συλλογισμών — θα αποπειραθώ, μιλώντας για όλα αυτά και για το καθένα χωριστά, να δώσω την πιο εύλογη εξήγηση, μια καλύτερη εκδοχή από την προηγούμενη²⁴⁹. Αρχίζουμε λοιπόν ξανά την έκθεση, αφού και τώρα επικαλεστούμε έναν προσάτη θεό, ζητώντας του να μας παρασταθεί στην πορεία των συλλογισμών μας μέσα από άβυσσους και ανοικτά μονοπάτια προς το εύλογο πόρισμα.

Η Υποδοχή

Θα ξεκινήσουμε τη νέα περιγραφή του σύμπαντος από μια πληρέστερη ταξινόμηση. Ενώ στην πρώτη μας προσάθεια είχαμε διακρίνει δύο βασικά είδη²⁵⁰, τώρα πρέπει να προσθέσουμε ένα νέο, τρίτο είδος. Τα δύο είδη αρκούσαν για την προηγούμενη έκθεση: το πρώτο είχε εκληφθεί ως το υποδειγμα, νοητή και αιωνίως αμετάβλητη οντότητα· το δεύτερο ως η μίμηση του υποδείγματος, οντότητα που έχει γεννηθεί και είναι ορατή. Δεν διακρίναμε τότε τρίτο είδος, γιατί πιστεύαμε ότι τα δύο ήταν αρκετά. Τώρα όμως φαίνεται ότι η πορεία των συλλογισμών μάς αναγκάζει να επιχειρήσουμε να παρουσιάσουμε και ένα τρίτο είδος, δύσκολο και σκοτεινό. Ποια είναι όμως η φυσική του δικαιοδοσία²⁵¹; Τι πρέπει να υποθέσουμε γι' αυτό; Κατά πρώτο λόγο, το εξής: είναι η υποδοχή κάθε γέννησης, λειτουργεί σαν τροφός²⁵².

Ό,τι είπαμε είναι η αλήθεια, χρειάζεται όμως να εκφραστούμε πιο καθαρά. Το θέμα είναι ούτως ή άλλως δύσκολο, και η δυσκολία μας μεγαλώνει γιατί είμαστε υποχρεωμένοι, πριν προχωρήσουμε, να θίξουμε ένα πρώτο πρόβλημα²⁵³ σχετικό με τη φωτιά και τα άλλα στοιχεία²⁵⁴. Δεν είναι εύκολο να πει κανείς ποιο από αυτά πρέπει να ονομασθεί πραγματικά «νερό» και όχι «φωτιά», ή ποιο μπορεί να πάρει οποιοδήποτε όνομα και όχι όλα τα ονόματα ταυτόχρονα ή διαδοχικά, είναι επομένως δύσκολο να χρησιμοποιήσει αξιόπιστη και σύγουρη γλώσσα²⁵⁵. Πώς λοιπόν να μιλήσουμε για την ίδια την Υποδοχή²⁵⁶, με τι όρους; Και τι θα μπορούσαμε να σκεφτούμε για τα στοιχεία, πριν προχωρήσουμε;

ὠνομάκαμεν, πηγνύμενον ὡς δοκοῦμεν λίθους καὶ γῆν γιγνώ-
 c μενον ὀρώμεν, τηκόμενον δὲ καὶ διακρινόμενον αὐτὰυτὸν
 τοῦτο πνεῦμα καὶ ἀέρα, συγκαυθέντα δὲ ἀέρα πῦρ, ἀνάπαλιν
 δὲ συγκριθέν καὶ κατασβεσθέν εἰς ἰδέαν τε ἀπὸν αὐθις ἀέρος
 πῦρ, καὶ πάλιν ἀέρα συνιόντα καὶ πυκνούμενον νέφος καὶ
 ὀμίχλην, ἐκ δὲ τούτων ἔτι μᾶλλον συμπιλουμένων ῥέον ὕδωρ,
 ἐξ ὕδατος δὲ γῆν καὶ λίθους αὐθις, κύκλον τε οὕτω διαδιδόντα
 εἰς ἄλληλα, ὡς φαίνεται, τὴν γένεσιν. οὕτω δὲ τούτων οὐδέ-
 d ποτε τῶν αὐτῶν ἐκάστων φανταζομένων, ποῖον αὐτῶν ὡς
 ὃν ὄτιοῦν τοῦτο καὶ οὐκ ἄλλο παγίως διουχυρίζόμενος οὐκ
 αἰσχυνεῖται τις ἑαυτόν; οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἀσφαλίστατα μακρῶ
 περὶ τούτων τιθεμένους ὧδε λέγειν· αἰεὶ δὲ καθορώμεν ἄλλοτε
 ἄλλη γιγνόμενον, ὡς πῦρ, μὴ τοῦτο ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἐκά-
 στοτε προσαγορεύειν πῦρ, μῆδὲ ὕδωρ τοῦτο ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον
 αἰεὶ, μῆδὲ ἄλλο ποτέ μῆδὲν ὡς τινα ἔχον βεβαιότητα, ὅσα
 e δεικνύντες τῷ ῥήματι τῷ τὸδε καὶ τοῦτο προσχρῶμενοι
 δηλοῦν ἡγοῦμεθά τι· φεύγει γὰρ οὐχ ὑπομένον τὴν τοῦ τὸδε
 καὶ τοῦτο [καὶ τὴν τῷδε] καὶ πᾶσαν ὄση μόνιμα ὡς ὄντα
 αὐτὰ ἐνδείκνυται φάσις. ἀλλὰ τὰτα μὲν ἕκαστα μὴ λέγειν,
 τὸ δὲ τοιοῦτον αἰεὶ περιφερόμενον ὁμοιον ἐκάστων πέρι καὶ
 συμπάντων οὕτω καλεῖν, καὶ δὴ καὶ πῦρ τὸ διὰ παντὸς
 τοιοῦτον, καὶ ἅπαν ὅσονπερ ἂν ἔχη γένεσιν· ἐν ᾧ δὲ ἐγγιγνώ-
 50 a μενα αἰεὶ ἕκαστα αὐτῶν φαντάζεται καὶ πάλιν ἐκείθεν ἀπόλ-
 λυται, μόνον ἐκεῖνο αὐτὸ προσαγορεύειν τῷ τε τοῦτο καὶ τῷ
 τὸδε προσχρωμένους ὀνόματι, τὸ δὲ ὅποιον οὖν τι, θερμὸν
 ἢ λευκὸν ἢ καὶ ὄτιοῦν τῶν ἐναντίων, καὶ πάνθ' ὅσα ἐκ
 τούτων, μῆδὲν ἐκεῖνο αὐτῶν καλεῖν. ἔτι δὲ σαφέστερον
 αὐτοῦ πέρι προθυμητέον αὐθις εἰπεῖν. εἰ γὰρ πάντα τις
 σχήματα πλάσας ἔκ χρυσοῦ μῆδὲν μεταπλάττων παύοιτο
 ἕκαστα εἰς ἅπαντα, δεικνύντος δὴ τίνος αὐτῶν ἐν καὶ ἐρο-
 b μένου τί ποτ' ἐστί, μακρῶ πρὸς ἀλήθειαν ἀσφαλίστατου

Ἀς πάρομεν πρῶτα αὐτό που αποκαλοῦμε «νερό». Ὄταν στερεοποιεῖται,
 νομίζουμε²⁵⁷ πως τὸ βλέπουμε νὰ γίνεται πέτρας καὶ γῆ· ὅταν πάλι διαλύεται
 καὶ διαχέεται, γίνεται ἄνεμος καὶ αἰέρας. Ὁ αἰέρας ὅταν αναφλέγεται γίνεται
 φωτιά· αντιστρόφως, ὅταν ἡ φωτιά συμπτυχθεῖ καὶ σβῆσει, δείχνει νὰ ξανα-
 παίρνει τὴ μορφή του αἰέρα. Ὁ αἰέρας, πάλι, ὅταν συγκεντρωθεῖ καὶ πυκνώσει
 δίνει τὰ σύννεφα καὶ τὴν ὀμίχλη, ἀπὸ αὐτὰ με μεγαλύτερη σύμπτυξη παράγε-
 ται τὸ τρεχούμενο νερό καὶ ἀπὸ τὸ νερό ἡ γῆ καὶ οἱ πέτρας — ἔτσι ὥστε τελι-
 κά νὰ φαίνεται πως ἡ γέννηση μεταδίδεται κυκλικά ἀπὸ τὸ ἓνα στο ἄλλο.

Εφόσον²⁵⁸ λοιπὸν εἶναι σαφές ὅτι αὐτὰ δεν παρουσιάζονται ποτέ με τὴν
 ἴδια μορφή, δεν υποτιμᾷ τὴ νοημοσύνη του ὁποῖος υποστηρίζει με ἐπιμονή
 ὅτι κάποιο ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ οποιοδήποτε καὶ ὄχι ἄλλο²⁵⁹; Αντιθέτως, πολὺ
 πιο ασφαλὴς μέθοδος προσέγγισης εἶναι ἡ ἐξῆς: ὅποτε βλέπουμε κάτι νὰ βρι-
 σκεται σε διαρκῆ μεταβολή²⁶⁰, γιὰ παράδειγμα μιὰ φωτιά, δεν πρέπει νὰ
 αποκαλοῦμε αὐτὸ τὸ πράγμα «φωτιά»²⁶¹, ἀλλὰ ὅ,τι εἶναι σε κάθε περίπτωση
 τέτοιο· οὔτε νὰ λέμε «αὐτὸ τὸ πράγμα εἶναι νερό» ἀλλὰ «αὐτὸ που εἶναι πά-
 ντοτε τέτοιο εἶναι νερό»· οὔτε πρέπει νὰ κατονομάζουμε, σαν νὰ του αποδί-
 δουμε σταθερότητα, κανένα ἄλλο πράγμα ἀπὸ ὅσα μποροῦμε νὰ δεῖξουμε
 χρησιμοποιοῦντας λέξεις ὡπως «αὐτὸ ἐδῶ» καὶ «ἐκεῖνο ἐκεῖ», καὶ νὰ νομί-
 ζουμε ὅτι ἔτσι ὀρίζουμε κάτι²⁶². Γιατὶ στο μεταξύ αὐτὸ ἔχει φύγει, χωρὶς νὰ
 περιμένει νὰ περιγραφεῖ με εκφράσεις ὡπως «αὐτὸ ἐδῶ», «ἐκεῖνο ἐκεῖ»²⁶³ ἢ
 με οποιαδήποτε ἄλλη ἐκφραση που θα ἀπέδιδε μονιμότητα σε αὐτοῦ του εἴ-
 δους τὰ πράγματα²⁶⁴. Δεν πρέπει λοιπὸν νὰ αποκαλοῦμε αὐτὰ τὰ πράγματα
 με τὰ συγκεκριμένα ὀνόματα²⁶⁵, ἀλλὰ νὰ ονομάζουμε ἔτσι αὐτὸ που εἶναι τέ-
 τοιο καὶ που πάντοτε ἐπανέρχεται παρόμοιο σε καθεμία καὶ σε ὅλες τὶς περι-
 πτώσεις²⁶⁶. Ἄρα ἡ λέξη «φωτιά» ἀρμόζει σε αὐτὸ που εἶναι τέτοιο στο διηνε-
 κές, καὶ τὸ ἴδιο ἰσχύει γιὰ ὅλα ὅσα υποκείνται στο γίγνεσθαι²⁶⁷. Μόνον ὅταν
 μιλάμε γιὰ ἐκεῖνο μέσα στο ὁποῖο συντελεῖται πάντοτε ἡ γένεση του καθενὸς
 ἀπὸ αὐτὰ, ὅπου εμφανίζονται²⁶⁸ καὶ ἀπὸ ὅπου ὕστερα εξαφανίζονται, μόνον
 γιὰ ἐκεῖνο μποροῦμε νὰ χρησιμοποιήσουμε τὶς εκφράσεις «αὐτὸ ἐδῶ» καὶ
 «ἐκεῖνο ἐκεῖ»· δεν πρέπει ὅμως ποτέ νὰ του αποδίδουμε κάποιον ποιοτικὸ
 χαρακτηρισμὸ, ὅπως θερμὸ ἢ λευκὸ ἢ οποιοδήποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ ἀντιθετὰ καὶ
 ὅλα ὅσα προκύπτουν ἀπὸ αὐτὰ.

Θὰ προσπαθῆσω ὁμως τώρα νὰ σας δώσω μιὰ πιο
 Η ὑποδοχὴ ὡς εκμαγεῖο καθαρή εἰκόνα αὐτοῦ που θέλω νὰ πω²⁶⁹. Ὑποθέ-
 55 a ως μητέρα του γίγνεσθαι στε ὅτι κάποιος ἔχει κατασκευάσει ἀπὸ χρυσὸ
 ὅλα τὰ δυνατὰ γεωμετρικὰ σχήματα, ἀλλὰ, ἀντὶ
 νὰ σταματήσει, συνεχίζει διαρκῶς νὰ πλάθει νέα ἀπὸ τὸ υλικὸ των παλαιότε-
 ρων. Ἄν τώρα ἐρθεῖ κάποιος καὶ, δείχνοντας ἓνα ἀπὸ τὰ σχήματα, ρωτήσῃ τι

εἰπεῖν ὅτι χρυσός, τὸ δὲ τρίγωνον ὅσα τε ἄλλα σχήματα ἐνεργίγνεται, μηδέποτε λέγειν ταῦτα ὡς ὄντα, ἃ γε μεταξὺ τιθεμένου μεταπίπτει, ἀλλ' ἐὰν ἄρα καὶ τὸ τοιοῦτον μετ' ἀσφαλείας ἐθέλῃ δέχεσθαι τινος, ἀγαπᾶν. ὁ αὐτὸς δὲ λόγος καὶ περὶ τῆς τὰ πάντα δεχομένης σώματα φύσεως. ταῦτόν αὐτὴν αἰεὶ προσρητέον· ἐκ γὰρ τῆς αὐτῆς τὸ παράπαν οὐκ ἐξίσταται δυνάμειως—δέχεταιί τε γὰρ αἰεὶ τὰ πάντα, καὶ
 c μορφὴν οὐδεμίαν ποτὲ οὐδενὶ τῶν εἰσιόντων ὁμοίαν εἴληφεν οὐδαμῆ οὐδαμῶς· ἐκμαγείου γὰρ φύσει παντὶ κείνται, κινούμενόν τε καὶ διασχηματιζόμενον ὑπὸ τῶν εἰσιόντων, φαίνεται δὲ δι' ἐκεῖνα ἄλλοτε ἄλλοιόν—τὰ δὲ εἰσιόντα καὶ ἐξίστατα τῶν ὄντων αἰεὶ μιμήματα, τυπωθέντα ἀπ' αὐτῶν τρόπον τινα δύσφραστον καὶ θαύμαστον, ὃν εἰς αὐθις μέτιμεν.
 ἐν δ' οὖν τῷ παρόντι χρῆ γένη διανοηθῆναι τριττά, τὸ μὲν
 d γινόμενον, τὸ δ' ἐν ᾧ γίγνεται, τὸ δ' ὅθεν ἀφομοιούμενον φύεται τὸ γινόμενον. καὶ δὴ καὶ προσεικάσαι πρέπει τὸ μὲν δεχόμενον μητρί, τὸ δ' ὅθεν πατρί, τὴν δὲ μεταξὺ τούτων φύσιν ἐκγόνῳ, νοῆσαι τε ὡς οὐκ ἂν ἄλλως, ἐκτυπώματος ἔσσεσθαι μέλλοντος ἰδεῖν ποικίλου πάσας ποικιλίας, τοῦτ' αὐτὸ ἐν ᾧ ἐκτυπούμενον ἐρίσταται γένοιτ' ἂν παρεσκευασμένον εὔ, πλὴν ἄμορφον ὃν ἐκείνων ἀπασῶν τῶν ἰδεῶν ὅσας
 e μέλλοι δέχεσθαι ποθεν. ὅμοιοι γὰρ ὃν τῶν ἐπεισιόντων τιμὴ τὰ τῆς ἐναντίας τὰ τε τῆς τὸ παράπαν ἄλλης φύσεως ὅπότ' ἔλθοι δεχόμενον κακῶς ἂν ἀφομοιοῖ, τὴν αὐτοῦ παρεμφαίνον ὄψιν. διὸ καὶ πάντων ἐκτὸς εἰδῶν εἶναι χρεῶν τὸ τὰ πάντα ἐκδεξόμενον ἐν αὐτῷ γένει, καθάπερ περὶ τὰ ἀλείμματα ὅπόσα εὐώδη τέχνη μηχανῶνται πρῶτον τοῦτ' αὐτὸ ὑπάρχον, ποιοῦσιν ὅτι μάλιστα ἀώδη τὰ δεξόμενα ὑγρά τὰς ὁσμάς· ὅσοι τε ἐν τισιν τῶν μαλακῶν σχήματα ἀπομάττειν ἐπιχειροῦσι, τὸ παράπαν σχῆμα οὐδὲν ἐνδηλον ὑπάρχειν ἐώσι, προομαλύναντες δὲ ὅτι λειότατον ἀπεργάζονται. ταῦτόν οὖν καὶ τῷ τὰ τῶν πάντων αἰεὶ τε ὄντων

51 a

ακριβῶς εἶναι, ἡ πλησιέστερη στην ἀλήθεια ἀπάντησις εἶναι ὅτι εἶναι χρυσός· δεν πρέπει ποτὲ νὰ ἀπαντήσουμε με τρόπο που νὰ δίδει τὴν ἐντύπωσις ὅτι τὸ τρίγωνο καὶ ὅλα τὰ ἄλλα σχήματα που πλάθονταν μέσα στον χρυσὸ ἐξακολουθοῦν νὰ υπάρχουσι²⁷⁰, ἐνῶ ἔχουν ἤδη μετασχηματιστεῖ. Μάλλον πρέπει νὰ εἶμαστε ευχαριστημένοι ἂν, με κάποια ἐπιφύλαξι, μπορούσαμε νὰ τὸ περιγράψουμε παρόμοιο με τριγωνικό²⁷¹.

Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν οὐτότητα που δέχεται ὅλα τὰ σώματα²⁷². Πρέπει πάντοτε νὰ τῆς ἀποδίδεται ἡ ἴδια ονομασία. Γιατὶ δεν ξεφεύγει ποτὲ καὶ στο παραμικρὸ ἀπὸ τῆς δικῆς τῆς δικαιοδοσίας — δέχεται αἰωνίως τὰ πάντα, χωρὶς ὠστόσο ἡ ἴδια νὰ ἀφομοιώνει ποτὲ οὔτε καὶ τὸ ἐλάχιστο ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικά που ἔχουν τὰ εἰσερχόμενα²⁷³. Λειτουργεῖ ἐπομένως ὡς φυσικὸ ἐκμαγείο γιὰ τὸ καθεστὶ²⁷⁴. ἐκμαγείο που κινεῖται καὶ ἀναδιαμορφώνεται²⁷⁵ ἀπὸ τὰ εἰσερχόμενα, ἔτσι ὥστε ἐξαιτίας τους νὰ δημιουργεῖται ἡ ἐντύπωσις ὅτι κατὰ καιροῦς ἀλλοιώνεται. Ὅσο γιὰ τὰ εἰσερχόμενα καὶ τὰ ἐξερχόμενα, αὐτὰ ἀποτελοῦν μιμήσεις τῶν αἰωνίων ὄντων²⁷⁶, ἀποτυπώματά τους που ἔχουν ληφθεῖ με δυσνόητο καὶ θαυμαστὸ τρόπο — καὶ τον ὁποῖο γιὰ τὴν ὥρα προσπερνῶμε²⁷⁷.

Τώρα λοιπὸν πρέπει νὰ διακρίνουμε τρία εἶδη ὄντων: τὸ πρῶτο εἶναι αὐτὸ που γεννιέται, τὸ δεύτερο εἶναι αὐτὸ μέσα στο ὁποῖο γεννιέται, καὶ τὸ τρίτο εἶναι αὐτὸ πρὸς τὸ ὁποῖο ἐξομοιώνεται με τὴ γέννησί του. Μποροῦμε ἐπομένως νὰ παρομοιάσουμε τὴν Υποδοχή με τὴ μητέρα, τὸ Υπόδειγμα με τὸν πατέρα, καὶ τὴν οὐτότητα που ἀναφύεται ἀνάμεσά τους με τὸ παιδί²⁷⁸. Πρέπει ὁμως νὰ ἀντιληφθῶμε ὅτι, γιὰ νὰ μπορέσει τὸ ἀποτύπωμα νὰ παρουσιάσει ὅλη τὴν ποικιλία τῶν δυνατῶν μορφῶν, ἡ μοναδικὴ λύσις εἶναι ἡ κατάλληλη προετοιμασία τῆς ἰδίας τῆς Υποδοχῆς μέσα σὴν ὁποία θὰ ἐρθεῖ νὰ σχηματιστεῖ τὸ ἀποτύπωμα· καὶ αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ Υποδοχὴ πρέπει νὰ εἶναι ἀπολύτως ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ὅλες τὶς μορφές που μέλλει νὰ δεχθεῖ ἀπ' ἔξω. Γιατὶ, ἂν διατηροῦσε ομοιότητα με κάποιο ἀπὸ τὰ εἰσερχόμενα, κάθε φορὰ που θὰ ὑποδεχόταν τὸ ἀντίθετο ἢ τὸ ἐντελῶς διαφορετικὸ, θὰ τὸ παραμόρφωνε ἀφοῦ θὰ παρενέβαλλε τὴ δική της ὄψη²⁷⁹. Ἐπομένως, αὐτὸ που θὰ δεχθεῖ στο εσωτερικὸ του τὰ πάντα πρέπει νὰ εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κάθε μορφῆ²⁸⁰, ὅπως ἀκριβῶς ἡ βάση τῶν αρωματικῶν οὐσιῶν, τὴν ὁποία οἱ αρωματοποιοὶ προετοιμάζουν προσεκτικὰ πρὶν ξεκινήσουν τὴν παρασκευὴ τῶν αρωμάτων, φροντίζοντας ὥστε τὰ υγρά που θὰ δεχθοῦν τὶς ὁσμές νὰ εἶναι τελείως ἄοσμα· ἢ πάλι, ὅπως κάνουν ὅσοι ἐπιχειροῦν νὰ ἀποτυπώσουν σχέδια σὲ μια μαλακὴ ἐπιφάνεια, λειαινόντάς τὴν στον ὑψιστο βαθμὸ ὥστε νὰ μὴ ἀφήσουν ἐπάνω τῆς τὸ παραμικρὸ ἴχνος σχήματος. Κατὰ τὸν ἴδιο λοιπὸν τρόπο, καὶ αὐτὸ που θὰ λειτουργήσει ἐπανειλημμένα ὡς κατάλληλη ἀπ' ἀκρῆ σ'

κατὰ πᾶν ἑαυτοῦ πολλάκις ἀφομοιώματα καλῶς μέλλουσι
δέχεσθαι πάντων ἐκτὸς αὐτῶ προσήκει πεφυκέναι τῶν εἰδῶν.
διὸ δὴ τὴν τοῦ γεγονότος ὄρατοῦ καὶ πάντως αἰσθητοῦ μη-
τέρα καὶ ὑποδοχὴν μήτε γῆν μήτε ἀέρα μήτε πῦρ μήτε ὕδωρ
λέγωμεν, μήτε ὅσα ἐκ τούτων μήτε ἐξ ὧν ταῦτα γέγονεν·
ἀλλ' ἀνόρατον εἰδὸς τι καὶ ἄμορφον, πανδεχές, μεταλαμ-
b βάνου δὲ ἀπορώτατά πη τοῦ νοητοῦ καὶ δυσσαλωτότατον αὐτὸ
λέγοντες οὐ ψευσόμεθα. καθ' ὅσον δ' ἐκ τῶν προειρημένων
δυνατὸν ἐφικνεῖσθαι τῆς φύσεως αὐτοῦ, τῆδ' ἂν τις ὀρθότατα
λέγοι· πῦρ μὲν ἐκάστοτε αὐτοῦ τὸ πεπυρωμένον μέρος φαί-
νεσθαι, τὸ δὲ ὑγρανθὲν ὕδωρ, γῆν τε καὶ ἀέρα καθ' ὅσον
ἂν μιμήματα τούτων δέχηται. λόγῳ δὲ δὴ μᾶλλον τὸ
τοιούδε διοριζόμενον περὶ αὐτῶν διασκεπτέον· ἄρα ἔστιν
τι πῦρ αὐτὸ ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ πάντα περὶ ὧν αἰεὶ λέγομεν οὕτως
c αὐτὰ καθ' αὐτὰ ὄντα ἕκαστα, ἢ ταῦτα ἄπειρ καὶ βλέπομεν,
ὅσα τε ἄλλα διὰ τοῦ σώματος αἰσθανόμεθα, μόνα ἔστιν
τοιαύτην ἔχοντα ἀλήθειαν, ἄλλα δὲ οὐκ ἔστι παρὰ ταῦτα
οὐδαμῆ οὐδαμῶς, ἀλλὰ μᾶτην ἐκάστοτε εἶναι τί φαμεν εἶδος
ἐκάστου νοητόν, τὸ δ' οὐδὲν ἄρ' ἦν πλήν λόγος; οὔτε οὖν
δὴ τὸ παρὸν ἄκριτον καὶ ἀδίκαστον ἀφέντα ἄξιον φάναι
διισχυριζόμενον ἔχειν οὕτως, οὐτ' ἐπὶ λόγου μήκει πάρεργον
d ἄλλο μήκος ἐπεμβλητέον· εἰ δὲ τις ὄρος ὀρισθεῖς μέγας διὰ
βραχέων φανείη, τοῦτο μάλιστα ἐγκαιριώτατον γένοιτ' ἂν.
ὦδε οὖν τὴν γ' ἐμὴν αὐτὸς τίθεμαι ψῆφον. εἰ μὲν νοῦς καὶ
δόξα ἀληθῆς ἔστω δύο γένη, παντάπασιν εἶναι καθ' αὐτὰ
ταῦτα, ἀναίσθητα ὑφ' ἡμῶν εἶδη, νοούμενα μόνον· εἰ δ' ὡς
τισιν φαίνεται, δόξα ἀληθῆς νοῦ διαφέρει τὸ μηδέν, πάνθ'
ὅπόσ' αὐτὸ διὰ τοῦ σώματος αἰσθανόμεθα θετέον βεβαιοτάτα.
e δύο δὴ λεκτέον ἐκείνω, διότι χωρὶς γεγόναντο ἀνομοίως τε
ἔχοντο. τὸ μὲν γὰρ αὐτῶν διὰ διδαχῆς, τὸ δ' ὑπὸ πειθοῦς
ἡμῶν ἐγγίγνεται· καὶ τὸ μὲν αἰεὶ μετ' ἀληθοῦς λόγου, τὸ δὲ
ἄλογον· καὶ τὸ μὲν ἀκίνητον πειθοῦ, τὸ δὲ μεταπειστόν·

ἀκριη υποδοχή των ομοιωμάτων ὧν των αἰωνίων ὄντων²⁸¹ πρέπει να είναι
εντελὸς ξένο πρὸς κάθε μορφή. Κατὰ συνέπεια, γιὰ τὴ μητέρα καὶ τὴν Ὑπο-
δοχή ὧν ὅσα ἔχουν γεννηθεῖ ὀρατὰ καὶ ἐν γένει αἰσθητὰ δὲν πρέπει νὰ
χρησιμοποιοῦμε τὰ ονόματα «γῆ», «ἀέρας», «φωτιά» καὶ «νερὸ», οὔτε κά-
ποιο παράγωγο ἢ συνθετικὸ τους²⁸². Δὲν κινδυνεύουμε ἀντίθετα νὰ δια-
ψευστοῦμε ἀν ποῦμε ὅτι προέκυψε γιὰ μιὰ οντότητα ἀόρατη καὶ ἀμορφη,
ικανὴ νὰ δέχεται τὰ πάντα, ὅτι ἡ ἐπικοινωνία τῆς με τὸ νοητὸ εἶναι ἰδιαίτερα
δύσκολη καὶ ὅτι εἶναι ἐξαιρετικὰ δύσληπτη²⁸³. Ἀν στηριχθούμε ἀπλῶς σε
ὅσα ἔχουμε ἤδη πει καὶ ἐπιχειρήσουμε νὰ προσεγγίσουμε τὴ φύση τῆς, μπο-
ροῦμε νὰ ἰσχυριστοῦμε με βεβαιότητα τὸ ἐξῆς: ὡς φωτιά ἐμφανίζεται κάθε
φορὰ ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς ποῦ ἔχει ἐκπυρωθεῖ, ὡς νερὸ ἐκεῖνο ποῦ ἔχει
υγρανθεῖ, καὶ ὡς γῆ ἢ ἀέρας ἐμφανίζονται τὰ μέρη ποῦ ἔχουν δεχθεῖ τις ἀντί-
στοιχες ἀπεικονίσεις²⁸⁴.

*Ἀπόδειξη τῆς
ὑπαρξῆς των Ἰδεῶν*

Στο σημεῖο ὅμως αὐτὸ προκύπτει ἓνα ἐρώτημα, ποῦ θα ἦταν προτιμότερο νὰ διατυπωθεῖ με μορ-
φή ἀποδεικτικῆς ἀποδείξεως²⁸⁵. Ἄραγε ὑπάρχει μιὰ
φωτιά, πλήρως ἀυτόνομη καὶ ἀατάραχη; Ὑπάρ-
χουν ὅλες αὐτὲς οἱ οντότητες γιὰ τις ὁποῖες χρησιμοποιοῦμε πάντοτε τὴν ἐκ-
φραση «αὐτὸ καθ'αυτὸ»; Ἡ μήπως ὅσα βλέπουμε με τὰ μάτια μας καὶ ὅσα ἄλ-
λα συλλαμβάνουμε με τις αἰσθήσεις τοῦ σώματός μας εἶναι καὶ τὰ μόνα ἀλη-
θινά²⁸⁶; Μήπως δὲν ὑπάρχει ἀπολύτως τίποτε ἄλλο πέρα ἀπὸ αὐτὰ, ὁπότε μά-
ταια ἰσχυριζόμαστε ὅτι ὑπάρχει μιὰ νοητὴ Ἰδέα κάθε πράγματος; Μήπως ἡ
Ἰδέα δὲν εἶναι τίποτε περισσότερο ἀπὸ ἀπλή λέξη; Εἶναι προφανές ὅτι οὔτε
μποροῦμε νὰ προσπεράσουμε τὸ ζήτημα χωρὶς κρίση καὶ ἀπόφαση, λέγοντας
ἀπλῶς ὅτι ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα, οὔτε νὰ ανοιξομε μιὰ μεγάλη παρενθε-
ση σε μιὰ ἐκθεση ἤδη ἐκτενή. Τὸ πιο πρόσφορο θα ἦταν νὰ προτείνουμε
συνοπτικὰ μιὰ καίρια διάκριση²⁸⁷. Καταλήγω λοιπὸν στὴν ἀκόλουθη τοποθέ-
τησι: ἀν ἡ νόση καὶ ἡ ἀληθῆς γνώμη εἶναι δύο διακριτὰ γένη, τότε
οἰωσδήποτε ὑπάρχουν ὄντα «αὐτὰ καθ'αυτὰ», Ἰδέες ποῦ τις συλλαμβάνουμε
ὄχι με τὴν αἰσθησι ἀλλὰ μόνον με τὴ νόση· ἀν πάλι, ὅπως πιστεύουν μερι-
κοί²⁸⁸, ἡ ἀληθῆς γνώμη δὲν διαφέρει σε τίποτε ἀπὸ τὴ νόση, τότε θα ἀποδώ-
σουμε βέβαιη ὑπαρξη μόνον σε ὅσα αἰσθανόμεθα διαμέσου τοῦ σώματος.
Νόση ὅμως καὶ ἀληθῆς γνώμη εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία δύο διακριτὰ γένη,
γιὰτὶ ἔχουν ἀναπτυχθεῖ χωριστὰ καὶ διατηροῦν ἀνόμοιο χαρακτήρα. Ἡ μιὰ
ἐμπεδώνεται μὲσω τῆς διδασκαλίας, ἐνῶ ἡ ἄλλη ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὴν πει-
θῶ²⁸⁹. ἡ μιὰ ἐμπεριέχει πάντοτε ἀληθεῖς κρίσεις²⁹⁰, ἐνῶ ἡ ἄλλη δὲν στηρίζε-
ται στὸν λόγο. Ἡ πειθὴ δὲν θίγει τὴ νόση, ἀνατρέπει ὅμως τὴ γνώμη. Τέλος,

καὶ τοῦ μὲν πάντα ἄνδρα μετέχειν φατέον, νοῦ δὲ θεοῦς, ἀνθρώπων δὲ γένος βραχὺ τι. τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων
 52 a ὁμολογητέον ἔν μὲν εἶναι τὸ κατὰ ταῦτ' αἶδος ἔχον, ἀγέννητον καὶ ἀνώλεθρον, οὕτε εἰς ἑαυτὸ εἰσδεχόμενον ἄλλο ἄλλοθεν οὕτε αὐτὸ εἰς ἄλλο ποιῶν, ἀόρατον δὲ καὶ ἄλλως ἀναίσθητον, τοῦτο δὲ δὴ νόησις εἰληχεν ἐπισκοπεῖν· τὸ δὲ ὁμῶνυμον ὁμοῖον τε ἐκείνῳ δευτέρου, αἰσθητόν, γεννητόν, πεφορημένον αἰεῖ, γιγνόμενόν τε ἔν τινι τόπῳ καὶ πάλιν ἐκείθεν ἀπολλύμενον, δόξῃ μετ' αἰσθήσεως περιληπτόν· τρίτου δὲ αὐ γένος ὄν τὸ τῆς χώρας αἰεῖ, φθορὰν οὐ προσδεχόμενον, ἔδραν δὲ παρέχον ὅσα ἔχει γένεσιν πᾶσιν, αὐτὸ δὲ μετ' ἀναισθησίας ἀπτὸν λογισμῷ τινι νόθῳ, μόγις πιστόν, πρὸς δὲ δὴ καὶ ὄνειροπολοῦμεν βλέποντες καὶ φαμεν ἀναγκαῖον εἶναι πού τὸ ὄν ἅπαν ἔν τινι τόπῳ καὶ κατέχον χώραν τινὰ, τὸ δὲ μήτ' ἔν γῆ μήτε πού κατ' οὐρανὸν οὐδὲν εἶναι. ταῦτα δὴ πάντα καὶ τούτων ἄλλα ἀδελφὰ καὶ περὶ τῆν ἄυπνον καὶ ἀληθῶς φύσιν ὑπάρχουσαν ὑπὸ ταύτης τῆς ὄνειρωξείας οὐ δυνατοὶ γιγνώμεθα ἐγερθέντες διοριζόμενοι τάληθές
 c λέγειν, ὡς εἰκόνι μὲν, ἐπεὶ περ οὐδ' αὐτὸ τοῦτο ἐφ' ᾧ γέγονεν ἑαυτῆς ἔστιν, ἐτέρου δὲ τινοσ ἀεὶ φέρεται φάντασμα, διὰ ταῦτα ἔν ἐτέρῳ προσήκει τινὲ γίγνεσθαι, οὐσίας ἀμωσγένως ἀντεχομένην, ἢ μηδὲν τὸ παράπαν αὐτῆν εἶναι, τῷ δὲ ὄντως ὄντι βοηθός ὁ δι' ἀκριβείας ἀληθῆς λόγος, ὡς ἔως ἂν τι τὸ μὲν ἄλλο ἦ, τὸ δὲ ἄλλο, οὐδέτερον ἔν οὐδέτερόν ποτέ γενόμενον ἔν ἅμα ταῦτόν καὶ δύο γενήσεσθον.
 d Οὗτος μὲν οὖν δὴ παρὰ τῆς ἐμῆς ψήφου λογισθεὶς ἐν κεφαλαίῳ δεδόσθω λόγος, ὃν τε καὶ χώραν καὶ γενεσιν εἶναι, τρία τριχῆ, καὶ πρὶν οὐρανὸν γενέσθαι· τὴν δὲ δὴ γενέσεως

πρέπει να πούμε ότι ενώ η αληθής γνώμη είναι κοινό κτήμα όλων των ανθρώπων, μόνον οι θεοί και ελάχιστοι άνθρωποι διαθέτουν νόηση.

Εἶναι, Γίγνεσθαι και Χώρα

Αφού έτσι έχουν τα πράγματα, πρέπει να συμφωνήσουμε ότι υπάρχουν τρία είδη όντων. Πρώτο είναι το αμετάβλητο είδος, το αγέννητο²⁹¹ και ανώλεθρο· δεν δέχεται στο εσωτερικό του τίποτε άλλο από πούθενά, ούτε όμως και το ίδιο εισέρχεται σε κανένα άλλο· είναι αόρατο και εντελώς ασύλληπτο από τις αισθήσεις, υπόκειται όμως στην εποπτεία της νόησης.

Δεύτερο είναι εκείνο που είναι ομώνυμο και όμοιο με το προηγούμενο²⁹², είναι όμως αισθητό, έχει γεννηθεί, περιφέρεται συνεχώς, αναφύεται σε κάποια περιοχή και ύστερα εξαφανίζεται από εκεί· αποτελεί αντικείμενο της γνώμης και της αίσθησης.

Υπάρχει, τέλος, πάντοτε και ένα τρίτο είδος²⁹³: η Χώρα. Αν και η ίδια δεν υφίσταται φθορά, προσφέρει έδρα σε όλα όσα έχουν γεννηθεί. Σε αυτήν μπορεί να μας οδηγήσει, χωρίς τη μεσολάβηση των αισθήσεων²⁹⁴, ένας νόθος συλλογισμός, ελάχιστα πειστικός²⁹⁵: όταν ισχυριζόμαστε ότι όλα όσα υπάρχουν θα πρέπει να βρίσκονται κάπου και να καταλαμβάνουν κάποιο χώρο — αφού οτιδήποτε δεν είναι πούθενά, ούτε στη γη ούτε στον ουρανό, απλά δεν υπάρχει —, τότε είναι σαν να βλέπουμε τη Χώρα μέσα σε όνειρο²⁹⁶.

Η ονειρική αυτή εικόνα μάς παρασύρει και δεν μας επιτρέπει, όταν πια είμαστε ξύπνιοι, να κάνουμε τις προηγούμενες και άλλες συναφείς διακρίσεις, να πούμε την αλήθεια για τη φύση που έχει πραγματική ύπαρξη, έξω από τα όνειρα²⁹⁷: να αντιληφθούμε δηλαδή ότι η μιν εικόνα, ακριβώς επειδή δεν ελέγχει ούτε καν αυτό που με τη γέννησή της καλείται να πραγματώσει — καθώς είναι περιφερόμενο φάντασμα ενός διαφορετικού κάθε φορά πράγματος²⁹⁸ —, είναι υποχρεωμένη να γεννηθεί μέσα σε κάτι άλλο, αν θέλει να κρατηθεί κατά κάποιον τρόπο στην πραγματικότητα και να μη μεταπέσει στην απόλυτη ανυπαρξία· το δε αληθινό ον έχει σύμμαχο τον ακριβή και ορθό συλλογισμό που δείχνει ότι, όσον καιρό δύο πράγματα παραμένουν διαφορετικά, κανένα από τα δύο δεν θα μπορούσε ποτέ να γεννηθεί μέσα στο άλλο — γιατί τότε θα προέκυπτε κάτι που θα ήταν την ίδια στιγμή ένα και το αυτό και δύο διαφορετικά πράγματα²⁹⁹.

Παραθέτω λοιπόν τώρα επιγραμματικά τη δική μου τοποθέτηση. Τρία πράγματα υπάρχουν: το Ον, η Χώρα και το Γίγνεσθαι· τρία διακριτά είδη³⁰⁰, που υπήρχαν και πριν από τη γέννηση του ουρανού.

τιθήνην ὑγραινωμένην καὶ πυρουμένην καὶ τὰς γῆς τε καὶ
 ἀέρος μορφὰς δεχομένην, καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις πάθη συν-
 53 *e* ἔπεται πάσχουσαν, παντοδαπὴν μὲν ἰδεῖν φαίνεσθαι, διὰ δὲ
 τὸ μῆθ' ὁμοίων δυνάμεων μῆτε ἰσορρόπων ἐπιμίπλασθαι κατ'
 οὐδὲν αὐτῆς ἰσορροπεῖν, ἀλλ' ἀνωμάλως πάντη ταλαυτου-
 μένην σείεσθαι μὲν ὑπ' ἐκείνων αὐτῆν, κινουμένην δ' αὖ
 πάλιν ἐκεῖνα σείειν· τὰ δὲ κινούμενα ἄλλα ἄλλοσε ἀεὶ
 φέρεσθαι διακρινόμενα, ὥσπερ τὰ ὑπὸ τῶν πλοκάνων τε καὶ
 ὀργάνων τῶν περὶ τὴν τοῦ σίτου κάθαρσιν σείομενα καὶ
 53 *a* ἀνικμώμενα τὰ μὲν πυκνὰ καὶ βαρέα ἄλλη, τὰ δὲ μαυὰ
 καὶ κοῦφα εἰς ἑτέραν ἵζει φερόμενα ἔδραν· τότε οὕτω τὰ
 τέτταρα γένη σείομενα ὑπὸ τῆς δεξαμενῆς, κινουμένης αὐτῆς
 οἴου ὀργάνου σεισμὸν παρέχοντος, τὰ μὲν ἄνομοιότατα πλεῖ-
 στον αὐτὰ ἀφ' αὐτῶν ὀρίζειν, τὰ δὲ ὁμοιότατα μάλιστα
 εἰς ταῦτόν συνωθεῖν, διὸ δὴ καὶ χώραν ταῦτα ἄλλα ἄλλην
 ἴσχειν, πρὶν καὶ τὸ πᾶν ἐξ αὐτῶν διακοσμηθὲν γενέσθαι. καὶ
 τὸ μὲν δὴ πρὸ τούτου πάντα ταῦτ' εἶχεν ἀλόγως καὶ ἀμέτρως·
 53 *b* ὅτε δ' ἐπεχειρεῖτο κοσμεῖσθαι τὸ πᾶν, πῆρ πρῶτον καὶ ὕδωρ
 καὶ γῆν καὶ ἀέρα, ἵχνη μὲν ἔχοντα αὐτῶν ἄττα, παντάπασί
 γε μὴν διακείμενα ὥσπερ εἰκὸς ἔχειν ἅπαν ὅταν ἀπῆ τινος
 θεός, οὕτω δὴ τότε πεφυκότα ταῦτα πρῶτον διεσχηματίσαστο
 εἶδοςί τε καὶ ἀριθμοῖς. τὸ δὲ ἦ δυνατὸν ὡς κάλλιστα
 ἄριστά τε ἐξ οὐχ οὕτως ἐχόντων τὸν θεὸν αὐτὰ συνιστάται,
 παρὰ πάντα ἡμῖν ὡς ἀεὶ τοῦτο λεγόμενον ὑπαρχέτω· νῦν
 δ' οὖν τὴν διάταξιν αὐτῶν ἐπιχειρητέον ἐκάστων καὶ γένεσιν
 53 *c* ἀήθει λόγῳ πρὸς ὑμᾶς δηλοῦν, ἀλλὰ γὰρ ἐπεὶ μετέχετε τῶν
 κατὰ παιδευσιν ὁδῶν δι' ὧν ἐνδείκνυσθαι τὰ λεγόμενα
 ἀνάγκη, συνέψασθε.

Πρῶτον μὲν δὴ πῆρ καὶ γῆ καὶ ὕδωρ καὶ ἀήρ ὅτι σώματά
 ἔστι, δηλόν που καὶ παντί· τὸ δὲ τοῦ σώματος εἶδος πᾶν
 καὶ βάθος ἔχει. τὸ δὲ βάθος αὐτῶν ἀνάγκη τὴν ἐπίπεδον
 περιεληφέναι φύσιν· ἢ δὲ ὀρθῆ τῆς ἐπιπέδου βάσεως ἐκ
 τριγώνων συνέστηκεν. τὰ δὲ τρίγωνα πάντα ἐκ δυοῖν ἄρ-

*Ἡ προκοσμικὴ κατάσταση
 τῶν τεσσάρων στοιχείων*

Ἡ τροφὸς τοῦ γίνεσθαι υγραίνεται, πυρώνεται,
 δέχεται τις μορφὴς τῆς γῆς καὶ τοῦ αἵρα καὶ υφί-
 σταται ὅλα τα συνεπόμενα πάθη τους, καὶ ἔτσι ἐμ-
 φανίζει κάθε δυνατὴ ὄψη³⁰¹. Επιπλέον, καθὼς οἱ
 δυνάμεις που τὴν κατακλιζοῦν δεν εἶναι οὔτε ὁμοιόμορφες οὔτε ἰσορρο-
 πες³⁰², δεν ἰσορροπεῖ κατὰ κανέναν τρόπο ἀλλὰ ἀναδεύεται ολόκληρη, χω-
 ρίζε τον παραμικρὸ ρυθμὸ· σείεται ἀπὸ τὰ εἰσερχόμενα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ με τὴν
 κίνησή της τους ἀνταποδίδει τις ωθήσεις³⁰³. Αὐτὰ πάλι, καθὼς κινούνται,
 οδηγούνται διαρκῶς πρὸς διαφορετικὲς διευθύνσεις καὶ διαχωρίζονται με-
 ταξὺ τους — συμβαίνει δηλαδή κάτι ἀνάλογο με τὸ λίκνισμα τῶν σιτηρῶν,
 ὅπου εἰδικὰ πλεκτὰ καλάθια³⁰⁴ σείονται καὶ ἀναδεύονται καὶ ἔτσι διαχωρί-
 ζουν τους μεγάλους καὶ βαρεῖς σπόρους ἀπὸ τους λεπτὸς καὶ ελαφροῦς,
 συσσωρεύοντάς τους σε διαφορετικὲς περιοχὲς³⁰⁵. Κατὰ τὸν ἴδιο λοιπὸν τρό-
 πο καὶ τότε, τα τέσσερα στοιχεῖα δονοῦνταν ἀπὸ τὴ δεξαμενῆ, που με τὴν κί-
 νηση της θύμιζε ἀναδευόμενη συσκευὴ λίκνισματος· καὶ ὅσο πιο ἀνόμοια
 ἦταν μεταξὺ τους, τόσο πιο μακριὰ τα κρατούσε, ἐνῶ συνωθοῦσε μαζὶ τα πα-
 ρόμοια, με ἀποτελεσμα τα στοιχεῖα να ἔχουν ἤδη καταλάβει διαφορετικὸς
 χώρους πρὶν ἀκόμη³⁰⁶ κληθούν να διακοσμήσουν το σύμπαν που ἐμελλε να
 γεννηθεῖ. Ὡς τότε ὅλα βρισκόταν σε κατάσταση ἀλογία καὶ ἀμετρη. Τον και-
 ρὸ που ξεκινούσε ἡ διακόσμηση τοῦ συμπαντος, ἡ φωτιά, τὸ νερὸ, ἡ γῆ καὶ ὁ
 αἵρας ἀρχικὰ παρουσίαζαν ἴχνη μόνου τῆς φύσης τους³⁰⁷, δίνοντας τὴν ἐντύ-
 πωση πραγμάτων που ἔχουν ολοκληρωτικὰ ἐγκαταλειφθεῖ ἀπὸ τὸν θεὸ. Το
 πρῶτο λοιπὸν βῆμα τοῦ Θεοῦ ἦταν να τα παραλάβει ὅπως ἦταν τότε καὶ να τα
 ἀνασχηματίσει μέσω συγκεκριμένων μορφῶν καὶ ἀριθμῶν³⁰⁸. Ὅτι ὁ Θεὸς τα
 παρέλαβε ἀτελή καὶ τα ἀνασυγκρότησε προσοδιδόντάς τους τὴν ὑψιστὴ δυνα-
 τὴ τελειότητα, εἶναι κάτι που, ὅπως πάντου λέμε, πρέπει να τὸ δεχθῶμε ὡς
 πρωταρχικὸ δεδομένο. Εκείνο ὅμως που τώρα θα ἐπιχειρήσω να σας περι-
 γράψω εἶναι ἡ διάταξη καὶ ἡ προέλευση³⁰⁹ τοῦ καθενός· ἡ ἐξηγήσή μου θα εἶ-
 ναι ἀσυνήθιστη, ἀλλὰ πιστεύω ὅτι θα με παρακολουθήσετε, καθὼς εἶστε ὅλοι
 ἐξοικειωμένοι με ἐκείνους τους δρόμους τῆς μάθησης που εἶμαι ἀναγκασμέ-
 νος να ἀκολουθήσω για να στηρίξω τους ἰσχυρισμούς μου³¹⁰.

*Ἡ γεωμετρικὴ δομὴ
 τῶν σωμάτων*

Κατ' ἀρχάς³¹¹, χωρὶς καμιά ἀμφιβολία εἶναι σε
 ὅλους φανερὸ ὅτι ἡ φωτιά, τὸ νερὸ, ἡ γῆ καὶ ὁ αἵ-
 ρας εἶναι σώματα· καὶ, ἀκόμη, ὅτι κάθε σῶμα ἔχει
 καὶ τὴ διάσταση βάθους³¹². Το βάθος, πάλι, περι-
 κλείεται κατ' ἀνάγκη ἀπὸ ἐπιφάνειες· καὶ ὅσες ἀπὸ τις ἐπιφάνειες εἶναι
 ἐπίπεδες ἀποτελοῦνται ἀπὸ τρίγωνα³¹³. Ὅλα ὅμως τα τρίγωνα προέρχονται

- d χεται τριγώνωι, μίαν μὲν ὀρθὴν ἔχοντος ἑκατέρου γωνίαν, τὰς δὲ ὀξείας· ὧν τὸ μὲν ἕτερον ἑκατέρωθεν ἔχει μέρος γωνίας ὀρθῆς πλευραῖς ἴσαις διηρημένης, τὸ δ' ἕτερον ἀνίσοις ἄνισα μέρη νενεμημένης. ταύτην δὴ πυρὸς ἀρχὴν καὶ τῶν ἄλλων σωμάτων ὑποτιθέμεθα κατὰ τὸν μετ' ἀνάγκης εἰκότα λόγον πορευόμενοι· τὰς δ' ἔτι τούτων ἀρχὰς ἄνωθεν θεὸς οἶδεν καὶ ἀνδρῶν ὅς ἂν ἐκείνῳ φίλος ᾖ. δεῖ δὴ λέγειν ποῖα
- e κάλλιστα σώματα γένοιτ' ἂν τέτταρα, ἀνόμοια μὲν ἑαυτοῖς, δυνατὰ δὲ ἐξ ἀλλήλων αὐτῶν ἄττα διαλυόμενα γίνεσθαι· τούτου γὰρ τυχόντες ἔχομεν τὴν ἀλήθειαν γενέσεως περὶ γῆς τε καὶ πυρὸς τῶν τε ἀνὰ λόγον ἐν μέσῳ. τὸδε γὰρ οὐδενὶ συγχωρησόμεθα, καλλίω τούτων ὀρώμενα σώματα εἶναι που καθ' ἐν γένος ἕκαστον ὄν. τοῦτ' οὖν προθυμητέον, τὰ διαφέροντα κάλλει σωμάτων τέτταρα γένη συναρμόσασθαι καὶ φάσαι τὴν τούτων ἡμᾶς φύσιν ἰκανῶς εἰληφέναι.
- 54 a τοῖν δὴ δυοῖν τριγώνωιν τὸ μὲν ἰσοσκελὲς μίαν εἰληχεν φύσιν, τὸ δὲ πρόμηκες ἀπεράντους· προαιρετέον οὖν αὐτῶν ἀπίρων τὸ κάλλιστον, εἰ μέλλομεν ἄρξασθαι κατὰ τρόπον. ἂν οὖν τις ἔχη κάλλιον ἐκλεξάμενος εἰπεῖν εἰς τὴν τούτων σύστασιν, ἐκείνος οὐκ ἔχθρὸς ὧν ἀλλὰ φίλος κρατεῖ· τιθέμεθα δ' οὖν τῶν πολλῶν τριγώνων κάλλιστον ἔν, ὑπερβάντες ἄλλα, ἐξ οὗ τὸ ἰσόπλευρον τρίγωνον ἐκ τρίτου συνέστηκεν.
- b διότι δέ, λόγος πλείων· ἀλλὰ τῷ τούτου ἐλέγξαντι καὶ ἀνευρόντι δὴ οὕτως ἔχον κείται φίλια τὰ ἄθλα. προρηθήσθω δὴ δύο τρίγωνα ἐξ ὧν τό τε τοῦ πυρὸς καὶ τὰ τῶν ἄλλων σώματα μεμηχάνηται, τὸ μὲν ἰσοσκελὲς, τὸ δὲ τριπλῆν κατὰ δύναμιν ἔχον τῆς ἐλάττους τὴν μείζω πλευρῶν ἀεί. τὸ δὴ πρόσθεν ἀσαφῶς ῥηθὲν νῦν μᾶλλον διοριστέον. τὰ γὰρ τέτταρα γένη δι' ἀλλήλων εἰς ἀλληλα ἐφαίνεται πάντα γένεσιν ἔχειν, οὐκ ὀρθῶς φανταζόμενα· γίγνεται μὲν γὰρ ἐκ
- c τῶν τριγώνων ὧν προρηθήμεθα γένη τέτταρα, τρία μὲν ἐξ

από δύο εἶδη τριγώνων, το καθένα από τα οποία έχει μία ορθή και δύο οξείες γωνίες. Από τα δύο αυτά ορθογώνια τρίγωνα, το ένα έχει εκατέρωθεν της ορθῆς γωνίας ἴσες πλευρές που αντιστοιχούν σε ἴσες γωνίες, ενώ το άλλο έχει ἄνισες πλευρές απέναντι σε ἄνισες γωνίες³¹⁴. Αὐτὴν λοιπὸν αποδεχόμε-
στε³¹⁵ ὡς πρώτη ἀρχὴ τῆς φωτιάς και των ἄλλων σωμάτων, ακολουθώντας τὴν ἐξήγησή μας που συνδυάζει το εὐλόγο με το ἀναγκαῖο³¹⁶. Ἀρχές πιο πρωταρχικές ἀπὸ αυτές γνωρίζει μόνον ο θεός και ὅποιος εἶναι φίλος του θεοῦ³¹⁷.

Τὰ τέσσερα κανονικά στερεά και τα δύο στοιχειώδη τρίγωνα Πρέπει τώρα να προσδιορίσουμε ποια εἶναι τα τέσσερα τελειότερα σώματα³¹⁸ που μπορούν να κατασκευαστούν, ἀνόμοια μεταξύ τους, ἰκανά ὅμως, τουλάχιστον κάποια ἀπὸ αυτά³¹⁹, να αποσυντίθενται και να προκύπτουν το ένα ἀπὸ το ἄλλο. Ἀν πετύχουμε τὴ σωστή ἀπάντηση, θα ἔχουμε αυτομάτως και τὴν ἀλήθεια για τὴν προέλευση τῆς γῆς και τῆς φωτιάς, καθὼς και των δύο ἄλλων σωμάτων που παίζουν τὸν ρόλο των γεωμετρικῶν τους μέσων³²⁰. Γιατί δεν θα παραδεχθούμε ποτέ ὅτι ἰκανά οὗτε τελειότερα ορατά σώματα ἀπὸ αυτά τα τέσσερα, καθένα ἀπὸ τα οποία αποτελεί ξεχωριστὸ εἶδος³²¹. Οἱ προσπάθειές μας πρέπει επομένως να κατατείνουν ἀφ' ἐνός σπὴν ορθὴ συναρμογῆ των τεσσάρων στοιχείων — που ξεχωρίζουν ὡς πρὸς τὴν τελειότητα ἀπὸ ὅλα τα ἄλλα σώματα — και ἀφ' ἐτέρου σπὴν ἰκανοποιητικὴ κατανόηση τῆς φύσεως τους³²².

Από τα δύο τρίγωνα που ἀπομονώσαμε, το ἰσοσκελὲς εἶναι ἓνα και μοναδικό, ἐνὼ τὰ σκαληνά εἶναι ἀπειράριθμα. Πρέπει λοιπὸν να ἐπιλέξουμε το τελειότερο ἀπὸ τὰ ἀπειρα, ἀν θέλουμε να ξεκινήσουμε σωστά. Ἀν βέβαια ἐρῶ-
θει κάποιος και μας υποδείξει μια καλύτερη ἐπιλογή για τὴ συναρμογῆ αυτῶν των σωμάτων, θα γίνεαι δεκτὸς ὅχι ὡς ἐχθρὸς ἀλλὰ ὡς φίλος, και η συμβουλή του θα γίνεαι ἀποδεκτὴ³²³. Ἡ δική μας ἀπόφαση εἶναι να παραμερί-
σουμε ὅλα τα ἄλλα τρίγωνα και να προκρίνουμε ὡς τελειότερο ἓνα — ἀπὸ δύο τέτοια τρίγωνα συντίθεται το ἰσόπλευρο τρίγωνο. Το γιατί εἶναι πολὺ με-
γάλη ἱστορία· εἶμαι ὡστόσο πρόθυμος να ἐπιβραβεύσω ὅποιον θα ἔθετε ἀυτὴν τὴν ὑπόθεση σε λογικὸ ἐλεγχὸ και θα ἀποδείκνυε ὅτι ἰσχύει³²⁴. Κατα-
λήγουμε λοιπὸν σπὴν ἐπιλογή δύο τριγώνων, ἀπὸ τα οποία ἔχουν κατασκευασ-
τεῖ τα σώματα τῆς φωτιάς και των ἄλλων στοιχείων· το ἓνα εἶναι ἰσοσκελὲς, ἐνὼ τὸ ἄλλο ἔχει πάντοτε το τετράγωνο τῆς μεγαλύτερης κάθετης πλευρᾶς του τριπλάσιο ἀπὸ το τετράγωνο τῆς μικρότερης πλευρᾶς³²⁵.

Πρέπει τώρα να διευκρινίσουμε ἓνα σημεῖο που ἔμεινε πρὶν ἀσαφές. Δό-
θηκε η ἐντύπωση ὅτι και τα τέσσερα εἶδη σωμάτων μπορούν να προκύψουν το ἓνα ἀπὸ το ἄλλο³²⁶. Ἡ ἐντύπωση ὅμως αὐτὴ εἶναι λανθασμένη· γιατί, ἐνὼ και τα τέσσερα εἶδη προέρχονται ἀπὸ τα τρίγωνα που μόλις ἐπιλέξαμε, τα

ἐνὸς τοῦ τὰς πλευρὰς ἀνίσους ἔχοντος, τὸ δὲ τέταρτον ἐν μόνον ἐκ τοῦ ἰσοσκελοῦς τριγώνου συναρμοσθέν. οὐκ οὖν δυνατὰ πάντα εἰς ἄλληλα διαλυόμενα ἐκ πολλῶν σμικρῶν ὀλίγα μεγάλα καὶ τὸνναντίον γίνεσθαι, τὰ δὲ τρία οἷόν τε· ἐκ γὰρ ἐνὸς ἅπαντα πεφυκότα λυθέντων τε τῶν μειζόνων πολλὰ σμικρὰ ἐκ τῶν αὐτῶν συστήσεται, δεχόμενα τὰ προσήκοντα ἑαυτοῖς σχήματα, καὶ σμικρὰ ὅταν αὐτὰ πολλὰ κατὰ δ τὰ τρίγωνα διασπαρῆ, γενόμενος εἰς ἀριθμὸς ἐνὸς ὄγκου μέγα ἀποτελέσειεν ἂν ἄλλο εἶδος ἔν. ταῦτα μὲν οὖν λελέχθω περὶ τῆς εἰς ἄλληλα γενέσεως· οἷον δὲ ἕκαστον αὐτῶν γέγονεν εἶδος καὶ ἐξ ὅσων συμπεσόντων ἀριθμῶν, λέγειν ἂν ἐπόμενον εἴη. ἄρξει δὴ τὸ τε πρῶτον εἶδος καὶ σμικρότατον συνιστάμενον, στοιχείου δ' αὐτοῦ τὸ τὴν ὑποτείνουσα τῆς ἐλάττους πλευρᾶς διπλασίαν ἔχον μήκει· σύνδυο δὲ τοιούτων κατὰ διάμετρον συντιθεμένων καὶ τρις τοῦτου ε γενομένου, τὰς διαμέτρους καὶ τὰς βραχείας πλευρὰς εἰς ταῦτον ὡς κέντρον ἐρείσαντων, ἐν ἰσόπλευρον τρίγωνον ἐξ ἑξ τὸν ἀριθμὸν ὄντων γέγονεν. τρίγωνα δὲ ἰσόπλευρα συνιστάμενα τέτταρα κατὰ σύντρεις ἐπιπέδους γωνίας μίαν στερεῶν 55 α γωνίαν ποιεῖ, τῆς ἀμβλυτάτης τῶν ἐπιπέδων γωνιῶν ἐφεξῆς γεγονυῖαν· τοιούτων δὲ ἀποτελεσθεισῶν τεττάρων πρῶτον εἶδος στερεόν, ὅλον περιφεροῦς διανεμητικὸν εἰς ἴσα μέρη καὶ ὅμοια, συνίσταται. δεύτερον δὲ ἐκ μὲν τῶν αὐτῶν τριγώνων, κατὰ δὲ ἰσόπλευρα τρίγωνα ὀκτῶ συστάτων, μίαν ἀπεργασαμένον στερεῶν γωνίαν ἐκ τεττάρων ἐπιπέδων· καὶ γενομένων ἐξ τοιούτων τὸ δεύτερον αὐτῶν ὅπως ἔσχηεν β τέλος. τὸ δὲ τρίτον ἐκ δις ἐξήκοντα τῶν στοιχείων συμπαγέντων, στερεῶν δὲ γωνιῶν δώδεκα, ὑπὸ πέντε ἐπιπέδων β τριγώνων ἰσοπλεύρων περιεχομένης ἐκάστης, εἴκοσι βάσεις ἔχον ἰσοπλεύρους τριγώνους γέγονεν. καὶ τὸ μὲν ἕτερον ἀπῆλλακτο τῶν στοιχείων ταῦτα γεννήσαν, τὸ δὲ ἰσοσκελὲς τρίγωνον ἐγένενα τὴν τοῦ τετάρτου φύσιν, κατὰ τέτταρα

τρία ἀπὸ αὐτὰ κατασκευάζονται ἀπὸ τοῦ ἴδιο τρίγωνο, το σκαληνόν, καὶ μόνον τὸ τέταρτον ἀπὸ τοῦ ἰσοσκελὲς. Ἄρα δεν ἔχουν ὅλα τὴ δυνατότητα να αποσυντεθοῦν καὶ να σχηματίσουν τα ἄλλα, σύμφωνα με μια διαδικασία όπου πολλά μικρὰ σώματα συνθέτουν λίγα μεγάλα, καὶ ἀντιστρόφως. Τα τρία ὅμως ἀπὸ αὐτὰ ἔχουν πρῶγματι αὐτὴν τὴ δυνατότητα³²⁷. Γιατί, καθὼς προέρχονται ἀπὸ ἓνα τρίγωνο, ὅταν τα μεγαλύτερα αποσυντεθοῦν, ἀπὸ τα ἴδια τρίγωνα δημιουργοῦνται πολλὰ μικρὰ, παίρνοντας το νέο σχῆμα που τους ἀρμόζει· καὶ, ἀντιστρόφως, ὅταν πολλὰ μικρὰ σώματα διασπαστοῦν στα συστατικά τους τρίγωνα, συσσωρεύονται ἀρκετὰ τρίγωνα που θα μπορούσαν να ἀποτελέσουν ἓνα μεγάλο σῶμα ἄλλου εἴδους³²⁸.

Ἀρκετὰ ὅμως ἔχουν εἰπωθεῖ για τον ἀμοιβαῖο μετασχηματισμὸ τους. Ἐκεῖνο που λογικὰ ἀκολουθεῖ εἶναι να προσδιορίσουμε τι μορφή παίρνει το κάθε σῶμα³²⁹ καὶ πόσοι ἀριθμοὶ συμμετέχουν στην κατασκευὴ του³³⁰.

Θα ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴν κατασκευὴ του πρῶτου καὶ πιο μικροῦ στερεοῦ³³¹, συστατικῆ του μονάδα εἶναι το τρίγωνο που ἔχει ὑποτείνουσα διπλασία ἀπὸ τὴ μικρότερη του πλευρὰ. Ἀν συνενώσουμε

δύο τέτοια τρίγωνα στην ὑποτείνουσά τους, ἐπαναλάβουμε το ἴδιο τρεῖς φορές καὶ τα συνθέσουμε ὅλα ἔτσι ὥστε οἱ ὑποτείνουσες καὶ οἱ μικρότερες πλευρὲς να ἐνωθοῦν στο ἴδιο κεντρικὸ σημεῖο, τότε δημιουργεῖται ἓνα ἰσόπλευρο τρίγωνο που ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑξὶ ἀρχικὰ τρίγωνα³³². Παίρνουμε τῶρα τέσσερα ἰσόπλευρα τρίγωνα καὶ τα συνθέτουμε με τέτοιο τρόπο ὥστε οἱ ἐπίπεδες γωνίες τους να σχηματίζουν ἀνὰ τρεῖς μίαν στερεὰ γωνία, το μέγεθος τῆς ὁποίας προσεγγίζει ὀριακὰ τὴν ἀμβλύτερη ἐπίπεδη γωνία³³³. Ὅταν δημιουργηθοῦν τέσσερις τέτοιες στερεὲς γωνίες, ἔχουμε κατασκευάσει το πρῶτο εἶδος στερεοῦ, αὐτὸ που διαιρεῖ τὴν περιγεγραμμένη σφαῖρα³³⁴ σε τέσσερα ἴσα καὶ ὅμοια μέρη [το κανονικὸ τετραέδρον].

Τὸ δεύτερο στερεὸ προέρχεται ἀπὸ τα ἴδια ἀρχικὰ τρίγωνα, καὶ προκύπτει ὅταν συντεθοῦν οκτῶ ἰσόπλευρα τρίγωνα με τέτοιο τρόπο ὥστε μίαν στερεὰ γωνία να σχηματίζεται ἀπὸ τέσσερις ἐπίπεδες. Με τὸν σχηματισμὸ ἑξὶ τέτοιων στερεῶν γωνιῶν τὸ δεύτερο σῶμα ἔχει ὀλοκληρωθεῖ [το κανονικὸ οκτάεδρον].

Τὸ τρίτο προκύπτει ἀπὸ τὴ σύνθεση ἐκατὸν εἴκοσι στοιχειωδῶν τριγώνων καὶ δώδεκα στερεῶν γωνιῶν, ἡ καθεμία ἀπὸ τις ὁποῖες ὀρίζεται ἀπὸ πέντε ἐπίπεδες γωνίες ἰσοπλεύρων τριγώνων³³⁵, διαθέτει εἴκοσι ἰσόπλευρες τριγωνικὲς ἑδρες [το κανονικὸ εἰκοσάεδρον].

Με τὴ δημιουργία των τριῶν στερεῶν ὀλοκληρωθῆκε τὸ ἔργο του ἐνὸς τριγώνου. Τὴ γέννηση του τέταρτου στερεοῦ ἀνέλαβε τὸ ἰσοσκελὲς τρίγωνο.

συνιστάμενον, εἰς τὸ κέντρον τὰς ὀρθὰς γωνίας συνάγου, ἐν ἰσόπλευρον τετράγωνον ἀπεργασάμενον· ἐξ δὲ τοιαύτα
 c συμπαγέστα γωνίας ὀκτὼ στερεὰς ἀπετέλεσεν, κατὰ τρεῖς ἐπιπέδους ὀρθὰς συναρμοσθείσης ἐκάστης· τὸ δὲ σχῆμα τοῦ συστάτου σώματος γέγονεν κυβικόν, ἐξ ἐπιπέδους τετραγώνους ἰσοπλεύρους βάσεις ἔχον. ἔτι δὲ οὕσης συστάσεως μιᾶς πέμπτης, ἐπὶ τὸ πᾶν ὁ θεὸς αὐτῆ καταχρήσατο ἐκείνο διαζωγραφῶν.

Ἄ δὴ τις εἰ πάντα λογιζόμενος ἐμμελῶς ἀποροῖ πότερον ἀπείρους χρῆ κόσμους εἶναι λέγειν ἢ πέρας ἔχοντας, τὸ μὲν
 d ἀπείρους ἠγήσασθαι· ἂν ὅντως ἀπείρου τινὸς εἶναι δόγμα ὧν ἔμπειρον χρεῶν εἶναι, πότερον δὲ ἓνα ἢ πέντε αὐτοῦ ἀληθεία πεφυκότας λέγειν ποτὲ προσήκει, μᾶλλον ἂν ταύτη στὰς εἰκότως διαπορήσασθαι. τὸ μὲν οὖν δὴ παρ' ἡμῶν ἓνα αὐτὸν κατὰ τὸν εἰκότα λόγον πεφυκότα μὴνύει θεόν, ἄλλος δὲ εἰς ἄλλα πη βλέψας ἕτερα δοξάζει, καὶ τοῦτον μὲν μεθεῖον, τὰ δὲ γεγοῦντα νῦν τῷ λόγῳ γένῃ διανείμωμεν εἰς πῦρ καὶ γῆν καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα. γῆ μὲν δὴ τὸ κυβικὸν εἶδος δῶμεν·
 e ἀκινήτοτάτη γὰρ τῶν τεττάρων γενῶν γῆ καὶ τῶν σωμάτων πλαστικωτάτη, μάλιστα δὲ ἀνάγκη γεγοῦναι τοιοῦτον τὸ τὰς βάσεις ἀσφαλεστάτας ἔχον· βάσεις δὲ ἢ τε τῶν κατ' ἀρχὰς τριγώνων ὑποθεθέντων ἀσφαλεστέρα κατὰ φύσιν ἢ τῶν ἴσων πλευρῶν τῆς τῶν ἀνίσων, τὸ τε ἐξ ἑκατέρου συντεθέν ἐπιπέδον ἰσόπλευρον ἰσοπλεύρου τετράγωνον τριγώνων κατὰ τε μέρη καὶ καθ' ὅλον στασιμωτέρως ἐξ ἀνάγκης βέβηκεν. διὸ
 56 a γῆ μὲν τοῦτο ἀπομένοντες τὸν εἰκότα λόγον διασφόμεν, ὕδατι δ' αὐτῶν λοιπῶν τὸ δυσκινήτοτατον εἶδος, τὸ δ' εὐκινήτοτατον πυρὶ, τὸ δὲ μέσον ἀέρι· καὶ τὸ μὲν μικρότατον σῶμα πυρὶ, τὸ δ' αὐτὸ μέγιστον ὕδατι, τὸ δὲ μέσον ἀέρι· καὶ τὸ μὲν ὀξύτατον αὐτὸ πυρὶ, τὸ δὲ δεύτερον ἀέρι, τὸ δὲ τρίτον ὕδατι. ταῦτ' οὖν δὴ πάντα, τὸ μὲν ἔχον ὀλιγίστας βάσεις εὐκινήτοτατον ἀνάγκη πεφυκέναι, τμητικωτάτον τε
 b καὶ ὀξύτατον ὅν πάντη πάντων, ἔτι τε ελαφρότατον, ἐξ ὀλιγίστων συνεστὸς τῶν αὐτῶν μερῶν· τὸ δὲ δεύτερον

Τέσσερα ἰσοσκελῆ τρίγωνα συνενώθηκα φέρνοντας τις ὀρθές τους γωνίες στο κέντρο και σχημάτισαν ένα ἰσόπλευρο τετράγωνο. Η σύνθεση ἔξι τέτοιων τετραγώνων ἀπέδωσε οκτὼ στερεές γωνίες που αποτελούνται ἀπὸ τρεῖς ἐπίπεδες ὀρθές γωνίες. Το σχῆμα του σώματος που προέκυψε ἔγινε κυβικὸ με ἔξι ἰσόπλευρες τετραγωνικές ἔδρες [το κανονικὸ ἐξάεδρο ἢ κύβος]³³⁶.

Ἔμεινε ἀκόμη μία κατασκευή, ἡ πέμπτη. Αὐτὴ τὴν κατασκευή ὁ Θεὸς τὴν προέβαλε στο σύμπαν, καὶ τὸ διακόσμησε περιχαράσσοντάς το με αὐτὴν³³⁷.

Στο σημεῖο αὐτὸ, μπορεῖ κανεὶς να σταθμίσει³³⁸ ὅλα ὅσα προηγήθηκαν καὶ να θέσει το ερώτημα ἀν πρέπει να λέμε ὅτι το πλῆθος των κόσμων εἶναι ἀπειρο ἢ πεπερασμένο. Ὅποιος βέβαια υποστηρίζει ὅτι ὑπάρχουν ἀπειροὶ κόσμοι, θα ἀποδειχθεῖ στὴν πραγματικότητα ὁ ἴδιος ἀπειρος³³⁹, ἐκεῖ που θα ἔπρεπε να εἶναι ἔμπειρος! Ποία εἶναι ὁμως ἡ ἀλήθεια; Ἐχει ὑπάρξει μόνον ἓνας κόσμος ἢ μῆπως πέντε; Ἀν περιοριστεῖ κανεὶς σε αὐτὸ το δῆλημμα, τότε μᾶλλον ἔχει διατυπώσει μιὰ εὐλογία ἀπορία. Ἡ δικὴ μας θέση, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τις εὐλογες ἐξηγήσεις που προηγήθηκαν, εἶναι ὅτι ἔχει γεννηθεῖ μόνον ἓνας θεός³⁴⁰. Κάποιος ἄλλος ὁμως μπορεῖ να στηριχθεῖ σε διαφορετικὲς θεωρήσεις καὶ να ἰσχυριστεῖ κάτι ἄλλο³⁴¹.

Ἀλλά ας ἀφήσουμε καλύτερα αὐτὸ το ζήτημα³⁴² καὶ ας επιστρέψουμε στα στερεά, που μόλις προέκυψαν ἀπὸ τὴ διήγησή μας³⁴³. Θὰ προχωρήσουμε στὴ διανομὴ τους στὴ φωτιά, τὴ γῆ, το νερὸ καὶ τον

ἀέρα. Στὴ γῆ, ας δώσουμε τὴ μορφή του κύβου. Γιατὶ εἶναι ἡ πιο δυσκίνητη καὶ ἡ πιο εὐπλαστικὴ³⁴⁴ ἀπὸ τα τέσσερα σώματα, ἀρα πρέπει να πάρει τὴ μορφή ἐκείνου του στερεοῦ που ἔχει τις σταθερότερες βάσεις. Καὶ ἀν συγκρίνουμε τα ἀρχικὰ τρίγωνα, σταθερότερη ἀπὸ τὴ φύση τῆς εἶναι ἐκείνη ἡ βάση που ἀποτελεῖται ἀπὸ ἰσοσκελῆ παρὰ ἀπὸ σκαληνὰ τρίγωνα· ἀν πάλι ἐξετάσουμε τὴν ἐπίπεδη ἔδρα που συνθέτουν τα δύο εἶδη τριγώνων, τότε το τετράγωνο, ὡς ὅλο καὶ κατὰ μέρη, στηρίζεται σταθερότερα ἀπὸ το ἰσόπλευρο τρίγωνο. Ἀποδίδοντας λοιπὸν τον κύβο στὴ γῆ διασώζουμε τον εὐλογο χαρακτήρα τῆς διήγησής μας. Ἀντιστοίχως θα ἀποδώσουμε στο νερὸ το πιο δυσκίνητο ἀπὸ τα στερεὰ που ἔχουν ἀπομείνει, στὴ φωτιά το πιο εὐκίνητο καὶ στον ἀέρα το ἐνδιάμεσο· το μικρότερο στὴ φωτιά, το μεγαλύτερο στο νερὸ καὶ το ἐνδιάμεσο στον ἀέρα· το λιγότερο οξὺ στο νερὸ, το περισσότερο οξὺ στὴ φωτιά καὶ το ἐνδιάμεσο στον ἀέρα.

Ἀπὸ τα τρία στερεά, αὐτὸ που ἔχει τις λιγότερες ἔδρες εἶναι κατ' ἀνάγκη καὶ το πιο εὐκίνητο, το πιο κοφτερό καὶ οξὺ πρὸς κάθε κατεύθυνση καὶ ἐπιπλέον το πιο ελαφρὸ³⁴⁵, ἀφοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τον μικρότερο ἀριθμὸ ἴσων μερῶν. Σε μικρότερο βαθμὸ ἔχει αὐτὲς τις ιδιότητες το δεύτερο στερεὸ καὶ

δευτέρως τὰ αὐτὰ ταῦτ' ἔχειν, τρίτως δὲ τὸ τρίτον. ἔστω δὴ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ κατὰ τὸν εἰκότα τὸ μὲν τῆς πυραμίδος στερεὸν γενοῦς εἶδος πυρὸς στοιχείου καὶ σπέρμα· τὸ δὲ δεύτερον κατὰ γένεσιν εἴπωμεν ἀέρος, τὸ δὲ τρίτον ὕδατος. πάντα οὖν δὴ ταῦτα δεῖ διανοεῖσθαι σμικρὰ οὕτως, ὡς καθ'

c ἐν ἑκάστου μὲν τοῦ γένους ἐκάστου διὰ σμικρότητα οὐδὲν ὀρώμενον ὑφ' ἡμῶν, συναθροισθέντων δὲ πολλῶν τοὺς ὄγκους αὐτῶν ὀρᾶσθαι· καὶ δὴ καὶ τὸ τῶν ἀναλογιῶν περί τε τὰ πλήθη καὶ τὰς κινήσεις καὶ τὰς ἄλλας δυνάμεις πανταχῆ τὸν θεόν, ὅπηπερ ἢ τῆς ἀνάγκης ἐκοῦσα πεισθείσά τε φύσις ὑπέεικεν, αὐτῆ πάντῃ δι' ἀκριβείας ἀποτελεσθεισῶν ὑπ' αὐτοῦ συνηρμόσθαι ταῦτα ἀνά λόγον.

Ἐκ δὴ πάντων ὧν περὶ τὰ γένη προειρήκαμεν ὧδ' ἂν κατὰ d τὸ εἰκὸς μάλιστ' ἂν ἔχοι. γῆ μὲν συντυγχάνουσα πυρὶ διαλυθείσά τε ὑπὸ τῆς ὀξύτητος αὐτοῦ φέροιτ' ἂν, εἴτ' ἐν αὐτῷ πυρὶ λυθείσα εἴτ' ἐν ἀέρος εἴτ' ἐν ὕδατος ὄγκῳ τύχοι, μέχριπερ ἂν αὐτῆς πῆ συντυχόντα τὰ μέρη, πάλιν συναρμολοσθέντα αὐτὰ αὐτοῖς, γῆ γένοιτο—οὐ γὰρ εἰς ἄλλο γε εἶδος ἔλθοι ποτ' ἂν—ὕδωρ δὲ ὑπὸ πυρὸς μερισθέν, εἴτε καὶ ὑπ' ἀέρος, ἐγχωρεῖ γίνεσθαι συστάνα ἐν μὲν πυρὸς σῶμα, δύο

e δὲ ἀέρος· τὰ δὲ ἀέρος τμήματα ἐξ ἐνὸς μέρους διαλυθέντος δὴ ἂν γενοίσθην σώματα πυρὸς. καὶ πάλιν, ὅταν ἀέρι πῆρ ὕδασιν τε ἢ τινι γῆ περιλαμβανόμενον ἐν πολλοῖς ὀλίγον, κινούμενον ἐν φερομένοις, μαχόμενον καὶ νικηθὲν καταθραυσθῆ, δύο πυρὸς σώματα εἰς ἐν συνίστασθον εἶδος ἀέρος· καὶ κρατηθέντος ἀέρος κερματισθέντος τε ἐκ δυοῖν ὄλων καὶ ἡμίσεος ὕδατος εἶδος ἐν ὄλον ἔσται συμπαγές. ὧδε γὰρ δὴ λογισώμεθα αὐτὰ πάλιν, ὡς ὅταν ἐν πυρὶ λαμβανόμενον τῶν 57 a ἄλλων ὑπ' αὐτοῦ τι γένος τῆ τῶν γωνιῶν καὶ κατὰ τὰς πλευρὰς ὀξύτητι τέμνηται, συστὰν μὲν εἰς τὴν ἑκείνου φύσιν πέπαιται τεμνόμενον—τὸ γὰρ ὅμοιον καὶ ταῦτὸν αὐτῷ γένος ἑκαστον οὔτε τινὰ μεταβολὴν ἐμποιῆσαι δυνατὸν οὔτε τι παθεῖν ὑπὸ τοῦ κατὰ ταῦτὰ ὁμοίως τε ἔχοντος—ἔως δ' ἂν εἰς ἄλλο τι γιγνόμενον ἦττον ὄν κρείττονι μάχῃται, λυόμενον οὐ πᾶνεται. τὰ τε αὖ σμικρότερα ὅταν ἐν τοῖς μείζουσιν πολλοῖς περι-

σε ἀκόμη μικρότερο το τρίτο. Ο ὀρθὸς λοιπὸν ἀλλὰ καὶ ο εὐλόγος συλλογισμὸς³⁴⁶ μᾶς ὀδηγεῖ νὰ ἀποδώσουμε στο στοιχεῖο ἢ σπέρμα τῆς φωτιάς τῆ στερεὰ κατασκευὴ που ἔχει τῆ μορφῆ τῆς πυραμίδας³⁴⁷, στον ἀέρα θὰ ἀποδώσουμε τῆ δεύτερη στη σειρά κατασκευὴ [το οκτάεδρο] καὶ στο νερὸ τῆν τρίτῃ [το εικοσάεδρο].

Ἄρα αὐτὰ τε στερεὰ πρέπει νὰ φαντασοῦμε ὅτι εἶναι τόσο μικρὰ, ὥστε τελικὰ οἱ επιμέρους μονάδες τοῦ κάθε στοιχείου μένον ἀόρατες ἐξαιτίας τοῦ μικροῦ μεγέθους τους· ὀρατὸς γίνεται μόνον ὁ ὄγκος που προκύπτει ἀπὸ τῆ συνάθροιση πολλῶν μονάδων. Πρέπει ἀκόμη νὰ ἀντιληφθοῦμε ὅτι ὁ Θεός, εφόσον ἡ Ἀνάγκη πειθόταν νὰ υποχωρήσει με τῆ θέλησῆ τῆς, καθόριζε ἐπακριβῶς τῆς ἀναλογίες που διέπουν το πλήθος, τῆς κινήσεις καὶ τῆς ἄλλες δυνάμεις τῶν στοιχείων, καὶ ἐτσι προχωροῦσε στην ἀρμονικὴ συναρμολογίῆ τους³⁴⁸.

Μετασχηματισμοὶ των στοιχείων

Ἀπὸ ὅλα ὅσα ἔχομε πει για τὰ εἶδη τῶν σωματιῶν³⁴⁹ προκύπτει ὡς πιθανότερη ἡ παρακάτω περιγραφή. Ὄταν ἡ γῆ συναντᾶ τῆ φωτιά, ἀποσυντίθεται ἀπὸ τῆν ὀξύτητά τῆς³⁵⁰ καὶ διαχέεται—εἴτε ἡ ἀποσύνθεση συντελεστεῖ μέσα στην ἰδια τῆ φωτιά εἴτε μέσα σε κάποιον ὄγκο ἀέρα ἢ νεροῦ—, μέχρις ὅτου τύχει νὰ ξανασυνανηθῶν τὰ μέρη τῆς, νὰ συναρμολογηθῶν εκ νέου καὶ νὰ δώσουν πάλι γῆ³⁵¹. γιατί εἶναι ἀδύνατον στα μέρη τῆς γῆς νὰ μετασχηματιστοῦν σε μέρη ἄλλου εἶδους³⁵². Ὄταν ὁμοῦ το νερὸ ἀποσυντίθεται ἀπὸ τῆ φωτιά, ἢ καὶ ἀπὸ τον ἀέρα, τότε ἐπιτρέπεται ὁ σχηματισμὸς ἐνὸς σωματιδίου φωτιάς καὶ δύο σωματιδίων ἀέρα. Ὄσο για τον ἀέρα, ἀπὸ τῆ διάσπαση ἐνὸς μορίου του μποροῦν νὰ προέλθουν δύο μόρια φωτιάς. Ἀντιστρόφως, ὅταν μικρὴ ποσότητα φωτιάς ἐγκλωβίζεται σε μεγάλη ποσότητα ἀέρα, νεροῦ ἢ καὶ γῆς, αναγκάζεται νὰ κινήθῃ μέσα σε ἴδι κινούμενες μάζες, μάχεται, ἀλλὰ τελικὰ υποκύπτει καὶ διασπᾶται· τότε δύο σωματιδία φωτιάς συνδυάζονται σε ἕνα σῶμα ἀέρα. Καὶ ὅταν ὁ ἀέρας νικηθεῖ καὶ διασπαστεῖ, συντίθεται ἕνα πλήρες σῶμα νεροῦ ἀπὸ δύομοιο σωματιδία ἀέρα³⁵³.

Τὸ ὅλο θέμα μπορεῖ νὰ διατυπωθεῖ καὶ ὡς ἐξῆς: ὅταν κάποιον ἀπὸ τὰ ἄλλα εἶδη ἐγκλωβιστεῖ μέσα στη φωτιά καὶ διασπαστεῖ ἀπὸ τῆν ὀξύτητα τῶν γωνιῶν καὶ τῶν ακμῶν τῆς, ἀν πάρει τῆ μορφῆ τῆς φωτιάς, ἡ διαδικασία τῆς διάσπασῆς του ολοκληρώνεται— γιατί κάθε ὁμοιόμορφο καὶ ὁμογενές εἶδος δεν μπορεῖ οὔτε νὰ προκαλέσει μεταβολὴ στο ὁμοίον του οὔτε νὰ υποστει μεταβολὴ ἀπὸ αὐτό³⁵⁴, στην περίπτωση ὁμοῦ που τείνει νὰ μετατραπεῖ σε ἄλλο εἶδος, συνεχίζει νὰ μάχεται ἀπέναντι σε κάτι πιο ισχυρὸ καὶ δεν σταματᾶ νὰ ἀποσυντίθεται³⁵⁵. Ἀντιστρόφως, ὅταν λίγα σωματιδία φωτιάς³⁵⁶ ἐγκλωβι-

- b λαμβανόμενα ὀλίγα διαβραυόμενα κατασβεννύηται, συνίστασθαι μὲν ἐθέλοντα εἰς τὴν τοῦ κρατοῦντος ἰδέαν πέπαιτα κατασβεννύμενα γίνεταί τε ἐκ πυρὸς ἀήρ, ἐξ ἀέρος ὕδωρ· ἔαν δ' εἰς ταῦτ' ἴῃ καὶ τῶν ἄλλων τι συνιδὸν γενῶν μάχηται, λυόμενα οὐ παύεται, πρὶν ἢ παντάπασιν ὠθούμενα καὶ διαλυθέντα ἐκφύγη πρὸς τὸ συγγενές, ἢ νικηθέντα, ἐν ἐκ πολλῶν ὅμοιον τῷ κρατήσαντι γενόμενον, αὐτοῦ σύνοικον μείνη. καὶ
- c δὴ καὶ κατὰ ταῦτα τὰ παθήματα διαμείβεται τὰς χώρας ἅπαντα· διέστηκεν μὲν γὰρ τοῦ γένους ἐκάστου τὰ πλήθη κατὰ τὸ πῶν ἴδιον διὰ τὴν τῆς δεχομένης κίνησιν, τὰ δὲ ἀνομοιούμενα ἐκάστοτε ἑαυτοῖς, ἄλλοις δὲ ὁμοιούμενα, φέρεται διὰ τὸν σεισμὸν πρὸς τὸν ἐκείνων οἷς ἂν ὁμοιωθῆ τὸ πῶν.
- “Ὅσα μὲν οὖν ἄκρατα καὶ πρῶτα σώματα διὰ τοιούτων αἰτιῶν γέρονεν· τὸ δ' ἐν τοῖς εἶδεσιν αὐτῶν ἕτερα ἐμπεφυκέναι γένη τὴν ἐκατέρου τῶν στοιχείων αἰτιατέον σύστασιν,
- d μὴ μόνον ἐν ἐκατέρῳ μέγεθος ἔχον τὸ τρίγωνον φυτεῦσαι κατ' ἀρχάς, ἀλλ' ἐλάττω τε καὶ μείζω, τὸν ἀριθμὸν δὲ ἔχοντα τοσοῦτον ὅσαπερ ἂν ἦ τὰ τοῖς εἶδεσι γένη, διὸ δὴ συμμειγνύμενα αὐτὰ τε πρὸς αὐτὰ καὶ πρὸς ἄλληλα τὴν ποικιλίαν ἔστιν ἄπειρα· ἥς δὴ δεῖ θεωροῦς γίνεσθαι τοὺς μέλλοντας περὶ φύσεως εἰκότι λόγῳ χρῆσασθαι.
- Κινήσεως οὖν στάσεώς τε πέρι, τίνα τρόπον καὶ μεθ' ὧντινων γίνεσθον, εἰ μὴ τις διομολογήσεται, πόλλ' ἂν εἴη
- e ἐμποδῶν τῷ κατόπισθεν λογισμῷ. τὰ μὲν οὖν ἤδη περὶ αὐτῶν εἴρηται, πρὸς δ' ἐκείνοις ἔτι τάδε, ἐν μὲν ὁμαλότῃτι μηδέποτε ἐθέλειν κίνησιν ἐνεῖναι. τὸ γὰρ κινησόμενον ἄνευ τοῦ κινήσαντος ἢ τὸ κινήσον ἄνευ τοῦ κινησόμενου χαλεπόν, μάλλον δὲ ἀδύνατον, εἶναι· κινήσεις δὲ οὐκ ἔστιν τούτων ἀπόντων, ταῦτα δὲ ὁμαλὰ εἶναι ποτε ἀδύνατον. οὕτω δὴ στάσιν μὲν ἐν ὁμαλότῃτι, κίνησιν δὲ εἰς ἀνωμαλότῃτα ἀεὶ
- 58 a τιθώμεν· αἰτία δὲ ἀνισότης αὐτῆς ἀνωμάλου φύσεως. ἀνισότητος δὲ γένεσιν μὲν διεληλύθαμεν· πῶς δὲ ποτε οὐ

στοῦν σε πολλά μεγαλύτερα ἄλλου εἶδους καὶ ἀρχίσουν να διασπώνται καὶ να βήνουν, τότε, αν δεχθὸν να μετατραποῦν στη μορφὴ του ισχυροῦ εἶδους, ἡ διαδικαίῳα τῆς κατὰσβεσης ολοκληρῶνεται καὶ σχηματίζεται ἀπὸ τῆς φωπιά ἀέρας καὶ ἀπὸ τον ἀέρα νερό. Αν ὁμως, ἐνῶ ἐξελλίσσεται ἡ μετατροπή, ἔρθουν σε επαφή με κάποιον ἄλλο εἶδος που προκαλεῖ διαμάχη³⁵⁷, τότε ἡ διάσπαση δεν σταματᾷ μέχρις ὅτου εἴτε ἀποσυντεθοῦν πλήρως ἀπὸ τις επιθέσεις καὶ διαφύγουν πρὸς το συγγενές εἶδος³⁵⁸ εἴτε νικηθοῦν οριστικά — ὁπότε δημιουργεῖται ἓνα μόριο του νικητῆ ἀπὸ πολλὰ του ηττημένου — καὶ παραμείνουν στην περιοχὴ του νικητῆ.

Πρέπει να σημειωθεῖ ὅτι, στη διάρκεια αὐτῶν των μεταβολῶν, ὅλα τα εἶδη που συμμετέχουν ἐναλλάσσουν τις περιοχές τους. Ἡ μεγάλη ποσότητα του κάθε εἶδους ἔχει ἀπομονωθεῖ στη δική του περιοχὴ, ἐξαιτίας τῆς κίνησης τῆς Ὑποδοχῆς· ὅσα ὁμως μετασχηματίζονται καὶ ἐξομοιώνονται πρὸς ἄλλα εἶδη, μετακινούνται, λόγω τῆς ἀναταραχῆς που προκαλεῖται, πρὸς την περιοχὴ ὅπου ἐπακρατεῖ το νέο τους εἶδος³⁵⁹.

Αὐτὲς λοιπὸν εἶναι οἱ αἰτίες τῆς δημιουργίας των ἀμυγῶν καὶ πρωταρχικῶν σωμάτων³⁶⁰. Το γεγονός ὅτι υπάρχουν πολλές παραλλαγές στα εἶδη των σωμάτων αὐτῶν πρέπει να ἀποδοθεῖ στη σύσταση των δύο στοιχειωδῶν τριγῶνων. Καὶ στις δύο περιπτώσεις, το ἀρχικό τρίγωνο δεν εἶχε μόνον ἓνα μέγεθος, ἀλλὰ υπήρχαν τρίγωνα μικρότερα καὶ μεγαλύτερα — οἱ διαφορές στο μέγεθος ἦταν τόσες ὅσες καὶ οἱ παραλλαγές στα εἶδη³⁶¹. Κατὰ συνέπεια, ἡ ἀνάμειξη ὁμοιογενῶν ἀλλὰ καὶ διαφορετικῶν εἰδῶν προκαλεῖ ἀπειρη ποικιλία συνδυασμῶν³⁶². Αὐτὴν την ποικιλία πρέπει να μελετήσει ὁποῖος θέλει να δώσει μια εὐλογη περιγραφὴ τῆς φύσης.

Κίνηση καὶ στάση

Στο θέμα τῶρα τῆς κίνησης καὶ τῆς στάσης, αν δεν συμφωνήσουμε με ποιον τρόπο καὶ σε ποιες συνθήκες προκαλοῦνται, θα συναντήσουμε πολλὰ ἐμπόδια στη μελλοντική μας πορεία. Ἐχουμε ἤδη πει κάποια πράγματα³⁶³, ἀλλὰ χρειάζεται να προσθέσουμε καὶ το ἐξῆς: σε συνθήκες ὁμοιογένειας δεν θα υπάρξει ποτὲ κίνηση³⁶⁴. Γιατί εἶναι δύσκολο, ἢ μάλλον ἀδύνατον, να κινήθει κάτι χωρὶς ἐκεῖνο που θα το κινήσει, ὅπως καὶ να υπάρξει κάτι που θα κινήσει χωρὶς ἐκεῖνο που θα κινήθει. Δεν υπάρχει κίνηση, αν λείπουν αὐτὰ τα δύο· οὔτε ὁμως εἶναι ποτὲ δυνατόν αὐτὰ τα δύο να εἶναι ὁμοιογενή. Πρέπει ἐπομένως πάντοτε να συνδέουμε τὴν στάση με συνθήκες ὁμοιογένειας καὶ να τοποθετοῦμε τὴν κίνηση σε συνθήκες ἀνομοιογένειας. Ἡ αἰτία ἄλλωστε τῆς ἀνομοιογένειας εἶναι ἡ ἀνισότητα. Καὶ ἔχουμε ἤδη περιγράψει πῶς προέκυψε ἡ ἀνισότητα³⁶⁵.

κατὰ γένη διαχωρισθέντα ἕκαστα πέπνυται τῆς δι' ἀλλήλων κινήσεως καὶ φορᾶς, οὐκ εἶπομεν. ὧδε οὖν πάλιν ἐροῦμεν. ἡ τοῦ παντὸς περίοδος, ἐπειδὴ συμπεριέλαβεν τὰ γένη, κυκλοτερὴς οὖσα καὶ πρὸς αὐτὴν πεφουκῖα βούλεσθαι συνιέναι, σφίγγει πάντα καὶ κενὴν χώραν οὐδεμίαν ἐξ εὐλείπεσθαι. διὸ δὴ πῦρ μὲν εἰς ἅπαντα διελέλυθε μάλιστα, ἀήρ δὲ δεύτερον, ὡς λεπτότητι δεύτερον ἔφω, καὶ τᾶλλα ταύτη· τὰ γὰρ ἐκ μεγίστων μερῶν γεγυότα μεγίστην κενότητα ἐν τῇ συστάσει παραλέλοιπεν, τὰ δὲ σμικρότατα ἐλαχίστην. ἡ δὲ τῆς πιλῆσεως σύνοδος τὰ σμικρὰ εἰς τὰ τῶν μεγάλων διάκενα συνωθεῖ. σμικρῶν οὖν παρὰ μεγάλα τιθεμένων καὶ τῶν ἐλαττόνων τὰ μείζονα διακρινόντων, τῶν δὲ μειζόνων ἐκεῖνα συγκρινόντων, πάντ' ἄνω κάτω μεταφέρεται πρὸς τοὺς ἑαυτῶν τόπους·

c μεταβάλλον γὰρ τὸ μέγεθος ἕκαστον καὶ τὴν τόπων μεταβάλλει στάσι. οὕτω δὴ διὰ ταῦτά τε ἡ τῆς ἀνωμαλότητος διασφωζομένη γένεσις ἀεὶ τὴν ἀεὶ κίνησιν τούτων οὖσαν ἐσομένην τε ἐνδελεχῶς παρέχεται.

Μετὰ δὴ ταῦτα δεῖ νοεῖν ὅτι πυρὸς τε γένη πολλὰ γέγονεν, οἶον φλόξ τό τε ἀπὸ τῆς φλογὸς ἀπίον, ὃ καί μιν οὐ, φῶς δὲ τοῖς ὄμμασιν παρέχει, τό τε φλογὸς ἀποσβεσθείσης ἐν

d τοῖς διαπύροις καταλειπόμενον αὐτοῦ· κατὰ ταῦτά δὲ ἀέρος, τὸ μὲν εὐαγέστατον ἐπίκλην αἰθὴρ καλούμενος, ὃ δὲ θολερώτατος ὀμίχλη τε καὶ σκότος, ἕτερά τε ἀνώνυμα εἶδη, γεγυότα διὰ τὴν τῶν τριγῶνων ἀνισότητά. τὰ δὲ ὕδατος διχῆ μὲν πρῶτον, τὸ μὲν ὑγρὸν, τὸ δὲ χυτὸν γένος αὐτοῦ. τὸ μὲν οὖν ὑγρὸν διὰ τὸ μετέχον εἶναι τῶν γενῶν τῶν ὕδατος ὅσα σμικρὰ, ἀνίσων ὄντων, κινήτικόν αὐτὸ τε καθ' αὐτὸ καὶ ὑπ' ἄλλου διὰ τὴν ἀνωμαλότητα καὶ τὴν τοῦ σχήματος ἰδέαν γέγονεν· τὸ

e δὲ ἐκ μεγάλων καὶ ὀμαλῶν στασιμώτερον μὲν ἐκείνου καὶ βαρὺ πεπηγὸς ὑπὸ ὀμαλότητός ἐστιν, ὑπὸ δὲ πυρὸς εἰσιούτος

Εκεῖνο που δεν ἔχουμε ἐξηγήσει ἀκόμη εἶναι πῶς συμβαίνει να μην ολοκληρώνεται ποτέ ο διαχωρισμός των σωμάτων κατὰ εἶδος και να μη σταματά ποτέ η αμοιβαία μεταβολή και μετακίνησή τους³⁶⁶. Η ἐξήγησή εἶναι η ἐξήγησις: η περιμέτρος του σύμπαντος, ἀφοῦ συμπεριέλαβε στο εσωτερικὸ της τὰ εἶδη, λόγω του κυκλικού της σχήματος και της φυσικῆς της τάσης να συγκλίνει πρὸς τον εαυτὸ της, περισφίγγει τὰ πάντα και δεν επιτρέπει να μείνει κενὸς κανένας χώρος³⁶⁷. Ἐτσι η φωτιά εἰσχωρεῖ σε ὅλα τὰ ἄλλα εἶδη στον μεγαλύτερο βαθμὸ, ἀμέσως μετὰ ο αέρας, που ἐρχεται δεύτερος στην κλίμακα της λεπτότητας των μορίων, και ακολουθοῦν τὰ ὑπόλοιπα. Γιατί τὰ σώματα που προέρχονται ἀπὸ μόρια μεγαλύτερου μεγέθους ἀφήνουν μεγαλύτερα διάκενα στη σύστασή τους, ἐνῶ ὅσα ἔχουν μικρὰ μόρια ἀφήνουν ἐλάχιστα διάκενα³⁶⁸. Η διαδικασία της συμπύκνωσης συνωθεῖ τὰ μικρὰ στα διάκενα των μεγαλύτερων. Καθὸς λοιπὸν τὰ μικρὰ παίρνουν θέση πλάι στα μεγάλα, τὰ μεν μικρότερα προκαλοῦν διάσπαση των μεγαλύτερων, τὰ δε μεγαλύτερα σύντηξη των μικρότερων, με ἀποτέλεσμα να μετακινούνται ἄλλα ἐπάνω και ἄλλα κάτω πρὸς τὴ δική τους περιοχὴ· γιατί, στο καθένα, η μεταβολὴ του μεγέθους των μορίων ἐπιφέρει και μεταβολὴ της θέσης της οικείας περιοχῆς³⁶⁹. Κατ' αὐτὸν τον τρόπο διασφαλίζεται και ἀνανεώνεται η ἀνομοιογένεια, που με τὴ σειρὰ της παρέχει, τόσο στο παρὸν ὅσο και στο μέλλον, διαρκὴ κίνηση στα σώματα³⁷⁰.

*Παραλλαγές των εἰδῶν
Εἶδη της φωτιάς
και του αέρα*

Στη συνέχεια³⁷¹ πρέπει να αντιληφθούμε ὅτι ὑπάρχουν πολλὰ εἶδη φωτιάς, ὅπως η φλόγα, ὅπως αὐτὸ που ἐκπέμπεται ἀπὸ τὴ φλόγα και δίνει στα μάτια τὸ φῶς χωρὶς να καίει, ἢ ὅπως αὐτὸ που ἀπομένει στα διάπυρα σώματα ὅταν η φλόγα σβῆσει³⁷². Κάτι παρόμοιο ἰσχύει και στην περίπτωση του αέρα: τὸ πιο διαυγὲς εἶδος του τὸ ονομάζουν «αἰθέρρα», τὸ πιο θολὸ «ὀμίχλη» και «σκοτεινιά»³⁷³. ὑπάρχουν ὅμως και ἄλλα εἶδη αέρα χωρὶς ἰδιαίτερο ὄνομα — οἱ ποικιλίες προκαλοῦνται ἀπὸ τὴν ἀνισότητα των τριγῶνων.

Εἶδη του νεροῦ

Τὰ εἶδη του νεροῦ τὰ χωρίζουμε κατ' ἀρχὴν σε δύο κατηγορίες, τὰ ὑγρά και τὰ χυτὰ³⁷⁴. Ὑγρὸ εἶναι αὐτὸ που ἀποτελεῖται ἀπὸ μικρὰ και ἄνισα μόρια νεροῦ· η ἀνομοιογένειά του και τὸ σχῆμα των μορίων του³⁷⁵ τοῦ προσοδίδουν ευκίνησι — εὐκόλα κινεῖται και εὐκόλα δέχεται τὴν κίνηση ἀπὸ αλλοῦ. Το χυτὸ, ἀντίθετα, ἀποτελεῖται ἀπὸ μεγάλα και ομοιόμορφα μόρια³⁷⁶ και εἶναι περισσότερο δυσκίνητο, συμπαγὲς και βαρὺ λόγω της ομοιογένειας που τὸ χαρακτηρίζει. Ὅταν ὅμως τὸ διαπερνᾷ

καὶ διαλύοντος αὐτὸ τὴν ὁμαλότητα ἀποβάλλει, ταύτην δὲ ἀπολέσας μετίσχει μᾶλλον κινήσεως, γενόμενον δὲ εὐκίνητον, ὑπὸ τοῦ πλησίον ἀέρος ὠθούμενον καὶ κατατεινόμενον ἐπὶ γῆν, τήκεσθαι μὲν τὴν τῶν ὄγκων καθαίρεισιν, ῥοήν δὲ τὴν κατάτασιν ἐπὶ γῆν ἐπωθυμίαν ἑκατέρου τοῦ πάθους ἔλαβε.

59 a πάλιν δ' ἐκπίπτουτος αὐτόθεν τοῦ πυρός, ἅτε οὐκ εἰς κενὸν ἐξίόντος, ὠθούμενος ὁ πλησίον ἀήρ εὐκίνητον ὄντα ἔτι τὸν ὑγρὸν ὄγκον εἰς τὰς τοῦ πυρός ἔδρας συνωθῶν αὐτὸν αὐτῷ συμμειγνυσιν· ὁ δὲ συνωθούμενος ἀπολαμβάνων τε τὴν ὁμαλότητα πάλιν, ἅτε τοῦ τῆς ἀνωμαλότητος δημιουργοῦ πυρὸς ἀπιόντος, εἰς ταῦτὸν αὐτῷ καθίσταται, καὶ τὴν μὲν τοῦ πυρὸς ἀπαλλαγὴν ψύξει, τὴν δὲ σύνοδον ἀπελθόντος ἐκείνου πεπηγὸς εἶναι γένος προσερρήθη. τούτων δὴ πάντων ὅσα χυτὰ προσείπομεν ὕδατα, τὸ μὲν ἐκ λεπτοτάτων καὶ ὁμαλωτάτων πυκνότερα γινόμενον, μονοειδὲς γένος, στίλβοντι καὶ ξανθῷ χρώματι κοινωθέν, τιμαλφέστατον κτήμα χρυσὸς ἠθήμενος διὰ πέτρας ἐπάγη· χρυσοῦ δὲ ὄζος, διὰ πυκνότητα σκληρότατον ὄν καὶ μελανθέν, ἀδάμας ἐκλήθη. τὸ δ' ἐγγὺς μὲν χρυσοῦ τῶν μερῶν, εἶδη δὲ πλείονα ἐνὸς ἔχον, πυκνότητι δέ, τῆ μὲν χρυσοῦ πυκνότερον ὄν, καὶ γῆς μόριον ὀλίγον καὶ λεπτὸν μετασχόν, ὥστε σκληρότερον εἶναι, τῷ

c δὲ μεγάλα ἐντὸς αὐτοῦ διαλείμματα ἔχειν κουφότερον, τῶν λαμπρῶν πηκτῶν τε ἐν γένος ὑδάτων χαλκὸς συσταθεὶς γέγονεν· τὸ δ' ἐκ γῆς αὐτῷ μειχθέν, ὅταν παλαιουμένω διαχωρίζησθον πάλιν ἀπ' ἀλλήλων, ἐκφανὲς καθ' αὐτὸ γινόμενον ἰὸς λέγεται. τᾶλλα δὲ τῶν τοιούτων οὐδὲν ποικίλον ἔτι διαλογίσασθαι τὴν τῶν εἰκότων μύθων μεταδιώκουσα ἰδέαν· ἦν ὅταν τις ἀναπαύσεως ἕνεκα τοὺς περὶ τῶν ὄντων ἀεὶ καταθέμενος λόγους, τοὺς γενέσεως περὶ διαθεώμενος

d εἰκότας ἀμεταμέλητον ἠδουὴν κτᾶται, μέτριον ἂν ἐν τῷ βίῳ παιδιὰν καὶ φρόνιμον ποιοίτο. ταύτη δὴ καὶ τὰ νῦν ἐφέντες τὸ μετὰ τοῦτο τῶν αὐτῶν περὶ τὰ ἐξῆς εἰκότα δίμεν τῆδε. τὸ πυρὶ μεμειγμένον ὕδωρ, ὅσον λεπτὸν ὑγρὸν τε διὰ τὴν κίνησιν καὶ τὴν ὁδὸν ἦν κυλινόμενον ἐπὶ γῆς ὑγρὸν λέγεται, μαλακὸν τε αὐτῷ τὰς βάσεις ἤττον ἐδραίους οὖσας ἢ τὰς γῆς ὑπέκειν, τοῦτο ὅταν πυρὸς ἀποχωρισθὲν ἀέρος τε μονωθῆ,

καὶ το διαλύει η φωτιά, χάνει την ομοιογένειά του και γίνεται πιο ευκίνητο, πιέζεται από τον αέρα που το περιβάλλει και απλώνεται στην επιφάνεια της γης. Στα δύο στάδια της μεταβολής αυτής δίνουμε διαφορετικό όνομα: ονομάζουμε «τήξη» τη μείωση του ὄγκου³⁷⁷ των μορίων και «ροή» την εξάπλωση του χυτού στο έδαφος. Αντιστρόφως, όταν η φωτιά εγκαταλείπει το χυτό, δεν βρίσκει το κενό αλλά τον αέρα που το περιβάλλει· τον πιέζει, και αυτός με τη σειρά του συμπιέζει τον ρευστό ὄγκο του χυτού που διατηρεῖ ακόμη την ευκίνησά του και τον αναγκάζει να αναμειχθεῖ με τον εαυτό του καλύπτοντας τις θέσεις που ἀφήσε φεύγοντας η φωτιά. Το χυτό που συμπιέζεται αποκτά ξανά την ομοιογένειά του, εκμεταλλεύόμενο την απουσία της φωτιάς που προκάλεσε την ανομοιογένεια, και επανέρχεται στην αρχική του κατάσταση. Ονομάζουμε «ψύξη» την αποχώρηση της φωτιάς και «πίξη» τη συμπύκνωση που ακολουθεῖ.

Από τα χυτά είδη του νερού, όπως τα ονομάσαμε, ένα είναι πολύ πυκνό και αποτελείται από λεπτότατα και ομοιόμορφα μόρια· είναι μοναδικό στο είδος του, προικισμένο με αστραφτερό ξανθό χρώμα: ο χρυσός, το πιο πολύτιμο απόκριμα, που πιζει όταν διυλιστεί μέσα από πέτρες. Το ἄνθος³⁷⁸ του χρυσοῦ, που λόγω αυξημένης πυκνότητας είναι πάρα πολύ σκληρό και σκοτεινό, ονομάστηκε «αδάμας».

Ένα άλλο έχει παρόμοια μόρια με του χρυσοῦ, δεν είναι όμως μοναδικό στο είδος του· κατά μία έννοια, είναι πιο πυκνό από τον χρυσό, καθώς περιέχει και λίγα μόρια λεπτής γης που το κάνουν σκληρότερο· είναι όμως, από την άλλη, ελαφρότερο επειδή περιλαμβάνει μεγάλα διάκενα³⁷⁹. από τη σύσταση αυτή προέκυψε ο χαλκός, ένα από τα λαμπερά και συμπαγή είδη του νερού. Η γήινη πρόσμειξη του χαλκού, όταν με το πέρασμα του χρόνου διαχωρίζεται, εμφανίζεται μόνη της στην επιφάνειά του και ονομάζεται «σκουριά».

Είναι αρκετά απλό να συνεχίσουμε την απαρίθμηση και άλλων τέτοιων παραλλαγών, ακολουθώντας τη μέθοδο των εὐλογων ἐξιστορήσεων³⁸⁰. Αν κάποιος, θέλοντας να ξεποστάσει, αφήσει προς στιγμήν κατά μέρος τους συλλογισμούς περὶ των αιωνίων ὄντων και περιοριστεί σε εὐλογες διαδρομές στον κόσμο του γίνεσθαι ἀντλώντας ἀπὸ αυτές ἀθῶα ευχαρίστηση, θα προσθέσει στη ζωή του ένα μετρημένο και συνετὸ παιχνίδι³⁸¹. Ἄς ἀφελθῶς λοιπὸν καὶ εμεῖς καὶ ἀς ἐπιστρέψουμε στο ἴδιο θέμα, περνώντας στην ἀμέσως ἐπόμενη εὐλογη ἐξήγηση.

Το νερό που αναμειγνύεται με φωτιά είναι λεπτό, υγρό (λέγεται «υγρό» ακριβῶς επειδή κινεῖται και κυλάει στην επιφάνεια της γης) και μαλακό, αφού οι βάσεις του είναι λιγότερο σταθερές από της γης και υποχωροῦν. Ὅταν εγκαταλειφθεῖ ἀπὸ τη φωτιά και τον αέρα και απομονωθεῖ, γίνεται πε-

καὶ διαλύοντος αὐτὸ τὴν ὁμαλότητα ἀποβάλλει, ταύτην δὲ ἀπολέσαν μετρίσχει μᾶλλον κινήσεως, γενόμενον δὲ εὐκίνητον, ὑπὸ τοῦ πλησίον ἀέρος ὠθούμενον καὶ κατατεινόμενον ἐπὶ γῆν, τήκεσθαι μὲν τὴν τῶν ὄγκων καθαίρεισιν, ῥοὴν δὲ τὴν κατὰ τασιν ἐπὶ γῆν ἐπωνυμίαν ἑκατέρου τοῦ πάθους ἔλαβειν.

59 a πάλιν δ' ἐκπίπτουτος αὐτόθεν τοῦ πυρός, ἅτε οὐκ εἰς κενὸν ἐξίοντος, ὠθούμενος ὁ πλησίον ἀῆρ εὐκίνητον ὄντα ἔτι τὸν ὑγρὸν ὄγκου εἰς τὰς τοῦ πυρός ἔδρας συνωθῶν αὐτὸν αὐτῷ συμμείγνυσιν· ὁ δὲ συνωθούμενος ἀπολαμβάνων τε τὴν ὁμαλότητα πάλιν, ἅτε τοῦ τῆς ἀνωμαλότητος δημιουργοῦ πυρός ἀπίοντος, εἰς ταῦτον αὐτῷ καθίσταται. καὶ τὴν μὲν τοῦ πυρός ἀπαλλαγὴν ψύξι, τὴν δὲ σύνδοον ἀπελθόντος ἐκείνου πεπηγὸς εἶναι γένος προσερρήθη. τούτων δὲ πάν-

b των ὅσα χυτὰ προσείπομεν ὕδατα, τὸ μὲν ἐκ λεπτοτάτων καὶ ὁμαλωτάτων πυκνότερον γινόμενον, μονοειδὲς γένος, στίλβοντι καὶ ξανθῷ χρώματι κοινωθέν, τιμαλφέστατον κτήμα χρυσοῦς ἠθημένους διὰ πέτρας ἐπάγει· χρυσοῦ δὲ ὄζος, διὰ πυκνότητα σκληρότατον ὄν καὶ μελανθέν, ἀδάμας ἐκλήθη. τὸ δ' ἐγγὺς μὲν χρυσοῦ τῶν μερῶν, εἶδη δὲ πλείονα ἐνὸς ἔχον, πυκνότητι δέ, τῇ μὲν χρυσοῦ πυκνότερον ὄν, καὶ γῆς μόριον ὀλίγον καὶ λεπτὸν μετασχόν, ὥστε σκληρότερον εἶναι, τῷ

c δὲ μεγάλα ἐντὸς αὐτοῦ διαλείμματα ἔχειν κοφότερον, τῶν λαμπρῶν πηκτῶν τε ἐν γένος ὑδάτων χαλκὸς συσταθεὶς γέγονεν· τὸ δ' ἐκ γῆς αὐτῷ μειχθέν, ὅταν παλαιουμένω διαχωρίζησθον πάλιν ἀπ' ἀλλήλων, ἐκφανῆς καθ' αὐτὸ γιγνόμενον ἰὸς λέγεται. τᾶλλα δὲ τῶν τοιούτων οὐδὲν ποικίλον ἔτι διαλογίσασθαι τὴν τῶν εἰκότων μύθων μεταδιώκοντα ἰδέαν· ἦν ὅταν τις ἀναπαύσεως ἔνεκα τοὺς περὶ τῶν ὄντων ἀεὶ καταθέμενος λόγους, τοὺς γενέσεως περὶ διαθεώμενος

d εἰκότας ἀμεταμέλητον ἠδουὴν κτᾶται, μέτριον ἂν ἐν τῷ βίῳ παιδιᾶν καὶ φρόνιμον ποιοῖτο. ταύτη δὴ καὶ τὰ νῦν ἐφέροντες τὸ μετὰ τοῦτο τῶν αὐτῶν περὶ τὰ ἐξῆς εἰκότα διίμεν τῆδε. τὸ πυρὶ μεμειγμένον ὕδωρ, ὅσον λεπτὸν ὑγρὸν τε διὰ τὴν κίνησιν καὶ τὴν ὁδὸν ἦν κυλινδούμενον ἐπὶ γῆς ὑγρὸν λέγεται, μαλακόν τε αὐτῷ τὰς βάσεις ἦν ττον ἐδραίουσ οὔσας ἢ τὰς γῆς ὑπέκειν, τοῦτο ὅταν πυρὸς ἀποχωρισθὲν ἀέρος τε μονωθῇ,

καὶ το διαλύει ἡ φωτιά, χάνει τὴν ομοιογένειά του καὶ γίνεται πιο ευκίνητο, πιέζεται ἀπὸ τὸν αέρα που το περιβάλλει καὶ απλώνεται στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς. Στὰ δύο στάδια τῆς μεταβολῆς αὐτῆς δίνουμε διαφορητικὸ ὄνομα: ονομάζουμε «τῆξη» τὴ μείωση τοῦ ὄγκου³⁷⁷ τῶν μορίων καὶ «ροή» τὴν ἐξάπλωση τοῦ χυτοῦ στο ἔδαφος. Αντιστρόφως, ὅταν ἡ φωτιά εγκαταλείπει το χυτὸ, δὲν βρισκεῖ το κενὸ ἀλλὰ τὸν αέρα που το περιβάλλει· τὸν πιέζει, καὶ αὐτὸς με τῆ σειρά τοῦ συμπιέζει τὸν ρευστὸ ὄγκο τοῦ χυτοῦ που διατηρεῖ ἀκόμη τὴν ευκηνισία τοῦ καὶ τὸν ἀναγκάζει νὰ ἀναμειχθεῖ με τὸν εαυτὸ τοῦ καλύπτοντας τὴς θέσεις που ἀφήσε φεύγοντας ἡ φωτιά. Το χυτὸ που συμπιέζεται ἀποκτᾶ ξανά τὴν ομοιογένειά του, ἐκμεταλλεῖται τὴν ἀπουσία τῆς φωτιάς που προκάλεσε τὴν ἀνομοιογένεια, καὶ ἐπανέρχεται στὴν ἀρχικὴ του κατὰσταση. Ονομάζουμε «ψύξη» τὴν ἀποχώρηση τῆς φωτιάς καὶ «τῆξη» τὴν συμπίκνωση που ἀκολουθεῖ.

Ἀπὸ τὰ χυτὰ εἶδη τοῦ νεροῦ, ὅπως τὰ ονομάσαμε, ἓνα εἶναι πολὺ πυκνὸ καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ λεπτότατα καὶ ομοιόμορφα μόρια· εἶναι μοναδικὸ στο εἶδος τοῦ, προικισμένω με ἀστραφτερὸ ξανθὸ χρῶμα: ὁ χρυσοῦς, το πιο πολυτιμο ἀπόκτημα, που πῆζει ὅταν διωλιστεῖ μέσα ἀπὸ πέτρες. Το ἀνθρώπος³⁷⁸ τοῦ χρυσοῦ, που λόγω αὐξημένης πυκνότητας εἶναι πάρα πολὺ σκληρὸ καὶ σκοτεινὸ, ονομάστηκε «ἀδάμας».

Ἐνα ἄλλο ἔχει παρόμοια μόρια με τοῦ χρυσοῦ, δὲν εἶναι ὁμως μοναδικὸ στο εἶδος τοῦ· κατὰ μίαν ἔννοια, εἶναι πιο πυκνὸ ἀπὸ τὸν χρυσοῦ, καθὼς περιέχει καὶ λίγα μόρια λεπτῆς γῆς που το κάνουν σκληρότερο· εἶναι ὁμως, ἀπὸ τὴν ἄλλη, ελαφρότερο ἐπειδὴ περικλείει μεγάλα διάκενα³⁷⁹. ἀπὸ τὴ σύσταση αὐτῆ προέκυψε ὁ χαλκός, ἓνα ἀπὸ τὰ λαμπερά καὶ συμπαγῆ εἶδη τοῦ νεροῦ. Ἡ γῆνὴν πρόσμειξη τοῦ χαλκοῦ, ὅταν με τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου διαχωρίζεται, ἐμφανίζεται μόνη τῆς στὴν ἐπιφάνειά τοῦ καὶ ονομάζεται «σοουριά».

Εἶναι ἀριετὰ ἀπλὸ νὰ συνεχίσουμε τὴν ἀπαρίθμηση καὶ ἄλλων τέτοιων παραλλαγῶν, ἀκολουθώντας τὴ μέθοδο τῶν εὐλογῶν ἐξιστορήσεων³⁸⁰. Ἀν κάποιος, θέλοντας νὰ ξαποστάσει, ἀφήσει πρὸς στιγμὴν κατὰ μέρος τοὺς συλλογισμοὺς περὶ τῶν αἰωνίων ὄντων καὶ περιοριστεῖ σε εὐλογεῖς διαδρομῆς στὸν κόσμο τοῦ γίνεσθαι ἀντλώντας ἀπὸ αὐτῆς ἀθῶα ευχαρίστηση, θὰ προσθέσει στὴ ζωὴ τοῦ ἓνα μετρημένο καὶ συνετὸ παιχνίδι³⁸¹. Ἀς ἀφεθοῦμε λοιπὸν καὶ μεεῖς καὶ ἀς ἐπιστρέψουμε στο ἴδιο θέμα, περνώντας στὴν ἀμέσως ἐπόμενη εὐλογία ἐξηγήση.

Το νερὸ που ἀναμειγνύεται με φωτιά εἶναι λεπτὸ, υγρὸ (λέγεται «υγρὸ» ἀκριβῶς ἐπειδὴ κινεῖται καὶ κυλάει στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς) καὶ μαλακὸ, ἀφοῦ οἱ βάσεις τοῦ εἶναι λιγότερο σταθερές ἀπὸ τῆς γῆς καὶ υποχωροῦν. Ὅταν εγκαταλειφθεῖ ἀπὸ τὴ φωτιά καὶ τὸν αέρα καὶ ἀπομονωθεῖ, γίνεται πε-

- e γέγονεν μὲν ὁμαλώτερον, συνέσται δὲ ὑπὸ τῶν ἐξιόντων εἰς αὐτό, παγέν τε οὕτως τὸ μὲν ὑπὲρ γῆς μάλιστα παθὼν ταῦτα χάλαζα, τὸ δ' ἐπὶ γῆς κρύσταλλος, τὸ δὲ ἥττον, ἡμιπαγές τε ὄν ἔτι, τὸ μὲν ὑπὲρ γῆς αὐ χιών, τὸ δ' ἐπὶ γῆς συμπαγὲν ἐκ δρόσου γενόμενον πάχνη λέγεται. τὰ δὲ δὴ πλείεστα ὑδάτων εἶδη μειμιγμένα ἀλλήλοις—σύμπαν μὲν τὸ γένος,
- 60 a διὰ τῶν ἐκ γῆς φυτῶν ἠθήμενα, χυμοὶ λεγόμενοι—διὰ δὲ τὰς μείξεις ἀνομοιότητα ἕκαστοι σχόντες τὰ μὲν ἄλλα πολλὰ ἀνώνυμα γένη παρέσχοντο, τέτταρα δὲ ὅσα ἔμπυρα εἶδη, διαφανῆ μάλιστα γενόμενα, εἰληφεν δυνάματα αὐτῶν, τὸ μὲν τῆς ψυχῆς μετὰ τοῦ σώματος θερμαντικὸν οἶνος, τὸ δὲ λείον καὶ διακριτικὸν ὄψεως διὰ ταῦτά τε ἰδεῖν λαμπρὸν καὶ στίλβον λιπαρὸν τε φανταζόμενον ἐλαιηρὸν εἶδος, πίττα καὶ κίκι καὶ ἔλαιον αὐτὸ ὅσα τ' ἄλλα τῆς αὐτῆς δυνάμεως· ὅσον δὲ δια-
- b χυτικὸν μέχρι φύσεως τῶν περὶ τὸ στόμα συνόδων, ταῦτη τῆ δυνάμει γλυκύτητα παρεχόμενον, μέλι τὸ κατὰ πάντων μάλιστα πρόσρημα ἔσχεν, τὸ δὲ τῆς σαρκὸς διαλυτικὸν τῷ κάειν, ἀφρώδες γένος, ἐκ πάντων ἀφορισθὲν τῶν χυμῶν, ὁπὸς ἐπωνομάσθη.
- Γῆς δὲ εἶδη, τὸ μὲν ἠθήμενον διὰ ὕδατος τοιῶδε τρόπον γίγνεται σῶμα λίθινον. τὸ συμμιγὲς ὕδωρ ὅταν ἐν τῇ συμμείξει κοπῆ, μετέβαλεν εἰς αἴερος ἰδέαν· γενόμενος δὲ
- c ἀῆρ εἰς τὸν ἑαυτοῦ τόπου ἀναθεῖ. κενὸν δ' ὑπερεῖχεν αὐτῶν οὐδέν· τὸν οὖν πλησίον ἔωσεν αἴρα. ὁ δὲ ἄτε ὦν βαρῦς, ὡσθεὶς καὶ περιχυθεὶς τῷ τῆς γῆς ὄγκῳ, σφόδρα ἔθλιψεν συνέωσέν τε αὐτὸν εἰς τὰς ἔδρας ὅθεν ἀνῆει ὁ νέος ἀῆρ· συνωσθεῖσα δὲ ὑπὸ αἴερος ἀλύτως ὕδατι γῆ συνίσταται πέτρα, καλλίων μὲν ἢ τῶν ἴσων καὶ ὁμαλῶν διαφανῆς μερῶν, αἰσχίων δὲ ἢ ἑνωτία. τὸ δὲ ὑπὸ πυρὸς τάχους τὸ νοτερόν
- d πᾶν ἐξαρπασθὲν καὶ κραυρότερον ἐκείνου συστάν, ᾧ γένει κέραμον ἐπωνομάκαμεν, τοῦτο γέγονεν· ἔστιν δὲ ὅτε νοτίδος ὑπολειφθεῖσης χυτὴ γῆ γενομένη διὰ πυρὸς ὅταν ψυχθῆ, γίγνεται τὸ μέλαν χρώμα ἔχον λίθος. τῷ δ' αὖ κατὰ ταῦτά μὲν ταῦτα ἐκ συμμείξεως ὕδατος ἀπομονοιούμενον πολλοῦ, λεπτοτέρων δὲ ἐκ γῆς μερῶν ἀλμυρῷ τε ὄντε, ἡμιπαγῆ γενο-

ρισσότερο ομοιογενές, ἀλλὰ ταυτόχρονα συμπίεζεται ἀπὸ τα συστατικά που το εγκαταλείπουν και γίνεται συμπαγές³⁸² — λέγεται «χαλάζι» όταν παγώνει πλήρως πάνω από την επιφάνεια του εδάφους, «πάγος» όταν αυτό συμβαίνει στο εἶδος, «χιόνι» όταν παγώνει λιγότερο, ἢ μόνο ὡς ἕναν βαθμὸ, πάνω ἀπὸ την επιφάνεια του εδάφους, και «πάχνη» όταν ἀπὸ τη δροσιά γίνεται συμπαγές στο εἶδος.

Τὰ περισσότερα εἶδη του νεροῦ εἶναι μείγματα υγρῶν — ἐπειδὴ διηθοῦνται ἀπὸ τὰ φυτὰ της γῆς, ονομάζονται «χυμοὶ» — και, ἐπειδὴ προέρχονται ἀπὸ αναμειγνύεις, δεν χαρακτηρίζονται ἀπὸ ομοιομορφία³⁸³. Οἱ πιο πολλοὶ χυμοὶ δεν ἔχουν εἰδικὸ ὄνομα, ἐκτὸς ἀπὸ τέσσερις που περιέχουν φωτιά και εἶναι οἱ πιο ευδιάκριτοι³⁸⁴. Δίνουμε λοιπὸν ὄνομα: (1) στο κρασί που θερμαίνει τόσο την ψυχὴ ὅσο και τὸ σῶμα· (2) στο ελαιώδες μείγμα που εἶναι λείο, διαρίζει τὸ οπτικὸ ρεῦμα και γι' αὐτὸ εμφανίζεται λαμπρὸ, ἀστραφερὸ και λιπαρὸ, ὅπως ἡ φυτικὴ πίσσα, τὸ ρετινοῖολαδο, τὸ λάδι και ὅσα ἄλλα ἔχουν παρόμοιες ιδιότητες³⁸⁵. (3) στον χυμὸ που μπορεῖ να χαλαρώσει φυσικὰ τις συσπάσεις του στόματος και ἔτσι να προκαλέσει γλυκύτητα³⁸⁶, αὐτὸ που ονομάζεται γενικὰ «μέλι» και (4) στον αφορίζοντα χυμὸ που μπορεῖ να αποσυνθέσει τη σάρκα καίγοντάς την, αὐτὸν που ἐξάγεται ἀπὸ ὅλους τους ἄλλους και αποκαλεῖται «οπός»³⁸⁷.

Εἶδη της γῆς

Απὸ τὰ εἶδη της γῆς, ὑπάρχει ἕνα που διυλίζεται ἀπὸ τη ροῆ του νεροῦ και γίνεται πέτρινο σῶμα κατὰ τον ἀκόλουθο τρόπο: τὸ νερὸ που εἶναι αναμειγμένο σε αὐτὸ τὸ εἶδος, όταν διαστασει μέ-

σα στο μείγμα, παίρνει τη μορφή του αἴρα· με τὴ νέα του μορφή, τείνει να ἀνέλθει πρὸς τὴ δική του περιοχὴ και, καθὼς ὁ χώρος ἐπάνω του δεν εἶναι κενός, πιέζει τον πλησιέστερο αἴρα. Και αὐτός, που εἶναι ἴδιου βαρῦς³⁸⁸, ἐξωθεῖται πρὸς τον γῆινο ὄγκο, τον διασπᾶ με ὀρμὴ και συμπίεζει τὰ θραύσματά του στις κενές θέσεις που ἀφήσε πίσω του ὁ αἴρας που αποβλήθηκε. Με τὴ συμπίεση λοιπὸν της γῆς ἀπὸ τον αἴρα δημιουργεῖται ἡ ἀδιάλυτη στο νερὸ πέτρα³⁸⁹. ἡ καλύτερη παραλλαγὴ της εἶναι ἡ διαφανῆς πέτρα που ἔχει ἴσα και ομοιομορφα μέρη, και ἡ χειρότερη αὐτῆ που ἔχει ἄνισα ἀνομοιομορφα.

Τὸ εἶδος που δημιουργεῖται όταν ἡ ἐντονη δράση της φωτιάς ἀφαιρεῖ κάθε υγρασία ἀπὸ τη γῆ και την καθιστὰ εὐθραυστη ονομάστηκε «κέραμος». Ἀν ὅμως ἀπομείνει υγρασία, παράγεται ἕνα χυτὸ εἶδος γῆς που, όταν ψυχθεῖ, παίρνει τὴ μορφή μαύρης πέτρας³⁹⁰.

Ἄλλα δύο εἶδη γῆς σχηματίζονται στις ἴδιες συνθήκες, όταν δηλαδή μεγάλη ποσότητα νεροῦ εγκαταλείπει τὸ μείγμα· ἔχουν ὅμως πιο λεπτὰ μέρη γῆς, ἀλμυρὴ γεύση, δεν εἶναι τελειῶς συμπαγῆ και μποροῦν να διαλυθοῦν ἔξανα

- μένω και λυτὸ πάλιν ὑφ' ὕδατος, τὸ μὲν ἐλαίου και γῆς
καθαρικόν γένος λίθων, τὸ δ' εὐάρμοστον ἐν ταῖς κοινωνίαις
e ταῖς περὶ τὴν τοῦ στόματος αἴσθησιν ἄλων κατὰ
νόμον θεοφιλῆς σῶμα ἐγένετο. τὰ δὲ κοινὰ ἐξ ἄμφοιν
ὑδατι μὲν οὐ λυτὰ, πυρὶ δέ, διὰ τὸ τοιούδε οὕτω συμπήγνυται.
γῆς ὄγκους πῦρ μὲν ἀήρ τε οὐ τήκει· τῆς γὰρ συστάσεως
τῶν διακένων αὐτῆς μικρομερέστερα πεφυκότα, διὰ πολλῆς
εὐρυχωρίας ἴοντα, οὐ βιαζόμενα, ἄλυτον αὐτὴν ἐάσαντα
ἄτηκτον παρέσχευ· τὰ δὲ ὕδατος ἐπειδὴ μείζω πέφυκεν μέρη,
βίαιον ποιούμενα τὴν διέξοδον, λύοντα αὐτὴν τήκει. γῆν
61 a μὲν γὰρ ἀσύστατον ὑπὸ βίας οὕτως ὕδωρ μόνον λύει,
συνεστηκυῖαν δὲ πλὴν πυρὸς οὐδέν· εἴσοδος γὰρ οὐδενὶ πλὴν
πυρὶ λέλειπται. τὴν δὲ ὕδατος αὐτὴν σύννοδον τὴν μὲν βιαιο-
τάτην πῦρ μόνον, τὴν δὲ ἀσθενεστέραν ἄμφοτέρα, πῦρ τε
καὶ ἀήρ, διαχειίτον, ὁ μὲν κατὰ τὰ διάκενα, τὸ δὲ καὶ κατὰ
τὰ τρίγωνα· βία δὲ ἀέρα συστάνα οὐδὲν λύει πλὴν κατὰ
τὸ στοιχεῖον, ἀβίαστον δὲ κατατῆκει μόνον πῦρ. τὰ δὲ τῶν
συμμείκτων ἐκ γῆς τε καὶ ὕδατος σωμάτων, μέχρι περ ἂν
b ὕδωρ αὐτοῦ τὰ τῆς γῆς διάκενα καὶ βία συμπεπιλημένα κατ-
έχη, τὰ μὲν ὕδατος ἐπιόντα ἕξωθεν εἴσοδον οὐκ ἔχοντα μέρη
περιρρέοντα τὸν ὅλον ὄγκον ἄτηκτον εἴασεν, τὰ δὲ πυρὸς
εἰς τὰ τῶν ὑδάτων διάκενα εἰσιόντα, ὕπερ ὕδωρ γῆν, τοῦτο
πῦρ ὕδωρ ἀπεργαζόμενα, τηχθέντι τῷ κοινῷ σώματι ῥεῖν
μόνα αἴτια συμβέβηκεν· τυγχάνει δὲ ταῦτα ὄντα, τὰ μὲν
ἐλαττω ἔχοντα ὕδατος ἢ γῆς, τό τε περὶ τὴν ὕαλον γένος
c ἅπαν ὅσα τε λίθων χυτὰ εἶδη καλεῖται, τὰ δὲ πλεόν ὕδατος
αὐτῶν, πάντα ὅσα κηροειδῆ καὶ θυμιατικά σώματα συμπήγνυται.
Καὶ τὰ μὲν δὴ σχήμασι κοινωνίαις τε καὶ μεταλλαγαῖς
εἰς ἄλληλα πεποικιλμένα εἶδη σχεδὸν ἐπιδέδεικται· τὰ δὲ

στο νερό. Το πρώτο είναι η σόδα, που έχει καθαριτική δράση στα έλαια και τη γη³⁹¹, το δεύτερο είναι το θεάρεστο σύμφωνα με την παράδοση³⁹² αλάτι, που μπορεί να προσαρμόζεται τόσο καλά στους συνδυασμούς των γεύσεων.

*Σύνθετα σώματα
από γη και νερό*

Τα σύνθετα σώματα που αποτελούνται και από γη και από νερό³⁹³ είναι αδιάλυτα στο νερό, όχι όμως και στη φωτιά, γιατί έχουν συμπεκνωθεί κατά τον ακόλουθο τρόπο: η φωτιά και ο αέρας δεν μπορούν να διαλύσουν τους όγκους της γης, γιατί τα μόριά τους είναι μικρότερα από τα διάκενα στη σύσταση της γης και έτσι, έχοντας ευρυχωρία, κινούνται εύκολα και αφήνουν τη γη αδιάλυτη και στερεή. Τα μόρια όμως του νερού, που είναι πιο μεγάλα, βγαίνουν, με μεγάλη δυσκολία, από τον όγκο της γης, τον διασπούν και τον διαλύουν. Γιατί η γη, όταν δεν συμπιέζεται ιδιαίτερα, αποσυντίθεται μόνον από το νερό· όταν όμως συμπιέζεται με ορμή, αποσυντίθεται μόνον από τη φωτιά, καθώς παραμένουν δίοδοι εισόδου μόνο για τη φωτιά. Το νερό, από την άλλη, όταν βρίσκεται σε μεγάλη συμπίκνωση αποσυντίθεται μόνον από τη φωτιά, όταν όμως η συμπίκνωση είναι μικρότερη διαλύεται και από τη φωτιά και από τον αέρα — τον αέρα που εισχωρεί στα διάκενα, και τη φωτιά που διασπείρει επιπλέον και τα τρίγωνα. Ο αέρας τέλος, όταν συμπιέζεται με ορμή, δεν διαλύεται από κανένα ξένο σώμα, αν εξαιρέσει κανείς τη δική του διάσπαση στα συστατικά του στοιχεία, ενώ σε κανονικές συνθήκες είναι ευάλωτος μόνο στη φωτιά. Στα σώματα λοιπόν που αποτελούν μείγματα γης και νερού, όσον καιρό το νερό συμπιέζει με ορμή τα διάκενα της γης και τα καταλαμβάνει, αποκλείεται κάθε δίοδος σε άλλα μόρια νερού, με αποτέλεσμα ο όγκος ενός τέτοιου σώματος να βρέχεται από το νερό μόνον εξωτερικά και να παραμένει συμπαγές. Εισχωρούν μόνο τα μόρια της φωτιάς, καταλαμβάνουν τα διάκενα στη σύσταση του νερού και επιδρούν στο νερό με τον ίδιο τρόπο που αυτό επιδρά στη γη³⁹⁴ — ώστε, τελικά, τα μόρια της φωτιάς να είναι το μοναδικό αίτιο που προκαλεί τη διάλυση του σύνθετου σώματος. Όσα από αυτά τα σύνθετα σώματα έχουν λιγότερο νερό από γη αποτελούν τις διάφορες παραλλαγές του γυαλιού ή κατατάσσονται στην κατηγορία των λεγομένων «χυτών λίθων»· όσα έχουν περισσότερη γη από νερό δίνουν τις ποικιλίες των κεριών και των θυμιαμάτων.

*Αισθητές ποιότητες
των σωμάτων*

Έχουμε πια ολοκληρώσει την ανάλυση των ποικίλων παραλλαγών των ειδών που οφείλονται στα σχήματα, στους συνδυασμούς και στους αμοιβαίους μετασχηματισμούς των σωμάτων. Είναι και-

παθήματα αὐτῶν δι' ἄς αἰτίας γέγονεν πειρατέον ἐμφανίζω. πρῶτον μὲν οὖν ὑπάρχειν αἴσθησιν δεῖ τοῖς λεγομένοις αἰεῖ, σαρκὸς δὲ καὶ τῶν περὶ σάρκα γένεσιν, ψυχῆς τε ὅσον θνητόν, οὐπω διεληλύθαμεν· τυγχάνει δὲ οὔτε ταῦτα χωρὶς τῶν περὶ τὰ παθήματα ὅσα αἰσθητικά οὐτ' ἐκεῖνα ἄνευ τούτων δυνατὰ ἱκανῶς λεχθῆναι, τὸ δὲ ἅμα σχεδὸν οὐ δυνατόν. ὑποθετέον δὴ πρότερον θάτερα, τὰ δ' ὑποθεθέντα ἐπάνω αὐθις. ἴνα οὖν ἐξῆς τὰ παθήματα λέγεται τοῖς γένεσιν, ἔστω πρότερα ἡμῖν τὰ περὶ σῶμα καὶ ψυχῆν ὄντα. πρῶτον μὲν οὖν ἢ πῦρ θερμὸν λέγομεν, ἴδωμεν ὧδε σκοποῦντες, τὴν διάκρισιν καὶ τομὴν αὐτοῦ περὶ τὸ σῶμα ἡμῶν γιγνομένην ἐννοηθέντες. ὅτι μὲν γὰρ ὀξὺ τι τὸ πάθος, πάντες σχεδὸν αἰσθανόμεθα· τὴν δὲ λεπτότητα τῶν πλευρῶν καὶ γωνιῶν ὀξύτητα τῶν τε μορίων σμικρότητα καὶ τῆς φορᾶς τὸ τάχος, οἷς πᾶσι σφοδρὸν ὄν καὶ τομὸν ὀξέως τὸ προστυχὸν αἰεῖ

62 a τέμνει, λογιστέον ἀναμιμνησκομένοις τὴν τοῦ σχήματος αὐτοῦ γένεσιν, ὅτι μάλιστα ἐκεῖνη καὶ οὐκ ἄλλη φύσις διακρίνουσα ἡμῶν κατὰ σμικρά τε τὰ σώματα κερματίζουσα τοῦτο ὃ νῦν θερμὸν λέγομεν εἰκότως τὸ πάθος καὶ τοῦνομα παρέσχεν. τὸ δ' ἐναντίον τούτου κατάδηλον μὲν, ὅμως δὲ μηδὲν ἐπιδέει ἔστω λόγου. τὰ γὰρ δὴ τῶν περὶ τὸ σῶμα ὑγρῶν μεγαλομερέστερα εἰσιόντα, τὰ σμικρότερα ἐξωθοῦντα, εἰς τὰς ἐκείνων οὐ δυνάμενα ἔδρας ἐνδύναι, συνωθοῦντα ἡμῶν

b τὸ νοτερόν, ἐξ ἄνωμάλου κεκινημένου τε ἀκίνητον δι' ὀμαλότητα καὶ τὴν σύνωσιν ἀπεργαζόμενα πῆγνυσιν· τὸ δὲ παρὰ φύσιν συναγόμενον μάχεται κατὰ φύσιν αὐτὸ ἑαυτὸ εἰς τοῦναντίον ἀπωθοῦν. τῆ δὴ μάχη καὶ τῆ σεισμῶ τούτῳ τρόμος καὶ ῥίγος ἐτέθη, ψυχρὸν τε τὸ πάθος ἅπαν τοῦτο καὶ

ρός να παροουιάσουμε τις αισθητές τους ποιότητες³⁹⁵ και να αποπειραθούμε να εξηγήσουμε πώς προκύπτουν.

Η πρώτη μας επισήμανση είναι ότι όλα όσα θα πούμε προϋποθέτουν την ύπαρξη της ανθρώπινης αίσθησης· δεν έχουμε ωστόσο κάνει ακόμη λόγο για τη γέννηση της σάρκας και των σχετικών με αυτήν ούτε για το θνητό μέρος της ψυχής³⁹⁶. Το κακό είναι ότι ούτε γι' αυτά μπορούμε να μιλήσουμε με επάρκεια χωρίς να αναφερθούμε στις ποιότητες που έχουν σχέση με τις αισθήσεις, ούτε το αντίστροφο· είναι μάλιστα σχεδόν αδύνατον να αναλύσουμε ταυτόχρονα και τα δύο. Κάποια λοιπόν πρέπει να τα θεωρήσουμε δεδομένα και, αργότερα, να επιστρέψουμε σε αυτά. Θέλοντας τώρα να περάσουμε από την περιγραφή των ειδών στις αισθητές τους ποιότητες, ας υποθέσουμε ότι ήδη γνωρίζουμε τα σχετικά με το σώμα και την ψυχή.

Θερμό και ψυχρό

Ας δούμε λοιπόν πρώτα τι εννοούμε όταν λέμε ότι η φωτιά είναι «θερμή». Θα εξετάσουμε το ζήτημα μελετώντας το πώς η φωτιά διαιρεί και τέμνει το σώμα μας. Το ότι προκαλεί οξύ ερεθίσμα όλοι μάλλον το αισθανόμαστε. Αν αναλογιστούμε την προέλευση του σχήματος της φωτιάς, θα επισημάνουμε τη λεπτότητα των πλευρών της, την οξύτητα των γωνιών, το μικρό μέγεθος των μορίων της και τη μεγάλη ταχύτητα μετακίνησής της, όλα αυτά τα χαρακτηριστικά που κάνουν τη φωτιά ορμητική και διαπεραστική και της δίνουν τη δυνατότητα να κατατεμαχίζει ό,τι συναντά στον δρόμο της. Τότε θα καταλάβουμε γιατί ακριβώς η φωτιά, έχοντας την ικανότητα να εισχωρεί στο σώμα μας και να το κατακεραματίζει, προσδίδει δικαιολογημένα σε ό,τι αποκαλούμε «θερμό» την αισθητή του ποιότητα³⁹⁷ και το όνομά του³⁹⁸.

Η αντίθετη αισθητή ποιότητα είναι προφανής, αλλά ας της αφιερώσουμε έστω δυο λόγια. Όταν υγρές μάζες περιβάλλουν το σώμα μας, τα μεγάλα τους μόρια εισέρχονται σε αυτό και εκδιώκουν τα μικρότερα μόρια³⁹⁹. Καθώς όμως δεν μπορούν να καταλάβουν τις θέσεις τους, συνωθούν επάνω μας υγρασία. Αρχικά η υγρασία είναι ανομοιογενής και βρίσκεται σε κίνηση· η συμπίεση όμως που της ασκείται τείνει να δημιουργήσει συνθήκες ομοιογένειας και, επομένως, να την ακινητοποιήσει και να την παγώσει. Ωστόσο, οτιδήποτε εξαναγκάζεται σε αφύσικη συνένωση αντιδρά φυσιολογικά και προσπαθεί να φέρει τον εαυτό του στην αντίθετη κατάσταση. Αυτήν τη διαμάχη και την αναταραχή την έχουμε ονομάσει «τρέμουλο» και «ρίγος» και χρησιμοποιούμε τη λέξη «ψυχρό» για να χαρακτηρίσουμε τόσο το ερεθίσμα που αισθανόμαστε όσο και τον παράγοντα που το προκαλεί⁴⁰⁰.

τὸ δρῶν αὐτὸ ἔσχευ ὄνομα. σκληρὸν δέ, ὅσοις ἂν ἡμῶν ἢ
σάρξ ὑπέικη, μαλακὸν δέ, ὅσα ἂν τῆ σαρκί· πρὸς ἀλληλά
τε οὕτως. ὑπέικει δὲ ὅσον ἐπὶ σμικροῦ βαίνει· τὸ δὲ ἐκ

c τετραγώνων ὃν βάσων, ἅτε βεβηκὸς σφόδρα, ἀντιτυπώτατον

εἶδος, ὅτι τε ἂν εἰς πυκνότητα συνιδὸν πλείστην ἀντίτουνον ἢ
μάλιστα. βαρὺ δὲ καὶ κοῦφον μετὰ τῆς τοῦ κάτω φύσεως
ἄνω τε λεγομένης ἐξεταζόμενον ἂν δηλωθεῖ σαφέστατα.
φύσει γὰρ δὴ τινας τόπους δύο εἶναι διειληφότας διχῆ τὸ
πάν ἔναντους, τὸν μὲν κάτω, πρὸς ὃν φέρεται πάνθ' ὅσα
τινὰ ὄγκου σώματος ἔχει, τὸν δὲ ἄνω, πρὸς ὃν ἀκουσίως

d οὐρανοῦ σφαιροειδοῦς ὄντος, ὅσα μὲν ἀφεστῶτα ἴσον τοῦ

μέσου γέγονεν ἔσχατα, ὁμοίως αὐτὰ χρῆ ἔσχατα πεφυκέναι,
τὸ δὲ μέσον τὰ αὐτὰ μέτρα τῶν ἐσχάτων ἀφεστηκὸς ἐν τῷ
καταντικρὺ νομίζειν δεῖ πάντων εἶναι. τοῦ δὴ κόσμου ταύτη
πεφυκός, τί τῶν εἰρημένων ἄνω τις ἢ κάτω τιθέμενος οὐκ
ἐν δίκῃ δόξει τὸ μηδὲν προσῆκον ὄνομα λέγειν; ὁ μὲν γὰρ
μέσος ἐν αὐτῷ τόπος οὔτε κάτω πεφυκῶς οὔτε ἄνω λέγεσθαι
δίκαιος, ἀλλ' αὐτὸ ἐν μέσῳ· ὁ δὲ πέριξ οὔτε δὴ μέσος οὔτ'
ἔχων διάφορον αὐτοῦ μέρος ἕτερον θατέρου μᾶλλον πρὸς τὸ
μέσον ἢ τι τῶν καταντικρὺ. τοῦ δὲ ὁμοίως πάντη πεφυκός
ποῖά τις ἐπιφέρων ὀνόματα αὐτῶ ἔναντία καὶ πῆ καλῶς ἂν

63 a παντὸς ἰσοπαλές, εἰς οὐδὲν ἂν ποτε τῶν ἐσχάτων ἐνεχθεῖ δια
τὴν πάντη ὁμοιότητα αὐτῶν· ἀλλ' εἰ καὶ περὶ αὐτὸ πορεύοιτό
τις ἐν κύκλῳ, πολλάκις ἂν στᾶς ἀντίπους ταυτὸν αὐτοῦ κάτω
καὶ ἄνω προσείποι. τὸ μὲν γὰρ ὅλον, καθάπερ εἰρηται
νυνδῆ, σφαιροειδὲς ὃν, τόπου τινὰ κάτω, τὸν δὲ ἄνω λέγειν
ἔχειν οὐκ ἔμφρονος· ὅθεν δὲ ὠνομάσθη ταῦτα καὶ ἐν οἷς

Σκληρὸ καὶ μαλακὸ

«Σκληρὸ» ονομάζεται ὅτι αναγκάζει τὴ σάρκα
μας νὰ υποχωρήσει, ἐνῶ «μαλακὸ» ὅτι υποχωρεῖ
στὴν πίεση τῆς σάρκα — τοὺς ἰδίους χαρακτηριστι-
μοὺς δίνουμε καὶ σε δύο ἀντικείμενα ποὺ διατη-
ροῦν τὴν ἀντίστοιχη σχέση⁴⁰¹. Υποχωρεῖ ὁποιοὺς στηρίζεται σε μικρὴ βάση
αὐτὸ ὅμως ποὺ ἔχει τετράγωνες βάσεις, ἐπειδὴ στηρίζεται πολὺ σταθερὰ,
ἀντιστέκεται σθεναρὰ, ὅπως ἀντιστέκεται καὶ οτιδήποτε συστέλλεται καὶ ἀ-
ποκτᾶ ἔτσι μεγαλύτερη πυκνότητα⁴⁰².

Βαρὺ καὶ ελαφρὸ

Τὸ «βαρὺ» καὶ τὸ «ελαφρὸ» θὰ ἐξηγηθοῦν καλῶ-
τερα ἀν ἐξεταστοῦν σε συνδυασμὸ με ὅσα λέγο-
νται γιὰ τὸ «επάνω» καὶ τὸ «κάτω»⁴⁰³. Εἶναι ἐντε-
λῶς λανθασμένη ἡ πεποίηση ὅτι ὑπάρχουν δύο
φύσει ἀντίθετες περιοχές ποὺ διχοτομοῦν τὸ σύμπαν, ἡ «κάτω» περιοχὴ,
πρὸς τὴν ὁποία κατευθύνεται ὅτι ἔχει σωματικὸ ὄγκο, καὶ ἡ «επάνω» περιο-
χὴ, πρὸς τὴν ὁποία δὲν ἔρχεται τίποτε με τὴ θέλησή του. Γιατί, ἐφόσον τὸ
σύμπαν εἶναι σφαιρικὸ, ὅλα τὰ σημεῖα ποὺ ἰσαπέχουν ἀπὸ τὸ κέντρο καὶ βρῆ-
σκονται στὴν ἀκριαία περιφέρεια εἶναι κατ' ἀνάγκην ἐξίσου ἀκριαία⁴⁰⁴. Τὸ
κέντρο, ἀπὸ τὴν ἄλλη, καθὼς ἰσαπέχει ἀπὸ τὰ ἀκριαία σημεῖα, πρέπει νὰ θε-
ωρηθεῖ ὅτι βρίσκεται στὴν «ἀπέναντι» ἀπὸ ὅλα αὐτὰ θέση. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ
φύση τοῦ κόσμου εἶναι τέτοια, σε τι ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἀναφέρεται κάποι-
ος ονομάζοντάς το «επάνω» ἢ «κάτω»; Δίκαια δὲν θὰ κατηγορηθεῖ ὅτι υιοθε-
τεῖ ἐντελῶς ἀνάμοστες ἐμφράσεις; Δὲν εἶναι σωστὸ νὰ λέγεται ὅτι ἡ μέση
περιοχὴ τοῦ σύμπαντος εἶναι «κάτω» ἢ «επάνω»: εἶναι ἀπλῶς στὸ κέντρο. Ἡ
περιφέρεια πάλι ὁποιοδήποτε δὲν εἶναι κέντρο· οὔτε ὅμως κάποιος μέρος τῆς
διαφοροποιεῖται ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα, ἐπειδὴ βρίσκεται πιο κοντὰ τὸ κέντρο
σε σχέση με ὁποιοδήποτε ἄλλο βρίσκεται ἀπέναντι ἀπὸ τὸ κέντρο⁴⁰⁵.

Ἀφοῦ ὁ κόσμος εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ἐντελῶς ὁμοίμορφος⁴⁰⁶, ποιοὺς
ἀντιθετικὸς χαρακτηρισμοὺς θὰ μπορούσε νὰ του προσδώσει κάποιος θεω-
ρῶντας ὅτι τὸν περιγράφει σωστά; Ἀν υποθέσουμε ὅτι ἓνα στερεὸ σῶμα το-
ποθετεῖται ἰσοξυγισμένο στὸ κέντρο τοῦ σύμπαντος, τὸ σῶμα αὐτὸ δὲν θὰ κη-
νηθεῖ ποτέ πρὸς κάποιον ἀπὸ τὰ ἀκριαία σημεῖα, γιὰ τὰ σημεῖα αὐτὰ εἶναι
ὅμοια πρὸς κάθε κατεύθυνση⁴⁰⁷. Ἀν μάλιστα κάποιος προχωροῦσε γύρω γύ-
ρω διανύοντας τὴν περίμετρο τοῦ κεντρικοῦ σώματος, θὰ ἐφθανε πολλὰ φο-
ρὲς στους ἀντίποδες τῆς ἀφετηρίας του, ὅποτε θὰ χαρακτηρίζε το ἴδιο σημεῖο
τοῦ σώματος ἄλλοτε «επάνω» καὶ ἄλλοτε «κάτω»⁴⁰⁸. Συνεπῶς, ἐφόσον τὸ σύ-
μπαν εἶναι, ὅπως μόλις εἴπαμε, σφαιρικὸ, δὲν εἶναι λογικὸ νὰ χαρακτηρι-
ζοῦμε κάποια περιοχὴ «επάνω» καὶ κάποια ἄλλη «κάτω»⁴⁰⁹.

Ἀπὸ ποῦ ὅμως προήλθαν οἱ ονομασίες «επάνω» καὶ «κάτω» καὶ σε τι

ὄντα εἰθίσμεθα δι' ἐκεῖνα καὶ τὸν οὐρανὸν ὄλον οὕτω διαι-
 ρούμενοι λέγειν, ταῦτα διομολογητέον ὑποθεμένους τάδε ἡμῖν.
 εἴ τις ἐν τῷ τοῦ παντός τόπῳ καθ' ὃν ἡ τοῦ πυρὸς εἴληχε
 μάλιστα φύσις, οὐ καὶ πλείστον ἂν ἠθροισμένον εἴη πρὸς ὃ
 φέρεται, ἐπεμβὰς ἐπ' ἐκεῖνο καὶ δύνάμεις εἰς τοῦτο ἔχων,
 μέρη τοῦ πυρὸς ἀφαιρῶν ἰσταίη τιθεῖς εἰς πλάστιγγας, αἴρων
 τὸν ζυγὸν καὶ τὸ πῦρ ἔλκων εἰς ἀνόμιον ἀέρα βιαζόμενος
 c δῆλον ὡς τοῦλαττόν που τοῦ μείζονος ῥᾶον βιάται· ῥώμη
 γὰρ μιᾷ δυοῖν ἕμα μετεωριζόμενοι τὸ μὲν ἔλαττον μάλλον,
 τὸ δὲ πλέον ἦττον ἀνάγκη που κατατεινόμενον συνέπεσθαι
 τῇ βίᾳ, καὶ τὸ μὲν πολὺ βαρὺ καὶ κάτω φερόμενον κληθῆναι,
 τὸ δὲ σμικρὸν ἐλαφρὸν καὶ ἄνω. ταῦτ' οὖν δὴ τοῦτο δεῖ
 φωρᾶσαι δρῶντας ἡμᾶς περὶ τόνδε τὸν τόπον. ἐπὶ γὰρ γῆς
 βεβῶτες γεῶδη γένη διιστάμενοι, καὶ γῆν ἐνίοτε αὐτήν, ἔλ-
 κομεν εἰς ἀνόμιον ἀέρα βίᾳ καὶ παρὰ φύσιν, ἀμφότερα τοῦ
 d συγγενούς ἀντεχόμενα, τὸ δὲ σμικρότερον ῥᾶον τοῦ μείζονος
 βιαζόμενοι εἰς τὸ ἀνόμιον πρότερον συνέπεται· κοῦφον οὖν
 αὐτὸ προσειρήκαμεν, καὶ τὸν τόπον εἰς ὃν βιαζόμεθα, ἄνω, τὸ
 δ' ἐναντίον τούτοις πάθος βαρὺ καὶ κάτω. ταῦτ' οὖν δὴ
 διαφόρως ἔχειν αὐτὰ πρὸς αὐτὰ ἀνάγκη διὰ τὸ τὰ πλήθη τῶν
 γενῶν τόπον ἐναντίον ἄλλα ἄλλοις κατέχειν—τὸ γὰρ ἐν
 ἐτέρῳ κοῦφον ὃν τόπῳ τῷ κατὰ τὸν ἐναντίον τόπον ἐλαφρῷ
 e καὶ τῷ βαρεῖ τὸ βαρὺ τῷ τε κάτω τὸ κάτω καὶ τὸ ἄνω τῷ
 ἄνω πάντ' ἐναντία καὶ πλάγια καὶ πάντως διάφορα πρὸς
 ἄλληλα ἀνευρεθῆσεται γιγνώμενα καὶ ὄντα—τόδε γε μὴν ἔν
 τι διανοητέον περὶ πάντων αὐτῶν, ὡς ἡ μὲν πρὸς τὸ συγ-
 γενὲς ὁδὸς ἐκάστοις οὕσα βαρὺ μὲν τὸ φερόμενον ποιεῖ, τὸν
 δὲ τόπον εἰς ὃν τὸ τοιοῦτον φέρεται, κάτω, τὰ δὲ τούτοις
 ἔχοντα ὡς ἐτέρως θάτερα. περὶ δὴ τούτων αὐτῶν παθη-
 μάτων ταῦτα αἴτια εἰρήσθω. λείου δ' αὐτὸ καὶ τραχέος

πραγματικά αναφέρονται; Πῶς ξεκίνησε ἡ συνθήειά μας να διαιρούμε το
 σύμπαν στα δύο με την εφαρμογὴ αὐτῶν των ονομασιῶν⁴¹⁰; Μποροῦμε να
 συμφωνήσουμε για ὅλα αὐτά, ἀν δεχθούμε την ἀκόλουθη σύμβαση⁴¹¹. Φα-
 νταστεῖτε ἕναν ἄνθρωπο σε ἐκείνην την περιοχὴ του σύμπαντος που ἔχει κα-
 τὰ κύριο λόγο ἀποδοθεῖ στη φωτιά — ἐκεῖ ὅπου κατευθύνεται ἡ φωτιά καὶ
 συγκεντρώνεται ἡ μεγαλύτερη ποσότητά της. Φανταστεῖτε ὅτι ὁ ἄνθρωπος
 αὐτὸς στέκεται ἐπάνω στη φωτιά καὶ ἔχει τὴ δύναμη να ἀφαιρῆ μέρη της καὶ
 να τα ζυγίσει τοποθετώντας τα σε ζυγαριές· ὅταν ἀνυψώνει τους δίσκους της
 ζυγαριάς, ἔλκοντας δια της βίας τὴ φωτιά μέσα στην ἀνόμοια περιοχὴ του
 αέρα, δὲν εἶναι μάλλον προφανές πως τὸ μικρότερο κομμάτι φωτιάς θα πα-
 ρασυρθεῖ ευκολότερα ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο; Γιατί ἀν ἐφαρμόσουμε την ἴδια
 δύναμη για να ἀνυψώσουμε δύο ἀνισες ποσότητες, ἡ μικρότερη ποσότητα θα
 ἀκολουθήσει ευκολότερα τὴ δύναμη σε σχέση με τὴ μεγαλύτερη, που εἶναι
 λογικὸ να ἀντισταθεῖ περισσότερο· θα ονομάσουμε τὴ μεγάλη ποσότητα
 «βαριά» καὶ τὴν κατεύθυνση πρὸς τὴν ὁποία τείνει «κάτω», ἐνῶ τὴ μικρὴ
 «ελαφριά» καὶ τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση «ἐπάνω»⁴¹².

Συλλαμβάνουμε ὅμως τὸν εαυτὸ μας να κάνει ἀκριβῶς τὸ ἴδιο στη δική
 μας περιοχὴ του σύμπαντος. Στεκόμαστε ἐπάνω στη Γῆ καὶ διαχωρίζουμε⁴¹³
 κάποια ἀντικείμενα γεῶδους συστάσεως, ἢ καὶ μέρη καθαρῆς γῆς, καὶ τα ἔλ-
 κομε στην ἀνόμοια περιοχὴ του αέρα δια της βίας καὶ παρὰ φύσιν. Ἀπὸ δύο
 ἀνισα ἀντικείμενα που καὶ τα δύο τείνουν πρὸς τὸ συγγενὲς εἶδος, τὸ μικρό-
 τερο θα υποκύψει πιο εὐκόλα ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο στη βία που του εἰσβάλλ-
 ομε καὶ θα φθάσει πρῶτο στην ἀνόμοια περιοχὴ. Το ονομάζουμε λοιπὸν
 «ελαφρὸ» καὶ τὴν περιοχὴ πρὸς τὴν ὁποία τὸ ωθοῦμε «ἐπάνω», ἐνῶ αὐτὸ που
 ἀντιδρᾷ ἀντίθετα τὸ ονομάζουμε «βαρὺ» καὶ τὴν ἀντίθετη περιοχὴ «κά-
 τω»⁴¹⁴.

Προκύπτει λοιπὸν ὅτι οἱ ὅροι αὐτοὶ δὲν εἶναι ἀπόλυτοι ἀλλὰ σχετικοί,
 ἐπειδὴ οἱ μεγάλες ποσότητες των εἰδῶν καταλαμβάνουν ἀντίθετες περιοχές·
 γιατί ἀν συγκριθοῦν τὸ «ελαφρὸ» σε μια περιοχὴ με τὸ «ελαφρὸ» στην ἀντί-
 θετη περιοχὴ, καὶ τὸ «βαρὺ» με τὸ «βαρὺ», τὸ «ἐπάνω» με τὸ «ἐπάνω», καὶ τὸ
 «κάτω» με τὸ «κάτω», θα βρεθοῦν ὅλα ἀντίθετα μεταξύ τους, θὰ ἀποδειχθεῖ
 ὅτι ἀκολουθοῦν ἄλλες κατευθύνσεις, θὰ φανοῦν ἐντελῶς διαφορετικά⁴¹⁵ —
 καὶ ὄντως εἶναι. Ἐνα μόνο πρέπει να ἀντιληφθοῦμε για ὅλα αὐτά: ἡ ὁδὸς
 πρὸς τὸ συγγενὲς εἶδος κάνει ἕνα κινούμενο σώμα «βαρὺ», ὅπως καὶ τὴν πε-
 ριοχὴ πρὸς τὴν ὁποία κινεῖται «κάτω»· οἱ ἀντίθετες κατευθύνσεις παίρνουν
 τὰ ἀντίθετα ὀνόματα⁴¹⁶. Ἀρκετὰ ὅμως εἴπαμε για τὴν αἰτιολόγηση αὐτῶν των
 αἰσθητῶν ποιητῶν.

- παθήματος αίτιαν πᾶς πού κατιδῶν καὶ ἐτέρῳ δυνατὸς ἂν εἶη λέγειν· σκληρότης γὰρ ἀνωμαλότητι μειχθεῖσα, τὸ δ' 64 α ὀμαλότης πυκνότητι παρέχεται.
- Μέγιστον δὲ καὶ λοιπὸν τῶν κοινῶν περὶ ὄλον τὸ σῶμα παθημάτων τὸ τῶν ἠδέων καὶ τῶν ἀλγεινῶν αἴτιον ἐν οἷς διεληλύθαμεν, καὶ ὅσα διὰ τῶν τοῦ σώματος μορίων αἰσθήσεις κεκτημένα καὶ λύπας ἐν αὐτοῖς ἠδονάς θ' ἅμα ἐπομένας ἔχει. ὧδ' οὖν κατὰ παντὸς αἰσθητοῦ καὶ ἀναισθήτου παθήματος τὰς αἰτίας λαμβάνωμεν, ἀναμνησκόμενοι τὸ τῆς β εὐκινήτου τε καὶ δυσκινήτου φύσεως ὅτι διειλόμεθα ἐν τοῖς πρόσθεν· ταύτη γὰρ δὴ μεταδιωκτέον πάντα ὅσα ἐπινοοῦμεν ἔλεῖν. τὸ μὲν γὰρ κατὰ φύσιν εὐκίνητον, ὅταν καὶ βραχὺ πάθος εἰς αὐτὸ ἐμπίπτῃ, διαδιδῶσιν κύκλω μόρια ἕτερα ἑτέροις ταῦτόν ἀπεργαζόμενα, μέχριπερ ἂν ἐπὶ τὸ φρόνιμον ἔλθοντα ἐξαγγείλῃ τοῦ ποιήσαντος τὴν δύναμιν· τὸ δ' ἐναντίον ἑδραίου ὄν κατ' οὐδένα τε κύκλον ἰδὸν πάσχει μόνον, γ αἴτιον δὲ οὐ κινεῖ τῶν πλησίων, ὥστε οὐ διαδιδόντων μορίων μορίοις ἄλλων ἄλλοις τὸ πρῶτον πάθος ἐν αὐτοῖς ἀκίνητον εἰς τὸ πᾶν ζῶον γενόμενον ἀναίσθητον παρέσχειν τὸ παθόν. ταῦτα δὲ περὶ τε ὄσῳ καὶ τὰς τρίχας ἐστὶν καὶ ὄσ' ἄλλα γήινα τὸ πλείστον ἔχομεν ἐν ἡμῖν μόρια· τὰ δὲ ἔμπροσθεν περὶ τὰ τῆς ὄψεως καὶ ἀκοῆς μάλιστα, διὰ τὸ πυρὸς ἀέρος τε ἐν αὐτοῖς δύναμιν ἐνεῖναι μεγίστην. τὸ δὲ τῆς ἠδονῆς καὶ λύπης ὧδε δεῖ διανοεῖσθαι· τὸ μὲν παρὰ φύσιν καὶ δ βίαιον γιγνόμενον ἀθρόον παρ' ἡμῖν πάθος ἀλγεινόν, τὸ δ' εἰς φύσιν ἀπὸ πάλιν ἀθρόον ἠδύ, τὸ δὲ ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἀναίσθητον, τὸ δ' ἐναντίον τούτοις ἐναντίως. τὸ δὲ μετ' εὐπετείας γιγνόμενον ἄπαν αἰσθητὸν μὲν ὅτι μάλιστα, λύπης δὲ καὶ ἠδονῆς οὐ μετέχον, οἷον τὰ περὶ τὴν ὄψιν αὐτῆν παθήματα, ἢ δὴ σῶμα ἐν τοῖς πρόσθεν ἐρρήθη καθ' ἡμέραν συμφυῆς ἡμῶν γίνεσθαι. ταύτη γὰρ τομαὶ μὲν καὶ

Ἄλειο καὶ τραχύ
 Ὅσο γὰρ το «λείο» καὶ το «τραχύ», νομίζω ὅτι ο καθένας μπορεῖ νὰ προσδιορίσει τὴν αἰτία τοὺς καὶ νὰ τὴν ἐκθέσει ἰκανοποιητικά. Ἡ τραχύτητα δὲν οφείλεται παρὰ στον συνδυασμὸ σκληρότητας καὶ ανομοιογένειας, ἐνῶ ἡ λειότητα στον συνδυασμὸ ομοιογένειας καὶ πυκνότητας.

Ἠδονὴ καὶ πόνος

Ἀπομένει νὰ θίξουμε ἓνα πολὺ σπουδαῖο ζήτημα σχετικὸ με τὶς αἰσθητὲς ποιότητες που εἶναι κοινὲς σε ολόκληρο το σῶμα. Πῶς ἐξηγεῖται ἡ ἡδονὴ καὶ ὁ πόνος που συνοδεύουν τὶς ποιότητες που ἔχομε ἤδη περιγράψει; Καὶ ποια εἶναι ἐκεῖνα τὰ ἐρεθίσματα που διαμέσου τῶν μερῶν τοῦ σώματος καταλήγουν σε αἰσθήσεις καὶ ἀκολουθοῦνται ἀπὸ ἡδονὴ καὶ πόνο⁴¹⁷;

Ἀναζητώντας τὶς αἰτίες κάθε ποιότητας, αἰσθητῆς ἢ ὄχι⁴¹⁸, πρέπει νὰ ἔχομε συνεχῶς στον νου μας ὅσα προαναφέραμε γιὰ τὴ διάκριση τῆς ευκινήσιος καὶ τῆς δυσκινήσιος⁴¹⁹. Με αὐτὴν τὴν οπτική πρέπει νὰ δοῦμε ὅλα ὅσα θὰ ἀκολουθήσουν. Το μέρος τοῦ σώματος που εἶναι ἀπὸ τὴν κατασκευὴ τοῦ ευκίνητο, ὅταν δεχθεῖ καὶ το παραμικρὸ ἐρεθίσμα, το μεταδίδει πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις, διαμέσου τῆς ἀλυσίδας τῶν μορίων τοῦ που ενεργοποιεῖται, μέχρις ὅτου το ἐρεθίσμα αὐτὸ φθάσει στὴν ἑδρα τῆς φρόνησις⁴²⁰ καὶ τῆς ἀναγγεῖλει τὴν ταυτότητα τοῦ δρώντος. Το δυσκίνητο ὁμως, που εἶναι σταθερὸ καὶ δὲν προωθεῖ τὴν κυκλικὴ κίνηση, δέχεται ἀπλῶς το ἐρεθίσμα χωρὶς νὰ προκαλεῖ γύρω τοῦ μεταβολή· δὲν ενεργοποιεῖται ἐπομένως ἡ μετάδοση διαμέσου τῶν μορίων, το ἀρχικὸ ἐρεθίσμα παραμένει ἐγκλωβισμένον σε αὐτὰ καὶ δὲν φθάνει στο σύνολο τοῦ ἐμβίου ὄντος, ἀφήνοντας ἔτσι το υποκαίμενο χωρὶς αἴσθησι. Αὐτὰ ἰσχύουν γιὰ τὰ ὄσα, τὶς τρίχες καὶ ὅσα ἄλλα μέρη τοῦ σώματός μας ἀποτελοῦνται κυρίως ἀπὸ γῆ. Ἀντίθετα, τὰ ὄργανα τῆς ὄρασις καὶ τῆς ἀκοῆς ἀνήκουν στὴν πρῶτη περιπτώσι, γιὰτι σε αὐτὰ υπερτερεῖ ἡ δράσις τῆς φωτιάς καὶ τοῦ ἀέρος.

Ἡ ἡδονὴ καὶ ὁ πόνος πρέπει νὰ ἰδωθοῦν ὡς ἐξῆς: ἓνα βίαιον καὶ παρὰ φύσιν ἐρεθίσμα, ὅταν ἐπιδρᾷ ἀπότομα, μας προκαλεῖ πόνο· ἡ ἀπότομη πάλι ἀποκατάστασι τῆς ἰσορροπίας φέρνει ἡδονή⁴²¹. Δὲν γεννᾶται καμία αἴσθησι ὅταν τὰ ἐρεθίσματα ἐπιδρῶν ἀργὰ καὶ σε μικρὲς δόσεις, ἐνῶ στὴν ἀντίθετη περιπτώσι ἡ αἴσθησι εἶναι ἐντονή.

Το ἐρεθίσμα ἐξᾴλλου που μεταδίδεται με μεγάλη ευκολία εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο που γίνεται ἰδιαίτερα αἰσθητὸ χωρὶς νὰ προκαλεῖ οὔτε πόνο οὔτε ἡδονή, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει με τὶς αἰσθητὲς ποιότητες τῆς ὄρασις, ὅπου εἰδαμε ὅτι στο φῶς τῆς ἡμέρας δημιουργεῖται ἓνα σῶμα ομοιογενὲς με το δικό

καύσεις καὶ ὅσα ἄλλα πάσχει λύπας οὐκ ἐμποιοῦσιν, οὐδὲ
 e ἡδονὰς πάλιν ἐπὶ ταυτὸν ἀπιούσης εἶδος, μέγιστα δὲ αἰσθή-
 σεις καὶ σαφέσταται καθ' ὅτι τ' ἂν πάθῃ καὶ ὅσων ἂν αὐτῆ
 πῃ προσβαλοῦσα ἐφάπτηται· βία γὰρ τὸ πάμπαν οὐκ ἔνι
 τῇ διακρίσει τε αὐτῆς καὶ συγκρίσει. τὰ δ' ἐκ μειζόνων
 μερῶν σώματα μόγις εἴκοντα τῷ δρῶντι, διαδιδόντα δὲ εἰς
 65 a ὅλον τὰς κινήσεις, ἡδονὰς ἴσχει καὶ λύπας, ἀλλοτριούμενα
 δὲ κατὰ σμικρὸν τὰς ἀποχωρήσεις ἑαυτῶν καὶ κενώσεις
 εἴληφεν, τὰς δὲ πληρώσεις ἀθρόας καὶ κατὰ μεγάλα, κενώ-
 σεως μὲν ἀναίσθητα, πληρώσεως δὲ αἰσθητικὰ γιγνόμενα,
 λύπας μὲν οὐ παρέχει τῷ θνητῷ τῆς ψυχῆς, μεγίστας δὲ
 ἡδονὰς· ἔστιν δὲ ἐνδὴλα περὶ τὰς εὐωδίας. ὅσα δὲ ἀπαλ-
 λοτριοῦται μὲν ἀθρόα, κατὰ σμικρὰ δὲ μόγις τε εἰς ταυτὸν
 b πάλιν ἑαυτοῖς καθίσταται, τὸνναντίον τοῖς ἐμπροσθεν πάντα
 ἀποδίδωσιν· ταῦτα δ' αὖ περὶ τὰς καύσεις καὶ τομὰς τοῦ
 σώματος γιγνόμενά ἐστιν κατάδηλα.

Καὶ τὰ μὲν δὴ κοινὰ τοῦ σώματος παντὸς παθήματα,
 τῶν τ' ἐπωνυμιῶν ὅσαι τοῖς δρῶσιν αὐτὰ γέγονασι, σχεδὸν
 εἴρηται· τὰ δ' ἐν ἰδίοις μέρεσιν ἡμῶν γιγνόμενα, τὰ τε πάθῃ
 καὶ τὰς αἰτίας αὐτῶν δρῶντων, πειρατέον εἰπεῖν, ἂν πῃ
 c δυνώμεθα. πρῶτον οὖν ὅσα τῶν χυμῶν περὶ λέγοντες ἐν
 τοῖς πρόσθεν ἀπελίπομεν, ἴδια ὄντα παθήματα περὶ τὴν
 γλώτταν, ἐμφανιστέον ἢ δυνατὸν. φαίνεται δὲ καὶ ταῦτα,
 ὥσπερ οὖν καὶ τὰ πολλὰ, διὰ συγκρίσεών τε τιῶν καὶ
 διακρίσεων γίνεσθαι, πρὸς δὲ αὐταῖς κεκρῆσθαι μᾶλλον
 d τῶν ἄλλων τραχύτησί τε καὶ λειότησιν. ὅσα μὲν γὰρ
 εἰσιόντα περὶ τὰ φλέβια, οἷον περὶ δοκίμια τῆς γλώττης
 τεταμένα ἐπὶ τὴν καρδίαν, εἰς τὰ νοτερὰ τῆς σαρκὸς καὶ
 ἀπαλὰ ἐμπύπτοντα γήϊνα μέρη κατατρεχόμενα συναίγει τὰ
 φλέβια καὶ ἀποξηραίνει, τραχύτερα μὲν ὄντα στρυφνὰ,
 ἦττον δὲ τραχύνοντα αὐστηρὰ φαίνεται· τὰ δὲ τούτων τε
 ῥυπτικά καὶ πᾶν τὸ περὶ τὴν γλώτταν ἀποπλύνοντα, πέρα
 μὲν τοῦ μετρίου τοῦτο δρῶντα καὶ προσεπιλαμβανόμενα
 ὥστε ἀποτῆκεν αὐτῆς τῆς φύσεως, οἷον ἢ τῶν λίτρων
 e δύναμις, πικρὰ πάνθ' οὕτως ὠνόμασται, τὰ δὲ ὑποδέστερα

μας⁴²². Ὃταν το ρεῦμα της ὄρασης υποστεί τομές ἢ καύσεις ἢ σιδήποτε ἄλλο,
 δεν προκαλεῖται πόνο· οὔτε καὶ ἡδονή, ὅταν επανακτῆ την αρχική του μορ-
 φή· την ἴδια ὁμως στιγμὴ γεννῶνται οἱ πιο ἔντονος καὶ οἱ πιο ευκαινεῖς αἰσθή-
 σεις ἀνάλογα με τις αλλοιώσεις του οπτικοῦ ρεύματος καὶ τα ἀντικείμενα
 που βρῖσκει εμπρὸς του. Ο λόγος εἶναι ὅτι δεν παρεμβάλλεται ἡ παραμικρή
 βία στην κατὰ τιμηση καὶ την επανασυγκόλληση του οπτικοῦ ρεύματος⁴²³.

Τὰ μέρη του σώματος που αποτελοῦνται ἀπὸ μεγάλα μέρη δύσκολα
 υποχωροῦν στην ἐπίδραση των ερεθισμάτων καὶ, καθὼς μεταδίδουν τις κινή-
 σεις σε ολόκληρο το σῶμα, προκαλοῦν ἡδονή καὶ πόνο — πόνο ὅταν παρα-
 μορφώνονται, ἡδονή ὅταν επανέρχονται στην αρχική τους κατάσταση. Σε
 ὅσα πάλι ἡ παραμόρφωση ἢ ἡ εκκένωση εἶναι ἀργή ἐνῶ ἡ πλήρωση εἶναι ἀ-
 πότομη καὶ ἔντονη, δεν υπάρχει μετάδοση της αἰσθησης της εκκένωσης ἀλλὰ
 μόνο της πλήρωσης· κατὰ συνέπεια, αὐτὰ δεν προκαλοῦν στο θνητὸ μέρος
 της ψυχῆς πόνο ἀλλὰ τὴ μεγαλύτερη ἡδονή — ὅπως στην περίπτωση της ευω-
 δίας. Ὅσα ὁμως παραμορφώνονται ἀπὸτομα ἐνῶ επανέρχονται με δυσκολία
 καὶ ἀργὰ στην αρχική τους κατάσταση, προκαλοῦν τις ἀντιθετες αἰσθήσεις
 — κάτι τέτοιο εἶναι ἐμφανές ὅταν καίγεται ἢ κόβεται τὸ δέρμα μας⁴²⁴.

Ἐχουμε σχεδὸν ολοκληρώσει ὅσα εἴχαμε να πούμε για τις κοινές σε ολό-
 κληρο το σῶμα ποιότητες καὶ για τα ονόματα των παραγόντων που τις προ-
 καλοῦν. Θα επιχειρήσουμε τώρα να μιλήσουμε για τις αἰσθητές ποιότητες
 που δημιουργοῦνται σε εἰδικὰ μέρη του σώματος καὶ, ἀν μπορούσαμε, να
 προσδιορίσουμε πῶς καὶ γιατί παράγονται.

Ὃταν μιλοῦσαμε προηγουμένως για τους χυ-
 μούς⁴²⁵, παραλείψαμε να πούμε ὅτι υπάρχουν εἰ-
 δικές ποιότητες που συνδέονται με τὴ γλώσσα. Ἀς
 κάνουμε λοιπὸν μιὰ ἀπόπειρα να τις ἀναλύσουμε.

Οἱ γεύσεις

Καὶ στη δική τους περίπτωση — ὅπως καὶ στις πιο πολλὲς αἰσθητές ποιότη-
 τες — φαίνεται να λειτουργεῖ κάποια μορφή σύντηξης καὶ διάσπασης⁴²⁶, μό-
 νο που ἐδῶ ἰδιαίτερο ρόλο παίζουν τὴ τραχύτητα καὶ ἡ λειότητα.

Ὃταν λοιπὸν μέρη γῆς εἰσχωροῦν στο στόμιο των μικρῶν φλεβῶν, που
 λειτουργοῦν ὡς δοκιμαστήρια της γλώσσας καὶ ἐκτείνονται ὡς τὴν καρδιά⁴²⁷,
 διαλύονται μέρη στην υγρὴ καὶ ἀπαλή σάρακα⁴²⁸ καὶ προκαλοῦν συστολή καὶ
 ἀποξηράνση των φλεβῶν· τὰ τραχύτερα μέρη λέμε ὅτι ἔχουν «στυφή» γεύ-
 ση, ἐνῶ τὰ λιγότερο τραχέα «ξηρή».

Οἱ ουσίες που ἔχουν καθαρῆρια ἐπίδραση καὶ μποροῦν καὶ ξεπλένουν
 ολόκληρη τὴν περιοχὴ της γλώσσας, ὅταν ἡ δράσή τους εἶναι τόσο ἔντονη
 ὥστε να ἀποσυνθέτῃ τα σημεῖα επαφῆς, ονομάζονται «πικρές», ὅπως

- τῆς λιτρῶδους ἕξεως ἐπὶ τὸ μέτριόν τε τῆ ῥύψει χρώμενα ἀλυκὰ ἄνευ πικρότητος τραχείας καὶ φίλα μᾶλλον ἡμῖν φαντάζεται. τὰ δὲ τῆ τοῦ στόματος θερμότητι κοινωήσαντα καὶ λεαινόμενα ὑπ' αὐτοῦ, συνεκπυρούμενα καὶ πάλιν αὐτὰ ἀντικαίοντα τὸ διαθερμῆσαν, φερόμενά τε ὑπὸ κουφό-
 66 a πάνθ' ὁπόσοις ἄν προσπίπτῃ, διὰ ταύτας τὰς δυνάμεις δριμύα πάντα τὰ τοιαῦτα ἐλέχθη. τὸ δὲ αὖ τῶν προλελεπτυσμένων μὲν ὑπὸ σηπεδόνος, εἰς δὲ τὰς στενὰς φλέβας ἐνδυσόμενων, καὶ τοῖς ἐνοσθῖν αὐτόθι μέρεσιν γεώδεσιν καὶ ὅσα ἀέρος συμμετρίαν ἔχοντα, ὥστε κινήσαντα περὶ ἄλλα ποιεῖν κυκᾶσθαι, κυκώμενα δὲ περιπίπτειν τε καὶ εἰς ἕτερα ἐνδυσόμενα ἕτερα κοῖλα ἀπεργάζεσθαι περιτεινόμενα τοῖς εἰσιοθσι—
 b ἃ δὴ νοτίδος περὶ ἀέρα κοίλης περιταθείσης, τοτὲ μὲν γεώδους, τοτὲ δὲ καὶ καθαρὰς, νοτερὰ ἀγγεῖα ἀέρος, ὕδατα κοῖλα περιφερῆ τε γενέσθαι, καὶ τὰ μὲν τῆς καθαρὰς διαφανεῖς περιστήναι κληθείσας ὄνομα πομφόλυγας, τὰ δὲ τῆς γεώδους ὁμοῦ κινουμένης τε καὶ αἰρομένης ζέσιν τε καὶ ζύμωσιν ἐπίκλην λεχθῆναι—τὸ δὲ τούτων αἴτιον τῶν παθημάτων ὄξυν προσρηθῆναι. σύμπασιν δὲ τοῖς περὶ ταῦτα εἰρημένους
 c πάθος ἐναντίον ἀπ' ἐναντίας ἐστὶ προφάσεως· ὁπόταν ἡ τῶν εἰσιόντων σύστασις ἐν ὑγροῖς, οἰκεία τῆ τῆς γλώττης ἕξει πεφυκυῖα, λεαίνῃ μὲν ἐπαλείφουσα τὰ τραχυνθέντα, τὰ δὲ παρὰ φύσιν συνεστῶτα ἢ κεχυμένα τὰ μὲν συνάγῃ, τὰ δὲ χαλᾷ, καὶ πάνθ' ὅτι μάλιστα ἰδρῦν κατὰ φύσιν, ἠδὺν καὶ προσφιλες παντὶ πᾶν τὸ τοιοῦτον ἴαμα τῶν βιαιῶν παθημάτων γιγνώμενον κέκληται γλυκύ.
 d Καὶ τὰ μὲν ταῦτα ταῦτα· περὶ δὲ δὴ τῆν τῶν μυκτήρων δύναμιν, εἶδη μὲν οὐκ ἔνι. τὸ γὰρ τῶν ὁσμῶν πᾶν ἡμιγενές, εἶδει δὲ οὐδενὶ συμβέβηκε συμμετρία πρὸς τὸ τινα σχεῖν ὁσμῆν· ἀλλ' ἡμῶν αἱ περὶ ταῦτα φλέβες πρὸς μὲν τὰ γῆς ὕδατος τε γένῃ στενότεραι συνέστησαν, πρὸς δὲ τὰ πυρὸς ἀέρος τε εὐρύτεραι, διὸ τούτων οὐδεὶς οὐδενὸς ὁσμῆς πάποτε ἤσθητό τινος, ἀλλὰ ἢ βρεχομένων ἢ σηπομένων ἢ τηκομένων ἢ θυμιωμένων γίνονται τινων. μεταβάλλοντος γὰ

συμβαίνει με τῆ νιτρική οὐδία· ὅταν ὁμοῦς ἡ νιτρῶδης ἐνέργεια εἶναι λιγότερο ἐντονη καὶ ἡ καθαρῆρια δύναμὴ τους μικρότερη, τότε ονομάζονται «αλυμυρές», δὲν ἔχουν οὐδεὶα πικρότητα καὶ θεωροῦνται μᾶλλον ευχάριστες.

Κάποιες ἄλλες ουσίες δέχονται τῆ θερμότητα τοῦ στόματος, γίνονται λείφες, πυρῶνονται καὶ με τῆ σειρὰ τους ἀνταποδίδουν τὴν καύση· λόγῳ τῆς ελαφρότητάς τους ἀνυψώνονται πρὸς τὰ αἰσθητήρια τοῦ κεφαλοῦ καὶ τέμνουν ὅ,τι συναντῶν — οἱ ἰδιότητές τους αὐτές μας κάνουν νὰ λέμε πως ἔχουν καυστική γεύση⁴²⁹.

Ὅσες πάλι ουσίες ἔχουν ἀποσυνθεθεῖ σε λεπτὰ μόρια ἀπὸ τῆ σήψη, ὅταν εἰσχωροῦν σὲ στενές φλέβες τῆς γλώσσας ἔρχονται σε ἐπαφὴ τόσο με τὰ ἐκεῖ μόρια τῆς γῆς ὅσο καὶ με τὰ συμμετρεα μόρια τοῦ αἰέρα⁴³⁰, καὶ τὰ θέτουν σε κίνηση προκαλώντας ἐταί ἀνάδευση τῶν μὲν γύρω ἀπὸ τὰ δε' με τὴν ἀνάδευση, ορισμένα μόρια προσπλῖπουν σε ἄλλα καὶ, καθὼς τὸ ἓνα διεισοῦει στο ἄλλο, δημιουργοῦνται κοιλότητες καὶ ἀσκειται πίεση γύρω ἀπὸ τὰ εἰσωτερικά μόρια⁴³¹. Ἔτσι, ὅταν λεπτές ἐπιφάνειες υγρασίας, γεώδους ἢ καθαρῆς, περικυκλῶνουν τὸν αἰέρα, δημιουργοῦνται υδάτινα δοχεῖα αἰέρα, κοιλίες σφαίρες νεροῦ· ὅταν ἡ υγρασία ποῦ τις περιβάλλει εἶναι καθαρῆ, τότε οἱ σφαίρες εἶναι διαφανεῖς καὶ ονομάζονται «φρυσαλίδες»· ὅταν ὁμοῦς ἔχει γῆινες προομιεῖξεις καὶ τὸ δημιουργήμα ἀναταράσσεται καὶ ἀνυψώνεται, τότε μιλᾶμε γιὰ «βρασμό» καὶ «ζύμωση»⁴³². Τὸ αἴτιο αὐτῶν τῶν ποιοτήτων ονομάζεται «ὄξύ».

Τὸ ἀντίθετο ἀποτέλεσμα ἀπὸ ὅσα περιγράψαμε σχετικὰ με τὶς γεύσεις παράγεται ἀπὸ τὴν ἀντίθετη αἰτία. Ὅταν στο στόμα εἰσχωροῦν ουσίες σε γρηῃ μορφή, τέτοιες ὥστε ἡ σύστασή τους νὰ εἶναι ἐναρμονιομένη με τὴ δομὴ τῆς γλώσσας, τότε οἱ ουσίες αὐτές ἐπαλεῖφρουν καὶ μαλακῶνουν τὰ μέρη τῆς γλώσσας ποῦ ἔχουν ἐκτραχυνθεῖ, ἀνασυνθέτουν οποιαδήποτε ἀφύσικη διάχυση καὶ διαλύουν οποιαδήποτε ἀφύσικη σύμπτυξη, ἀποκαθιστώντας τὴ φυσική ἰσορροπία στα πάντα· αὐτὸ τὸ φάρμακο ἐναντίον τῶν ὀξειῶν ποιοτήτων εἶναι ευχάριστο καὶ προσφιλες σε ὅλους, καὶ ονομάζεται «γλυκό».

Οἱ οσμῆς

Ἀρκετὰ ὅμως γιὰ τὶς γεύσεις. Στὴν αἴσθηση τῶρα ποῦ συνδέεται με τὴ μύτη δὲν διακρίνονται εἶδη. Ἡ οσμὴ εἶναι κάτι τὸ ἡμιτελές· δὲν ὑπάρχει κοινὸ μέτρο⁴³³ ἀνάμεσα σε ἓνα εἶδος σώματος καὶ στὴν αἴσθηση μιὰς ορισμένης οσμῆς. Τὰ στόμα τῶν φλεβῶν τῆς ὄσφρησης μας εἶναι πολλὴ στενά γιὰ τὴ γῆ καὶ τὸ νερό, καὶ πολλὴ ευρύχωρα γιὰ τὴ φωτιά καὶ τὸν αἰέρα· ἐταί κανεῖς δὲν αἰσθάνθηκε ποτὲ τὴν οσμὴ κάποιου ἀπὸ τὰ τέσσερα σώματα, παρὰ μόνον τὶς οσμῆς ποῦ ἀναδίδουν τὰ πράγματα ποῦ βρέχονται, σαπίζουν, λιώνουν ἢ ξεατμίζονται. Οἱ οσμῆς γενιοῦνται κατὰ τὴ διάρκεια

- e ὕδατος εἰς ἀέρα ἀέρος τε εἰς ὕδωρ ἐν τῷ μεταξύ τούτων γεγόνασιν, εἰσὶν τε ὁσμαι σύμπασαι καπνὸς ἢ ὀμίχλη, τούτων δὲ τὸ μὲν ἐξ ἀέρος εἰς ὕδωρ ἰὸν ὀμίχλη, τὸ δὲ ἐξ ὕδατος εἰς ἀέρα καπνός· ὅθεν λεπτότεραι μὲν ὕδατος, παχύ-
 τεραι δὲ ὁσμαι σύμπασαι γεγόνασιν ἀέρος. δηλοῦνται δὲ ὅπότεν τινὸς ἀντιφραχθέντος περὶ τὴν ἀναπνοὴν ἄγχι τις βία τὸ πνεῦμα εἰς αὐτόν· τότε γὰρ ὁσμή μὲν οὐδεμία συν-
 διηθεῖται, τὸ δὲ πνεῦμα τῶν ὁσμῶν ἐρημωθὲν αὐτὸ μόνον
 67 a ἔπεται. δὴ οὖν ταῦτα ἀνώνυμα τὰ τούτων ποικίλματα γέγονεν, οὐκ ἐκ πολλῶν οὐδὲ ἀπλῶν εἰδῶν ὄντα, ἀλλὰ διχῆ τό θ' ἦδὺν καὶ τὸ λυπηρὸν αὐτόθι μόνω διαφανῆ λέγεσθον, τὸ μὲν τραχὺνόν τε καὶ βιαζόμενον τὸ κύτος ἅπαν, ὅσον ἡμῶν μεταξύ κορυφῆς τοῦ τε ὀμφαλοῦ κέεται, τὸ δὲ ταῦτόν τοῦτο καταπραῦνον καὶ πάλιν ἢ πέφυκεν ἀγαπητῶς ἀποιδίδόν.
 Τρίτον δὲ αἰσθητικὸν ἐν ἡμῖν μέρος ἐπισκοποῖσιν τὸ περὶ
 b τὴν ἀκοήν, δι' ἧς αἰτίας τὰ περὶ αὐτὸ συμβαίνει παθήματα, λεκτέον. ὅλως μὲν οὖν φωνῆν θῶμεν τὴν δι' ὧτων ὑπ' ἀέρος ἐγκεφάλου τε καὶ αἵματος μέχρι ψυχῆς πληγῆν δια-
 διδομένην, τὴν δὲ ὑπ' αὐτῆς κίνησιν, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς μὲν ἀρχομένην, τελευτῶσαν δὲ περὶ τὴν τοῦ ἥπατος ἕδραν, ἀκοήν· ὅση δ' αὐτῆς ταχεῖα, ὀξεῖαν, ὅση δὲ βραδυτέρα, βαρυτέρα·
 c τὴν δὲ ὁμοίαν ὀμαλήν τε καὶ λείαν, τὴν δὲ ἐναντίαν τρα-
 χεῖαν· μεγάλην δὲ τὴν πολλήν, ὅση δὲ ἐναντία, σμικράν. τὰ δὲ περὶ συμφωνίας αὐτῶν ἐν τοῖς ὕστερον λεχθησομένοις ἀνάγκη ῥηθῆναι.
 Τέταρτον δὲ λοιπὸν ἔτι γένος ἡμῖν αἰσθητικόν, ὃ διε-
 λέσθαι δεῖ συχνὰ ἐν ἐαυτῷ ποικίλματα κεκτημένον, ἃ σύμ-
 παπτα μὲν χροῶς ἐκαλέσαμεν, φλόγα τῶν σωμάτων ἐκάστῳ ἀπορρέουσιν, ὅψιν σύμμετρα μόρια ἔχουσιν πρὸς αἴσθησιν· ὅψεως δ' ἐν τοῖς πρόσθεν αὐτὸ περὶ τῶν αἰτίων τῆς γενέ-
 d σσεως ἐρρήθη. τῆδ' οὖν τῶν χρωμάτων περὶ μάλιστα εἰκὸς πρέπει τ' ἂν ἐπιεικεῖ λόγῳ διεξελθεῖν· τὰ φερόμενα ἀπὸ τῶν ἄλλων μόρια ἐμπύπτοντά τε εἰς τὴν ὄψιν τὰ μὲν ἐλάττω, τὰ δὲ μείζω, τὰ δ' ἴσα τοῖς αὐτῆς τῆς ὄψεως μέρεσιν εἶναι· τὰ μὲν οὖν ἴσα ἀναίσθητα, ἃ δὴ καὶ διαφανῆ λέγομεν, τὰ

τῆς μεταβολῆς τοῦ νεροῦ σε αέρα ἢ τοῦ αέρα σε νερό, καὶ ὅλες ἔχουν τὴ μορ-
 φὴ εἴτε καπνοῦ εἴτε ὀμίχλης· ὅταν κάτι γίνεται ἀπὸ αέρος νερό εμφανίζεται
 ὀμίχλη, ἐνῶ ὅταν γίνεται ἀπὸ νερό αέρας εμφανίζεται καπνός. Ὅλες οἱ
 ὀσμές επομένως εἶναι πιο λεπτές ἀπὸ τὸ νερό καὶ πιο ογκώδεις ἀπὸ τὸν αέ-
 ρα⁴³⁴. Αὐτὸ θα φανεῖ ἀν παρεμβάλει κανεῖς κάποιο διάφραγμα στὴν ἀνα-
 πνοή καὶ διοχετεύσει ἀπότομα μέσα ἀπὸ αὐτὸ τὸν αέρα τῆς εἰσπνοῆς· θα δια-
 πιστώσει τότε ὅτι δὲν θα περάσει καμία ἀπολύτως ὀσμή, παρὰ μόνον τὸ ἀο-
 σμος πλέον αέρας. Ἴσως μπορεῖ νὰ διακρίνει κανεῖς δύο ποικιλίες ὀσμῶν,
 χωρὶς ὅμως εἰδικὰ ὀνόματα· δὲν ἀποτελοῦνται ἀπὸ συγκεκριμένο ἀριθμὸ
 ἀπλῶν συστατικῶν, καὶ τὸ μόνον χαρακτηριστικὸς τοὺς εἶναι ἡ ευχάριστη ἢ ἡ
 δυσάρεστη αἴσθησις ποὺ προκαλοῦν. Οἱ δυσάρεστες ὀσμές σκληραίνουν καὶ
 διαταράσσουσι ὅλο τὸ μέρος τοῦ σώματός μας ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ κεφαλιού
 ὡς τὸν ὀμφαλό, ἐνῶ οἱ ευχάριστες τὸ καταπραῖνουν καὶ τὸ ικανοποιοῦν ἐπα-
 ναφέροντάς τὸ στὴν κανονικὴ τοῦ κατάστασι⁴³⁵.

Οἱ ἦχοι

Περνάμε τώρα στὴν τρίτη αἴσθησις τοῦ σώματός
 μας, τὴν ἀκοή, καὶ πρέπει νὰ προσδιορίσουμε
 ποιες αἰτίες γεννοῦν τις ἀκουστικὲς ποιότητες. Ο
 ἦχος μπορεῖ νὰ ὀριστῆ ὡς χτύπημα τοῦ αέρος, τὸ
 ὁποῖο ξεκινᾷ ἀπὸ τα αὐτὰ, διαδίδεται στὸν ἐγκεφαλό καὶ τὸ αἷμα, καὶ φθά-
 νει ὡς τὴν ψυχὴ· ἡ κίνησις ποὺ προκαλεῖται, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ
 καταλήγοντας στὴν περιοχὴ τοῦ σπλαχνίου, εἶναι ἡ ἀκοή⁴³⁶. Ὅσο πιο γρήγορη
 εἶναι αὐτὴ ἡ κίνησις, τόσο ὀξύτερος εἶναι ὁ ἦχος· ὅσο πιο ἀργή, τόσο βαρύτε-
 ρος. Ἀν ἡ κίνησις εἶναι ὀμαλή, παράγεται ὀμοιόμορφος καὶ μαλακὸς ἦχος· ἀν
 δὲν εἶναι, παράγεται σκληρὸς ἦχος. Ἀν ἡ κίνησις εἶναι μεγάλη, ὁ ἦχος εἶναι
 δυνατός· ἀν εἶναι μικρὴ, σιγανός. Τῆς συμφωνίας, τέλος, τῶν ἡχῶν εἴμαστε
 υποχρεωμένοι νὰ τις ἀναλύσουμε σε ἐπόμενον στάδι⁴³⁷.

Τὰ χρώματα

Μας ἀπομένει τὸ τέταρτο εἶδος αἴσθησις, ἓνα εἶ-
 δος ποὺ ἀπαιτεῖ λεπτές διακρίσεις ἀφοῦ περιλαμ-
 βάνει πολλές ποικιλίες. Ὅλες αὐτές τις ποικιλίες
 τις ὀνομάσαμε «χρώματα». Χρῶμα εἶναι ἡ φλόγα
 ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ ὅλα τὰ σώματα καὶ γίνεται αἰσθητὴ γιὰτὶ ἔχει μόρια σύμ-
 μετρα πρὸς τὸ ὀπτικὸ ρεῦμα. Προηγούμενως ἐξηγήσαμε πῶς δημιουργεῖται
 τὸ ὀπτικὸ ρεῦμα. Εὐλόγο λοιπὸν καὶ σοστό εἶναι νὰ ἐπιχειρήσουμε τώρα νὰ
 δώσουμε τὴν κατάλληλη ἐξηγήσις καὶ γιὰ τὰ χρώματα⁴³⁸.

Τὰ μόρια ποὺ ξεκινοῦν ἀπὸ διάφορα σώματα καὶ συναντοῦν τὸ ὀπτικὸ
 ρεῦμα εἶναι ἄλλοτε μικρότερα, ἄλλοτε μεγαλύτερα καὶ ἄλλοτε ἴσα με τὰ μό-
 ρια τοῦ ὀπτικοῦ ρεύματος. Ὅταν εἶναι ἴσα δὲν γίνονται αἰσθητὰ, γι' αὐτὸ καὶ
 ὀνομάζονται «διαφανή». Ὅταν ὅμως εἶναι μεγαλύτερα ἢ μικρότερα, στὴν

δὲ μείζω καὶ ἐλάττω, τὰ μὲν συγκρίνοντα, τὰ δὲ διακρίνοντα αὐτήν, τοῖς περὶ τὴν σάρκα θερμοῖς καὶ ψυχροῖς καὶ τοῖς
 e περὶ τὴν γλῶτταν στρυφνοῖς, καὶ ὅσα θερμαντικά ὄντα δριμύεα ἐκαλέσαμεν, ἀδελφὰ εἶναι, τὰ τε λευκὰ καὶ τὰ μέλανα, ἐκείνων παθήματα γεγυότα ἐν ἄλλῳ γένει τὰ αὐτὰ, φανταζόμενα δὲ ἄλλα διὰ ταύτας τὰς αἰτίας. οὕτως οὖν αὐτὰ προσρητέον· τὸ μὲν διακριτικὸν τῆς ὄψεως λευκόν, τὸ δ' ἐναντίον αὐτοῦ μέλαν, τὴν δὲ ὀξυτέραν φορὰν καὶ γένους πυρὸς ἐτέρου προσπίπτουσαν καὶ διακρίνουσαν τὴν ὄψιν
 68 a μέχρι τῶν ὀμμάτων. αὐτὰς τε τῶν ὀφθαλμῶν τὰς διεξόδους βίᾳ διωθοῦσαν καὶ τήκουσαν, πῦρ μὲν ἀθρόον καὶ ὕδωρ, ὃ δάκρυον καλοῦμεν, ἐκείθεν ἐκχέουσαν, αὐτὴν δὲ οὖσαν πῦρ ἐξ ἐναντίας ἀπαντῶσαν, καὶ τοῦ μὲν ἐκπηδῶντος πυρὸς οἶον ἀπ' ἀστραπῆς, τοῦ δ' εἰσιόντος καὶ περὶ τὸ νοτερόν κατασβεννύμενον, παντοδαπῶν ἐν τῇ κυκῆσει ταύτῃ γιγνομένων χρωμάτων, μαρμαρυγὰς μὲν τὸ πάθος προσείπομεν, τὸ δὲ τοῦτο ἀπεργαζόμενον λαμπρόν τε καὶ στίλβον ἐπωμομάσαμεν. τὸ δὲ τούτων αὐτὰ μεταξὺ πυρὸς γένος, πρὸς μὲν τὸ τῶν ὀμμάτων ὑγρὸν ἀφικνούμενον καὶ κεραυνύμενον αὐτῶ, στίλβον δὲ οὐ· τῆ δὲ διὰ τῆς νοτίδος ἀύγῃ τοῦ πυρὸς μειγνυμένου χρῶμα ἔναιμον παρασχομένη, τοῦνομα ἐρυθρὸν λέγομεν. λαμπρόν τε ἐρυθρῶ λευκῶ τε μειγνύμενον ξανθὸν γέγονεν· τὸ δὲ ὅσον μέτρον ὅσοις, οὐδ' εἴ τις εἰδείη, νοῦν ἔχει τὸ λέγειν, ὧν μήτε τινα ἀνάγκη μήτε τὸν εἰκότα λόγον καὶ μετρίως ἂν τις εἰπέιν εἴη δυνατός. ἐρυθρὸν δὲ δὴ
 c μέλανι λευκῶ τε κραθεὶν ἀλουργόν· ὄρφνιον δέ, ὅταν τούτοις μεμειγμένοις καυθεῖσιν τε μάλλον συγκραθῆ μέλαν. πυρρὸν δὲ ξανθοῦ τε καὶ φαιοῦ κράσει γίγνεται, φαιὸν δὲ λευκοῦ τε καὶ μέλανος, τὸ δὲ ὠχρὸν λευκοῦ ξανθῶ μειγνυμένου. λαμπρῶ δὲ λευκὸν συνελθὼν καὶ εἰς μέλαν κατακορὲς ἐμπεσὼν κυανοῦ χρῶμα ἀποτελεῖται, κυανοῦ δὲ λευκῶ κεραυνυμένου γλαυκόν, πυρροῦ δὲ μέλανι πράσιον. τὰ δὲ
 d ἄλλα ἀπὸ τούτων σχεδὸν δῆλα αἶς ἂν ἀφομοιούμενα μείξεσιν διασφῶσι τὸν εἰκότα μῦθον. εἰ δὲ τις τούτων ἔργω σκοπούμενος βάσανον λαμβάνοι, τὸ τῆς ἀνθρωπίνης καὶ θείας φύσεως ἡγνοηκὼς ἂν εἴη διάφορον, ὅτι θεὸς μὲν τὰ πολλὰ

πρώτη περίπτωση συστέλλουν καὶ στη δεύτερη διασπῶν τὸ οπτικὸ ρεῦμα, ὅπως τὰ «ψυχρὰ» καὶ τὰ «θερμὰ» στὴν ἀφῆ ἢ, πάλι, ὅπως τὰ «στυφὰ» καὶ τὰ «θερμαντικά» (ποῦ ονομάσαμε «καυστικά») στὴ γεύση⁴³⁹. Παράγονται τότε τὰ «άσπρα» καὶ τὰ «μαύρα», δηλαδὴ αἰσθητὲς ποιότητες ἀνάλογες με τὴς ἀφῆς καὶ τὴς γεύσης, οἱ ὁποῖες ἀντιστοιχοῦν ὁμῶς σε διαφορετικὸ ὄργανο, γι' αὐτὸ διαφέρουν στὴν ἐμφάνισή· πρέπει ἐπομένως νὰ τις ονομάζουμε ἀναλόγως: «άσπρο» εἶναι αὐτὸ ποῦ διασπᾶ τὸ οπτικὸ ρεῦμα, καὶ «μαύρο» αὐτὸ ποῦ το συστέλλει.

Ὅταν ἡ προσβολὴ τοῦ οπτικοῦ ρεύματος προέρχεται ἀπὸ ἄλλο εἶδος φωτιᾶς καὶ γίνεται με ὀξύτερη κίνηση, ἡ διάσπασή του φθάνει ὡς τὰ μάτια, ὁπότε οἱ ἴδιες οἱ διεξοδοὶ τῶν ματιῶν πιεζοῦνται ἐντόνα καὶ υγροποιοῦνται, με ἀποτελεσμα νὰ ἐκρέει συσσωρευμένη φωτιὰ καὶ νερὸ — αὐτὸ ποῦ ονομάζουμε «δάκρυ». Καθὼς λοιπὸν οἱ δύο φωτιές συναντῶνται ἀπὸ ἀντίθετες κατευθύνσεις — ἡ μία, τῶν δακρύων, ποῦ ἐκρέει σὺν ἀστραπῇ ἀπὸ τὰ μάτια, καὶ ἡ ἄλλη ποῦ εἰσχωρεῖ καὶ σβῆνει στὴν υγρασία τους —, ἀπὸ τὸ ἀνακάτεμά τους προκύπτουν κάθε εἶδους χρώματα· ονομάζουμε τὸ φαινόμενο «μαρμαρυγῆ», καὶ ὅ,τι το προκαλεῖ «λαμπερὸ» καὶ «αστραφερὸ». Τὸ ἐνδιάμεσο εἶδος φωτιᾶς φθάνει καὶ αὐτὸ ὡς τὴν υγρασία τῶν ματιῶν, ἀναμειγνύεται με αὐτήν, ἀλλὰ δὲν ἀστράφτει· μετὰ τὴν ἀνάμειξη, ἡ ἀκτινοβολία τῆς φωτιᾶς ποῦ ἐκπέμπεται μέσα ἀπὸ τὴν υγρασία παράγει χρώμα ὅμοιο με τοῦ αἵματος, αὐτὸ ποῦ ἀποκαλοῦμε «κόκκινο».

Ἡ ἀνάμειξη τοῦ λαμπεροῦ με τὸ ἄσπρο καὶ τὸ κόκκινο παράγει τὸ «ξανθὸ» χρῶμα⁴⁴⁰. Τὶς ἀκριβεῖς ἀναλογίες τῆς ἀνάμειξης, ἀκόμη καὶ ἀν υποθέσουμε ὅτι κάποιος τις ἔξερε, θα ἦταν ἀνόητο νὰ τις πεῖ· γιὰ οὔτε θα ἐξηγητοῦσε κάποια ἀνάγκη, οὔτε θα ἦταν σὲ θέση νὰ υπερασπίσει ἰκανοποιητικὰ τὸ εὐλόγο τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ⁴⁴¹.

Τὸ κόκκινο τώρα, ὅταν ἀναμειχθεῖ με τὸ μαύρο καὶ τὸ ἄσπρο, δίνει τὸ «πορφυρὸ» ἀπὸ τὴν ἴδια ἀνάμειξη, ἀλλὰ με περισσότερο μαύρο καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτοῦ, προκύπτει τὸ «ιώδες»⁴⁴². Τὸ «πυρρὸξάνθο»⁴⁴³ εἶναι χρῶμα τοῦ ξανθοῦ καὶ τοῦ γκριζοῦ, τὸ «γκριζοῦ» τοῦ ἀσπρου καὶ τοῦ μαύρου, καὶ ἡ «ὠχρα» τοῦ ἀσπρου καὶ τοῦ ξανθοῦ. Ὅταν τὸ λαμπερὸ συνδυαστεῖ με τὸ ἄσπρο καὶ τὸ μείγμα βυθιστεῖ σὲ βαθὺ μαύρο, τότε προκύπτει τὸ «κυανόν»· ἀν στο κυανόν προστεθεῖ ἄσπρο, γίνεται τὸ «γαλάζιο», καὶ ἀν στο πυρρὸξάνθο προστεθεῖ μαύρο, τὸ «πράσινο»⁴⁴⁴.

Αὐτὰ τὰ παραδείγματα μας φανερῶνουν ἀπὸ τι εἶδους ἀναμειξίσε θα μπορούσαν νὰ προέλθουν καὶ τὰ ὑπόλοιπα χρώματα, ἐτσι ὥστε νὰ διασωθεῖ ἡ εὐλογία ἐξιστόρησης. Ἀν τώρα κανεὶς ἔκανε ἀπόπειρα νὰ ἐλέγξει αὐτὰ τὰ πράγματα στὴν πράξη⁴⁴⁵, θα εἰδειχνε ὅτι ἀγνοεῖ τὴ διαφορά ἀνάμεσα στὴν

- e ὕδατος εἰς ἀέρα ἀέρος τε εἰς ὕδωρ ἐν τῷ μεταξύ τούτων γεγόνασιν, εἰσὶν τε ὅσμαι σύμπασαι καπνὸς ἢ ομίχλη, τούτων δὲ τὸ μὲν ἐξ ἀέρος εἰς ὕδωρ ἰδὼν ομίχλη, τὸ δὲ ἐξ ὕδατος εἰς ἀέρα καπνός· ὅθεν λεπτότεραι μὲν ὕδατος, παχύτεραι δὲ ὅσμαι σύμπασαι γεγόνασιν ἀέρος. δηλοῦνται δὲ ὁπόταν τινὸς ἀντιφραχθέντος περὶ τὴν ἀναπνοὴν ἄγῃ τις βία τὸ πνεῦμα εἰς αὐτόν· τότε γὰρ ὁσμὴ μὲν οὐδεμία συνδιηθεῖται, τὸ δὲ πνεῦμα τῶν ὁσμῶν ἐρημωθὲν αὐτὸ μόνον
- 67 a ἔπεται. δὴ οὖν ταῦτα ἀνώνυμα τὰ τούτων ποικίλματα γέγονεν, οὐκ ἐκ πολλῶν οὐδὲ ἀπλῶν εἰδῶν ὄντα, ἀλλὰ διχῆ τό θ' ἢ δὴ καὶ τὸ λυπηρὸν αὐτῷ μόνω διαφανῆ λέγεσθον, τὸ μὲν τραχύνον τε καὶ βιαζόμενον τὸ κύτος ἅπαν, ὅσον ἡμῶν μεταξύ κορυφῆς τοῦ τε ὀμφαλοῦ κείται, τὸ δὲ ταῦτόν τοῦτο καταπραῖνον καὶ πάλιν ἢ πέφυκε ἀγαπητῶς ἀποδιδόν.
- Τρίτον δὲ αἰσθητικὸν ἐν ἡμῖν μέρος ἐπισκοποῦσιν τὸ περὶ τὴν ἀκοήν, δι' ἧς αἰτίας τὰ περὶ αὐτὸ συμβαίνει παθήματα, λεκτέον. ὅλως μὲν οὖν φωνὴν θάμην τὴν δι' ὠτων ὑπ' ἀέρος ἐγκεφάλου τε καὶ αἵματος μέχρι ψυχῆς πληγὴν διαδομένην, τὴν δὲ ὑπ' αὐτῆς κίνησιν, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς μὲν ἀρχομένην, τελευτῶσαν δὲ περὶ τὴν τοῦ ἥπατος ἔδραν, ἀκοήν· ὅση δ' αὐτῆς ταχέα, ὀξεῖαν, ὅση δὲ βραδυτέρα, βαρυτέρα· τὴν δὲ ὁμοίαν ὀμαλήν τε καὶ λείαν, τὴν δὲ ἐναντίαν τραχείαν· μεγάλην δὲ τὴν πολλήν, ὅση δὲ ἐναντία, σμικράν.
- c τὰ δὲ περὶ συμφωνίας αὐτῶν ἐν τοῖς ὕστερον λεχθησομένοις ἀνάγκη ῥηθῆναι.
- Τέταρτον δὲ λοιπὸν ἔτι γένος ἡμῖν αἰσθητικόν, ὃ διελέσθαι δεῖ συχνὰ ἐν ἑαυτῷ ποικίλματα κεκτημένον, ἃ σύμπαντα μὲν χροῖας ἐκαλέσαμεν, φλόγα τῶν σωμάτων ἐκάστων ἀπορρέουσιν, ὅψι ἐσύμμετρα μόρια ἔχουσιν πρὸς αἴσθησιν· ὅψεως δ' ἐν τοῖς πρόσθεν αὐτὸ περὶ τῶν αἰτίων τῆς γενέσεως ἐρρήθη. τῆ δ' οὖν τῶν χρωμάτων περὶ μάλιστα εἰκὸς πρόπει τ' ἂν ἐπιεικὲ λόγῳ διεξελθεῖν· τὰ φερόμενα ἀπὸ τῶν ἄλλων μόρια ἐμίπτουτὰ τε εἰς τὴν ὄψιν τὰ μὲν ἐλάττω, τὰ δὲ μείζω, τὰ δ' ἴσα τοῖς αὐτῆς τῆς ὀψεως μέρεσιν εἶναι· τὰ μὲν οὖν ἴσα ἀναίσθητα, ἃ δὴ καὶ διαφανῆ λέγομεν, τὰ

της μεταβολῆς του νερού σε αέρα ή του αέρα σε νερό, και όλες έχουν τη μορφή είτε καπνού είτε ομίχλης· όταν κάτι γίνεται από αέρας νερό εμφανίζεται ομίχλη, ενώ όταν γίνεται από νερό αέρας εμφανίζεται καπνός. Όλες οι οσμές επομένως είναι πιο λεπτές από το νερό και πιο ογκώδεις από τον αέρα⁴³⁴. Αυτό θα φανεί αν παρεμβάλει κανείς κάποιο διάφραγμα στην αναπνοή και διχοθετήσει απότομα μέσα από αυτό τον αέρα της εισπνοής· θα διαπιστώσει τότε ότι δεν θα περάσει καμία απολύτως οσμή, παρά μόνον ο αίσθητος πλέον αέρας. Ίσως μπορεί να διακρίνει κανείς δύο ποικιλίες οσμών, χωρίς όμως ειδικά ονόματα· δεν αποτελούνται από συγκεκριμένο αριθμό απλών συστατικών, και το μόνο χαρακτηριστικό τους είναι η ευχάριστη ή η δυσάρεστη αίσθηση που προκαλούν. Οι δυσάρεστες οσμές σκληραίνουν και διαταράσσουν ὅλο το μέρος του σώματός μας από την κορυφή του κεφαλιού ως τον ὀμφαλό, ενώ οι ευχάριστες το καταπραΰνουν και το ικανοποιούν επαναφέροντάς το στην κανονική του κατάσταση⁴³⁵.

Οι ἦχοι

Περνάμε τώρα στην τρίτη αίσθηση του σώματός μας, την ακοή, και πρέπει να προσδιορίσουμε ποιες αιτίες γεννούν τις ακουστικές ποιότητες. Ο ἦχος μπορεί να οριστεί ως χτύπημα του αέρα, το οποίο ξεκινά από τα αυτιά, διαδίδεται στον εγκέφαλο και το αίμα, και φθάνει ως την ψυχή· η κίνηση που προκαλείται, αρχίζοντας από το κεφάλι και καταλήγοντας στην περιοχή του σωματιδίου, είναι η ακοή⁴³⁶. Όσο πιο γρήγορη είναι αυτή η κίνηση, τόσο οξύτερος είναι ο ἦχος· όσο πιο αργή, τόσο βαρύτερος. Αν η κίνηση είναι ομαλή, παράγεται ομοιόμορφος και μαλακός ἦχος· αν δεν είναι, παράγεται σκληρός ἦχος. Αν η κίνηση είναι μεγάλη, ο ἦχος είναι δυνατός· αν είναι μικρή, σιγανός. Τις συμφωνίες, τέλος, των ἠχων εἴμασθε υποχρεωμένοι να τις αναλύσετε σε ἐπόμενο στάδιο⁴³⁷.

Τα χρώματα

Μας απομένει το τέταρτο εἶδος αἰσθησης, ἕνα εἶδος που απαιτεῖ λεπτές διακρίσεις αφού περιλαμβάνει πολλές ποικιλίες. Όλες αυτές τις ποικιλίες τις ονομάσαμε «χρώματα». Χρώμα είναι η φλόγα που απορρέει από ὅλα τα σώματα και γίνεται αἰσθητή γιατί ἔχει μόρια σύμμετρα πρὸς το ὀπτικό ρεῦμα. Προηγουμένως ἐξηγήσαμε πῶς δημιουργεῖται το ὀπτικό ρεῦμα. Εὐλόγο λοιπὸν και σωστὸ εἶναι να ἐπιχειρήσουμε τώρα να δώσουμε τὴν κατάλληλη ἐξήγηση και για τα χρώματα⁴³⁸.

Τα μόρια που ξεκινούν από διάφορα σώματα και συναντούν το ὀπτικό ρεῦμα είναι ἄλλοτε μικρότερα, ἄλλοτε μεγαλύτερα και ἄλλοτε ἴσα με τα μόρια του ὀπτικού ρεύματος. Όταν είναι ἴσα δεν γίνονται αἰσθητά, γι' αὐτὸ και ονομάζονται «διαφανή». Όταν ὁμως εἶναι μεγαλύτερα ἢ μικρότερα, στην

τῆς λιτρῶδους ἕξεως ἐπὶ τὸ μέτριόν τε τῆ ῥύψει χρώμενα ἄλκυκὰ ἄνευ πικρότητος τραχείας καὶ φίλα μᾶλλον ἡμῶν φαντάζεται. τὰ δὲ τῆ τοῦ στόματος θερμότητι κοινωθήσαντα καὶ λεαινόμενα ὑπ' αὐτοῦ, συνεκπυρούμενα καὶ πάλιν αὐτὰ ἀντικαίοντα τὸ διαθερμῆσαν, φερόμενά τε ὑπὸ κουφότητος ἄνω πρὸς τὰς τῆς κεφαλῆς αἰσθήσεις, τέμνοντά τε

66 a πάνθ' ὁποῖοις ἂν προσπίπτῃ, διὰ ταύτας τὰς δυνάμεις δριμύεα πάντα τὰ τοιαῦτα ἐλέγχθη. τὸ δὲ αὖ τῶν προλελεπτυσμένων μὲν ὑπὸ σηπεδόνος, εἰς δὲ τὰς στενὰς φλέβας ἐνδυομένων, καὶ τοῖς ἐνοῦσιν αὐτόθι μέρεσιν γεώδεσιν καὶ ὅσα ἀέρος συμμετρίαν ἔχοντα, ὥστε κινήσαντα περὶ ἄλλα ποιεῖν κυκᾶσθαι, κυκῶμενα δὲ περιπίπτειν τε καὶ εἰς ἕτερα ἐνδυόμενα ἕτερα κοῖλα ἀπεργάζεσθαι περιτεινόμενα τοῖς εἰσιούσιν—

b ἃ δὲ νοτίδος περὶ ἀέρα κοίλης περιταθείσης, τοτὲ μὲν γεώδους, τοτὲ δὲ καὶ καθαρᾶς, νοτερὰ ἀγγεῖα ἀέρος, ὕδατα κοῖλα περιφερῆ τε γενέσθαι, καὶ τὰ μὲν τῆς καθαρᾶς διαφανεῖς περιστῆναι κληθείσας ὄνομα πομφόλυγας, τὰ δὲ τῆς γεώδους ὁμοῦ κινουμένης τε καὶ αἰρομένης ζέσιν τε καὶ ζύμωσιν ἐπὶ κλην λεχθήναι—τὸ δὲ τούτων αἴτιον τῶν παθημάτων ὄξιν προσρηθῆναι. σύμπασιν δὲ τοῖς περὶ ταῦτα εἰρημένους

c πάθος ἐναντίον ἂπ' ἐναντίας ἐστὶ προφάσεως· ὁπόταν ἢ τῶν εἰσιόντων σύστασις ἐν ὑγροῖς, οἰκεία τῆ τῆς γλώττης ἕξει πεφυκυῖα, λεαίνῃ μὲν ἐπαλείφουσα τὰ τραχυνθέντα, τὰ δὲ παρὰ φύσιν συνεστῶτα ἢ κεχυμένα τὰ μὲν συνάγη, τὰ δὲ χαλᾶ, καὶ πάνθ' ὅτι μάλιστα ἰδρῦν κατὰ φύσιν, ἥδὼν καὶ προσφιλές παντὶ πᾶν τὸ τοιοῦτον ἰαμα τῶν βιαιῶν παθημάτων γιγνόμενον ἐκκληθῆαι γλυκύ.

d Καὶ τὰ μὲν ταύτη ταῦτα· περὶ δὲ δὴ τὴν τῶν μυκτῆρων δύναμιν, εἶδη μὲν οὐκ ἔνι. τὸ γὰρ τῶν ὁσμών πᾶν ἡμιγενές, εἶδει δὲ οὐδενὶ συμβέβηκεν συμμετρία πρὸς τὸ τινα σχεῖν ὁσμήν· ἄλλ' ἡμῶν αἰ περὶ ταῦτα φλέβες πρὸς μὲν τὰ γῆς ὕδατος τε γένη στενότεραι συνέστησαν, πρὸς δὲ τὰ πυρὸς ἀέρος τε εὐρύτεραι, διὸ τούτων οὐδεὶς οὐδενὸς ὁσμῆς πώποτε ἦσθητό τινος, ἀλλὰ ἢ βρεχομένων ἢ σηπομένων ἢ τηκομένων ἢ θυμιωμένων γίγνονταί τινων. μεταβάλλοντος γὰρ

συμβαίνει με τῆ νιτρική σόδα· ὅταν ὁμως ἡ νιτρῶδης ἐνέργεια εἶναι λιγότερο ἐντονὴ καὶ ἡ καθαρῆρια δύναμὶ τους μικρότερη, τότε ονομάζονται «ἀλκυμυρές», δὲν ἔχουν οὐδεὶα πικρότητα καὶ θεωροῦνται μᾶλλον ευχάριστες.

Κάποιες ἄλλες ουσίες δέχονται τῆ θερμότητα τοῦ στόματος, γίνονται λείες, πυρῶνονται καὶ με τῆ σειρὰ τους ἀναποδίδουν τὴν καύση· λόγω τῆς ελαφροσπότης τους ἀνυψώνονται πρὸς τὰ αἰσθητήρια τοῦ κεφαλοῦ καὶ τέμνον ὅ,τι συναντοῦν — οἱ ιδιότητές τους αὐτές μας κάνουν νὰ λέμε πως ἔχουν καυστική γεύση⁴²⁹.

Ὅσες πάλι ουσίες ἔχουν ἀποσυντεθεῖ σε λεπτά μόρια ἀπὸ τῆ σήψη, ὅταν εἰσχωροῦν σὲ στενές φλέβες τῆς γλώσσας ἐρχονται σὲ επαφὴ τόσο με τὰ ἐκεῖ μόρια τῆς γῆς ὅσο καὶ με τὰ σύμμετρα μόρια τοῦ αἵρα⁴³⁰, καὶ τὰ θέτουν σὲ κίνηση προκαλώντας ἐτοῖ ἀνάδευση τῶν μεν γύρω ἀπὸ τὰ δε· με τὴν ἀνάδευση, ὀρισμένα μόρια προσπίπτουν σὲ ἄλλα καὶ, καθὼς τὸ ἐνα διεισδύει σὲ ἄλλο, δημιουργοῦνται κοιλότητες καὶ ἀσκειῖται πίεση γύρω ἀπὸ τὰ εσωτερικά μόρια⁴³¹. Ἔτσι, ὅταν λεπτές ἐπιφάνειες υγρασίας, γεώδους ἢ καθαρῆς, περικυκλώνουν τὸν αἵρα, δημιουργοῦνται ὑδάτινα δοχεῖα αἵρα, κοιλές σφαίρες νεροῦ· ὅταν ἡ υγρασία ποῦ τις περιβάλλει εἶναι καθαρῆ, τότε οἱ σφαίρες εἶναι διαφανεῖς καὶ ονομάζονται «φυσαλίδες»· ὅταν ὁμως ἔχει γῆινες προομιεῖξεις καὶ τὸ δημιουργήμα ἀναταράσσεται καὶ ἀνυψώνεται, τότε μιλάμε γιὰ «βρασμό» καὶ «ζύμωση»⁴³². Τὸ αἶτιον αὐτῶν τῶν ποιοτήτων ονομάζεται «ὄξι».

Τὸ ἀντίθετο ἀποτέλεσμα ἀπὸ ὅσα περιγράψαμε σχετικὰ με τὰς γεύσεις παράγεται ἀπὸ τὴν ἀντίθετη αἰτία. Ὅταν σὲ τὸ στόμα εἰσχωροῦν οὐσίες σὲ υγρῆ μορφῇ, τέτοιες ὥστε ἡ σύστασή τους νὰ εἶναι ἐναρμονισμένη με τὴ δομῆ τῆς γλώσσας, τότε οἱ οὐσίες αὐτές ἐπαλείφουν καὶ μαλακῶνουν τὰ μέρη τῆς γλώσσας ποῦ ἔχουν ἐκτραχυνθεῖ, ἀνασυνθῆναι οποιαδήποτε ἀφύσικη διάχυση καὶ διαλύουν οποιαδήποτε ἀφύσικη σύμπτυξη, ἀποκαθιστώντας τὴ φυσικὴ ἰσορροπία σὲ πάντα· αὐτὸ τὸ φάρμακο ἐναντίον τῶν οὐσιῶν ποιοτήτων εἶναι ευχάριστο καὶ προσφιλέσ σὲ ὅλους, καὶ ονομάζεται «γλυκό».

Οἱ οσμῆς

Ἀρχετὰ ὁμως γιὰ τὰς γεύσεις. Στὴν αἴσθησι τῶρα ποῦ συνδέεται με τὴ μύτη δὲν διακρίνονται εἶδη. Ἡ οσμῆ εἶναι κάτι τὸ ἡμιτελές· δὲν ὑπάρχει κοινὸ μέτρο⁴³³ ἀνάμεσα σὲ ἐνα εἶδος σώματος καὶ στὴν αἴσθησι μιὰς ὀρισμένης οσμῆς. Τὰ στόμα τῶν φλεβῶν τῆς ὄσφρησῆς μας εἶναι πολὺ στενά γιὰ τὴ γῆ καὶ τὸ νερό, καὶ πολὺ ευρύχωρα γιὰ τὴ φωτιά καὶ τὸν αἵρα· ἐτοῖ κανεῖς δὲν αἰσθάνθηκε ποτὲ τὴν οσμῆ κάποιου ἀπὸ τὰ τέσσερα σώματα, παρὰ μόνο τὰς οσμῆς ποῦ ἀναδίδουν τὰ πράγματα ποῦ βρέχονται, σπαίζουν, λιώνουν ἢ ἐξατμίζονται. Οἱ οσμῆς γενιοῦνται κατὰ τὴ διάρκεια

- e ὕδατος εἰς ἀέρα ἀέρος τε εἰς ὕδωρ ἐν τῷ μεταξύ τούτων γεγόνασιν, εἰσὶν τε ὁσμάι σύμπασαι καπνὸς ἢ ομίχλη, τούτων δὲ τὸ μὲν ἐξ ἀέρος εἰς ὕδωρ ἰὸν ομίχλη, τὸ δὲ ἐξ ὕδατος εἰς ἀέρα καπνός· ὅθεν λεπτότερα μὲν ὕδατος, παχύ-
 67 a ἔπεται. δὴ οὖν ταῦτα ἀνώνυμα τὰ τούτων ποικίλματα γέγονεν, οὐκ ἐκ πολλῶν οὐδὲ ἀπλῶν εἰδῶν ὄντα, ἀλλὰ διχῆ τὸ θ' ἢδὺ καὶ τὸ λυπηρὸν αὐτόθι μόνω διαφανῆ λέγεσθον, τὸ μὲν τραχύνον τε καὶ βιαζόμενον τὸ κύτος ἄπαν, ὅσον ἡμῶν μεταξύ κορυφῆς τοῦ τε ὀμφαλοῦ κείται, τὸ δὲ ταῦτόν τοῦτο καταπραῖνον καὶ πάλιν ἢ πέφυκεν ἀγαπητῶς ἀποδιδόν.
 Τρίτον δὲ αἰσθητικὸν ἐν ἡμῖν μέρος ἐπισκοποῦσιν τὸ περὶ
 b τὴν ἀκοήν, δι' ἧς αἰτίας τὰ περὶ αὐτὸ συμβαίνει παθήματα, λεκτέον. ὅλως μὲν οὖν φωνῆν θάμμεν τὴν δι' ὠτων ὑπ' ἀέρος ἐγκεφάλου τε καὶ αἵματος μέχρι ψυχῆς πληγῆν δια-
 διδομένην, τὴν δὲ ὑπ' αὐτῆς κίνησιν, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς μὲν ἀρχομένην, τελευτῶσαν δὲ περὶ τὴν τοῦ ἥπατος ἔδραν, ἀκοήν· ὅση δ' αὐτῆς ταχέια, ὀξείαν, ὅση δὲ βραδυτέρα, βαρυτέραν· τὴν δὲ ὁμοίαν ὁμαλήν τε καὶ λείαν, τὴν δὲ ἐναντίαν τρα-
 c χεῖαν· μεγάλην δὲ τὴν πολλήν, ὅση δὲ ἐναντία, σμικράν. τὰ δὲ περὶ συμφωνίας αὐτῶν ἐν τοῖς ὕστερον λεχθησομένοις ἀνάγκη ῥηθῆναι.
 Τέταρτον δὲ λοιπὸν ἔτι γένος ἡμῖν αἰσθητικόν, ὃ διε-
 λέσθαι δεῖ συχνὰ ἐν ἑαυτῷ ποικίλματα κεκτημένον, ἃ σύμ-
 παντα μὲν χροῶς ἐκαλέσαμεν, φλόγα τῶν σωμάτων ἐκάστων ἀπορρέουσαν, ὅψις σύμμετρα μόρια ἔχουσαν πρὸς αἴσθησιν· ὅψις δ' ἐν τοῖς πρόσθετον αὐτὸ περὶ τῶν αἰτίων τῆς γενέ-
 d σεως ἐρρήθη. τῆδ' οὖν τῶν χρωμάτων πέρι μάλιστα εἰκὸς πρῆποι τ' ἂν ἐπιεικέι λόγῳ διεξελεθῆιν· τὰ φερόμενα ἀπὸ τῶν ἄλλων μόρια ἐπιπίπτουτὰ τε εἰς τὴν ὄψιν τὰ μὲν ἐλάττω, τὰ δὲ μείζω, τὰ δ' ἴσα τοῖς αὐτῆς τῆς ὄψις μέρεσιν εἶναι· τὰ μὲν οὖν ἴσα ἀναίσθητα, ἃ δὴ καὶ διαφανῆ λέγομεν, τὰ

της μεταβολῆς του νερού σε αέρα ή του αέρα σε νερό, και όλες έχουν τη μορφή είτε καπνού είτε ομίχλης· όταν κάτι γίνεται από νερό αέρας εμφανίζεται ομίχλη, ενώ όταν γίνεται από νερό αέρας εμφανίζεται καπνός. Όλες οι οσμές επομένως είναι πιο λεπτές από το νερό και πιο σγαδόμενες από τον αέρα⁴³⁴. Αυτό θα φανεί αν παρεμβάλλει κανείς κάποιο διάφραγμα στην ανανοή και διοχετεύσει απότομα μέσα από αυτό τον αέρα της εισπνοῆς· θα διαπιστώσει τότε ότι δεν θα περάσει καμία απολύτως οσμή, παρά μόνον ο ἀόσμος πλέον αέρας. Ίσως μπορεί να διακρίνει κανείς δύο ποικιλίες οσμών, χωρίς όμως ειδικὰ ονόματα· δεν αποτελούνται από συγκεκριμένο αριθμὸ ἀπλῶν συστατικῶν, και το μόνο χαρακτηριστικὸ τους εἶναι η ευχάριστη ἢ ἡ δυσάρεστη αἴσθησις που προκαλοῦν. Οι δυσάρεστες οσμὲς σκληραίνουν και διαταράσσουν ὅλο το μέρος του σώματος μᾶς ἀπὸ τὴν κορυφή του κεφαλοῦ ὡς τον ομφαλό, ενώ οι ευχάριστες το καταπραῖνουν και το ικανοποιούν επαναφέροντάς το στην κανονική του κατάσταση⁴³⁵.

Οι ἦχοι

Περνάμε τώρα στην τρίτη αἴσθησις του σώματος μας, τὴν ἀκοή, και πρέπει να προσδιορίσουμε ποιες αἰτίες γεννῶν τὴς ἀκουστικῆς ποιότητες. Ὁ ἦχος μπορεί να οριστεῖ ὡς χτύπημα του αέρα, το οποίο ξεκινᾶ ἀπὸ τα αυτιά, διαδίδεται στον εγκέφαλο και το αἷμα, και φθά-
 νει ὡς τὴν ψυχῆ· ἡ κίνησις που προκαλεῖται, ἀρχίζοντας ἀπὸ το κεφάλι και καταλήγοντας στην περιοχὴ του σκελετοῦ, εἶναι ἡ ἀκοή⁴³⁶. Ὅσο πιο γρήγορη εἶναι αὐτὴ ἡ κίνησις, τόσο οξύτερος εἶναι ο ἦχος· ὅσο πιο ἀργή, τόσο βαρύτερος. Ἀν ἡ κίνησις εἶναι ὁμαλή, παράγεται ὁμοιόμορφος και μαλακὸς ἦχος· ἀν δεν εἶναι, παράγεται σκληρὸς ἦχος. Ἀν ἡ κίνησις εἶναι μεγάλη, ο ἦχος εἶναι δυνατός· ἀν εἶναι μικρὴ, σιγανός. Τὴς συμφωνίας, τέλος, τῶν ἠχῶν εἴμαστε υποχρεωμένοι να τὴς ἀναλύσουμε σε ἐπόμενον στάδιο⁴³⁷.

Τα χρώματα

Μᾶς ἀπομένει το τέταρτο εἶδος αἴσθησις, ἕνα εἶδος που ἀπαιτεῖ λεπτὲς διακρίσεις ἀφοῦ περιλαμβάνει πολλὲς ποικιλίες. Όλες αὐτὲς τὴς ποικιλίες τὴς ονομάσαμε «χρώματα». Χρῶμα εἶναι ἡ φλόγα που ἀπορρέει ἀπὸ ὅλα τα σώματα και γίνεται αἰσθητὴ γιατί ἔχει μόρια σύμμετρα πρὸς το οπτικὸ ρεῦμα. Προηγουμένως ἐξηγήσαμε πῶς δημιουργεῖται το οπτικὸ ρεῦμα. Ἐύλογο λοιπὸν και σωστό εἶναι να ἐπιχειρήσουμε τώρα να δόσουμε τὴν κατάλληλη ἐξηγήσις και για τα χρώματα⁴³⁸.

Τὰ μόρια που ξεκινῶν ἀπὸ διάφορα σώματα και συναντοῦν το οπτικὸ ρεῦμα εἶναι ἄλλοτε μικρότερα, ἄλλοτε μεγαλύτερα και ἄλλοτε ἴσα με τα μόρια του οπτικῶ ρεῦματος. Ὅταν εἶναι ἴσα δεν γίνονται αἰσθητά, γι' αὐτὸ και ονομάζονται «διαφανῆ». Ὅταν ὁμως εἶναι μεγαλύτερα ἢ μικρότερα, στην

- δὲ μείζω καὶ ἐλάττω, τὰ μὲν συγκρίνοντα, τὰ δὲ διακρίνοντα αὐτήν, τοῖς περὶ τὴν σάρκα θερμοῖς καὶ ψυχροῖς καὶ τοῖς
 e περὶ τὴν γλῶτταν στρυφνοῖς, καὶ ὅσα θερμοκρατικὰ ὄντα δριμύεα ἐκαλέσαμεν, ἀδελφὰ εἶναι, τὰ τε λευκὰ καὶ τὰ μέλανα, ἐκείνων παθήματα γεγονότα ἐν ἄλλῃ γένει τὰ αὐτά, φανταζόμενα δὲ ἄλλα διὰ ταύτας τὰς αἰτίας. οὕτως οὖν αὐτὰ προσρητέον· τὸ μὲν διακριτικὸν τῆς ὄψεως λευκόν, τὸ δ' ἐναντίον αὐτοῦ μέλαν, τὴν δὲ ὀξυτέρα φορὰν καὶ γένους πυρρὸς ἐτέρου προσπίπτουσαν καὶ διακρίνουσαν τὴν ὄψιν
 68 a μέχρι τῶν ὀμμάτων, αὐτὰς τε τῶν ὀφθαλμῶν τὰς διεξόδους βίᾳ διωθοῦσαν καὶ τήκουσαν, πῦρ μὲν ἀθρόον καὶ ὕδωρ, ὃ δάκρυον καλοῦμεν, ἐκείθεν ἐκχέουσαν, αὐτὴν δὲ οὖσαν πῦρ ἐξ ἐναντίας ἀπαντῶσαν, καὶ τοῦ μὲν ἐκπηδῶτος πυρρὸς οἶον ἀπ' ἀστραπῆς, τοῦ δ' εἰσιόντος καὶ περὶ τὸ νοτιερόν κατασβεννυμένου, παντοδαπῶν ἐν τῇ κυκλίσει ταύτῃ γιγνόμενων χρωμάτων, μαρμαρυγὰς μὲν τὸ πάθος προσείπομεν, τὸ δὲ τοῦτο ἀπεργαζόμενον λαμπρόν τε καὶ στίλβον ἐπωνομάσαμεν. τὸ δὲ τούτων αὖ μεταξὺ πυρρὸς γένος, πρὸς μὲν
 b τὸ τῶν ὀμμάτων ὑγρὸν ἀφικνούμενον καὶ κεραννύμενον αὐτῶ, στίλβον δὲ οὐ· τῆ δὲ διὰ τῆς νοτίδος ἀγῆ τοῦ πυρρὸς μειγνυμένου χρῶμα ἔναιμιον παρασχομένη, τοῦνομα ἐρυθρὸν λέγομεν. λαμπρόν τε ἐρυθρῶ λευκῶ τε μειγνύμενον ξανθὸν γέγονεν· τὸ δὲ ὅσον μέτρον ὅσοις, οὐδ' εἴ τις εἰδείη, νοῦν ἔχει τὸ λέγειν, ὧν μῆτε τινὰ ἀνάγκη μῆτε τὸν εἰκότα λόγον καὶ μετρίως ἂν τις εἰπέειν εἴη δυνατός. ἐρυθρὸν δὲ διή
 c μέλανι λευκῶ τε κραθὲν ἀλοουργόν· ὄρφνιον δέ, ὅταν τούτοις μεμειγμένοις καυθεῖσιν τε μάλλον συγκραθῆ μέλαν. πυρρὸν δὲ ξανθὸν τε καὶ φαιοῦ κράσει γίγνεται, φαιὸν δὲ λευκοῦ τε καὶ μέλανος, τὸ δὲ ὠχρὸν λευκοῦ ξανθῶ μειγνυμένου. λαμπρῶ δὲ λευκὸν συνελθὸν καὶ εἰς μέλαν κατακορὲς ἐμπέσον κυανοῦν χρῶμα ἀποτελεῖται, κυανοῦ δὲ λευκῶ κεραννυμένου γλαυκόν, πυρρὸν δὲ μέλανι πράσιον. τὰ δὲ
 d ἄλλα ἀπὸ τούτων σχεδὸν δῆλα αἰς ἂν ἀφομοιούμενα μείξεσιν διασφῆζοι τὸν εἰκότα μῦθον. εἰ δὲ τις τούτων ἔργῳ σκοπούμενος βάσανον λαμβάνοι, τὸ τῆς ἀνθρωπίνης καὶ θείας φύσεως ἡγενηκὸς ἂν εἴη διάφορον, ὅτι θεὸς μὲν τὰ πολλὰ

πρώτῃ περίπτωση ὑστελλουν καὶ στη δεύτερη διασπούν το οπτικό ρεῦμα, ὅπως τα «φυχρά» καὶ τα «θερμά» στην ἀφή ή, πάλι, ὅπως τα «στρυφά» καὶ τα «θερμαντικά» (που ονομάσαμε «καυστικά») στη γεύση⁴³⁹. Παράγονται τότε τα «άσπρα» καὶ τα «μαύρα», δηλαδή αἰσθητές ποιότητες ἀνάλογες με τῆς ἀφῆς καὶ τῆς γεύσης, οἱ ὁποῖες ἀντιστοιχοῦν ὁμως σε διαφορετικὸ ὄργανο, γι' αὐτὸ διαφέρουν στην εμφάνιση· πρέπει ἐπομένως να τις ονομάζουμε ἀναλόγως: «άσπρον» εἶναι αὐτὸ που διασπᾶ το οπτικό ρεῦμα, καὶ «μαῦρον» αὐτὸ που το συστελλει.

Ὅταν ἡ προσβολή του οπτικού ρεύματος προέρχεται ἀπὸ ἄλλο εἶδος φωτιάς καὶ γίνεται με ὀξύτερη κίνηση, ἡ διάσπαση του φθάνει ὡς τα μάτια, ὁπότε οἱ ἴδιες οἱ διεξοδοὶ των ματιῶν πιέζονται ἐντονα καὶ υγροποιούνται, με ἀποτέλεσμα να ἐκρέει συσσωρευμένη φωτιά καὶ νερὸ — αὐτὸ που ονομάζουμε «δάκρυ». Καθὼς λοιπὸν οἱ δύο φωτιές συναντῶνται ἀπὸ ἀντίθετες κατευθύνσεις — ἡ μία, των δακρύων, που ἐκρέει σαν ἀστραπή ἀπὸ τα μάτια, καὶ ἡ ἄλλη που εἰσχωρεῖ καὶ σβῆνει στην υγρασία τους —, ἀπὸ το ἀνακάτεμά τους προκύπτουν κάθε εἶδους χρώματα· ονομάζουμε το φαινόμενο «μαρμαρυγή», καὶ ὅ,τι το προκαλεῖ «λαμπερὸ» καὶ «αστραφερὸ». Το ἐνδιάμεσο εἶδος φωτιάς φθάνει καὶ αὐτὸ ὡς τὴν υγρασία των ματιῶν, ἀναμειγνύεται με αὐτήν, ἀλλὰ δεν ἀστράφτει· μετὰ τὴν ἀνάμειξη, ἡ ἀκτινοβολία τῆς φωτιάς που ἐπατέμνεται μέσα ἀπὸ τὴν υγρασία παράγει χρῶμα ὅμοιο με το αἷματος, αὐτὸ που ἀποκαλοῦμε «κόκκινο».

Ἡ ἀνάμειξη του λαμπεροῦ με το ἄσπρον καὶ το κόκκινο παράγει το «ξανθὸ» χρῶμα⁴⁴⁰. Τῆς ἀκριβεῖς ἀναλογίης τῆς ἀνάμειξης, ἀκόμη καὶ ἀν υποθέσουμε ὅτι κάποιος τῆς ἔξερε, θα ἦταν ἀνόητο να τις πει· γιατί οὔτε θα ἐξηγητοῦσε κάποια ἀνάγκη, οὔτε θα ἦταν σε θέση να υπερασπίσει ἰκανοποιητικά το εὐλόγο των ἰσχυρισμῶν του⁴⁴¹.

Το κόκκινο τώρα, ὅταν ἀναμειχθεῖ με το μαῦρο καὶ το ἄσπρον, δίνει το «πορφυρὸ» ἀπὸ τὴν ἴδια ἀνάμειξη, ἀλλὰ με περισσότερο μαῦρο καὶ ὑστερα ἀπὸ αὐτὴν, προκύπτει το «ιώδες»⁴⁴². Το «πυρρὸ ξανθὸ»⁴⁴³ εἶναι χρῶμα του ξανθοῦ καὶ του γκριζοῦ, το «γκριζο» του ἄσπρου καὶ του μαῦρου, καὶ ἡ «ὠχρα» του ἄσπρου καὶ του ξανθοῦ. Ὅταν το λαμπερὸ συνδυαστεῖ με το ἄσπρον καὶ το μέγιστο βυθιστεῖ σε βαθύ μαῦρο, τότε προκύπτει το «κυανοῦν»· ἀν στο κυανοῦν προστεθεῖ ἄσπρον, γίνεται το «γαλάζιο», καὶ ἀν στο πυρρὸ ξανθὸ προστεθεῖ μαῦρο, το «πράσινο»⁴⁴⁴.

Αὐτὰ τα παραδείγματα μας φανεροῦν ἀπὸ τι εἶδους ἀναμειξεις θα μπορούσαν να προέλθουν καὶ τα ὑπόλοιπα χρώματα, εἴτι ὅποτε να διασωθεῖ ἡ ἐύλογη ἐξιστῶρηση. Ἀν τώρα κανεῖς ἕκανε ἀπόπειρα να ἐλέγξει αὐτὰ τα πράγματα στην πράξη⁴⁴⁵, θα ἔδειχνε ὅτι ἀγνοεῖ τὴ διαφορά ἀνάμεσα στην

είς ἐν συγκεραννύσαι καὶ πάλιν ἐξ ἑνὸς εἰς πολλὰ διαλύει
 ἱκανῶς ἐπιστάμενος ἅμα καὶ δυνατός, ἀνθρώπων δὲ οὐδέεις
 οὐδέτερον τούτων ἱκανὸς οὔτε ἔστι νῦν οὔτε εἰς αὐθίς ποτε ἔσται.

ε Ταῦτα δὴ πάντα τότε ταύτη πεφυκότα ἐξ ἀνάγκης ὁ τοῦ
 καλλίστου τε καὶ ἀρίστου δημιουργὸς ἐν τοῖς γιγνομένοις
 παρελάμβανεν, ἥνικα τὸν αὐτάρκη τε καὶ τὸν τελεώτατον
 θεὸν ἐγέννα, χρώμενος μὲν ταῖς περὶ ταῦτα αἰτίαις ὑπηρε-
 τούσαις, τὸ δὲ εὖ τεκταινόμενος ἐν πᾶσιν τοῖς γιγνομένοις
 αὐτός. διὸ δὴ χρὴ δὴ αἰτίας εἶδη διορίζεσθαι, τὸ μὲν
 ἀναγκαίου, τὸ δὲ θείου, καὶ τὸ μὲν θείον ἐν ἅπασιν ζητεῖν
 69 a κτήσεως ἕνεκα εὐδαίμονος βίου, καθ' ὅσον ἡμῶν ἢ φύσις
 ἐνδέχεται, τὸ δὲ ἀναγκαῖον ἐκείνων χάριν, λογιζόμενον
 ὡς ἄνευ τούτων οὐ δυνατὰ αὐτὰ ἐκεῖνα ἐφ' οἷς σπουδά-
 ζομεν μόνον κατανοεῖν οὐδ' αὐτὰ λαβεῖν οὐδ' ἄλλως πως
 μετασχεῖν.

“Ὅτ' οὖν δὴ τὰ νῦν οἶα τέκτοσιν ἡμῖν ὕλη παράκειται
 τὰ τῶν αἰτίων γένη διυλισμένα, ἐξ ὧν τὸν ἐπίλοιπον λόγον
 δεῖ συνυφανθῆναι, πάλιν ἐπ' ἀρχὴν ἐπανέλθωμεν διὰ βρα-
 χέων, ταχύ τε εἰς ταῦτον πορευθῶμεν ὅθεν δεῦρο ἀφικόμεθα,
 b καὶ τελευτήν ἤδη κεφαλὴν τε τῷ μύθῳ περιώμεθα ἀρμόττου-
 σαν ἐπιθεῖναι τοῖς πρόσθεν. ὥσπερ γὰρ οὖν καὶ κατ' ἀρχὰς
 ἐλέχθη, ταῦτα ἀτάκτως ἔχοντα ὁ θεὸς ἐν ἐκάστῳ τε αὐτῶ
 πρὸς αὐτὸ καὶ πρὸς ἄλληλα συμμετρίας ἐνεποίησεν, ὅσας
 τε καὶ ὅπη δυνατὸν ἦν ἀνάλογα καὶ σύμμετρα εἶναι. τότε
 γὰρ οὔτε τούτων, ὅσον μὴ τύχη, τι μετείχεν, οὔτε τὸ παράπαν
 ὀνομάσαι τῶν νῦν ὀνομαζομένων ἀξιόλογον ἦν οὐδέν, οἷον
 πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ εἰ τι τῶν ἄλλων· ἀλλὰ πάντα ταῦτα
 c πρῶτον διεκόσμησεν, ἔπειτ' ἐκ τούτων πᾶν τόδε συνεστή-
 σατο, ζῶον ἐν ζῶα ἔχον τὰ πάντα ἐν ἑαυτῷ θνητὰ ἀθάνατά
 τε. καὶ τῶν μὲν θείων αὐτὸς γίγνεται δημιουργός, τῶν δὲ
 θνητῶν τὴν γένεσιν τοῖς ἑαυτοῦ γεννήμασιν δημιουργεῖν
 προσεταξεν. οἱ δὲ μιμούμενοι, παραλαβόντες ἀρχὴν ψυχῆς

ἀνθρώπινη καὶ τῆ θεϊκῆ φύση· ἀγνοεῖ ὅτι ὁ θεὸς ἔχει καὶ τὴν απαιτούμενη
 γνώση καὶ τὴν ἱκανότητα νὰ συνθετεῖ τὰ πολλὰ σὲ ἓνα καὶ ὑστερα νὰ απο-
 συνθετεῖ τὸ ἓνα σὲ πολλὰ, ἐνῶ κανένας ἀνθρώπος δεν μπορεῖ οὔτε θα μπορέ-
 σει ποτέ νὰ κάνει οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο.

Ἀνάγκη καὶ Δημιουργός

Ἔτσι λοιπὸν προέκυψαν ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα
 — ἀπὸ τῆ δράση τῆς Ἀνάγκης. Σὲ αὐτὴν τὴν κατά-
 σταση τὰ παρελάβε ὁ Δημιουργὸς τοῦ ωραιότε-
 ρου καὶ καλύτερου τῶν γεννημένων ὄντων, ὅταν
 ἀποφάσισε νὰ φέρει στὴ ζωὴ τὸν αὐτάρκη καὶ τέλειο θεό⁴⁴⁶. Ἄν καὶ χρησιμο-
 ποίησε ὡς βοηθητικὲς τὶς αἰτίες ποὺ τὰ καθορίζουν⁴⁴⁷, ἀνέλαβε ὁ ἴδιος τὸν
 ρόλο τοῦ ἀρχιτέκτονα ποὺ προσοδίδει σὲ ὅλα τὰ δημιουργήματα τὸ καλὸ.
 Πρέπει ἐπομένως νὰ διακρίνομε δύο εἴδη αἰτίας: τὴν ἀναγκαῖα αἰτία καὶ τὴ
 θεϊκῆ. Τῆ θεϊκῆ αἰτία πρέπει νὰ τὴν ἀναζητήσουμε παντοῦ, γιὰ νὰ κατακτῆ-
 σομε τὴν εὐτυχισμένη ζωὴ ποὺ ἀναλογεῖ στὴν ἀνθρώπινη φύση μας. Τὴν
 ἀναγκαῖα αἰτία πρέπει νὰ τὴν ἀναζητήσουμε χάριν τῆς θεϊκῆς, ὅταν ἀναλογι-
 στοῦμε ὅτι χωρὶς τὶς ἀναγκαῖες αἰτίες εἶναι ἀδύνατο νὰ κατανοήσομε, νὰ
 συλλάβομε ἢ ἔστω νὰ διατηρήσομε ἐπαφὴ με τὰ ἀντικείμενα τῆς σοβαρῆς
 μελέτης μας⁴⁴⁸.

Περὶ τὴν τὸν προηγουμένων

Τώρα λοιπὸν ποὺ ἔχομε στὰ χέρια μας, σὰν υλι-
 κό στὰ χέρια μαστόρων, τὸ διπλὸ νῆμα τῶν αἰτίων
 ἀπὸ τοῦ ὁποῖο πρέπει νὰ συνυφάνομε τὴν υπόλοι-
 πὴ διήγησι, ἀς ἐπανέλθομε γιὰ λίγο στὴν ἀρχὴ
 καὶ ἀς ξαναπάρομε βιαστικά τὸν δρόμο ποὺ μας ἔφερε ὡς ἐδῶ· μετὰ, θὰ
 προσπαθήσομε νὰ ολοκληρώσομε τὴν ἐξιστορήσῃ μας ἐπιθέτοντας στὴν
 προηγουμένη ἐκθεση τὸ στέμμα ποὺ τῆς ἀρμόζει⁴⁴⁹.

Ὅπως λοιπὸν εἰπαμε καὶ στὴν ἀρχὴ⁴⁵⁰, στὰ σῶματα αὐτὰ κυριαρχοῦσε
 ἀταξία, μέχρις ὅτου ὁ Θεὸς ἐγκαθίδρυσε συμμετρίας ποὺ συνέδεαν τὸ καθέ-
 να με τὸν ἑαυτοῦ καὶ με τὰ ἄλλα⁴⁵¹ — ὅσες καὶ ὅποιες μποροῦσε ὥστε τὰ
 σῶματα νὰ γίνουν ἀρμονικά καὶ σύμμετρα⁴⁵². Γιατί, πρὶν συμβεῖ αὐτό, κανέ-
 να σῶμα δεν εἶχε συμμετρία, παρὰ μόνον τυχαία, οὔτε ἦταν στο ἐλάχιστο ἀξί-
 ο να φέρει τὸ ὄνομα ποὺ τῶρα ἔχει, ὅπως «φωτιά», «νερό» ἢ κάποιο ἄλλο⁴⁵³. Ἡ
 πρώτη του λοιπὸν ἐνέργεια ἦταν ἡ διακόσμηση ὅλων αὐτῶν τῶν σωμάτων,
 καὶ ἡ ἀμέσως ἐπόμενη ἡ οἰκοδόμησι του σύμπαντος ἀπὸ αὐτά, ἡ δημιουργία
 τοῦ μοναδικοῦ ἐμβίου ὄντος ποὺ περιλαμβάνει ὅλα τὰ ἄλλα ἐμβία ὄντα, θνητὰ
 καὶ ἀθάνατα. Ὁ ἴδιος ἀνέλαβε τὴ δημιουργία τῶν θείων ἐμβίων ὄντων· τὴ
 γέννησι ὁμοῦ τῶν θνητῶν τὴν ἀνέθεσε στους ἀπογόνους του. Καὶ αὐτοί, μι-
 μούμενοι τὸ ἔργον του, παρέλαβαν τὴν ἀθάνατη ἀρχὴ τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἐγκα-

ἀθάνατον, τὸ μετὰ τοῦτο θνητὸν σῶμα αὐτῆ περιετόρνευσαν ὄχημά τε πᾶν τὸ σῶμα ἔδοσαν ἄλλο τε εἶδος ἐν αὐτῷ ψυχῆς προσφωκοδόμενον τὸ θνητόν, δεινὰ καὶ ἀναγκαῖα ἐν ἑαυτῷ παθήματα ἔχον, πρῶτον μὲν ἡδονήν, μέγιστον κακοῦ δέλεαρ, ἔπειτα λύπας, ἀγαθῶν φυγὰς, ἔτι δ' αὖ θάρρος καὶ φόβον, ἄφρονε συμβούλου, θυμὸν δὲ δυσπαραμύθητον, ἐλπίδα δ' εὐπαραγωγόν· αἰσθήσει δὲ ἀλόγῳ καὶ ἐπιχειρητῆ παντὸς ἔρωτι συγκερασάμενοι ταῦτα, ἀναγκαίως τὸ θνητὸν γένος συνέθεσαν. καὶ διὰ ταῦτα δὴ σεβόμενοι μαιίνειν τὸ θείον, ὅτι μὴ πᾶσα ἦν ἀνάγκη, χωρὶς ἐκείνου κατοικίζουσιν εἰς ἄλλην τοῦ σώματος οἴκησιν τὸ θνητόν, ἰσθμὸν καὶ ὄρον διοικοδομήσαντες τῆς τε κεφαλῆς καὶ τοῦ στήθους, αὐχένα μεταξὺ τιθέντες, ἵν' εἴη χωρὶς· ἐν δὲ τοῖς στήθεσιν καὶ τῷ καλουμένῳ θώρακι τὸ τῆς ψυχῆς θνητὸν γένος ἐνέδουν. καὶ ἐπειδὴ τὸ μὲν ἄμεινον αὐτῆς, τὸ δὲ χεῖρον ἐπεφύκει, διοικοδομοῦσι τοῦ θώρακος αὐτὸ τὸ κύτος, διορίζοντες οἶον γυναικῶν, τὴν δὲ ἀνδρῶν χωρὶς οἴκησιν, τὰς φρένας διάφραγμα εἰς τὸ μέσον αὐτῶν τιθέντες. τὸ μετέχον οὖν τῆς ψυχῆς ἀνδρείας καὶ θυμοῦ, φιλόνοικον ὄν, κατώκισαν ἐγγυτέρω τῆς κεφαλῆς μεταξὺ τῶν φρενῶν τε καὶ αὐχένος, ἵνα τοῦ λόγου κατήκοον ὄν κοινῇ μετ' ἐκείνου βίῃ τὸ τῶν ἐπιθυμιῶν κατέχοι γένος, ὅπῃ ἐκ τῆς ἀκροπόλεως τῷ τ' ἐπιτάγματι καὶ λόγῳ μηδαμῇ πείθεσθαι ἐκὼν ἐθέλοι· τὴν δὲ δὴ καρδίαν ἄμμα τῶν φλεβῶν καὶ πηγῆν τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος εἰς τὴν δορυφορικὴν οἴκησιν κατέστησαν, ἵνα, ὅτε ζέσειεν τὸ τοῦ θυμοῦ μένος, τοῦ λόγου παραγγείλαντος ὡς τις ἄδικος περὶ αὐτὰ γίνεται πράξις ἔξωθεν ἢ καὶ τις ἀπὸ τῶν ἐνδοθεν ἐπιθυμιῶν, ὀξέως διὰ πάντων τῶν στενωπῶν πᾶν ὄσον αἰσθητικὸν ἐν τῷ σώματι, τῶν τε παρακελεύσεων καὶ ἀπειλῶν αἰσθανόμενον, γίγνοιτο ἐπήκοον καὶ ἔπειτο πάντῃ, καὶ τὸ βέλτιστον οὕτως ἐν αὐτοῖς πᾶσιν ἡγεμονεῖν ἐῷ. τῇ δὲ δὴ πηδῆσει τῆς καρδίας ἐν τῇ τῶν δεινῶν προσδοκίᾳ καὶ τῇ τοῦ θυμοῦ ἐγέρσει, προγιγνώ-

τέστησαν στο θνητό περιβλήμα που ἐπλασαν γι' αὐτὴν⁴⁵⁴. τῆς προσέδωσαν ὡς ὄχημα ὅλο το σῶμα καὶ μέσα του θεμελίωσαν καὶ ἓνα δευτέρου εἶδος ψυχῆς, τὴ θνητῆ.

Τα θνητά μέρη τῆς ψυχῆς

Ἡ θνητῆ ψυχῆ στεγάζει τὰ φοβερά καὶ ἀναγκαῖα πάθη: πρῶτα τὴν ἡδονήν, τὸ μέγιστο δέλεαρ τοῦ κακοῦ· ἔπειτα τοὺς πόνους, που μας ἀπομακρύνουν ἀπὸ τοῦ καλοῦ· τὸ θάρρος καὶ τὸν φόβο, τοὺς δύο ἀφρονες συμβούλους, καὶ ἀκόμη τὸν θυμὸ που δύσκολα καταλαγιάζει καὶ τὴν ἐλπίδα που μας παρασύρει. Τα συνέδεσαν ὅλα με τὴν ἀλογία αἰσθησι καὶ τὸν ἔτοιμο γιὰ τὰ πάντα ἔρωτα, καὶ ἔτσι συγκρότησαν, ἀκολουθώντας τὴν Ἀνάγκη⁴⁵⁵, τὸ θνητὸ μέρος τῆς ψυχῆς.

Ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὸ θεῖο μέρος τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ φοβήθηκαν μήπως τὸ μῖανον περισσότερο ἀπὸ ὅσο θὰ ἦταν ἀπολύτως ἀναγκαῖο, τοποθέτησαν τὸ θνητὸ μέρος σε διαφορευτικὴ θέση τοῦ σώματος καὶ, γιὰ νὰ κρατοῦν τὰ δύο μέρη χωριστά, ὑψωσαν τὸν λαμὸ ὡς ἰσθμὸ καὶ ὄριο ἀνάμεσα στο κεφάλι καὶ τὸ στήθος. Τὸ θνητὸ μέρος τῆς ψυχῆς τὸ ἐμφύτευσαν στο στήθος, καὶ ἐιδικότερα στο μέρος που ἀποκαλεῖται «θώρακος». Ἐπειδὴ ὁμως ἡ θνητῆ ψυχῆ διαθέτει μία καλύτερη καὶ μία χειρότερη πλευρὰ, χώρισαν στα δύο καὶ τὴν κοιλότερα τὸν θώρακος τοποθετώντας στὴ μέση τὸ διάφραγμα, ὅπως ἀκριβῶς διαχωρίζονται τὰ διαμερίσματα τῶν γυναικῶν ἀπὸ τὰ ἀντίστοιχα τῶν ἀνδρῶν.

Τὸ θυμοειδὲς μέρος τῆς ψυχῆς Ἡ καρδιά καὶ οἱ πνεύμονες

Ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς ψυχῆς που χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἀνδρεία καὶ πάθος⁴⁵⁶, ἐπειδὴ ἔχει τάση ἐπιβολῆς, τὸ ἐγκατέστησαν πιο κοντὰ στο κεφάλι, ἀνάμεσα στο διάφραγμα καὶ στὸν λαμὸ, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ἀκοῦει τὸν ὀρθὸ λόγο καὶ νὰ συμπτᾶται στὴ χαλιναγώγησι τῶν ἐπιθυμιῶν, ὅποτε αὐτὲς δὲν ἐννοοῦν νὰ υποταχθοῦν με τὴ θελήσῃ τους σε ὅ,τι προστάζει καὶ ἐπιβάλλει ἡ ἀκρόπολι τοῦ σώματος⁴⁵⁷. Καὶ τὴν καρδίαν, αὐτὸν τὸν κόμβο τῶν φλεβῶν καὶ τὴν πηγὴ τοῦ αἵματος που διατρέχει ὀρημικὰ ὅλα τὰ μέλη, τὴν τοποθέτησαν στὴ θέση τῆς σκοπιᾶς⁴⁵⁸. ἀπὸ ἐκεῖ, ὅταν μαίνεται ὁ θυμὸς, καθὼς ὁ λόγος ἀναγγέλλει τὴν τέλεση μιᾶς ἀδικῆς πράξης, εἴτε ἀπὸ ἐξωτερικοὺς παρᾶγοντες εἴτε ἀπὸ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιθυμίας, ἡ καρδιά, διαμέσου ὅλων τῶν στενωπῶν⁴⁵⁹, μεταφέρει ταχύτατα τῆς διαταγῆς καὶ τῆς ἀπειλῆς σὲ κάθε μέρος τοῦ σώματος που μπορεῖ νὰ τῆς ἀντιληφθεῖ, ὥστε νὰ ἀποκοῦσει καὶ νὰ συμμορφωθεῖ πλήρως καὶ, ἔτσι, νὰ ἀποδεχθεῖ τὴν ἡγεμονία τοῦ ἀνωτέρου μέρους τῆς ψυχῆς. Ἐπιπλέον, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν ἀναταραχὴ τῆς καρδίας στὸν ἐπερχόμενο κίνδυνο καὶ στο ξύπνημα τοῦ θυμοῦ προέβλεψαν

σκοντες ὅτι διὰ πυρὸς ἢ τοιαύτη πᾶσα ἔμελλεν οἰδησις γίνεσθαι τῶν θυμουμένων, ἐπικουρίαν αὐτῇ μηχανώμενοι τὴν τοῦ πλεύμονος ἰδέαν ἐνεφύτευσαν, πρῶτον μὲν μαλακῆν καὶ ἄναμιον, εἶτα σήραγγας ἐντὸς ἔχουσαν οἶον σπόγγου κατατετρημένας, ἵνα τὸ τε πνεῦμα καὶ τὸ πῶμα δεχομένη, ψύχουσα, ἀναπνοῆν καὶ ῥαστώνην ἐν τῷ καύματι παρέχοι· διὸ δὴ τῆς ἀρτηρίας ὀχετοὺς ἐπὶ τὸν πλεύμονα ἔτεμον, καὶ περὶ τὴν καρδίαν αὐτὸν περιέστησαν οἶον μάλαγμα, ἵν' ὁ θυμὸς ἠνίκα ἐν αὐτῇ ἀκμάζῃ, πηδῶσα εἰς ὑπέικον καὶ ἀναψυχομένη, πονουσα ἦττον, μᾶλλον τῷ λόγῳ μετὰ θυμοῦ δύναιτο ὑπηρετεῖν.

Τὸ δὲ δὴ σίτῳ τε καὶ ποτῶν ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς καὶ ὅσων ἐνδεῖαν διὰ τὴν τοῦ σώματος ἰσχυεὶ φύσιν, τοῦτο εἰς τὸ μεταξὺ τῶν τε φρενῶν καὶ τοῦ πρὸς τὸν ὀμφαλὸν ὄρου κατῴκισαν, οἶον φάτνην ἐν ἅπαντι τούτῳ τῷ τόπῳ τῆ τοῦ σώματος τροφῆ τεκτνύμενοι· καὶ κατέδθησαν δὴ τὸ τοιοῦτον ἐνταῦθα ὡς θρέμμα ἄγγριον, τρέφειν δὲ συνημμένον ἀναγκαῖον, εἴπερ τι μέλλοι ποτέ θνητὸν ἔσεσθαι γένος. ἵν' οὖν αἰεὶ νεμόμενον πρὸς φάτνην καὶ ὅτι πορρωτάτω τοῦ βουλευομένου κατοικοῦν, θόρυβον καὶ βοῆν ὡς ἐλαχίστην παρέχον, τὸ κράτιστον καθ' ἡσυχίαν περὶ τοῦ πᾶσι κοινῆ καὶ ἰδίᾳ συμφέροντος ἐφ' βουλευέσθαι, διὰ ταῦτα ἐνταῦθ' ἔδωσαν αὐτῷ τὴν τάξιν. εἰδότες δὲ αὐτὸ ὡς λόγου μὲν οὔτε συνησειν ἔμελλεν, εἴ τέ πη καὶ μεταλαμβάνοι τινὸς αὐτῶν αἰσθήσεως, οὐκ ἔμψυτον αὐτῷ τὸ μέλειν τινῶν ἔσοιτο λόγων, ὑπὸ δὲ εἰδῶλων καὶ φαντασμάτων νυκτὸς τε καὶ μεθ' ἡμέραν μάλιστα ψυχαγωγῆσοιτο, τοῦτ' αὖθις ἐπιβουλεύσας αὐτῷ τὴν ἥπατος ἰδέαν συνέστησε καὶ ἔθηκεν εἰς τὴν ἐκείνου κατοίκησιν, πυκνὸν καὶ λεῖον καὶ λαμπρὸν καὶ γλυκὺ καὶ πικρότητα ἔχον μηχανησάμενος, ἵνα ἐν αὐτῷ τῶν διανοημάτων ἡ ἐκ τοῦ νοῦ φερομένη δύναμις, οἶον ἐν κατόπτρῳ δεχομένη τύπους καὶ κατιδεῖν εἰδῶλα παρέχοντι, φοβοῖ μὲν αὐτό, ὁπότε μέρει τῆς πικρότητος χρωμένη συγγενεῖ, χαλεπῆ προσενεχθεῖσα ἀπειλῆ, κατὰ πᾶν ὑπομειγνύσα ὀξέως τὸ ἥπαρ, χολώδη χρώματα ἐμφαίνοι, συναγούσα τε πᾶν βυστὸν καὶ τραχὺ ποιοῖ,

ὅτι ὅλη αὐτῇ διέγερση των παθῶν θα εκδηλωθεῖ με μορφῆ φωτιάς, σκέφτη- και να βοηθήσουν την καρδιά εμψυτεύοντας πλάι της τους πνεύμονες. Οι πνεύμονες έγιναν μαλακοὶ και χωρὶς αἷμα· μέσα τους ανοιχτήκαν σήραγγες, ὅπως στα σφουγγάρια, για να απορροφούν τον αέρα και τα υγρά⁴⁶⁰, να ψύχουν την καρδιά και να της προσφέρουν ὀξυγόνο και χαλάρωση κατὰ την υπερθέρμανση. Γι' αὐτὸ οἱ θεοὶ συνέδεσαν τον πνεύμονα με τους αγωγούς της αρτηρίας και τον τύλιξαν σαν μαξιλάρι γύρω ἀπὸ την καρδιά, ἐτοί ὥστε, ὅταν δυναμώνει μέσα της τὸ πάθος, να επικοινωνεῖ με τὸ μαλακὸ της περιβλημα, να δροσίζεται και, με τὴ μείωση των πόνων της, να μπορεῖ, μαζὶ με τον θυμὸ, να υπηρετεῖ πιο εὐκόλα τον λόγο.

*Το επιθυμητικὸ μέρος
τῆς ψυχῆς*

Το ἄλλο μέρος της ψυχῆς, ἐκεῖνο που επιθυμεῖ τα φαγητά, τα ποτά και ὅ,τι ἄλλο του επιβάλλει ἡ φύση του σώματος, το εγκατέστησαν ἀνάμεσα στο διάφραγμα και τὸ ὄριο της περιοχῆς του ὀμφαλοῦ, χτίζοντας ὅλον αὐτὸν τον χώρο σαν φάτνη για την τροφή του σώματος. Το ἔδωσαν ἐκεῖ σαν ἀγριο ζῶο⁴⁶¹, που πρέπει συνεχῶς να τρέφεται, για να επιβιώσει τὸ θνητὸ γένος. Το ἔβαλαν σε αὐτὴν τὴ θέση για να τρέφεται κλεισμένο πάντα πλάι στη φάτνη του, στη μεγαλύτερη ἀπόσταση ἀπὸ την ἔδρα των αποφάσεων, ὥστε να προκαλεῖ τον ἐλάχιστο θόρυβο και την ἐλάχιστη ἐνόχληση και να επιτρέπει στο κυρίαρχο μέρος της ψυχῆς να διαβουλεύεται με την ἡσυχία του για τὸ κοινὸ συμφέρον ὅλων και τὸ ιδιαίτερο του καθενός⁴⁶².

*Το σικώτι
ὡς μαντεῖο του σώματος*

Οἱ θεοὶ γνώριζαν ὅτι τὸ μέρος αὐτὸ της ψυχῆς δεν ἐπρόκειτο ποτέ να κατανοήσῃ τον ὀρθὸ λόγο και ὅτι, και αν ἀκόμη τύχαινε να ἐρθεῖ σε επαφῆ με ἐπιχειρήματα, δεν θα μπορούσε να ἀντιληφθεῖ τὴ σημασία τους· ἀντίθετα τὸ μέρος αὐτὸ εἶναι ιδιαίτερα ἐπιρροεπὲς στη γοητεία των εἰδῶλων και των φαντασμάτων της νύχτας και της ἡμέρας. Τὴν ἀδυναμία του αὐτῆ ἐκμεταλλεύμενος ὁ θεός⁴⁶³ ἔπλασε τὸ σικώτι και τὸ τοποθέτησε μαζὶ τὴν ἰδια κατοικία. Το σικώτι σχεδιάστηκε πυκνὸ, λεῖο και λαμπρὸ, και προικίστηκε με γλυκύτητα ἀλλὰ και με πικρότητα. Ἔτσι μπορεῖ να λειτουργεῖ ὡς κάτοπτρο, στο ὁποῖο ἀποτυπώνονται τα διανοήματα και παίρνουν τὴ μορφῆ ὀπτικῶν εἰδῶλων. Ὅποτε λοιπὸν ἡ δύναμη που προέρχεται ἀπὸ τον νοῦ θέλει να προκαλεῖσει φόβο σε αὐτὸ τὸ μέρος της ψυχῆς, ενεργοποιεῖ ἓνα τμήμα της ἀνάλογης πικρότητας του σικωπιού,⁴⁶⁴ και ἐτσι παρουσιάζεται αὐστηρῆ και ἀπειλητικῆ· κατακλύζει γρήγορα ὀλόκληρο τὸ σικώτι, του προσοδίδει χολώδη χρώματα⁴⁶⁵, τὸ συμπίεζει ἀπ' ἀκρῆ σ' ἀκρῆ κἀνοντάς τὸ ζαρωμένο και τραχὺ, λυγίζει και συσπᾶ τον ὀρθὸ λοβὸ του,

- c λοβὸν δὲ καὶ δοχὰς πύλας τε τὸ μὲν ἐξ ὀρθοῦ κατακάμπουσα καὶ συσπῶσα, τὰ δὲ ἐμφράττουσα συγκλείουσά τε, λύπας καὶ ἄσας παρέχει, καὶ ὅτ' αὐτὰναυτία φαντάσματα ἀποζωγραφοὶ πρῶτότης τις ἐκ διανοίας ἐπίπνυοι, τῆς μὲν πικρότητος ἡσυχίαν παρέχουσα τῷ μῆτε κινεῖν μῆτε προσάπτεισθαι τῆς ἐναντίας ἑαυτῆ φύσεως ἐθέλειν, γλυκύτητι δὲ τῆ κατ' ἐκεῖνο συμφύτῳ πρὸς αὐτὸ χρωμένη καὶ πάντα
- d ὀρθὰ καὶ λεία αὐτοῦ καὶ ἐλεύθερα ἀπευθύνουσα, ἕλειών τε καὶ ἐνήμερον ποιοῖ τὴν περὶ τὸ ἦπαρ ψυχῆς μοῖραν καταγκισμένην, ἔν τε τῆ νυκτὶ διαγωγῆν ἔχουσαν μετρίαν, μαντεία χρωμένην καθ' ὕπνον, ἐπειδὴ λόγου καὶ φρονήσεως οὐ μετείχε. μεμνημένοι γὰρ τῆς τοῦ πατρὸς ἐπιστολῆς οἱ συστῆσαντες ἡμᾶς, ὅτε τὸ θνητὸν ἐπέστειλεν γένος ὡς ἄριστον εἰς δύναμιν ποιεῖν, οὕτω δὴ κατορθοῦντες καὶ τὸ φαῖλον
- e ἡμῶν, ἵνα ἀληθείας πῆ προσάπτοιτο, κατέστησαν ἐν τούτῳ τὸ μαντεῖον. ἰκανὸν δὲ σημεῖον ὡς μαντικὴν ἀφροσύνη θεὸς ἀνθρωπίνῃ δέδωκεν· οὐδεὶς γὰρ ἔννοους ἐφάπτεται μαντικῆς ἐνθέου καὶ ἀληθοῦς, ἀλλ' ἢ καθ' ὕπνον τὴν τῆς φρονήσεως πεδθηθεὶς δύναμιν ἢ διὰ νόσον, ἢ διὰ τινα ἐνθουσιασμόν παραλλάξας. ἀλλὰ συννοῆσαι μὲν ἔμφρονος τὰ τε ῥηθέντα ἀναμνησθέντα ὄντα ἢ ὕπαρ ὑπὸ τῆς μαντικῆς τε καὶ ἐνθουσιαστικῆς φύσεως, καὶ ὅσα ἂν φαντάσματα
- 12 a ὀφθῆ, πάντα λογισμῶ διελέσθαι ὅπῃ τι σημαίνει καὶ ὅτω μέλλοντος ἢ παρελθόντος ἢ παρόντος κακοῦ ἢ ἀγαθοῦ· τοῦ δὲ μανέντος ἔτι τε ἐν τούτῳ μένοντος οὐκ ἔργον τὰ φανέντα καὶ φωνηθέντα ὑφ' ἑαυτοῦ κρίνειν, ἀλλ' ἐν καὶ πάλα λέγεται τὸ πράττειν καὶ γινώσκειν τὰ τε αὐτοῦ καὶ ἑαυτὸν σὺν φρονιμόνῳ προσήκειν. ὅθεν δὴ καὶ τὸ τῶν προφητῶν γένος ἐπὶ
- b ταῖς ἐνθέοις μαντεῖαις κριτὰς ἐπικαθίστανται νόμος· οὐδὲ μάντιες αὐτοὺς ὀνομάζουσιν τινας, τὸ πᾶν ἡγνοηκότες ὅτι τῆς δι' αἰνιγμῶν οὕτοι φήμης καὶ φαντάσεως ὑποκριταί, καὶ οὕτι μάντιες, προφήται δὲ μαντενομένων δικαιοτάτα ὀνομάζονται· ἄν.
- Ἡ μὲν οὖν φύσις ἡπατος διὰ ταῦτα τοιαύτη τε καὶ ἐν τόπῳ ᾧ λέγομεν πέφυκε, χάριν μαντικῆς· καὶ ἔτι μὲν δὴ ζῶντος ἐκάστου τὸ τοιοῦτον σημεῖα ἐναργέστερα ἔχει, στερρηθὲν δὲ τοῦ ζῆν γέγονε τυφλὸν καὶ τὰ μαντεία ἀμυδρότερα
- c ἔσχευεν τοῦ τι σαφὲς σημαίνειν. ἢ δ' αὖ τοῦ γείτονος αὐτῷ

σφίγγει καὶ φράζει τις πύλας εἰσόδου του καὶ προκαλεῖ πόνους καὶ στεναχώριες. Ὅποτε ὅμως μια πνοή πραότητος ἀπὸ τῆ διάνοια ζωγραφίξει ἐπὶ ἐπιφάνεια του συκωτιοῦ τὰ ἀντίθετα φαντάσματα, τότε ἡ πικρότητα ἡρεμεῖ — ἀφοῦ δὲν ἀνακινεῖται οὔτε ἐξαναγκάζεται ἐν ἐρθεῖ ἐν ἐπαφῇ με τὴν ἀντίθετή τῆς ποιότητα —, ἐνῶ ἡ ἐνυπάρχουσα γλυκύτητα ἐνεργοποιεῖται ἀπὸ τῆ ἀνάλογη πνοῆ, καὶ ἔτσι ὅλα τὰ στοιχεῖα του συκωτιοῦ ἐπανέχρονται ἐπὶ ὀρθῆ, τῆ λεία καὶ τὴν ἐλεύθερη μορφή τους· τότε τὸ μέρος τῆς ψυχῆς που κατοικεῖ ἐπὶ τὴν ἴδια περιοχὴ γίνεται ἡπιο καὶ εὐτυχές καὶ τῆ νύχτα, καθὼς εἶναι ἀποκομμένο ἀπὸ τὸν λόγο καὶ τῆ φρόνηση, ἐπιδίδεται με σοβαρότητα ἐπὶ τὴν ονειρομαντεία⁴⁶⁶. Γιατί οἱ θεοὶ που μας δημιουργήσαν δὲν ξέχασαν τὴν ἐντολή του πατέρα τους να γίνεῖ τὸ θνητὸ γένος ὅσο τὸ δυνατόν πιο τέλειο, καὶ κατὰφεραν να προσδώσουν ἀκόμη καὶ στο ἀνάξιο μέρος μας κάποια ἐπαφή με τὴν ἀλήθεια ἐγκαθιστώντας ἐκεῖ τὸ μαντεῖο του σώματος.

Υπάρχουν ἐπαρκεῖς ἐνδείξεις ὅτι ὁ θεὸς ἔδωσε στους ἀνθρώπους τὴ μαντικὴ ὡς ἀντιδοτὸ ἐπὶ τὴν ἐλλειψη φρόνησης. Γιατί κανεῖς δὲν ἀσχεῖ τὴν ἀληθινή καὶ ἐμπνευσμένη μαντικὴ με τὸν νοῦ του ἀλλὰ εἶπε ἐπὶ τὸν ὕπνο, ὅταν ἡ δύναμη τῆς φρόνησης εἶναι ἀδρανῆς, εἴτε ὅταν μεταμορφώνεται ἀπὸ κάποια ἀσθένεια ἢ ἀπὸ ἐρὸ παροξυσμῶ. Ὅταν ξαναβροῖσει τὰ λογικὰ του ἀναπολεῖ τὸ ὄνειρο ἢ τὸ ὄραμα — τὶς μαντικῆς ἢ θεϊκῆς ῥήσεις, τὰ φαντάσματα που εἶδε — καὶ με τὴ λογικὴ του προσπαθεῖ να διακρίνει τὶ ἀκριβῶς σημαίνουν, ἐν ποιο καλὸ ἢ κακὸ του μέλλοντος, του παρελθόντος ἢ του παρόντος ἀναφέρονται καὶ γιὰ ποῖον. Ὅποιος ἔχει περιπέσει καὶ παραμένει ἐν κατάστασι μανίας δὲν εἶναι ἐν θέσει να κρίνει ὅσα εἶδε καὶ ἀκούσε, ἀλλὰ, ὅπως σωστά ἔλεγον παλαιότερα, μόνον ὅποιος ἔχει τὸν νοῦ του μπορεῖ να ξέρει τὶ του συμβαίνει καὶ ποῖος εἶναι. Γι' αὐτὸ ἔχον καθιερωθεῖ ὡς κριτῆς τῆς ἐμπνευσμένης μαντείας οἱ λεγόμενοι «προφήτες» μερικὸι ὀνομάζονται τὸς «προφήτες» μάντιες, ἀγνοώντας ὅτι ἐπὶ τὴν πραγματικότητά ἐρμηνεύουν ἀπλῶς αἰνιγματικῆς ῥήσεις καὶ φαντασιώσεις, ἐπομένως δὲν θὰ ἔπρεπε να ὀνομάζονται μάντιες ἀλλὰ «ἐρμηνευτῆς τῶν μαντικῶν ῥήσεων»⁴⁶⁷.

Νά γιατί τὸ συκώτι πῆρε τέτοια μορφή καὶ γιὰ τὴν τοποθετήθηκε ἐπὶ τὴν συγκεκρωμένη θέσι — ὅλα ἐγίναν χάριν τῆς μαντικῆς. Καὶ ὅσο καιρὸ ζεῖ κανεῖς, οἱ ἐνδείξεις του συκωτιοῦ εἶναι ἀρκετὰ σαφεῖς· ὅταν ὅμως πεθάνει, αὐτὸ γίνεται τυφλὸ καὶ τὰ μαντικὰ του σημεῖα συγκεχυμένα, γιὰ να τοὺς ἀποδοθεῖ σαφὲς νόημα⁴⁶⁸.

σύστασις καὶ ἔδρα σπλάγγνου γέγονεν ἐξ ἀριστερᾶς χάριν
ἐκεῖνου, τοῦ παρέχειν αὐτὸ λαμπρὸν αἶε καὶ καθαρὸν, οἷον
κατόπτρῳ παρσκευασμένου καὶ ἔτοιμον αἶε παρακείμενον
ἐκμαγεῖον. διὸ δὴ καὶ ὅταν τινὲς ἀκαθαρσίαι γίνωνται διὰ
νόσους σώματος περὶ τὸ ἦπαρ, πάντα ἡ σπληνὸς καθαίρουσα
αὐτὰ δέχεται μανότης, ἅτε κοίλου καὶ ἀναίμου ὑφανθέντος·
d ὅθεν πληρούμενος τῶν ἀποκαθαιρομένων μέγας καὶ ὕπουλος
αὐξάνεται, καὶ πάλιν, ὅταν καθαρῆθῃ τὸ σῶμα, ταπεινούμενος
εἰς ταῦτόν συνίζει.

Τὰ μὲν οὖν περὶ ψυχῆς, ὅσον θνητὸν ἔχει καὶ ὅσον θεῖον,
καὶ ὅπῃ καὶ μεθ' ὧν καὶ δι' ἃ χωρὶς ὤκισθη, τὸ μὲν ἀληθὲς
ὡς εἴρηται, θεοῦ συμψήσαντος τότ' ἂν οὕτως μόνως δισχυρι-
ζοίμεθα· τό γε μὴν εἰκὸς ἡμῖν εἰρησθαι, καὶ νῦν καὶ ἔτι
e μᾶλλον ἀνασκοποῦσι διακινδυνευτέον τὸ φάναι καὶ πεφάσθω.
τὸ δ' ἐξῆς δὴ τούτοισιν κατὰ ταῦτὰ μεταδιωκτέον· ἦν δὲ
τὸ τοῦ σώματος ἐπίλοιπον ἢ γέγονεν. ἐκ δὴ λογισμοῦ
τοιοῦδε συνίστασθαι μάλιστα· ἂν αὐτὸ πάντων πρέποι. τὴν
ἐσομένην ἐν ἡμῖν ποτῶν καὶ ἐδεστῶν ἀκολασίαν ἤδεσαν οἱ
συντιθέντες ἡμῶν τὸ γένος, καὶ ὅτι τοῦ μετρίου καὶ ἀναγκαίου
διὰ μαργότητα πολλῶ χρησιόμεθα πλέονι· ἴν' οὖν μὴ
φθορὰ διὰ νόσους ὀξεία γίγνοιτο καὶ ἀτελὲς τὸ γένος εὐθύς
73 a τὸ θνητὸν τελευτῶ, ταῦτα προορώμενοι τῇ τοῦ περιγενησο-
μένου σώματος ἐδέσματος τε ἔξει τὴν ὀνομαζομένην κάτω
κοιλίαν ὑποδοχὴν ἔθεσαν, εἰλιζάν τε περίξ τὴν τῶν ἐντέρων
γένεσιν, ὅπως μὴ ταχὺ διεκπερῶσα ἢ τροφὴ ταχὺ πάλιν
τροφῆς ἑτέρας δεῖσθαι τὸ σῶμα ἀναγκάζοι, καὶ παρέχουσα
ἀπληστίαν, διὰ γαστριμαργίαν ἀφιλόσοφον καὶ ἄμουσον
πάν ἀποτελοῖ τὸ γένος, ἀνυπήκουον τοῦ θειοτάτου τῶν παρ'
ἡμῖν.

b Τὸ δὲ ὄστων καὶ σαρκῶν καὶ τῆς τοιαύτης φύσεως περὶ
γένεσης ὧδε ἔσχεν. τούτοις σύμπασι ἀρχὴ μὲν ἡ τοῦ μυελοῦ
γένεσις· οἱ γὰρ τοῦ βίου δεσμοί, τῆς ψυχῆς τῷ σώματι
συνδουμένης, ἐν τούτῳ διαδούμενοι κατερρίζουν τὸ θνητόν

Η σπλήνα

Στα αριστερὰ δημιουργήθηκε ἓνα γειτονικὸ ὄρ-
γανο, ἡ σπλήνα, χάριν τοῦ συκωτιοῦ. Τοποθετή-
θηκε ἐκεῖ καὶ πλάστηκε ἔτσι ὥστε νὰ το κρατᾷ πά-
ντα λαμπερό καὶ καθαρό — πάντοτε διαθέσιμη
καὶ ικανὴ νὰ βοηθήσει τὸ συκῶτι νὰ λειτουργεῖ ὡς κατόπτρο. Ἔτσι, ὅταν οἱ
ασθένειες τοῦ σώματος προκαλοῦν συσπᾶρευση ἀκαθαρσιῶν γύρω ἀπὸ τὸ
συκῶτι, ἡ σπλήνα μπορεῖ νὰ τις καθαρίξει καὶ νὰ τις απορροφᾷ, ἀφοῦ ἔχει
αραιὴ ὑφανση, εἶναι κοιλὴ καὶ δεν περιέχει αἷμα. Με τὴν απορρόφηση τῶν
αποβλήτων διογκώνεται καὶ μολύνεται, συστέλλεται ὁμως καὶ ἐπανέρχεται
στην προηγούμενῃ της κατάστασι ὅταν ολοκληρωθεῖ ἡ κάθαρση τοῦ σώ-
ματος.

Ἔχουμε πλέον ολοκληρώσει ὅσα εἴχαμε νὰ πούμε γιὰ τὸ θνητὸ καὶ τὸ
θεῖο μέρος τῆς ψυχῆς, γιὰ τὴ διαφορετικὴ τους ἔδρα, γιὰ ὅσα τα συνοδεύουν
καὶ γιὰ τις αἰτίες τῆς τοποθέτησής τους σὲ διαφορετικὰς περιοχὰς. Θὰ ἰσχυρι-
ζόμεσταν ὅτι εἶπαμε τὴν πλήρη ἀλήθεια μόνον ἀν γνωρίζαμε ὅτι ὁ θεὸς
συμφωνεῖ μαζί μας. Ἐκεῖνο ὁμως ποῦ σίγουρα θὰ μπορούσαμε νὰ πούμε, καὶ
τώρα καὶ ὕστερα ἀπὸ ἐκτενέστερη ἐρευνα, εἶναι ὅτι ἡ περιγραφή μας ἦταν
καὶ θὰ συνεχίσει νὰ εἶναι εὐλογία. Με τὸν ἴδιο λοιπὸν τρόπο θὰ προχωρή-
σουμε στὴ διερεύνηση τοῦ ἀμέσως ἐπόμενου θέματος. Απομένει τώρα νὰ
δοῦμε πῶς δημιουργήθηκε τὸ σῶμα⁴⁶⁹.

Τὸ ἀνθρώπινο σῶμα Ἡ κοιλία καὶ τὰ ἔντερα

Ἡ ἀκόλουθη σκέψη μοιάζει ἡ πιο κατάλληλη σὲ
σχέση με τὴν κατασκευὴ τοῦ σώματος. Οἱ δημι-
ουργοὶ τοῦ ἀνθρώπινου γένους γνωρίζαν ὅτι ἡ επι-
θυμία μας γιὰ ποτὰ καὶ φαγητὰ θὰ ἦταν ἀχαλίνωτη
καὶ ὅτι ἡ βουλιμία μας θὰ μας ἔκανε νὰ καταναλώνουμε πολὺ περισσότερο
ἀπὸ ὅ,τι εἶναι σωστὸ καὶ ἀναγκαῖο. Γιὰ νὰ προλάβουν λοιπὸν τὴν καταστρο-
φὴ ποῦ θὰ μας ἔφεραν οἱ ασθένειες, καὶ γιὰ νὰ μὴν ἐξαφανιστεῖ ἀμέσως μέ-
σα στὴν ἀτελείᾳ τοῦ τὸ θνητὸ γένος, τοποθέτησαν τὴ λεγόμενη «κάτω κοιλία»
ὡς ὑποδοχὴ γιὰ τὰ περιττὰ ποτὰ καὶ φαγητὰ καὶ γύρω τῆς τύλιξαν τὰ ἔντερα,
ἔτσι ὥστε νὰ καθυστερεῖ ἡ διέλευση τῆς τροφῆς καὶ νὰ μὴν ἀναγκάζεται
τὸ σῶμα νὰ ἀποζητᾷ ἀμέσως ἄλλη· διαφορετικὰ, ἡ ἀπληστία καὶ ἡ λαίμαργία
ποῦ θὰ το κυρίευσεν ἀποξένωνε τὸ ἀνθρώπινο γένος ἀπὸ τὴ φιλοσοφία καὶ
τις τέχνες, καὶ θὰ το ἔκανε ἀνυπάκουο σὲ ὅ,τι πιο θεῖο ἔχουμε μέσα μας.

Ο μυελός

Γιὰ τὰ οστά, τις σάρκες καὶ τὰ ἄλλα συναφῆ μέρος
τοῦ σώματός μας ἰσχύουν τὰ ἀκόλουθα: Ἀρχὴ
ὅλων αὐτῶν εἶναι ἡ δημιουργία τοῦ μυελοῦ⁴⁷⁰.
γιατί, ὅσο καιρὸ ἡ ψυχὴ εἶναι δεμένη με τὸ σῶμα,

γένος· αὐτὸς δὲ ὁ μυελὸς γέγονεν ἐξ ἄλλων. τῶν γὰρ
 τριγῶνων ὅσα πρῶτα ἀστραβή καὶ λεία ὄντα πῦρ τε καὶ
 ὕδωρ καὶ ἀέρα καὶ γῆν δι' ἀκριβείας μάλιστα ἦν παρασχέειν
 δυνατὰ, ταῦτα ὁ θεὸς ἀπὸ τῶν ἑαυτῶν ἕκαστα γενῶν χωρὶς
 ἀποκρίνων, μειγνὺς δὲ ἀλλήλοις σύμμετρα, πανσπερμίαν
 παντὶ θνητῷ γένει μηχανώμενος, τὸν μυελὸν ἐξ αὐτῶν
 ἀπηργάσατο, καὶ μετὰ ταῦτα δὴ φυτεύων ἐν αὐτῷ κατέδει
 τὰ τῶν ψυχῶν γένη, σχημάτων τε ὅσα ἐμελλεν αὐτῷ σχήσειν
 οἰά τε καθ' ἕκαστα εἶδη, τὸν μυελὸν αὐτὸν τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα
 διηρεῖτο σχήματα εὐθὺς ἐν τῇ διανομῇ τῇ κατ' ἀρχάς. καὶ
 τὴν μὲν τὸ θεῖον σπέρμα οἶον ἄρουραν μέλλουσαν ἕξειν ἐν
 αὐτῇ περιφερῇ πανταχῇ πλάσας ἐπυρόμασεν τοῦ μυελοῦ
 ταύτην τὴν μοῖραν ἐγκέφαλον, ὡς ἀποτελεσθέντος ἐκάστου
 ζῴου τὸ περὶ τοῦτ' ἀγγεῖον κεφαλῆν γενησόμενον· ὃ δ' αὖ
 τὸ λοιπὸν καὶ θνητὸν τῆς ψυχῆς ἐμελλε καθέξειν, ἅμα
 στοργυλά καὶ προμήκη διηρεῖτο σχήματα, μυελὸν δὲ πάντα
 ἐπεφήμισεν, καὶ καθάπερ ἐξ ἀγκυρῶν βαλλόμενος ἐκ τούτων
 πάσης ψυχῆς δεσμοὺς περὶ τοῦτο σύμπαυ ἤδη τὸ σῶμα ἡμῶν
 ἀπηργάζετο, στέγασμα μὲν αὐτῷ πρῶτον συμπηγνὺς περὶ
 ὄλον ὀστέινον, τὸ δὲ ὀστοῦν συνίστησιν ὠδε. γῆν διαττήσας
 καθαρὰν καὶ λείαν ἐφύρασε καὶ ἔδυσεν μυελῷ, καὶ μετὰ
 τοῦτο εἰς πῦρ αὐτὸ ἐντίθησιν, μετ' ἐκεῖνο δὲ εἰς ὕδωρ βιάπτει,
 πάλιν δὲ εἰς πῦρ, αὐθὶς τε εἰς ὕδωρ· μεταφέρων δ' οὕτω
 πολλάκις εἰς ἑκάτερον ὑπ' ἀμφοῖν ἄτηκτον ἀπηργάσατο.
 καταχρῶμενος δὴ τοῦτ' περὶ μὲν τὸν ἐγκέφαλον αὐτοῦ
 σφαῖραν περιετόρνευσεν ὀστέινην, ταύτην δὲ στενὴν διέξοδον
 74 α κατελείπετο· καὶ περὶ τὸν διανχένιον ἅμα καὶ νωτιαῖον
 μυελὸν ἐξ αὐτοῦ σφονδύλους πλάσας ὑπέτεινεν οἶον στρό-
 φιγγας, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, διὰ παντὸς τοῦ κύτους.
 καὶ τὸ πᾶν δὴ σπέρμα διασφύζων οὕτως λιθοειδέϊ περιβόλφ
 συνέφραξεν, ἐμποιδῶν ἄρθρα, τῇ θατέρου προσχρῶμενος ἐν
 αὐτοῖς ὡς μέση ἐνισταμένη δυνάμει, κινήσεως καὶ κάμψεως
 ἕνεκα. τὴν δ' αὖ τῆς ὀστέϊνης φύσεως ἕξιν ἠγγήσαμενος
 β τοῦ δέοντος κραυροτέραν εἶναι καὶ ἀκαμπτοτέραν, διάπυρόν
 τ' αὖ γιγνομένην καὶ πάλιν ψυχομένην σφακελίσασαν ταχὺ
 διαφθερεῖν τὸ σπέρμα ἐντὸς αὐτῆς, διὰ ταῦτα οὕτω τὸ τῶν
 νεύρων καὶ τὸ τῆς σαρκὸς γένος ἐμηχανᾶτο, ἵνα τῷ μὲν
 πάντα τὰ μέλη συνδήσας ἐπιτεινομένῳ καὶ ἀνιμένῳ περὶ

στον μυελὸ στερεώνονται οἱ δεσμοὶ τῆς ζωῆς καὶ ριζώνει το θνητὸ γένος. Ο ἴδιος ο μυελὸς δημιουργήθηκε ἀπὸ ἄλλα στοιχεῖα. Ἀπὸ το σύνολο των πρωταρχικῶν τριγῶνων⁴⁷¹, ο θεὸς ἀπομόνωσε ὅσα ἦταν τέλεια καὶ λεία, ἀρα λόγῳ τῆς ἀκριβείας τους κατάλληλα γὰ τὴν παραγωγή τῆς φωτιάς, του νεροῦ, του ἀέρα καὶ τῆς γῆς⁴⁷², τὰ διαχώρισε ἀπὸ τὰ ἄλλα τριγῶνα, τὰ ἀνέμειξε στis σωστὲς ἀναλογίεs δημιουργῶντα πανσπερμία γιὰ ὄλο το θνητὸ γένος, καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἐφτιαξε τον μυελὸ. Ἀμέσως μετὰ, ἐμφύτευσε καὶ στερέωσε σε αὐτὸ το ὑπόστρωμα τὰ εἶδη των ψυχῶν. Εἶχε ὁμῶς ἤδη διαίρεσει τὴν ἀρχικὴ κατανομή του μυελοῦ σε τόσα καὶ τέτοια σχήματα ὅσα ἐπρόκειτο να πάρουν τὰ εἶδη των ψυχῶν⁴⁷³. Ἐδωσε λοιπὸν σφαιρικὸ σχῆμα σε ἐκεῖνο το μέρος του μυελοῦ που ἐμελλε να ἀποτελέσει γόνιμο ἔδαφος γιὰ το θεῖο σπέρμα, καὶ το ονόμασε «ἐγκέφαλο» — γιὰτὶ ἐπρόκειτο να στεγαστεῖ μέσα στο κεφάλι καθε κολοκρημῶμενο ἐμβρίο ὄντοs. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, το μελλοντικὸ στήριγμα του ὑπόλοιπου θνητοῦ μέρους τῆς ψυχῆς τὸ διαίρεσε σε κλινδρικὰ καὶ ἐπιμήκη σχήματα καὶ τὰ ονόμασε ὄλα «μυελὸ». Ἐδῶ ἔστησε το ἀγκυροβόλιο ὄλων των δεσμῶν τῆς ψυχῆς· καὶ γύρω του ἀρχισε να οἰκοδομεῖ ὄλο μας το σῶμα, ξεκινώντας ἀπὸ τὴν κατασκευὴ του οστέϊνου περιβλήματος του μυελοῦ⁴⁷⁴.

Τα οστιά

Ἡ κατασκευὴ των οστῶν ἐγινε με τον ἀκόλουθο τρόπο: ἀφοῦ κοσμίωσε καθαρὴ καὶ λεία γῆ, ποτίζοντάs τὴν με μυελὸ τὴν ζύμωσε. Κατόπιν, ἔβαλε τὴ ζύμη στὴ φωτιά, τὴν βύθισε στο νερό, τὴν ἔβαλε πάλι στὴ φωτιά, τὴν ξαναβύθισε στο νερό καὶ ἐπανάλαβε τὶς διαδοχικὲς ἐμβραπίσεις μέχρις ὅτου ἐγινε ἀδιάλυτη καὶ στὴ φωτιά καὶ στο νερό⁴⁷⁵. Χρησιμοποιώντας αὐτὸ το υλικὸ, περιτύλιξε πρῶτα τον ἐγκέφαλο με μια κοιλὴ οστέϊνη σφαῖρα, αφήνοντας μια στενὴ διέξοδο. Ἀπὸ τὸ ἴδιο υλικὸ ἐπλάσε ἀκόμη σφονδύλους γύρω ἀπὸ τον διαυχένιο καὶ τον νωτιαῖο μυελὸ, καὶ τους στερέωσε σαν κλινδρικοῦς στροφείs κατὰ μήκος ὄλου του κορμοῦ ἀρχίζοντάs ἀπὸ το κεφάλι. Προφύλαξε ἔτσι τελείως το σπέρμα⁴⁷⁶, κλεινοντάs το σε πέτρινο περιβλήμα· γιὰ να διευκολύνει ὁμῶς τὴν κίνηση καὶ τὴν κάμψη, πρόσθεσε ἀμμοῦs παραθέτοντάs ἀνάμεσά τους τὴ δυνάμη του Διαφορετικοῦ⁴⁷⁷.

Τα νεύρα καὶ οὶ σάρκες

Ἐξάλλο, επειδὴ ἔβλεπε ὅτι ἡ σύσταση των οστῶν ἦταν υπερβολικὰ εὐθραυστη καὶ ἀκαμπτη καὶ ὅτι, με τὴ μετάβαση ἀπὸ τὴν πύρωση στο ψύχος, τὰ οστὰ κινδύνευαν να ἀπονεκρωθοῦν προκαλοῦντάs τὴν ταχεία φθορὰ του περιεχομένου σπέρματος, ἐπινόησε τὰ νεύρα καὶ τὴ σάρκα — ἔτσι ὥστε τὰ μεν νεύρα να συνενώνουν ὄλα τὰ μέλη, να διαστελλονται καὶ να συστέλλονται γύρω ἀπὸ τους στροφείs των σπονδύλων ἐπιτρέ-

τούς στρόφιγγας καμπτόμενον τὸ σῶμα καὶ ἔκτεινόμενον
 παρέχοι, τὴν δὲ σάρκα προβολὴν μὲν καυμάτων, πρόβλημα
 δὲ χειμῶνων, ἔτι δὲ πτωμάτων οἶον τὰ πιλητὰ ἔσσεσθαι κτή-
 c ματα, σώμασιν μαλακῶς καὶ πρῶως ὑπέικουσιν, θερμὴν δὲ
 νοτιῶτα ἐντὸς αὐτῆς ἔχουσιν θέρους μὲν ἀνιδιούσαν καὶ νοτι-
 ζομένην ἔξωθεν ψῦχος κατὰ πᾶν τὸ σῶμα παρέξειν οἰκείον,
 διὰ χειμῶνος δὲ πάλιν αὐτὸν τῶν πυρὶ τὸν προσφερόμενον
 ἔξωθεν καὶ περιστάμενον πάγον ἀμυνεῖσθαι μετρίως. ταῦτα
 ἡμῶν διανοηθεῖς ὁ κηροπλάστης, ὕδατι μὲν καὶ πυρὶ καὶ γῆ
 συμμειξίας καὶ συναρμόσας, ἐξ ὁξέος καὶ ἀλμυροῦ συνθεῖς
 d ζύμωμα ὑπομείξας αὐτοῖς, σάρκα ἔγχυμον καὶ μαλακὴν συνέ-
 στησεν· τὴν δὲ τῶν νεύρων φύσιν ἐξ ὅσπου καὶ σαρκὸς
 ἀζύμου κράσεως μίαν ἐξ ἀμφοῖν μέσσην δυνάμει συνεκεράσατο,
 ξανθῶ χρώματι προσχρῶμενος. ὅθεν συντονωτέραν μὲν καὶ
 γλισχροτέραν σαρκῶν, μαλακωτέραν δὲ ὀστέων ὑγροτέραν τε
 ἐκτέησατο δύναμιν νεύρα· οἷς συμπεριλαβὼν ὁ θεὸς ὀστά καὶ
 μυελόν, δῆσας πρὸς ἄλληλα νεύροις, μετὰ ταῦτα σαρξίν
 e πάντα αὐτὰ κατεσκίασεν ἄνωθεν. ὅσα μὲν οὖν ἐμψυχότατα
 τῶν ὀστέων ἦν, ὀλιγίσταις συνέφραττε σαρξίν, ἃ δ' ἀψυχότατα
 ἐντὸς, πλείσταις καὶ πυκνοτάταις, καὶ δὴ κατὰ τὰς συμβολὰς
 τῶν ὀστέων, ὅπη μήτινα ἀνάγκη ὁ λόγος ἀπέφαιεν δεῖν αὐ-
 τὰς εἶναι, βραχεῖαν σάρκα ἔφυσεν, ἵνα μήτε ἐμποδῶν ταῖς
 καμπάσιον οὐσαι δύσφορα τὰ σώματα ἀπεργάζοιντο, ἅτε
 δυσκίνητα γινόμενα, μήτ' αὐ πολλὰ καὶ πυκνὰ σφόδρα τε
 ἐν ἀλλήλαις ἐμπειλημένοι, διὰ στερεότητα ἀναισθησίαν
 ἐμποιοῦσαι, δυσμνημονευτότερα καὶ κωφότερα τὰ περὶ τὴν
 δianoian ποιοῦεν. διὸ δὴ τό τε τῶν μηρῶν καὶ κνημῶν καὶ
 75 a τὸ περὶ τὴν τῶν ἰσχίων φύσιν τὰ τε περὶ τὰ τῶν βραχιόνων
 ὀστά καὶ τὰ τῶν πήχεων, καὶ ὅσα ἄλλα ἡμῶν ἀναρθρα, ὅσα
 τε ἐντὸς ὀστᾶ δι' ὀλιγότητα ψυχῆς ἐν μυελῶ κενὰ ἔστιν
 φρονήσεως, ταῦτα πάντα συμπεπλήρωται σαρξίν· ὅσα δὲ
 ἐμφρονα, ἥττον—εἰ μή ποῦ τινα αὐτὴν καθ' αὐτὴν αἰσθήσεων
 ἕνεκα σάρκα οὕτω συνέστησεν, οἶον τὸ τῆς γλώττης εἶδος—
 τὰ δὲ πλείστα ἐκείνως· ἡ γὰρ ἐξ ἀνάγκης γιγνομένη καὶ
 b συντρεφόμενη φύσις οὐδαμῆ προσδέχεται πυκνὸν ὄσπου καὶ
 σάρκα πολλὴν ἅμα τε αὐτοῖς ὄξυήκοον αἰσθησιν. μάλιστα
 γὰρ ἂν αὐτὰ πάντων ἔσχηεν ἢ περὶ τὴν κεφαλὴν σύστασις,
 εἴπερ ἅμα συμπίπτειν ἠθελήσάτην, καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων

ποντας στο σώμα να κάμπτεται και να τεντώνεται, η δε σάρκα να είναι προ-
 πύργιο στον καύσωνα και καταφύγιο στην παγωνιά, αλλά και προφύλαξη
 κατά τις πτώσεις, σαν μάλλινο κάλυμμα⁴⁷⁸. γιατί υποχωρεῖ στην πίεση των
 σωμάτων απαλά και αργά και περικλείει επιπλέον μια θερμὴ υγρασία που
 της επιτρέπει το κλοκαίρι να ιδρώνει και να υγραίνεται επιφανειακά παρέ-
 χοντας ἔτσι σε ὅλο το σώμα φυσικὴ ψύξη, ἐνὸς τον χειμῶνα να χρησιμοποιεῖ
 την ἴδια αὐτὴ θερμότητα ως ἰκανὴ ἄμυνα ἀπέναντι στις εἰσβολές της ἐξωτερι-
 κῆς παγωνιάς. Ἐχοντας ὅλα αὐτὰ στον νου του ο θεός, σαν κηροπλάστης,
 ἀνέμειξε νερό, φωτιά και γη, τα συνδύασε σωστά, πρόσθεσε στο μείγμα την
 κατάλληλη μαγιά⁴⁷⁹ ἀπὸ ὄξυ και ἄλας, και ἔτσι ἐπλάσε τη σάρκα χυμώδη και
 μαλακὴ. Τα νεύρα πάλι τα ἐπλάσε ἀπὸ ὀστά και ἀζύμη σάρκα, ἕνα μείγμα με
 ἐνδιάμεσες ἰδιότητες ως προς τα δύο αὐτὰ συστατικά, ὅπου χρησιμοποιήθη-
 κε και ξανθὸ χρώμα· γι' αὐτὸ και η υφὴ τους εἶναι περισσότερο συμπαγῆς και
 κολλώδης ἀπὸ της σάρκας ἀλλὰ περισσότερο μαλακὴ και υγρὴ ἀπὸ των
 ὀστέων. Ο θεός μαζί με τα νεύρα τοποθέτησε τα ὀστά και τον μυελό, ἔδεσε τα
 ὀστά με νεύρα κι ὑστερα κάλυψε τα πάντα με σάρκες.

Ἀπὸ το σύνολο των ὀστέων, ὅσα ἦταν ἰδιαίτερα ἐμψυχα τα κάλυψε με λίγες
 σάρκες⁴⁸⁰, ἐνὸς στα πιο ἀψυχα ἔβαλε πολλές και πιο πυκνές· ἀνάμεσα στις
 συνδέσεις των ὀστέων ἐμφύτευσε μικρὴ ποσότητα σάρκας, ἐκτός και ἀν κά-
 ποιους λόγους ἐπέβαλε την ἀντίθετη ἀναγκαιότητα⁴⁸¹. Ο σκοπὸς του ἦταν, ἀφ'
 ἐνός, να μὴν ἐμποδίζουν οι σάρκες την κάμψη των ἀρθρώσεων προκαλώντας
 δυσκινησία στο σώμα και, ἀφ' ἑτέρου, η στερεότητα, που επιτυγχάνεται με
 την ἐπισώρευση πολλῶν και πυκνοπλεγμένων σαρκῶν, να μὴν ὀδηγεῖ στην
 ἀναισθησία δυσκολεύοντας το ἔργο της διάνοιας στην ἀπομνημόνευση και
 την ἀντίληψη. Κατὰ συνέπεια, ἐκεῖνα που καλύφθηκαν πλήρως με σάρκες
 ἦταν τα ὀστά των μηρῶν και των κνημῶν, του ἰσχύου, των βραχιόνων και των
 πήχεων και ὅσα ἄλλα δὲν ἔχουν ἀρθρώσεις, ὅπως και ὅσα περικλείουν ψήγ-
 ματα μόνο ψυχῆς στον μυελό τους, ἐπομένως δὲν ἔχουν φρόνηση. Ἀντίθετα,
 χρειάστηκε λιγότερη σάρκα για τα ὀστά ἐκεῖνα ὅπου ἐδράζεται η φρόνηση
 — ἐκτός ἀπὸ τις περιπτώσεις ὅπου η σάρκα δημιουργήθηκε για να αποτελέ-
 σει η ἴδια αἰσθητικὸ ὄργανο, ὅπως στη γλώσσα.

Ο κανόνας αὐτὸς τηρήθηκε στις περισσότερες περιπτώσεις. Γιατὶ η Ἀνά-
 γκη που καθορίζει τη γέννηση και την ἐξέλιξη της φύσης⁴⁸² δὲν ἐπιτρέπει κα-
 τὰ κανέναν τρόπο τη συνύπαρξη της οξείας αἰσθησης με τα χοντρά ὀστά και
 την πυκνὴ σάρκα. Ἀν αὐτὰ τα δύο μπορούσαν να συνυφάνθουν, το λογικὸ θα
 ἦταν να συμμετάσχουν πρῶτα πρῶτα στη συναρμογὴ του κεφαλιού — ὁπότε
 το γένος των ἀνθρώπων θα ἀποκτοῦσε κεφάλι σαρκώδες, νευρώδες και

γένος σαρκώδη ἔχον ἐφ' ἑαυτῷ καὶ νευρώδη κρατερὰν τε κεφαλὴν βίον ἂν διπλοῦν καὶ πολλαπλοῦν καὶ ὑγιεινότερον καὶ ἀλυπτότερον τοῦ νῦν κατεκτήσατο. νῦν δὲ τοῖς περὶ τὴν ἡμέραν γένεσιν δημιουργοῖς, ἀναλογιζομένοις πότερον πολυχρόνιότερον χεῖρον ἢ βραχυχρονιώτερον βέλτιον ἀπεργάσαιτο γένος, συνέδοξεν τοῦ πλείονος βίου, φαυλοτέρου δέ, τὸν ἐλάττωτα ἀμείνουσα ὄντα παντὶ πάντως αἰρετέον· ὅθεν δὴ μανῶ μὲν ὀστῶ, σαρξὶν δὲ καὶ νεύροις κεφαλῆν, ἅτε οὐδὲ καμπὰς ἔχουσαν, οὐ συνεστέγασαν. κατὰ πάντα οὖν ταῦτα εὐαισθητοτέρα μὲν καὶ φρονιμιωτέρα, πολὺ δὲ ἀσθενεστέρα παντὸς ἀνδρὸς προσετέθη κεφαλῆν σώματι. τὰ δὲ νεῦρα διὰ ταῦτα καὶ οὕτως ὁ θεὸς ἐπ' ἐσχάτην τὴν κεφαλὴν περιστήσας κύκλω περὶ τὸν τράχηλον ἐκόλλησεν ὁμοίῳ τῆτι, καὶ τὰς σιαγόνας ἄκρας αὐτοῖς συνέδησεν ὑπὸ τὴν φύσιν τοῦ προσώπου· τὰ δ' ἄλλα εἰς ἅπαντα τὰ μέλη διέσπειρε, συνάπτων ἄρθρον ἄρθρῳ. τὴν δὲ δὴ τοῦ στόματος ἡμῶν δύναμιν ὀδοῦσιν καὶ γλώττῃ καὶ χεῖλεσιν ἕνεκα τῶν ἀναγκαίων καὶ τῶν ἀρίστων διεκόσμησαν οἱ διακοσμοῦντες ἢ νῦν διατέτακται, τὴν μὲν εἴσοδον τῶν ἀναγκαίων μηχανώμενοι χάριν, τὴν δ' ἔξοδον τῶν ἀρίστων· ἀναγκαῖον μὲν γὰρ πᾶν ὅσον εἰσέρχεται τροφήν διδὸν τῷ σώματι, τὸ δὲ λόγων νᾶμα ἔξω ῥέον καὶ ὑπηρετοῦν φρονήσει κάλλιστον καὶ ἄριστον πάντων ναμάτων. τὴν δ' αὖ κεφαλῆν οὕτε μόνου ὀστεῖν ἡν ψιλῆν δυνατὸν ἔαν ἦν διὰ τὴν ἐν ταῖς ὥραις ἐφ' ἑκάτερον ὑπερβολῆν, οὗτ' αὖ συσκιασθεῖσαν κωφῆν καὶ ἀναίσθητον διὰ τὸν τῶν σαρκῶν ὄχλον περιεβίειν γιγνομένην· τῆς δὴ σαρκοειδοῦς φύσεως οὐ καταξηραιομένης λέμμα μείζον περιγιγνώμενον ἐχωρίζετο, δέρμα τὸ νῦν λεγόμενον. τοῦτο δὲ διὰ τὴν περὶ τὸν ἐγκέφαλον νοτίδα συνιδὸν αὐτὸ πρὸς αὐτὸ καὶ βλαστάνον κύκλω περιημφιένυσεν τὴν κεφαλῆν· ἢ δὲ νοτὶς ὑπὸ τὰς ῥαφὰς ἀνιούσα ἦρδε καὶ συνέκλεισεν αὐτὸ ἐπὶ τὴν κορυφῆν, οἷον ἄμμα συναγαγούσα, τὸ δὲ τῶν ῥαφῶν παντοδαπὸν εἶδος γέγονε διὰ τὴν τῶν περιόδων δύναμιν καὶ τῆς τροφῆς, μᾶλλον μὲν ἀλλήλοις μαχομένων τούτων πλείους, ἢ ἦττον δὲ ἐλάττους. τοῦτο δὴ πᾶν τὸ δέρμα κύκλω κατεκέντει

ισχυρὸ καὶ εἴτι θα εἶχε διπλάσια ἢ καὶ πολλαπλάσια διάρκεια ζωῆς, καλύτερη υγεία καὶ λιγότερους πόνους. Καθὼς ὅμως αὐτὸ δεν μπορούσε νὰ γίνεῖ, οἱ δημιουργοὶ μᾶς βρέθηκαν στο δῆλημα νὰ θὰ προσέδιδαν στο ἀνθρώπινο γένος ζωὴ χειρότερη ἀλλὰ μακροχρόνια, ἢ ζωὴ καλύτερη ἀλλὰ σύντομη⁴⁸³. καὶ κατέληξαν στο συμπέρασμα ὅτι ἦταν ἀπὸ κάθε πλευρᾶ προτιμότερη ἡ σύντομη καὶ καλὴ ζωὴ ἀπὸ τὴ μακροχρόνια καὶ κακὴ. Κάλυψαν επομένως το κεφάλι με λεπτὸ ὀστὸ καὶ δεν προσέθεσαν καθόλου σάρκες καὶ νεῦρα, ἀφοῦ ἡ περιοχὴ αὐτὴ δεν ἔχει καμμία γωνία. Για ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους το ἀνθρώπινο κεφάλι εἶναι το πιο ευαίσθητο καὶ φρονίμο μέλος τοῦ σώματος ἀλλὰ, ταυτόχρονα, καὶ το πιο ἀσθενικό. Για τοὺς ἴδιους λόγους⁴⁸⁴, ὁ θεὸς τοποθέτησε στη βάση το κεφαλοῦ τα νεῦρα καὶ, μέσω τῆς ομοιομορφῆς κατανομήσ τοὺς⁴⁸⁵, τα στερέωσε γύρω ἀπὸ τὸν τράχηλο καὶ συνέδεσε σε αὐτὰ τις ἀκρες τῶν σιαγόνων, ακριβῶς κάτω ἀπὸ το πρόσωπο. Τα ὑπόλοιπα τα διέστειρε σε ὅλα τα μέλη, συνδέοντας μεταξὺ τοὺς τις ἀρθρώσεις.

Το στόμα

Στο στόμα δόθηκε ἀπὸ τοὺς δημιουργοὺς ὁ γναστός ἐξοπλισμός καὶ διάκοσμος — με τα δόντια, τὴ γλώσσα καὶ τὰ χεῖλη —, τόσο γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησ τῆς ἀνάγκης ὅσο καὶ γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς λειότησ. Ἡ εἴσοδος στο στόμα υπηρετεῖ το ἀναγκαῖο, ἐνὼ ἡ ἐξοδος ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἄριστο· γιὰ τὴν ἀναγκαῖα εἶναι αὐτὰ που εἰσέρχονται καὶ προσφέρουν τροφή στο σῶμα, ἐνὼ το ρεῦμα τῶν λόγων που ρέει πρὸς τα ἔξω καὶ τίθεται στην υπηρεσία τῆς φρόνησ εἶναι ἡ ὠραιότερη καὶ ἡ τελειότερη πηγὴ που μπορεῖ κανεῖς νὰ φανταστεῖ⁴⁸⁶.

Το δέρμα καὶ τα μαλλιά

Ὅσο γιὰ το κεφάλι, δεν ἦταν δυνατόν οὔτε νὰ το ἀφήσουν γυμνὸ κρᾶνιο, ἐκτεθειμένο στις ἐντονες διαδοχικὲς ἀλλαγὲς τῶν εποχῶν, οὔτε πάλι νὰ ἀδιαφορήσουν γιὰ το ἀν γινέ κοφὸ καὶ ἀναίσθητο, θαμμένο κάτω ἀπὸ ὄγκους σαρκῶν. Καθὼς ἡ υφὴ τῆς σάρκας δεν εἶχε ἀκόμη πλήρως ἀποξηρανθεῖ, σχηματιζόταν ἕνας διακριτὸς φλοιὸς ἀκετά ἐκτεταμένος γιὰ νὰ τὴν περιτυλίξει⁴⁸⁷ — αὐτὸ που τώρα ονομαζόμαστε «δέρμα». Ὁ φλοιὸς αὐτὸς βλάστησε ποτισμένος ἀπὸ τὴν υγρασία τοῦ ἐγκεφάλου, μαζεῖται στις ἀκρες τοῦ καὶ ἐφθασε νὰ ἐπενδύσει ὀλόκληρο το κεφάλι· καὶ ἡ υγρασία που ἀνέβαινε μέσα ἀπὸ τις ῥαφὲς, τὸν πότιζε καὶ τελικὰ τὸν ἐκλείσε στην κορυφὴ το κεφαλοῦ, ὡς νὰ τὸν ἔδεσε με κόμπο. Ὅσο γιὰ τις ῥαφὲς, πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι ἦταν ποικίλης μορφῆς ἐξαιτίας το ἀνταγωνισμοῦ ἀνάμεσα στις περιφορὲς το νοῦ καὶ τὴν τροφή — ὅσο μεγαλύτερος ἦταν ὁ ἀνταγωνισμὸς τόσο περισσότερὲς ἦταν καὶ οἱ ῥαφὲς, ὅσο μικρότερος ὁ ἀνταγωνισμὸς τόσο λιγότερὲς⁴⁸⁸.

πυρὶ τὸ θεῖον, τρηθέντος δὲ καὶ τῆς ἰκμάδος ἕξω δι' αὐτοῦ
 φερομένης τὸ μὲν ὑγρὸν καὶ θερμὸν ὅσον εἰλικρινῆς ἀπῆεν,
 τὸ δὲ μεικτὸν ἐξ ὧν καὶ τὸ δέριμα ἦν, αἰρόμενον μὲν ὑπὸ
 τῆς φορᾶς ἕξω μακρὸν εἰσείνεται, λεπτότητα ἴσην ἔχον τῷ
 κατακωντήματι, διὰ δὲ βραδυτήτα ἀπωθούμενον ὑπὸ τοῦ
 περισσώτους ἕξωθεν πνεύματος πάλιν ἐντὸς ὑπὸ τὸ δέριμα
 εἰλλόμενον κατερρίζοιτο· καὶ κατὰ ταῦτα δὴ τὰ πάθη τὸ
 τριχῶν γένος ἐν τῷ δέριματι ἐπέφυκεν, συγγενὲς μὲν ἱμαντῶδες
 ὄν αὐτοῦ, σκληρότερον δὲ καὶ πυκνότερον τῆς πηλῆσαι τῆς
 ψύξεως, ἦν ἀποχωρίζομένη δέρματος ἐκάστη θρῖξ ψυχθεῖσα
 συνεπιλήθη. τούτῳ δὴ λασίαν ἡμῶν ἀπηργάσατο τὴν
 κεφαλῆν ὁ ποιῶν, χρώμενος μὲν αἰτίοις τοῖς εἰρημένοις,
 διανοούμενος δὲ ἀντὶ σαρκὸς αὐτὸ δεῖν εἶναι στέγασμα τῆς
 δὲ περὶ τὸν ἐγκέφαλον ἕνεκα ἀσφαλείας κοῦφον καὶ θέρους
 χειμῶνός τε ἰκανὸν σκιᾶν καὶ σκέπην παρέχειν, εὐαίσθησις
 δὲ οὐδὲν διακώλυμα ἐμποδῶν γενησόμενον. τὸ δ' ἐν τῇ περὶ
 τοὺς δακτύλους καταπλοκῇ τοῦ νεύρου καὶ τοῦ δέρματος ὅσπου
 τε, συμμειχθὲν ἐκ τριῶν, ἀποξηραθὲν ἐν κοινὸν συμπάντων
 σκληρὸν γέγονεν δέριμα, τοῖς μὲν συναιτίοις τούτοις δημιουρ-
 γηθέν, τῇ δὲ αἰτιωτάτῃ διανοίᾳ τῶν ἔπειτα ἐσομένων ἕνεκα
 εἰργασμένον. ὡς γὰρ ποτὲ ἐξ ἀνδρῶν γυναῖκες καὶ τᾶλλα
 εὐθρία γενήσοιντο, ἠπίσταντο οἱ συνιστάντες ἡμᾶς, καὶ δὴ
 καὶ τῆς τῶν ὀνύχων χρείας ὅτι πολλὰ τῶν θρεμμάτων καὶ
 ἐπὶ πολλὰ δεήσοιτο ἤδουσαν, ὅθεν ἐν ἀνθρώποις εὐθύς γιγνο-
 μένοις ὑπετυπώσαντο τὴν τῶν ὀνύχων γένεσιν. τούτῳ δὴ τῷ
 λόγῳ καὶ ταῖς προφάσεσιν ταῦταις δέριμα τρίχας ὀνυχᾶς τε
 ἐπ' ἄκροις τοῖς κώλοις ἔφυσαν.

Ἐπειδὴ δὲ πάντ' ἦν τὰ τοῦ θνητοῦ ζώου συμπεφυκότα
 77 α μέρη καὶ μέλη, τὴν δὲ ζωὴν ἐν πυρὶ καὶ πνεύματι συνέβαιναν
 ἐξ ἀνάγκης ἔχειν αὐτῷ, καὶ διὰ ταῦτα ὑπὸ τούτων τηκόμενον
 κενοῦμεν τ' ἐφθινεν, βοήθειαν αὐτῷ θεοὶ μηχανῶνται. τῆς
 γὰρ ἀνθρωπίνης συγγενῆ φύσεως φύσιν ἄλλαις ιδέαις καὶ
 αἰσθήσεσιν κεραυνύντες, ὡσθ' ἕτερον ζῶον εἶναι, φυτεύουσιν·
 ἃ δὴ νῦν ἡμερὰ δένδρα καὶ φυτὰ καὶ σπέρματα παιδευθέντα

Τὸ δέριμα τοῦ κρανίου κεντήθηκε παντοῦ με φωτιά ἀπὸ τοῦ θεοῦ σπέρμα⁴⁸⁹,
 ὥστε ἡ υγρασία νὰ βγαίνει ἀπὸ τοὺς πόρους ποὺ δημιουργήθηκαν. Ἀπὸ ἐκεῖ
 διέφυγε ὅλη ἡ καθαρή υγρασία καὶ ἡ θερμοτήτα· ὅτι ὁμῶς περιεῖχε τὰ ἴδια
 συστατικά με τὸ δέριμα, ἐνῶ ἔτεινε νὰ απομακρυνθεῖ παρασυρόμενο πρὸς
 τὴν ἔξοδο, καθυστεροῦσε ἐπειδὴ ἦταν ἐξίσου λεπτὸ με τὸ κέντημα, με ἀποτέ-
 λεσμα νὰ ἀπωθεῖται ἀπὸ τὸν περιβάλλοντα ἀέρα, νὰ συμπίεζεται πάλι κάτω
 ἀπὸ τὸ δέριμα⁴⁹⁰ καὶ νὰ ριζώνει ἐκεῖ. Ἐποὶ λοιπὸν φῦτρῶσαν οἱ τρίχες τῶν
 μαλλίων στὸ δέριμα⁴⁹¹, ἔχουν τὴ μορφὴ χορδῶν, ὑψὴ παρόμοια πρὸς τὸ δέρι-
 μα, εἶναι ὁμῶς πιο σκληρῆς καὶ πιο πυκνῆς ἀπὸ αὐτὸ, ἀφοῦ προήλθαν ἀπὸ τὴ
 συστολή ποὺ προκάλεσε ἡ ψύξη ὅταν ἡ κάθε τρίχα ἀποχωρίστηκε ἀπὸ τὸ
 δέριμα, ψύχθηκε καὶ συμπυκνώθηκε. Με αὐτὲς ὁ θεὸς ἐφάρταξε τὸ κεφάλι μετ
 δασύτριχο· χρησιμοποίησε βέβαια τὶς αἰτίες ποὺ ἀναφέραμε⁴⁹², ἡ πραγματι-
 κὴ σκέψη τοῦ ὁμῶς ἦταν ὅτι τὸ κατάλληλο στέγαστρο γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῆς
 περιοχῆς τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι τὰ μαλλιά καὶ ὄχι οἱ σάρκες — εἶναι ἐλαφρᾶ,
 μποροῦν νὰ προσφέρουν σιὰ τὸ καλοκαίρι καὶ κάλυμμα τὸν χειμῶνα χωρὶς
 νὰ δημιουργοῦν κανένα ἐμπόδιο στὴν ἐμβέλεια τῶν αἰσθήσεων⁴⁹³.

Καὶ στὴν περιοχὴ τῶν δακτύλων, ἐκεῖ ὅπου κατα-
 λήγει ἡ διαπλοκὴ τῶν νεύρων, τοῦ δέρματος καὶ
 τῶν οσῶν⁴⁹⁴, ἀπὸ τὴν ἀνάμειξη καὶ τὴν ἀποξή-
 ρανσή τους δημιουργήθηκε ἐνιαῖο σκληρὸ δέριμα.

Ἡ δημιουργία τοῦ προήλθε βέβαια ἀπὸ τὴ δράση αὐτῶν τῶν συναιτίων, ἐπι-
 βλήθηκε ὁμῶς ἀπὸ τὴ διάνοια, τὴν πραγματικὴ αἰτία⁴⁹⁵, χάριν τῶν μελλοντι-
 κῶν ὄντων. Οἱ κατασκευαστὲς μας γνώριζαν ὅτι ἀπὸ τοὺς ἀνδρες θὰ γίνο-
 νταν κάποτε οἱ γυναῖκες καὶ ὅλα τὰ ζῶα⁴⁹⁶, ἤξεραν ὅτι τὰ νύχια θὰ ἦταν πολ-
 λαπλῶς χρῆσιμα σὲ πολλὰ πλάσματα, γι' αὐτὸ φρόντισαν εὐθύς ἐξαρχῆς, με
 τὴ γέννηση τῶν ἀνθρώπων, νὰ ἐγκαθίστανται καὶ τὰ προσπλάσματα τῶν νυχίων.

Γι' αὐτὸν λοιπὸν τὸν λόγο καὶ με αὐτὲς τὶς προθέσεις⁴⁹⁷, οἱ δημιουργοὶ
 ἐπέτρεψαν νὰ φυτρῶσουν τὸ δέριμα, οἱ τρίχες καὶ, στὶς ἄκρες τῶν χειρῶν καὶ
 τῶν ποδιῶν, τὰ νύχια.

Τὰ φυτὰ

Ὅταν ὅλα τὰ μέρη καὶ τὰ μέλη τοῦ θνητοῦ ἐμβίου
 ὄντος διαμόρφωσαν ἐνιαῖο σύνολο, ἡ Ἀνάγκη τοῦ
 ἐπέβαλε μιὰ ζωὴ ἐκτεθειμένη στὴ φωτιά καὶ στὸν
 ἀέρα. Τὸ δημιούργημα θὰ εἶχε οδηγηθεῖ στὴ φθο-
 ρὰ ἀπὸ τὴν τήξη καὶ τὴν ἐκκένωση, ἀν οἱ θεοὶ δὲν εἶχαν σκεφτεῖ νὰ τοῦ προ-
 σφέρουν βοήθεια. Σκέφθηκαν λοιπὸν νὰ δώσουν ὑπάρχη σὲ μιὰ τάξη ὄντων
 συγγενῶν με τὰ ἀνθρώπινα, συνδυάζοντας ὁμῶς διαφορετικὲς μορφές καὶ
 αἰσθήσεις ὥστε νὰ προκύψει ἓνα νέο εἶδος⁴⁹⁸: πρόκειται γιὰ τὰ δένδρα, τὰ

ὑπὸ γεωργίας τιθασῶς πρὸς ἡμᾶς ἔσχεν, πρὶν δὲ ἦν μόνα τὰ
 b τῶν ἀγρίων γένη, πρὸς βύτερα τῶν ἡμέρων ὄντα. πᾶν γὰρ
 οὐδ' ὅτι περ ἂν μετάσχη τοῦ ζῆν, ζῶον μὲν ἂν ἐν δίκῃ λέγοιτο
 ὀρθότατα· μετέχει γὰρ μὴν τοῦτο δ' οὐδ' ἐλέγμεν τοῦ τρίτου
 ψυχῆς εἶδους, δ' μεταξύ φρενῶν ὀμφαλοῦ τε ἰδρῦσθαι λόγος,
 φ' δόξης μὲν λογισμοῦ τε καὶ νοῦ μέτεστιν τὸ μηδὲν, αἰσθή-
 σεως δὲ ἡδέας καὶ ἀλγεινῆς μετὰ ἐπιθυμιῶν. πάσχον γὰρ
 c διατελεῖ πάντα, στραφέντι δ' αὐτῷ ἐν ἑαυτῷ περὶ ἑαυτό, τὴν
 μὲν ἕξωθεν ἀπωσαμένω κίνησιν, τῇ δ' οἰκεία χρησαμένω,
 τῶν αὐτοῦ τι λογισασθαι κατιδόντι φύσει οὐ παραδέδωκεν ἢ
 γένεσις. διὸ δὴ ζῆ μὲν ἔστιν τε οὐχ' ἕτερον ζῶον, μόνιμον
 δὲ καὶ κατερριζωμένου πέπηγον διὰ τὸ τῆς ὑφ' ἑαυτοῦ
 κινήσεως ἔστέρησθαι.

Ταῦτα δὴ τὰ γένη πάντα φυτεύσαντες οἱ κρείττους τοῖς
 ἥττους ἡμῖν τροφήν, τὸ σῶμα αὐτὸ ἡμῶν διωχέτευσαν
 τέμνοντες οἶον ἐν κήποις ὀχετοῦς, ἵνα ὥσπερ ἐκ νάματος
 ἐπιόντος ἄρδοιτο. καὶ πρῶτον μὲν ὀχετοῦς κρυφαίους ὑπὸ
 d τὴν σύμφυσιν τοῦ δέρματος καὶ τῆς σαρκὸς δύο φλέβας
 ἔτεμον νοτιαίας, δίδυμον ὡς τὸ σῶμα ἐτύγχανεν δεξιῶς τε
 καὶ ἀριστεροῖς ὄν· ταύτας δὲ καθήκαν παρὰ τὴν ῥάχιν, καὶ τὸν
 γόνιμον μεταξὺ λαβόντες μυελόν, ἵνα οὗτός τε ὅτι μάλιστα
 θάλλοι, καὶ ἐπὶ τὰλλα εὐρὸς ἐντεῦθεν ἄτε ἐπὶ κάταντες ἢ
 ἐπίχυσις γιγνομένη παρέχοι τὴν ὑδρείαν ὀμαλήν. μετὰ δὲ
 ταῦτα σχίσαντες περὶ τὴν κεφαλὴν τὰς φλέβας καὶ δι'
 e ἀλλήλων ἐναντίας πλέξαντες διεΐσαν, τὰς μὲν ἐκ τῶν δεξιῶν
 ἐπὶ τὰριστερὰ τοῦ σώματος, τὰς δ' ἐκ τῶν ἀριστερῶν ἐπὶ τὰ
 δεξιὰ κλίναντες, ὅπως δεσμοῦ ἅμα τῇ κεφαλῇ πρὸς τὸ σῶμα
 εἴη μετὰ τοῦ δέρματος, ἐπειδὴ νεύροις οὐκ ἦν κύκλω κατὰ
 κορυφὴν περιειλημμένη, καὶ δὴ καὶ τὸ τῶν αἰσθήσεων πάθος
 ἴν' ἀφ' ἑκατέρων τῶν μερῶν εἰς ἅπαν τὸ σῶμα εἴη διάδηλον.
 τὸ δ' ἐντεῦθεν ἦδη τὴν ὑδραγωγίαν παρεσκεύασαν τρόπῳ τινὶ
 78 a τοιούτῳ, ὃν κατοψόμεθα ῥῆον προδιομολογησάμενοι τὸ τοιούτῳ,
 ὅτι πάντα ὅσα ἐξ ἐλαττόνων συνίσταται στῆγει τὰ μείζω,
 τὰ δὲ ἐκ μειζόνων τὰ μικρότερα οὐ δύναται, πῦρ δὲ πάντων

φυτὰ καὶ τοὺς σπόρους, ὅλα αὐτὰ που σήμερα εἶναι ἡμερα, καλλιεργούνται
 ἀπὸ τῶν γεωργῶν καὶ ἔχουν τιθασευθεῖ, τότε ὁμοῦς υπήρχαν μόνο στην προ-
 γενέστερη ἀγρία μορφή τους.

Οτιδήποτε μετέχει στη ζωὴ, ἔχει κάθε δικαίωμα να ονομάζεται «ζῶο». Καὶ το εἶδος γιὰ το οποίο μιλάμε ἔχει τὴν τρίτη μορφή ψυχῆς, αὐτὴν που, ὡπως εἶπαμε, ἐγκαταστάθηκε ἀνάμεσα στο διάφραγμα καὶ τὸν ομφαλὸ — ἐκεῖνὴ τὴν ψυχὴ που δεν ἔχει καμία ἀπολύτως σχέση με τὴ γνώμη, τὴ λογικὴ σκέψη καὶ τὸν νοῦ ἀλλὰ μόνο με τὴν ἡδονικὴ ἢ ἐπώδυνη αἴσθησις καὶ τὴς ἐπιθυμίες. Το φυτὸ λοιπὸν δέχεται παθητικὰ ὅλα τὰ ἐρεθίσματα, καθὼς ἡ σύστασή του δεν του προσέδωσε τὴ φυσικὴ ικανότητα νὰ ἀντιλαμβάνεται καὶ νὰ διατυπώνει σκέψεις γιὰ τὸν ἑαυτοῦ — δεν μπορεῖ δηλαδὴ νὰ στρέφεται κυνικὰ μέσα στα ὄρια του, νὰ ἀπωθεῖ τὴς κινήσεις που του ἐπιβάλλονται ἀπ' ἐξῶ καὶ νὰ ἐκτελεῖ μιὰ δική του κίνηση⁴⁹⁹. Ἐπομένως, εἶναι κάτι που ζεῖ, εἶναι ὄντως ἐμβίο ον, ἔχει ὁμοῦς ἀνιητοποιηθεῖ, σταθερὸ καὶ ριζωμένο, ἐπειδὴ ἔχει στερηθεῖ τὴν ικανότητα νὰ κινεῖ τὸν ἑαυτοῦ του.

*Ἡ τροφή, ἡ χώνεψη
καὶ ἡ ἀναπνοή*

Ἀφοῦ λοιπὸν οἱ ἀνώτερες υπέρξεις φύτεψαν ὅλα
 τα φυτὰ γιὰ νὰ δώσουν τροφή σ' ἐμᾶς τοὺς κατώ-
 τερους, ἐτήρησαν τὸ ἴδιο μᾶς τὸ σῶμα καὶ δημιούρ-
 γησαν στο ἐσωτερικὸ του ἑνα σύστημα ἀρδευτι-
 κῶν ἀγωγῶν⁵⁰⁰ — ὅπως τὰ κανάλια στοὺς κήπους που διοχετεύουν τὸ νερὸ
 ἐνὸς ρεῦματος⁵⁰¹. Πρῶτὰ χάραξαν, σαν κρυφοὺς ἀγωγούς κάτω ἀπὸ τὴ σίμ-
 φυση τὸν δερματὸς καὶ τῆς σάρκας, δύο νοτιαῖες φλέβες⁵⁰², μίᾳ γιὰ κάθε πα-
 νομοίτυπο μέρος τοῦ σώματος, τὸ δεξιὸ καὶ τὸ ἀριστερὸ. Τὴς τοποθέτησαν
 κατὰ μήκος τῆς ράχης, παράλληλα με τὸν γόνιμο μυελὸ, με διπλὸ στόχο: ἀπὸ
 τὴ μιὰ νὰ ἐνισχύεται ἡ ἀνάπτυξη τοῦ μυελοῦ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ ἐπιτυγχάνε-
 ται ἡ ομοιόμορφη ὑδρευση, ἀφοῦ ἡ καθοδικὴ τὴν πορεῖα ἐξασφαλίζει τὴν
 ομαλὴ ροὴ πρὸς ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματος καὶ στὴς δύο πλευρές. Ἐπειτα,
 ἔσχισαν τὴς φλέβες στὴν περιοχὴ τοῦ κεφαλιοῦ καὶ τὴς ἐπλεξαν πρὸς ἀντίθε-
 τες κατευθύνσεις, φέρνοντας τὴς δεξιῆς στα ἀριστερὰ τοῦ σώματος καὶ τὴς
 ἀριστερῆς στα δεξιὰ, ἐτσι ὥστε νὰ υπέρχει ἐκτός ἀπὸ τὸ δερμα καὶ ἑνας δεύ-
 τερος δεσμοῦς τοῦ κεφαλιοῦ με τὸ σῶμα — ἀφοῦ γύρω ἀπὸ τὸ κεφάλι δεν
 υπήρχαν νεύρα που νὰ τὸ κρατοῦν στὴν κορυφὴ τοῦ σώματος⁵⁰³ — καὶ, ἐπι-
 πλέον, νὰ διασφαλίζεται ἡ μετάδοσις τῶν αἰσθητηριακῶν ἐρεθισμάτων καὶ
 ἀπὸ τὴς δύο πλευρῆς σε ολόκληρο τὸ σῶμα⁵⁰⁴.

Στὴ συνέχεια, ἐξασφάλισαν τὴν ὑδρευση τοῦ σώματος μέσω ἀγωγῶν με
 τρόπο που θὰ γίνεῖ πιο εὐκόλοα κατανοητὸς ἀν πρῶτὰ συμφωνήσουμε στο πα-
 ρακάτω σημεῖο. Ὅσα σῶματα αποτελοῦνται ἀπὸ μικρότερα μέρη ἐμποδί-
 ζουν τὴ διέλευση τῶν μεγαλύτερων μορίων, ἐνῶ ὅσα αποτελοῦνται ἀπὸ με-

γενῶν σμικρομερέστατον, ὅθεν δι' ὕδατος καὶ γῆς ἀέρος τε καὶ ὅσα ἐκ τούτων συνίσταται διαχωρεῖ καὶ στέγειν οὐδὲν αὐτὸ δύναται. ταῦτ' οὖν δὴ καὶ περὶ τῆς παρ' ἡμῖν κοιλίας διανοητέον, ὅτι σιτία μὲν καὶ ποτὰ ὅταν εἰς αὐτὴν ἐμπέσῃ,

b στέγει, πνεῦμα δὲ καὶ πῦρ σμικρομερέστερα ὄντα τῆς αὐτῆς συστάσεως οὐ δύναται. τούτοις οὖν κατεχρήσατο ὁ θεὸς εἰς τὴν ἐκ τῆς κοιλίας ἐπὶ τὰς φλέβας ὑδρείαν, πλέγμα ἐξ ἀέρος καὶ πυρὸς οἶον οἱ κύρτοι συνυφηνάμενος, διπλὰ κατὰ τὴν εἰσοδὸν ἐγκύρτια ἔχον, ὧν θάτερον αὐτὸ πάλιν διέπλεξεν δίκρουν· καὶ ἀπὸ τῶν ἐγκυρτίων δὴ διετεινάτο οἶον σχοίνους κύκλω διὰ παντὸς πρὸς τὰ ἔσχατα τοῦ πλέγματος. τὰ μὲν οὖν ἐνδον ἐκ πυρὸς συνεστήσατο τοῦ πλοκάου ἅπαντα, τὰ δ' ἐγκύρτια καὶ τὸ κύτος ἀεροειδή, καὶ λαβῶν αὐτὸ περιέστησεν τῷ πλασθέντι ζῶφ' τρόπον τοιούτου. τὸ μὲν τῶν ἐγκυρτίων εἰς τὸ στόμα μεθήκεν· διπλοὶ δὲ ὄντος αὐτοῦ κατὰ μὲν τὰς ἀρτηρίας εἰς τὸν πλεύμονα καθήκεν θάτερον, τὸ δ' εἰς τὴν κοιλίαν παρὰ τὰς ἀρτηρίας· τὸ δ' ἕτερον σχίσας τὸ μέρος ἐκάτερον κατὰ τοὺς ὀχετοὺς τῆς ῥίνος ἀφήκεν κοινόν, ὡσθ' ὅτε μὴ κατὰ στόμα ἴοι θάτερον, ἐκ τούτου πάντα καὶ τὰ

d ἐκείνου βρέματα ἀναπληροῦσθαι. τὸ δὲ ἄλλο κύτος τοῦ κύρτου περὶ τὸ σῶμα ὅσον κοῖλον ἡμῶν περιέφυσεν, καὶ πᾶν δὴ τοῦτο τοτὲ μὲν εἰς τὰ ἐγκύρτια συρρεῖν μαλακῶς, ἅτε ἀέρα ὄντα, ἐποίησεν, τοτὲ δὲ ἀναρρεῖν μὲν τὰ ἐγκύρτια, τὸ δὲ πλέγμα, ὡς ὄντος τοῦ σώματος μανοῦ, δύεσθαι εἰσω δι' αὐτοῦ καὶ πάλιν ἔξω, τὰς δὲ ἐντὸς τοῦ πυρὸς ἀκτίνας διαδεδεμένας ἀκολουθεῖν ἐφ' ἐκάτερα ἴοντος τοῦ ἀέρος, καὶ τοῦτο,

e ἔωσπερ ἂν τὸ θνητὸν συνεστήκῃ ζῶφον, μὴ διαπαύεσθαι γιγνώμενον· τούτῳ δὲ δὴ τῷ γένει τὸν τὰς ἐπωθυμίας θέμενον ἀναπνοῆν καὶ ἐκπνοῆν λέγομεν θέσθαι τοῦνομα. πᾶν δὲ δὴ τό τ' ἔργον καὶ τὸ πάθος τοῦτ' ἡμῶν τῷ σώματι γέγονεν ἀρδομένῳ καὶ ἀναψυχόμενῳ τρέφεσθαι καὶ ζῆν· ὁπόταν γὰρ εἴσω καὶ ἔξω τῆς ἀναπνοῆς ἰούσης τὸ πῦρ ἐντὸς συνημμένον ἔπηται, δαιωρούμενον δὲ αἰεὶ διὰ τῆς κοιλίας εἰσελθὼν τὰ

79 a σιτία καὶ ποτὰ λάβῃ, τήκει δὴ, καὶ κατὰ σμικρὰ διαίροθι, διὰ τῶν ἐξόδων ἤπερ πορεύεται διάγον, οἶον ἐκ κρήνης ἐπ' ὀχετοὺς ἐπὶ τὰς φλέβας ἀντλοῦν αὐτά, βρεῖν ὡσπερ ἀλλῶνας

γαλῶτερα μόρια δεν μοροῦν να συγκρατήσουν τα μικρότερα· κατὰ συνέπεια, αφοῦ ἡ φωτιά εἶναι το στοιχεῖο με τα μικρότερα μόρια, διατεχνά το νερό, τη γη, τον αέρα και όλα όσα απαρτίζονται από αυτά· τίποτε δεν μπορεί να εμποδίσει τη διέλευσή της. Η ίδια αρχὴ ἰσχύει και στη λειτουργία της ἀνθρώπινης κοιλίας· ἡ κοιλιά δηλαδή συγκρατεῖ τις τροφές και τα ποτὰ που εἰσχωροῦν σε αὐτήν, ὄχι ὁμως και τον αέρα και τη φωτιά που ἔχουν μικρότερα μόρια από τα μόρια της δικῆς της υφῆς. Τέτοια λοιπὸν μόρια χρησιμοποιήσε ο θεὸς στο σύστημα ὑδρευσης που οδηγεῖ από την κοιλιά προς τις φλέβες⁵⁰⁵. Ὑφανε ἓνα πλέγμα από αέρα και φωτιά, σαν τα ψαράδικα κοφίνια, με δύο κυρτές εἰσοδους, από τις οποίες ἡ μία εἶχε διπλὴ ἀπόληξη⁵⁰⁶. Από τις κυρτές αυτές εἰσοδους ξετύλιξε ἀπολήξεις, σαν σχοινιά, και τις προέκτεινε γύρω γύρω ὡς τις ἀκρες του πλέγματος. Το εσωτερικὸ του κοφινιοῦ ἐγένε ολόκληρο από φωτιά, ἐνῶ οι κυρτές εἰσοδοι και το κυρίως σῶμα του από αέρα.

Πῆρε λοιπὸν ο θεὸς αὐτὴν την κατασκευὴ και την εγκατέστησε στο εσωτερικὸ του θνητοῦ ἐμβίου ὄντος κατὰ τον ἀκόλουθο τρόπο. Τη μία κυρτὴ εἰσοδο⁵⁰⁷ την τοποθέτησε στο στόμα και, καθὼς ἦταν διπλὴ, προέκτεινε τη μια της ἀπόληξη μέσα από τις ἀρτηρίες στον πνεύμονα και την ἄλλη παραλληλα προς τις ἀρτηρίες στην κοιλιά⁵⁰⁸. Τον δίαυλο της ἄλλης εἰσοδου τον ἔσχισε σε δύο μέρη, που περνοῦν από τους ἀγωγούς της μύτης διατηρώντας κοινὴ ἀπόληξη⁵⁰⁹, ἐτσι ὡστε ὅταν δεν λειτουργεῖ ἡ πρώτη εἰσοδος διαμέσου του στόματος, να ἀναπληρῶνεται ἡ ροὴ από τη δευτέρη εἰσοδο. Το κύριο μέρος του κοφινιοῦ το προοάρμοσε γύρω από την εσωτερικὴ κοιλότητα του σώματός μας και το ρύθμισε ἐτσι ὡστε ἄλλοτε αὐτὸ να μαζεύεται ἀπαλὰ προς τις εἰσοδους — αφοῦ κι αυτές εἶναι από αέρα⁵¹⁰ — και ἄλλοτε οι εἰσοδοι να ἀπομακρύνονται από αὐτὸ· τὸ πλέγμα συσπειρῶνεται μέσα στο πορώδες σῶμα του κι ὑστερα ἐπανερχεται προς τα ἔξω, ἐνῶ οι ἀκτίνες φωτῆς που εἶναι προσαρτημένες στο εσωτερικὸ του ἀκολουθοῦν την κατεύθυνση του αέρα και προς τα μέσα και προς τα ἔξω. Και φρόντισε ὡστε, ὅσο καιρὸ το θνητὸν διατηρεῖ τη συνοχὴ του, ἡ διαδικασία αὐτὴ να συνεχίζεται χωρὶς παύση. Πρόκειται για το εἶδος των κινήσεων που, ὅπως λέμε, ο εἰσηγητής των ονομασιῶν⁵¹¹ τις ὀνόμασε «εἰσπονή και ἐκπνοή».

Το σῶμα μας ἐκτελεῖ και ταυτόχρονα υφίσταται ὅλο αὐτὸ τὸ ἔργο, γιατί ἐτσι ποτίζεται και δροσίζεται, ἀρα τρέφεται και ζει. Η εσωτερικὴ φωτιά βρίσκεται σε διαρκὴ αἰώρηση, αφοῦ συνδέεται με την πνοὴ και την ἀκολουθεῖ στις ἀδοχμικές εἰσοδους και ἐξόδους της· ὅποτε εἰσέρχεται στην κοιλιά, παραλαμβάνει τις στερεές και τις υγρές τροφές, τις διαλύει ἀποσυνθετονά τις σε μικρὰ μόρια, τις παρασύρει στην πορεία της προς τις ἐξόδους και τις διοχετεύει προς τις φλέβες, ὅπως το νερὸ της κρήνης οδηγεῖται προς τους οχε-

διὰ τοῦ σώματος τὰ τῶν φλεβῶν ποιεῖ βρέματα.

- Πάλιν δὲ τὸ τῆς ἀναπνοῆς ἴδωμεν πάθος, αἷς χρώμενον αἰτίαις τοιοῦτον γέγονεν οἶδον περὶ τὰ νῦν ἔστιν. ὧδ' οὖν.
 b ἐπειδὴ κενὸν οὐδὲν ἔστιν εἰς δὲ τῶν φερομένων δύναιτ' ἂν εἰσελθεῖν τι, τὸ δὲ πνεῦμα φέρεται παρ' ἡμῶν ἕξω, τὸ μετὰ τοῦτο ἦδη παντὶ δῆλον ὡς οὐκ εἰς κενόν, ἀλλὰ τὸ πλησίον ἐκ τῆς ἔδρας ὠθεῖ· τὸ δ' ὠθούμενον ἐξελαύνει τὸ πλησίον αἰεῖ, καὶ κατὰ ταύτην τὴν ἀνάγκην πᾶν περιελαυνόμενον εἰς τὴν ἔδραν ὅθεν ἐξῆλθεν τὸ πνεῦμα, εἰσιὸν ἐκείσε καὶ ἀνα-
 c πληροῦν αὐτὴν συνέπεται τῷ πνεύματι, καὶ τοῦτο ἕμα πᾶν οἶον τροχοῦ περιελαυνόμενον γίγνεται διὰ τὸ κενὸν μηδὲν εἶναι. διὸ δὴ τὸ τῶν στηθῶν καὶ τὸ τοῦ πλεύμονος ἕξω μετιὲν τὸ πνεῦμα πάλιν ὑπὸ τοῦ περὶ τὸ σῶμα ἀέρος, εἶσω διὰ μανῶν τῶν σαρκῶν δυομένου καὶ περιελαυνόμενον, γίγνεται πλήρες· αὐθις δὲ ἀποτρεπόμενος ὁ ἀήρ καὶ διὰ τοῦ σώματος ἕξω ἰὼν εἶσω τὴν ἀναπνοὴν περιωθεῖ κατὰ τὴν τοῦ στόματος καὶ τὴν τῶν μυκτῆρων δίοδον. τὴν δ' αἰτίαν τῆς ἀρχῆς αὐτῶν θετέον
 d τῆνδε. πᾶν ζῶον αὐτοῦ τάντος περὶ τὸ αἷμα καὶ τὰς φλέβας θερμώτατα ἔχει, οἶον ἐν ἑαυτῷ πηγῆν τινα ἐνοῦσαν πυρός· ὁ δὲ καὶ προσηκάζομεν τῷ τοῦ κύρτου πλέγματι, κατὰ μέσον διατεταμένον ἐκ πυρός πεπλέχθαι πᾶν, τὰ δὲ ἄλλα ὅσα ἕξωθεν, ἀέρος. τὸ θερμὸν δὴ κατὰ φύσιν εἰς τὴν αὐτοῦ
 e χώρην ἕξω πρὸς τὸ συγγενὲς ὁμολογητέον ἰέναι· δυοῖν δὲ τοῖν διεξῶδον οὔσαιν, τῆς μὲν κατὰ τὸ σῶμα ἕξω, τῆς δὲ αὐτῶν κατὰ τὸ στόμα καὶ τὰς ῥίνας, ὅταν μὲν ἐπὶ θάτερα ὀρμήσῃ, θάτερα περιωθεῖ, τὸ δὲ περιωσθὲν εἰς τὸ πῦρ ἐμπύπτου θερμαίνεται, τὸ δ' ἐξίον ψύχεται. μεταβαλλούσης δὲ τῆς θερμότητος καὶ τῶν κατὰ τὴν ἑτέραν ἕξωδον θερμότερων γιγνομένων πάλιν ἐκείνη ῥέπου αὐτὸ θερμότερον μᾶλλον, πρὸς τὴν αὐτοῦ φύσιν φερόμενον, περιωθεῖ τὸ κατὰ θάτερα· τὸ δὲ τὰ αὐτὰ πάσχον καὶ τὰ αὐτὰ ἀνταποδιδόν ἄει, κύκλον οὕτω σαλευόμενον ἔνθα καὶ ἔνθα ἀπειραγσμένου ὑπ' ἀμφο-

τούς· ἔτσι ρέουν τα ρεύματα των φλεβῶν μέσα στο σῶμα, όπως στις διώρυγες⁵¹².

Ἡ ἀρχὴ τῆς κυκλικῆς ὠθησῆς

Ἀς ξαναδοῦμε ὁμῶς τὴ διαδικασία τῆς ἀναπνοῆς καὶ εἰδικότερα τοὺς παράγοντες ποὺ ρυθμίζουν τὴ γνωστὴ λειτουργία τῆς⁵¹³. Τὰ πράγματα λοιπὸν ἔχουν ὡς ἐξῆς: ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει κενὸς χώρος, ὅπου θὰ μπορούσε νὰ εἰσχωρήσει κάτι κινούμενο, καὶ ἐπειδὴ ὁ ἀέρας τῆς ἐκπνοῆς διοχετεύεται πρὸς τὰ ἔξω, γίνεται στὸν καθένα ολοφάνερο ὅτι, βγαίνοντας, δὲν συναντᾷ τὸ κενὸ ἀλλὰ ἐξωθεῖ ἀπὸ τὴ θέση του τὸν πλησιέστερο ἀέρα· ὁ ἀέρας ὁμῶς ποὺ ἐξωθεῖται ἐκποπίζει με τὴ σειρὰ του τὸν διπλανό του, καὶ, κατ' ἀνάγκην, ἕνας πλήρης κύκλος ὠθησῶν ὀδηγεῖ καὶ πάλιν στὴ θέση ἀπὸ ὅπου ἐξῆλθε ὁ ἀέρας τῆς ἐκπνοῆς· νέος λοιπὸν ἀέρας εἰσχωρεῖ ἐκεῖ, ἀναπληρώνει τὴν κενὴ θέση καὶ ἀκολουθεῖ τὴν κίνηση τῆς ἐκπνοῆς. Ὅλα τὰ στάδια αὐτῆς τῆς διαδικασίας ἐκτελοῦνται ταυτόχρονα⁵¹⁴ — ἄν τροχὸς ποὺ περιστρέφεται — ἐξαιτίας τῆς ἀνυπαρξίας τοῦ κενοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ χώρος τοῦ στηθους καὶ τοῦ πνεύμονα, ὅταν ἀδειάζει ἀπὸ τὴν ἔξοδο τῆς πνοῆς, ξαναγεμίζει ἀμέσως ἀπὸ τὸν περιβάλλοντα ἀέρα ποὺ εἰσέρχεται μέσα ἀπὸ τὶς πορώδεις σάρκες⁵¹⁵ ἐκτελώντας τὸν κύκλο τῶν ὠθησῶν του. Ἀμέσως μετὰ ὁ ἀέρας ἀναστρέφει τὴν πορεία του⁵¹⁶ καὶ κατευθύνεται ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα, ὁπότε, με τὴ σειρὰ του, ὠθεῖ κυκλικὰ τὴν πνοὴ ἑπόμενός τὴν πρὸς τὶς εἰσόδους τοῦ στόματος καὶ τῆς μύτης.

Ἡ ἀρχὴ αὐτῆς τῆς διαδικασίας πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ στὴν ἀκόλουθη αἰτία. Σὲ κάθε ἔμβιο ὄν ἡ εσωτερικὴ περιοχὴ, ἡ περιοχὴ τοῦ αἵματος καὶ τὸν φλεβῶν, εἶναι καὶ ἡ πιο θερμῆ, ὡς νὰ ὑπάρχει μέσα του κάποια πηγὴ φωτιάς — αὐτὸ ἀλλοστε θέλαμε νὰ δεῖξουμε με τὴν εἰκόνα τοῦ κοφινίου, ὅπου τὸ εσωτερικὸ πλέκεται ὅλο ἀπὸ φωτιά ἐνῶ τὰ ἐξωτερικὰ μέρη ἀπὸ ἀέρα. Συμφωνοῦμε ἐπίσης ὅτι τὸ θερμὸ τείνει φυσιολογικὰ καὶ κινηθεῖ πρὸς τὰ ἔξω, ἀποζητώντας τὰ ὁμοειδῆ σώματα στὴ δική του περιοχὴ. Καθὼς τῶρα ὑπάρχουν δύο διεξῶδοι, ἡ μία διαμέσου τῶν πόρων τοῦ σώματος καὶ ἡ ἄλλη διαμέσου τοῦ στόματος καὶ τῆς μύτης, ὅταν τὸ θερμὸ κατευθυνθεῖ στὴ μίαν, ὠθεῖ κυκλικὰ ὅ,τι βρίσκεται στὴν ἄλλη· ὁπότε αὐτὸ ποὺ υφίσταται τὴν κυκλικὴ ὠθηση ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ με τὴν εσωτερικὴν φωτιά καὶ θερμαίνεται, ἐνῶ αὐτὸ ποὺ ἐξέρχεται ψύχεται⁵¹⁷. Με τὴν ἐναλλαγὴ τῆς θερμότητος ποὺ ἐπέρχεται, καθὼς πιο θερμὰ γίνονται τῶρα ὅσα βρῖσκονται στὴ δευτέρῃ ἔξοδο, εἶναι φυσικὸ τὸ θερμότερο⁵¹⁸ νὰ τείνει νὰ κατευθυνθεῖ πρὸς ἐκεῖνὴ τὴν πλευρὰ, ἀφοῦ ἀποζητᾷ τὴ δική του φύση, με ἀποτελεσμα νὰ ὠθεῖ κυκλικὰ ὅ,τι βρίσκεται στὴν πρῶτῃ ἔξοδο. Υφίσταται λοιπὸν καὶ ἀνταποδίδει τὴν ἴδια δράση εἰς τὸ διηλεκές καὶ, λειτουργώντας ὡς τροχὸς ποὺ ἀναστρέφει συνεχῶς τὴ φορὰ

τέρων τὴν ἀναπνοὴν καὶ ἐκπνοὴν γίγνεσθαι παρέχεται.

- 80 a Καὶ δὴ καὶ τὰ τῶν περὶ τὰς ἰατρικὰς σικύας παθημάτων αἷτια καὶ τὰ τῆς καταπόσεως τὰ τε τῶν βλιπουμένων, ὅσα ἀφεθέντα μετέωρα καὶ ὅσα ἐπὶ γῆς φέρεται, ταύτη διωκτέον, καὶ ὅσοι φθόγγοι ταχεῖς τε καὶ βραδεῖς ὄξεις τε καὶ βαρεῖς φαίνονται, τὸτ' ἐμὲν ἀνάρμοστοι φερόμενοι δι' ἀνομοιότητα τῆς ἐν ἡμῖν ὑπ' αὐτῶν κινήσεως, τὸτ' δὲ σύμφωνοι δι' ὁμοιότητα. τὰς γὰρ τῶν προτέρων καὶ θαπτόνων οἱ βραδύτεροι κινήσεις ἀποπαυομένας ἦδη τε εἰς ὅμοιον ἐληλυθυίας, b αἷς ὕστερον αὐτοὶ προσφερόμενοι κινουῦσιν ἐκείνας, καταλαμβάνουσιν, καταλαμβάνοντες δὲ οὐκ ἄλλην ἐπεμβάλλοντες ἀνετάραξαν κίνησιν, ἀλλ' ἀρχὴν βραδυτέρας φορᾶς κατὰ τὴν τῆς θάττοντος, ἀποληγοῦσης δέ, ὁμοιότητα προσάψαντες, μίαν ἐξ ὀξείας καὶ βαρείας συνεκεράσαντο πάθην· ὅθεν ἠδουῆν μὲν τοῖς ἄφροσιν, εὐφροσύνην δὲ τοῖς ἔμφροσιν διὰ τὴν τῆς θείας ἁρμονίας μίμησιν ἐν θνηταῖς γενομένην φοραῖς παρεσχον. καὶ δὴ καὶ τὰ τῶν ὑδάτων πάντα ρεύματα, ἔτι δὲ c τὰ τῶν κεραυνῶν πτώματα καὶ τὰ θαυμαζόμενα ἠλέκτρων περὶ τῆς ἔλξεως καὶ τῶν Ἡρακλείων λίθων, πάντων τούτων ὀλκὴ μὲν οὐκ ἔστιν οὐδενὶ ποτε, τὸ δὲ κενὸν εἶναι μηδὲν περιωθεῖν τε αὐτὰ ταῦτα εἰς ἄλληλα, τό τε διακρινόμενα καὶ συγκρινόμενα πρὸς τὴν αὐτῶν διαμειβόμενα ἔδραν ἕκαστα εἶναι πάντα, τούτοις τοῖς παθήμασιν πρὸς ἄλληλα συμπλεχθεῖσιν τεθναματουργημένα τῶ κατὰ τὸν τρόπον ζητοῦντι φανήσεται.
- d Καὶ δὴ καὶ τὸ τῆς ἀναπνοῆς, ὅθεν ὁ λόγος ὤρμησεν, κατὰ ταῦτα καὶ διὰ τούτων γέγονεν, ὥσπερ ἐν τοῖς πρόσθεν εἴρηται, τέμνοντος μὲν τὰ σιτία τοῦ πυρός, αἰωρουμένου δὲ ἐντὸς τῶ πνεύματι συνεπομένου, τὰς φλέβας τε ἐκ τῆς κοιλίας τῆ συναιωρήσει πληροῦντος τῶ τὰ τετμημένα αὐτόθεν ἐπαντλεῖν· καὶ διὰ ταῦτα δὴ καθ' ὅλον τὸ σῶμα πᾶσιν τοῖς ζῴοις e τὰ τῆς τροφῆς νάματα οὕτως ἐπίρρυτα γέγονεν. νεότμητα δὲ καὶ ἀπὸ συγγενῶν ὄντα, τὰ μὲν καρπῶν, τὰ δὲ χλόης, ἃ θεὸς ἐπ' αὐτὸ τοῦθ' ἡμῖν ἐφύτευσεν, εἶναι τροφήν, παντοδαπὰ μὲν χρώματα ἴσχει διὰ τὴν σύμμιξιν, ἣ δ' ἔρρυθρὰ πλείστη περὶ αὐτὰ χροῖα διαθεῖ, τῆς τοῦ πυρὸς τομῆς τε καὶ

περιτροφῆς του υπο την επίδραση αντιρροπων ωθήσεων, παράγει την εισπνοή και την εκπνοή.

Στην ίδια κατεύθυνση πρέπει να αναζητήσουμε και τα αίτια φαινομένων όπως οι ιατρικές βεντούζες, η κατάποση της τροφής και η κίνηση των βλημάτων — των αντικειμένων που αφήνονται ελεύθερα να κινηθούν στον αέρα ή στην επιφάνεια της γης⁵¹⁹. Έτσι εξηγείται ακόμη γιατί οι ήχοι, που ανάλογα με την ταχύτητα ή τη βραδύτητά τους παρουσιάζονται οξείες ή βαρεές, ακούγονται άλλοτε αρμονικοί και άλλοτε δυσαρμονικοί, ανάλογα με το αν οι κινήσεις που προκαλούν μέσα μας είναι ομαλές ή όχι. Οι βραδύτεροι ήχοι συναντούν τις κινήσεις των προγενέστερων ταχύτερων ήχων όταν αυτές έχουν πια επιβραδυνθεί και εξομοιωθεί με τις κινήσεις που, αργότερα, επιβάλλουν οι βραδύτεροι ήχοι· από τη συνάντησή αυτή δεν εισάγεται καινούργια κίνηση και αναταραχή, αλλά απλώς επιβάλλεται η βραδύτερη φορά επάνω στην ταχύτερη — επιβολή που οδηγεί τελικά στην ομαλότητα, αφού από την ανάμειξη του οξέος και του βαρέος παράγεται ένας μόνον ήχος⁵²⁰. Από εδώ προέρχεται η ηδονή που αντλούν οι άφρονες και η ευχαρίστηση που αντλούν οι σώφρονες — από τη μίμηση της θείας αρμονίας που αναπαράγεται μέσα σε θνητές κινήσεις⁵²¹. Αλλά και σε φαινόμενα όπως τα ρεύματα των υδάτων, η πτώση των κεραυνών ή η θαυμαστή ἔλξη που ασκεί το ἠλεκτρο και οι Ηράκλειοι λίθοι [οι μαγνήτες], σε όλα αυτά δεν υπάρχει στην πραγματικότητα ποτέ καμία ἔλξη. Η σωστή ἔρευνα αποκαλύπτει ότι δεν υπάρχει κανένα κενό· ότι απλώς η κυκλική ὄθηση μεταφέρεται από το ένα στο άλλο· ότι όλα τα σώματα, καθώς υφίστανται διάσπαση και σύντηξη, εναλλάσσουν θέσεις κινούμενα πάντοτε προς την οικεία περιοχή. Αποκαλύπτεται έτσι ο θαυματουργικός συνδυασμός όλων αυτών των διαδικασιών⁵²².

Το αίμα

Επανερχόμαστε όμως στην αναπνοή, από όπου ξεκίνησε το ὄλο ζήτημα. Ὅπως ἤδη ειπώθηκε, και αυτό το φαινόμενο στηρίζεται στην ίδια αρχή και στους ίδιους παράγοντες. Η φωτιά κατατεμαχίζει την τροφή, αιωρεῖται στο εσωτερικό του σώματος ακολουθώντας την πνοή και, με την κοινή αιώρηση, αντλεί τα τεμάχια της τροφῆς από την κοιλία και τα διοχετεύει στις φλέβες. Με τον τρόπο αυτό διατηρεῖται η ροή των ρευμάτων της τροφῆς σε ὅλη την ἔκταση του σώματος ὧν των ἐμβίων ὄντων. Ὅσο για τα φρεσκοκομμένα τεμάχια που προέρχονται ἀπὸ συγγενεῖς οὐσεῖς⁵²³ — ἀπὸ καρπούς ἢ ἀπὸ χόρτα που φύτεψε ο θεὸς ἀκριβῶς για να μας τρέφουν — αυτά, καθώς αναμειγνύονται, παίρνουν κάθε λογῆς χρώματα με επικρατέστερη την κόκκινη χροῖα, ἀποτελεσμά της φωτιάς που δρᾷ διαλυτικά και

- ἐξομόρξεως ἐν ὑγρῷ δεδημιουργημένη φύσις. ὅθεν τοῦ κατὰ τὸ σῶμα ῥέοντος τὸ χρῶμα ἔσχει οἶον ὄψιν διεληλύθαμεν δ καλοῦμεν αἷμα, νομῆν σαρκῶν καὶ σύμπαντος τοῦ σώ-
- 81 a ματος, ὅθεν ὑδρευόμενα ἕκαστα πληροὶ τῆν τοῦ κενουμένου βάσιν· ὁ δὲ τρόπος τῆς πληρώσεως ἀποχωρήσεώς τε γίνε-
ται καθάπερ ἐν τῷ παντὶ παντὸς ἢ φορὰ γέγονεν, ἦν τὸ συγγενὲς πᾶν φέρεται πρὸς ἑαυτό. τὰ μὲν γὰρ δὴ περιε-
στῶτα ἔκτος ἡμᾶς τῆκει τε αἰεὶ καὶ διανέμει πρὸς ἕκαστον εἶδος τὸ ὁμόφυλον ἀποπέμποντα, τὰ δὲ ἔναιμα αὐτῶν, κερμα-
τισθέντα ἐντὸς παρ' ἡμῶν καὶ περιειλημμένα ὡσπερ ὑπ'
- b οὐρανοῦ συνεστῶτος ἕκαστου τοῦ ζῶον, τῆν τοῦ παντὸς ἀναγκάζεται μιμῆσθαι φορὰν· πρὸς τὸ συγγενὲς οὖν φερό-
μενον ἕκαστον τῶν ἐντὸς μερισθέντων τὸ κενωθὲν τότε πάλιν ἀνεπλήρωσεν. ὅταν μὲν δὴ πλέον τοῦ ἐπιρρέοντος ἀπίη,
φθίνει πᾶν, ὅταν δὲ ἔλαττον, αὐξάνεται. νέα μὲν οὖν σύ-
στασις τοῦ παντὸς ζῶον, καινὰ τὰ τρίγωνα οἶον ἐκ δρυόχων
ἔτι ἔχουσα τῶν γενῶν, ἰσχυρὰν μὲν τῆν σύγκλεισιν αὐτῶν
πρὸς ἄλληλα κέκτῃται, συμπέπηγεν δὲ ὁ πᾶς ὄγκος αὐτῆς
- c ἀπαλός, ἅτ' ἐκ μυελοῦ μὲν νεωστὶ γεγυυίας, τεθραμμένης
δὲ ἐν γάλακτι· τὰ δὲ περιλαμβανόμενα ἐν αὐτῇ τρίγωνα
ἔξωθεν ἐπεισελλθόντα, ἐξ ὧν ἂν ἦ τὰ τε σιτία καὶ ποτά,
τῶν ἑαυτῆς τριγῶνων παλαιότερα ὄντα καὶ ἀσθενέστερα
καινοῖς ἐπικρατεῖ τέμνουσα, καὶ μέγα ἀπεργάζεται τὸ ζῶον
τρέφουσα ἐκ πολλῶν ὁμοίων. ὅταν δ' ἡ ρίζα τῶν τριγῶνων
χαλᾷ διὰ τὸ πολλοὺς ἀγῶνας ἐν πολλῷ χρόνῳ πρὸς πολλὰ
ἡγωνίσθαι, τὰ μὲν τῆς τροφῆς εἰσιόντα οὐκέτι δύναται
- d τέμνειν εἰς ὁμοιότητα ἑαυτοῖς, αὐτὰ δὲ ὑπὸ τῶν ἔξωθεν
ἐπεισιόντων εὐπετῶς διαιρεῖται· φθίνει δὴ πᾶν ζῶον ἐν
τούτῳ κρατούμενον, γῆράς τε ὀνομάζεται τὸ πάθος. τέλος
δέ, ἐπειδὴν τῶν περὶ τὸν μυελὸν τριγῶνων οἱ συναρμοσθέντες
μηκέτι ἀντέχουσιν δεσμοὶ τῷ πόνῳ διστάμενοι, μεθίστων τοὺς
τῆς ψυχῆς αὐτῶν δεσμούς, ἢ δὲ λυθείσα κατὰ φύσιν μεθ' ἡδονῆς
- e ἐξέπτατο· πᾶν γὰρ τὸ μὲν παρὰ φύσιν ἀλγεινόν, τὸ δ' ἢ πέ-
φυκεν γιγνόμενον ἡδύ. καὶ θάνατος δὴ κατὰ ταῦτα ὁ μὲν κατὰ

αποτυπώνεται στη ροή⁵²⁴. Ἔτσι δίνεται στο ρεῦμα που διατρέχει το σώμα η απόχρωση που μόλις περιγράψαμε· είναι αυτό που ονομάζουμε «αἷμα», η τροφή των σαρκῶν και ὅλου του σώματος, ἀπὸ ὅπου υδρευοῦνται τα πάντα για να αναπληρώσουν τις ἀπώλειές τους. Η ἀποχώρηση και η ἀναπλήρωση γίνονται με τρόπο ἀνάλογο πρὸς τὴν κίνηση των μερῶν του σῶματος, ὅπου τὸ κάθε στοιχεῖο κατευθύνεται πρὸς τὸ συγγενὲς του⁵²⁵. Γιατί ὅλα ὅσα βρισκονται ἔξω ἀπὸ μας τείνουν πάντα να διαλύσουν τὸ σῶμα μας και να διασπείρουν τα συστατικά του, στέλνοντας τὸ καθένα πρὸς τὰ ομοειδή του. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, οἱ ουσίες που υπάχθουν στο αἷμα κατακερματίζονται στο εσωτερικὸ μας και, καθὼς ἐντάσσονται σε ἕνα ὄν που συγκροτεῖται ὅπως τὸ σῶμα, ἀναγκάζονται να μιμηθοῦν τὴν κίνηση του σῶματος· τὸ καθένα λοιπὸν ἀπὸ τὰ στοιχεῖα που τεμαχίζονται μέσα μας τρέπεται πρὸς τὸ συγγενὲς του, και ἔτσι ἀναπληρώνει ἀμέσως τὸ κενὸ που ἔχει δημιουργηθεῖ.

Ἡ αὐξηση και η φθορά

Ὅταν αὐτὰ που ἀποχωροῦν εἶναι περισσότερα ἀπὸ ὅσα προστίθενται, τότε τὸ σύνολο φθίνει· σὴν ἀντίθετη περιπτώσει, τὸ σύνολο μεγαλώνει.

Ἔτσι, ὅταν τὸ σύνολο του οργανισμοῦ ἔχει συντεθεῖ πρόσφατα – σὴν ἀταξίδευτο σκαρὶ⁵²⁶ – και τὰ τρίγωνα του συστατικῶν στοιχείων εἶναι ἀκόμη καινούργια, τότε ἀναπτύσσονται μεταξύ τους ἰσχυρές συγκλίσεις, ἀν και ἡ υφή τῆς συνολικῆς σύνθεσης παραμένει ἀπαλή ἀφοῦ ἔχει μόλις σχηματιστεῖ ἀπὸ μυελὸ και ἔχει ἀνατραφεῖ μέσα στο γάλα⁵²⁷. Ὅταν σὴν σύνθεσι βρεθοῦν τρίγωνα που προέρχονται ἀπ' ἔξω, που περιέχονται σὴν τροφῆς και σὴν ποτὰ και εἶναι παλαιότερα και ἀσθενέστερα ἀπὸ τὰ δικὰ τῆς, τότε τὰ τρίγωνα αὐτὰ ἠτῶνται και τεμαχίζονται ἀπὸ τὰ νεότερα, με ἀποτέλεσμα τὸ ἐμβίον να μεγαλώνει ἐπειδὴ τροφοδοτεῖται με πολλὰ ὅμοια συστατικά. Ὅταν ὁμῶς ἡ ρίζα των τριγῶνων του οργανισμοῦ ἐξασθενεῖ⁵²⁸ ἐξαιτίας των πολλῶν και πολυχρόνων ἀγῶνων ἐναντίον πολλῶν ἀντιπάλων, τότε τὰ τρίγωνα αὐτὰ δεν ἔχουν πια τὴ δυνατότητα να κατατεμαχίσουν και να ἀφομοιώσουν τα εἰσερχόμενα τρίγωνα τῆς τροφῆς, ἀλλὰ, ἀντίθετα, αὐτὰ τὰ ἴδια διαιροῦνται εὐκόλα ἀπὸ τους ἐξωτερικοὺς εἰσβολείς. Το σύνολο του ἐμβίου ὄντος φθίνει ἠτῆμένο και ἡ ὅλη διαδικασία ὀνομάζεται «γήρας».

Και στο τέλος, ὅταν πια οἱ δεσμοὶ που συνενώνουν τα τρίγωνα του μυελοῦ δεν ἀντέχουν ἄλλο τὴν κοῦραση και λύνονται, τότε και οἱ δεσμοὶ τῆς ψυχῆς με τὴ σειρὰ τους χαλαρώνουν⁵²⁹. Η ψυχὴ που ἀπελευθερώνεται ὕστερα ἀπὸ ἕνα φυσικὸ τέλος, ἀνυψώνεται με ἠδονικὸ πέταγμα – γιατί ὅ,τι γίνεται παρὰ φύσιν εἶναι ἐπώδυνο, ἐνὸ ὅ,τι ἀκολουθεῖ τὴ φυσικὴ πορεία εἶναι ευχάριστο. Και ὁ θάνατος ἐπομένως, ὅταν προέρχεται ἀπὸ ἀσθένειες ἢ ἀπὸ τραύματα

νόσους και ὑπὸ τραυμάτων γιγνόμενος ἀλγεινὸς και βίαιος, ὁ δὲ μετὰ γήρας ἰὼν ἐπὶ τέλος κατὰ φύσιν ἀπουδάτος τῶν θανάτων και μᾶλλον μεθ' ἡδονῆς γιγνόμενος ἢ λύπης.

Τὸ δὲ τῶν νόσων ὅθεν συνίσταται, δῆλόν που και παντί.

- 82 a τεττάρων γὰρ ὄντων γενῶν ἐξ ὧν συμπέπηγεν τὸ σῶμα, γῆς πυρὸς ὕδατός τε και ἀέρος, τούτων ἢ παρὰ φύσιν πλεονεξία και ἔνδεια και τῆς χώρας μετάστασις ἐξ οἰκείας ἐπ' ἄλλοτριαν γιγνομένη, πυρὸς τε αὖ και τῶν ἐτέρων ἐπειδὴ γένη πλείονα ἐνὸς ὄντα τυγχάνει, τὸ μὴ προσήκον ἕκαστου ἑαυτῷ προσλαμβάνειν, και ἀνθ' ὅσα τοιαῦτα, στάσεις και νόσους παρέχει· παρὰ φύσιν γὰρ ἕκαστον γιγνομένου και μεθισταμένου θερμαίνεται μὲν ὅσα αὖ πρότερον ψύχεται, b ξηρὰ δὲ ὄντα εἰς ὕστερον γίγνεται νοτερά, και κοῦφα δὴ και βαρέα, και πάσας πάντῃ μεταβολὰς δέχεται. μόνως γὰρ δὴ, φαμέν, ταῦτον ταῦτ' κατὰ ταῦτον και ὡσαύτως και ἀνὰ λόγον προσγιγνόμενον και ἀπογιγνόμενον ἑάσει ταῦτον ὄν αὐτῷ σῶν και ὑγιῆς μένειν· δ δ' αὖ πλημμελήσῃ τι τούτων ἐκτὸς ἀπὸν ἢ προσίον, ἀλλοιότητος παμποικίλας και νόσους φθορὰς τε ἀπείρους παρέξεται.

- Δευτέρων δὲ συστάσεων αὖ κατὰ φύσιν συνεστηκυῶν, c δευτέρα κατανόησις νοσημάτων τῷ βουλομένῳ γίγνεται συννοῆσαι. μυελοῦ γὰρ ἐξ ἐκείνων ὁστοῦ τε και σαρκὸς και νεύρου συμπαγέντος, ἔτι τε αἵματος ἄλλον μὲν τρόπον, ἐκ δὲ τῶν αὐτῶν γεγονότος, τῶν μὲν ἄλλων τὰ πλείστα ἢ περ τὰ πρόσθεν, τὰ δὲ μέγιστα τῶν νοσημάτων τῆδε χαλεπὰ συμπέπτωκεν· ὅταν ἀνάπαλι ἢ γενεσις τούτων πορευῆται, τότε ταῦτα διαφθείρεται. κατὰ φύσιν γὰρ σάρκες μὲν και νεῦρα ἐξ αἵματος γίγνεται, νεῦρον μὲν ἐξ ἰνῶν διὰ τὴν συγγένειαν, σάρκες δὲ ἀπὸ τοῦ παγέντος δ πήγνυται χωριζόμενον ἰνῶν· τὸ δὲ ἀπὸ τῶν νεύρων και σαρκῶν ἀπὸν αὖ γλίσχρον και λιπαρὸν ἄμα μὲν τὴν σάρκα κολλᾷ πρὸς τὴν τῶν ὁσῶν φύσιν αὐτὸ τε τὸ περὶ τὸν μυελὸν ὁστοῦν τρέφον αὔξει, τὸ δ' αὖ διὰ τὴν πυκνότητα τῶν ὁσῶν διηθούμενον καθαρῶτατον γένος τῶν τριγόνων λειότατόν τε και λιπαρώτατον, λειβόμενον ἀπὸ τῶν ὁσῶν και στάζον, ἄρδει τὸν e μυελόν, και κατὰ ταῦτα μὲν γιγνομένων ἕκαστων ὑγίεια

εἶναι ἐπιδύδου και βίαιος, ὅταν ὁμως ἐρχεται να ολοκληρώσει μια φυσική πορεία με το γήρας εἶναι ο πιο ανώδυνος θάνατος και συνοδεύεται ἀπὸ ἡδονῆ μᾶλλον παρὰ ἀπὸ λύπης.

Ασθένειες του σώματος

Ἡ προέλευση των ασθενειῶν εἶναι, χωρὶς ἀμφιβολία, φανερὴ στον καθένα. Εφόσον τὸ σῶμα ἔχει συσταθεῖ ἀπὸ τα τέσσερα στοιχεῖα — τη γη, τη φωτιά, το νερὸ και τον αέρα —, ἀταξία και ασθένειες προκαλοῦνται⁵³⁰, εἴτε ἀπὸ τὴν ἀφύσικη υπερβολὴ⁵³¹ ἢ ἔλλειψη ἐνὸς στοιχείου, εἴτε ἀπὸ τὴν μετατόπισή του ἀπὸ τον οἰκείο σε ἀλλότριον χῶρο, εἴτε ἀπὸ τὴν υποδοχὴ ἀκατάλληλης ποικιλίας ἐνὸς στοιχείου, ἀφοῦ ἡ φωτιά και τα υπόλοιπα εἶδη ἔχουν περισσότερες ἀπὸ μία μορφές⁵³², εἴτε ἀπὸ παρόμοια αἰτία. Γιατί, ὅταν κάποιο στοιχεῖο μορφοποιεῖται ἢ μετατοπίζεται ἀντίθετα πρὸς τὴ φύσιν του, προκαλεῖ θερμότητα ἐκεῖ που πρὶν ὑπῆρχε ψύχος, μετατροπὴ των ξηρῶν σε υγρά, των ελαφρῶν σε βαρῖα και ἀντιστρόφως, και κάθε ἄλλη μεταβολή. Ἰσχυριζόμεστε ὁμως ὅτι παραμένει ἀναλλοίωτο, ὅσο και υγιῆς μόνον αὐτὸ πρὸς τὸ ὁποῖο ἐρχονται και ἀπὸ τὸ ὁποῖο φεύγουν ὁμοια με τὸ ἴδιο συστατικά, με τον ἴδιο πάντα τρόπο και στη σωστὴ ἀναλογία. Ἀν γίνῃ κάποιο σφάλμα στην εἰσοδο ἢ στην ἐξοδο, προκαλοῦνται πάμπολλες ἀλλοιώσεις και εμφανίζονται ἀπειράριθμες ασθένειες και φθορές⁵³³.

Καθὼς ὁμως συντελοῦνται στο σῶμα και δευτερογενεῖς φυσικὲς μορφοποιήσεις⁵³⁴, μπορούμε να προχωρήσουμε περισσότερο και να διακρίνουμε μια δευτέρη ομάδα ασθενειῶν. Εφόσον ο μυελὸς, τα οστά, ἡ σάρκα, τα νεῦρα και, με διαφορετικὸ τρόπο, τὸ αἷμα⁵³⁵ ἔχουν συσταθεῖ ἀπὸ τα τέσσερα στοιχεῖα, οἱ πιο πολλές ασθένειες που τα προσβάλλουν προκαλοῦνται με τον τρόπο που προαναφέραμε. Οἱ πιο σοβαρές ὁμως ασθένειες, αὐτές που φέρνουν τα χειρότερα προβλήματα, ἐρχονται ὅταν ἡ πορεία τῆς μορφοποίησης αὐτῶν των ουσιῶν ἀναστρέφεται· στην περίπτωση αὐτὴ οἱ ουσίες καταστρέφονται. Τὸ φυσιολογικὸ εἶναι οἱ σάρκες και τα νεῦρα να παράγονται ἀπὸ τὸ αἷμα — τα μεν νεῦρα ἀπὸ τις ἴνες του αἵματος, με τις οποίες διατηροῦν συγγένεια, οἱ δε σάρκες ἀπὸ τὴ στερεοποίηση του αἵματος μετὰ τὴν ἀφαίρεση των ἰνῶν. Ἀπὸ τα νεῦρα τῶρα και τις σάρκες ἀπορρέει ἕνα γλοιώδες και λιπαρὸ ὑλικό, τὸ ὁποῖο/ἀφ' ἐνὸς συγκολλᾷ τις σάρκες στα οστά και ἀφ' ἐτέρου τρέφει και ἀναπτύσσει τα ἴδια τα οστά που περικλείουν τον μυελὸ· ταυτόχρονα, τὸ πιο καθαρὸ του μέρος που ἀποτελεῖται ἀπὸ τα περισσότερα λεῖα και ευκίνητα τρίγωνα διηθεῖται περνώντας μέσα ἀπὸ τὴν πυκνὴ ὑφὴ των οσῶν και στάζει στο εσωτερικὸ τους ἀρδεύοντας τον μυελὸ⁵³⁶. Ὅταν λοιπὸν ὅλα παράγονται ἀκολουθώντας αὐτὴν τὴν πορεία, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι, κατὰ κανόνα, ἡ υγεία.

- συμβαίνει τὰ πολλά· νόσοι δέ, ὅταν ἐναντίως. ὅταν γὰρ τηκομένη σὰρξ ἀνάπαλιω εἰς τὰς φλέβας τὴν τηκεδῶνα ἐξίη, τότε μετὰ πνεύματος αἵμα πολλά τε καὶ παντοδαπὸν ἐν ταῖς φλεψὶ χρώμασι καὶ πικρότησι ποικιλλόμενον, ἔτι δὲ ὀξείας καὶ ἄλμυραῖς δυνάμεσι, χολὰς καὶ ἰχώρας καὶ φλέγματα παντοῖα ἴσχει· παλιναίρετα γὰρ πάντα γεγυότα καὶ διεφθαρμένα τὸ τε αἷμα αὐτὸ πρῶτον διόλλυσι, καὶ αὐτὰ οὐδε-
- 83 a μίαν τροφήν ἔτι τῷ σώματι παρέχοντα φέρεται πάντῃ διὰ τῶν φλεβῶν, τάξιν τῶν κατὰ φύσιν οὐκέτ' ἴσχοντα περιόδων, ἐχθρὰ μὲν αὐτὰ αὐτοῖς διὰ τὸ μῆδεμίαν ἀπόλαυσιν ἑαυτῶν ἔχειν, τῷ συνεστῶτι δὲ τοῦ σώματος καὶ μένουσι κατὰ χώραν πολέμια, διολλύοντα καὶ τήκοντα. ὅσον μὲν οὖν ἂν παλαιότατον ὄν τῆς σαρκὸς τακῆ, δύσπεπτον γιγνόμενον μελαίνει μὲν ὑπὸ παλαιᾶς συγκαύσεως, διὰ δὲ τὸ πάντῃ διαβεβρωῦσθαι
- b πικρὸν ὃν παντὶ χαλεπὸν προσπίπτει τοῦ σώματος ὅσον ἂν μήπω διεφθαρμένον ἦ, καὶ τοτὲ μὲν ἀντὶ τῆς πικρότητος ὀξύτητα ἔσχεν τὸ μέλαν χρῶμα, ἀπολεπτυνθέντος μᾶλλον τοῦ πικροῦ, τοτὲ δὲ ἡ πικρότης αὐ βαφεῖσα αἵματι χρῶμα ἔσχεν ἐρυθρότερον, τοῦ δὲ μέλανος τούτῳ συγκεραυνυμένου χλωῶδες· ἔτι δὲ συμμειγνυται ξανθὸν χρῶμα μετὰ τῆς πικρότητος, ὅταν νέα συντακῆ σὰρξ ὑπὸ τοῦ περὶ τὴν φλόγα πυρός. καὶ τὸ μὲν κοινὸν ὄνομα πᾶσιν τούτοις ἦ τις
- c ἰατρῶν που χολὴν ἐπωνόμασαν, ἢ καὶ τις ὧν δυνατὸς εἰς πολλὰ μὲν καὶ ἀνόμοια βλέπειν, ὁρᾶν δὲ ἐν αὐτοῖς ἐν γένος ἐνὸν ἄξιον ἐπωνυμίας πᾶσιν· τὰ δ' ἄλλα ὅσα χολῆς εἶδη λέγεται, κατὰ τὴν χροῖαν ἔσχεν λόγον αὐτῶν ἕκαστον ἴδιον. ἰχώρ δέ, ὁ μὲν αἵματος ὀρὸς πρῶτος, ὁ δὲ μελαίνης χολῆς ὀξείας τε ἄγριος, ὅταν συμμειγνύηται διὰ θερμότητα ἄλμυρᾶ δυνάμει· καλεῖται δὲ ὀξὺ φλέγμα τὸ τοιοῦτον. τὸ δ' αὖ μετ' ἀέρος τηκόμενον ἐκ νέας καὶ ἀπαλῆς σαρκός, τούτου δὲ
- d ἀνεμωθέντος καὶ συμπεριληφθέντος ὑπὸ ὑγρότητος, καὶ πομφολύγων συστασῶν ἐκ τοῦ πάθους τούτου καθ' ἑκάστην μὲν ἀοράτων διὰ σμικρότητα, συναπασῶν δὲ τὸν ὄγκον παρεχομένων ὁρατῶν, χρῶμα ἔχουσῶν διὰ τὴν τοῦ ἀφροῦ γένεσιν ἰδεῖν λευκόν, ταύτην πᾶσαν τηκεδῶνα ἀπαλῆς σαρκός μετὰ πνεύματος συμπλακείσαν λευκὸν εἶναι φλέγμα φαμέν. φλέγματος δὲ αὐ νέου συνισταμένου ὀρὸς ἰδρῶς καὶ δάκρυον,

Ἡ αναστροφή της πορείας αυτής φέρνει τις ασθένειες. Έτσι, όταν η σάρκα αποσυνθίζεται και διοχετεύει το προϊόν της αποσύνθεσής της πίσω στις φλέβες, τότε οι φλέβες γεμίζουν με μεγάλες ποσότητες αλλοιωμένου αίματος που συνοδεύεται από αέρα· το αίμα αυτό έχει ποικίλο χρώμα και πολλές διαβαθμίσεις πικρότητας, έχει ὀξινες και αλμυρές ιδιότητες και αναπτύσσει χολές, ορούς και φλέγματα κάθε είδους⁵³⁷. Αυτά πάλι είναι υποπροϊόντα φθοράς και αρχικά καταστρέφουν το ίδιο το αίμα· καθώς δεν παρέχουν πια καμία τροφή στο σώμα, περιφέρονται παντού μέσα από τις φλέβες χωρίς να ακολουθούν τη φυσική τάξη κυκλοφορίας, βρίσκονται σε διαμάχη μεταξύ τους μην μπορώντας να αντιλήσουν καμία αμοιβαία απόλαυση, αντιμάχονται, καταστρέφουν και διαλύουν κάθε συστατικό στοιχείο του σώματος που κρατά σταθερή τη λειτουργία και τη θέση του.

Η χολή

Όταν η σάρκα που αποσυνθίζεται είναι πάρα πολύ παλιά, αφομοιώνεται δύσκολα, μαυρίζει από τη μακροχρόνια καύση, γίνεται πικρή από την εκτεταμένη διάβρωση και η επαφή της με οποιοδήποτε μέρος του σώματος είναι επικίνδυνη. Άλλοτε παραμένει μαύρη και αποκτά οξύτητα χάνοντας ως έναν βαθμό την πικρότητά της· άλλοτε παραμένει πικρή, εμβαπτίζεται στο αίμα, αποκτά έτσι πιο κόκκινο χρώμα, και αφού αναμειχθεί με το μαύρο χρώμα γίνεται πρασινωπή⁵³⁸. Όταν πάλι η σάρκα που αποσυνθίζεται από έντονη καύση είναι νέα, στην πικρή σάρκα προσάθεται ξανθό χρώμα. Σε όλες αυτές τις μορφές δόθηκε το κοινό όνομα «χολή» από κάποιους γιατρούς ή από κάποιον που είχε την ικανότητα, παρατηρώντας πολλά ανόμοια φαινόμενα, να διακρίνει ανάμεσά τους ένα ενοποιητικό στοιχείο, αξιο να δώσει το όνομά του σε όλα. Όσο για τις διάφορες μορφές χολῆς που διακρίνονται⁵³⁹, η καθεμία παίρνει το όνομά της από το χαρακτηριστικό της χρώμα⁵⁴⁰.

Το φλέγμα

Ο ορός του αίματος είναι ακίνδυνος, ενώ ο ορός της μαύρης και ὀξινής χολῆς, όταν θερμαίνεται και γίνεται αλμυρός, είναι τοξικός και ονομάζεται «οξύ φλέγμα». Υπάρχει ακόμη και το είδος που προκύπτει από την αποσύνθεση νέας και απαλῆς σάρκας με την παρεμβολή αέρα· όταν η ουσία αυτή εξαερωθεί και εγκλωβιστεί στην υγρασία, παράγονται μικρές φυσαλίδες, η καθεμία από τις οποίες είναι ἀοράτη, το σύνολό τους όμως είναι ορατό και αποκτά λευκό χρώμα από τον αέρο που δημιουργείται· αυτήν την ανάμιξη του προϊόντος της αποσύνθεσης της απαλῆς σάρκας με τον αέρα την ονομάζουμε «λευκό φλέγμα». Ο ιδρώτας εξάλλου και τα δάκρυα είναι κατάλοιπα που προέρχονται από τον σχηματισμό φλέγ-

- c ὅσα τε ἄλλα τοιαῦτα σώματα τὸ καθ' ἡμέραν χεῖται καθαιρόμενα· καὶ ταῦτα μὲν δὴ πάντα νόσων ὄργανα γέγονεν, ὅταν αἷμα μὴ ἐκ τῶν σιτιῶν καὶ ποτῶν πληθύσῃ κατὰ φύσιν, ἀλλ' ἐξ ἐναντίων τὸν ὄγκον παρὰ τοὺς τῆς φύσεως λαμβάνῃ νόμους. διακρινομένης μὲν οὖν ὑπὸ νόσων τῆς σαρκὸς ἐκάστης, μενόντων δὲ τῶν πυθμένων αὐταῖς ἡμίσεια τῆς συμφορᾶς ἢ δύναμις—ἀνάληψιν γὰρ ἔτι μετ' εὐπετείας ἴσχει—
- 84 a τὸ δὲ δὴ σάρκας ὅσοις συνδοῦν ὅπουτ' ἂν νοσήσῃ, καὶ μηκέτι αὐτὸ τὸ ἐξ ἐκείνων νᾶμα καὶ νεύρων ἀποχωριζόμενον ὅστω μὲν τροφή, σαρκὶ δὲ πρὸς ὅστουν γίνονται δεσμοί, ἀλλ' ἐκ λιπαροῦ καὶ λείου καὶ γλίσχρου τραχὺ καὶ ἄλμυρον αὐχμήσαν ὑπὸ κακῆς διαίτης γένηται, τότε ταῦτα πάσχον πᾶν τὸ τοιοῦτον καταψήχεται μὲν αὐτὸ πάλιν ὑπὸ τὰς σάρκας καὶ τὰ νεύρα, ἀφιστάμενον ἀπὸ τῶν ὄστων, αἱ δ' ἐκ τῶν
- b ριζῶν συνεκπίπτουσαι τὰ τε νεύρα γυμὰ καταλείπουσι καὶ μεστὰ ἄλμυς· αὐταὶ δὲ πάλιν εἰς τὴν αἵματος φορὰν ἐμπεσοῦσαι τὰ πρόσθεν βηθέντα νοσήματα πλείω ποιοῦσιν. χαλεπῶν δὲ τούτων περὶ τὰ σώματα παθημάτων γιγνομένων μείζω ἔτι γίνονται τὰ πρὸ τούτων, ὅταν ὄστουν διὰ πυκνότητα σαρκὸς ἀναπνοῆν μὴ λαμβάνον ἱκανῆν, ὑπ' εὐρώτος θερμαινόμενον, σφακελίσαν μήτε τὴν τροφήν καταδέχεται
- c πάλιν τε αὐτὸ εἰς ἐκείνην ἐναντίως ἢ ψυχόμενον, ἢ δ' εἰς σάρκας, σὰρξ δὲ εἰς αἷμα ἐμπίπτουσα τραχύτερα πάντα τῶν πρόσθεν τὰ νοσήματα ἀπεργάζεται· τὸ δ' ἔσχατον πάντων, ὅταν ἢ τοῦ μυελοῦ φύσις ἀπ' ἐνδείας ἢ τινος ὑπερβολῆς νοσήσῃ, τὰ μέγιστα καὶ κυριώτατα πρὸς θάνατον τῶν νοσημάτων ἀποτελεῖ, πάσης ἀνάπαλιν τῆς τοῦ σώματος φύσεως ἐξ ἀνάγκης ῥυείσης.
- Τρίτου δ' αὐτὸ νοσημάτων εἶδος τριχῆ δεῖ διανοεῖσθαι
- d γιγνόμενον, τὸ μὲν ὑπὸ πνεύματος, τὸ δὲ φλέγματος, τὸ δὲ χολῆς. ὅταν μὲν γὰρ ὁ τῶν πνευμάτων τῶ σώματι ταμίαις πλεῦμον μὴ καθαρὰς παρέχῃ τὰς διεξόδους ὑπὸ ῥευμάτων φραχθεῖς, ἔνθα μὲν οὐκ ἰόν, ἔνθα δὲ πλείον ἢ τὸ προσήκου πνεῦμα εἰσὶν τὰ μὲν οὐ τυγχάνοντα ἀναψυχῆς σήπει, τὰ δὲ τῶν φλεβῶν διαβιαζόμενον καὶ συνεπιστρέφον αὐτὰ τῆκόν τε τὸ σῶμα εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ διάφραγμα τ' ἴσχον
- e ἐναπολαμβάνεται, καὶ μυρία δὴ νοσήματα ἐκ τούτων ἀλγεινὰ μετὰ πλήθους ἰδρώτος πολλάκις ἀπείργασται. πολλάκις δ'

ματος, ὅπως καὶ ὅλα τα παρόμοια υγρὰ που καθημερινὰ αποβάλλονται καθαρῶντας τὸ σῶμα.

Ὅλες αὐτές οἱ ουσίες εἶναι παράγοντες που προξενοῦν ασθένειες, ὅταν το αἷμα, ἀντὶ να αναπαράγεται φυσιολογικὰ ἀπὸ τις τροφές καὶ τα ποτὰ, αὐξάνει τον ὄγκο του διαμέσου της ἀντίθετης διαδικασίας — παραβιάζοντας την καθιερωμένη φυσικὴ πορεία⁵⁴¹.

Ὅταν οἱ σάρκες αποσυντίθενται ἀπὸ τις ασθένειες, οἱ ρίζες τους ὁμῶς παραμένουν σταθερές⁵⁴², τότε η ζημιά εἶναι μόνον η μισή, ἀφοῦ η ἀνάρρωση εἶναι ἀκόμη εὐκόλη. Ὅταν ὁμῶς νοσήσει ο σύνδεσμος της σάρκας με τα οστά — ὁπότε το υγρὸ που απορρεῖ ἀπὸ τις σάρκες καὶ τα νεύρα⁵⁴³ παύει να τρέφει τα οστά καὶ να τα δένει με αὐτές, καὶ ἀπὸ λιπαρὸ, λείο καὶ γλοιώδες γίνεται τραχὺ, ἀλμυρὸ καὶ ξηρὸ λόγω κακῆς φροντίδας —, τότε κάθε ουσία που υφίσταται αὐτές τις αλλοιώσεις αποκολλάται ἀπὸ τα οστά, επιστρέφει κάτω ἀπὸ τις σάρκες καὶ τα νεύρα καὶ συνθλίβεται. Οἱ σάρκες αποσπῶνται καὶ αὐτές ἀπὸ τις ρίζες τους, ἀφήνουν τα νεύρα γυμὰ καὶ γεμάτα ἀλμύρα, καὶ παρασύρονται μέσα στο ρεῦμα του αἵματος, με ἀποτέλεσμα την ἐπιδείνωση των νοσημάτων⁵⁴⁴.

Αὐτές οἱ παθήσεις του σώματος εἶναι πολὺ σοβαρές, ἀλλὰ χειρότερες εἶναι ὅσες εἰσχωροῦν ἀκόμη πιο βαθιά⁵⁴⁵. Ἐπει, ὅταν τα οστά ἀδυνατοῦν να ἀναπνεύσουν ἰκανοποιητικὰ λόγω της μεγάλης πυκνότητος των σαρκῶν, βαθμιαῖα σαπίζουν, υπερθερμαίνονται καὶ ἔχοντας φθαρεῖ δεν εἶναι πια σε θέση να δεχθοῦν την τροφή ἀλλὰ τείνουν ἀντίθετα να συνθλιβοῦν μέσα σε αὐτήν· ἡ τροφή με τη σειρά της διαλύεται μέσα στις σάρκες, οἱ σάρκες στο αἷμα καὶ εἶτοι προκαλοῦνται νοσήματα πολὺ πιο βαρῖα ἀπὸ τα προηγούμενα. Ὅμως ἡ χειρότερη περίπτωση εἶναι η ασθένεια του μυελοῦ που οφείλεται εἴτε σε κάποια ἔλλειψη εἴτε σε υπερβολή· προκύπτουν εἶτοι τα πιο σοβαρά, τα θανατηφόρα νοσήματα, ἀφοῦ τότε αναγκαστικὰ ἀντιστρέφεται ὅλη η φυσιολογικὴ πορεία των λειτουργιῶν του σώματος.

Στην τρίτη κατηγορία ασθενειῶν πρέπει να διακρίνουμε τρεῖς περιπτώσεις, που προκαλοῦνται ἀντιστοίχως ἀπὸ την ἀναπνοή, ἀπὸ τὸ φλέγμα καὶ ἀπὸ τὴ χολή.

Ὅταν ο πνεῦμονας, ο διανομέας των πνοῶν στο σῶμα, φράξει ἀπὸ ρεῦματα καὶ δεν αφήνει πια ἀνετες διεξόδους, τότε η ἀναπνοή ἀλλοῦ δεν πηγαίνει καθόλου καὶ ἀλλοῦ πηγαίνει περισσότερο ἀπὸ ὅσο πρέπει· κατὰ συνέπεια, ἀλλοῦ προκαλεῖται σήψη ἀπὸ ἔλλειψη αερισμοῦ καὶ ἀλλοῦ η ἀναπνοή εἰσβάλλει βίαα στις φλέβες παρασύροντας τα πάντα, διαλύει τὸ σῶμα καὶ φθάνοντας στο κεντρικὸ διάφραγμα ἐγκλωβίζεται ἐκεῖ. Με τον τρόπο αὐτὸ προξενοῦνται πάρα πολλὰ ἐπώδυνα νοσήματα που συχνὰ συνοδεύονται ἀπὸ

ἐν τῷ σώματι διακριθείσης σαρκὸς πνεύμα ἐγγενόμενον καὶ
 ἄδυνατον ἕξω πορευθῆναι τὰς αὐτὰς τοῖς ἐπισηληλυθόσιν
 ὠδίνῃσιν παρέσχευ, μεγίστας δέ, ὅταν περὶ τὰ νεύρα καὶ τὰ
 ταύτη φλέβια περιστὰν καὶ ἀνοιδῆσαν τούτῃ ἐπιτόνους καὶ
 τὰ συνεχῆ νεύρα οὕτως εἰς τὸ ἐξόπισθεν κατατείνῃ τούτοις·
 ἃ δὴ καὶ ἂπ' αὐτοῦ τῆς συντομίας τοῦ παθήματος τὰ νοσή-
 ματα τέτανοι τε καὶ ὀπισθόστοι προσηρρήθησαν. ὦν καὶ
 τὸ φάρμακον χαλεπόν· πυρετοὶ γὰρ οὖν δὴ τὰ τοιαῦτα ἐπι-
 85 a γινόμενοι μάλιστα λύουσιν. τὸ δὲ λευκὸν φλέγμα διὰ τὸ
 τῶν πομφολύγων πνεύμα χαλεπὸν ἀποληφθέν, ἕξω δὲ τοῦ
 σώματος ἀναπνοῶς ἴσχον ἠπιώτερον μὲν, καταποικίλλει δὲ
 τὸ σώμα λεύκας ἀλφούσας τε καὶ τὰ τούτων συγγενῆ νοσή-
 ματα ἀποτίκτον. μετὰ χολῆς δὲ μελαίνης κερασθὲν ἐπὶ τὰς
 περιόδους τε τὰς ἐν τῇ κεφαλῇ θειοτάτας οὐσας ἐπισκεδαννύ-
 μενον καὶ συνταράττον αὐτάς, καθ' ἕνουν μὲν ἰδὸν πρῶντερον,
 b ἐργηρορόσιν δὲ ἐπιτιθέμενον δυσσπαλλακτότερον· νόσημα
 δὲ ἱερᾶς δὴ φύσεως ἐνδικώτατα ἱερὸν λέγεται. φλέγμα
 δ' ὄξυν καὶ ἄλμυρον πηγῇ πάντων νοσημάτων ὅσα γίνονται
 καταροϊκά· διὰ δὲ τοὺς τόπους εἰς οὓς βεῖ παντοδαπὸς
 ὄντας παντοῖα ὀνόματα εἴληφεν. ὅσα δὲ φλεγμαίνειν λέγεται
 τοῦ σώματος, ἀπὸ τοῦ κάεσθαί τε καὶ φλέγεσθαι, διὰ χολῆν
 γέγυρε πάντα. λαμβάνουσα μὲν οὖν ἀναπνοῆν ἕξω παντοῖα
 c ἀναπέμπει φύματα ζέουσα, καθειργνυμένη δ' ἐντὸς πυρίκαυτα
 νοσήματα πολλὰ ἐμποιεῖ, μέγιστον δέ, ὅταν αἵματι καθαρῷ
 συγκερασθεῖσα τὸ τῶν ἰνῶν γένος ἐκ τῆς εἰσῶν διαφορῇ
 τάξεως, αἰ διεσπάρησαν μὲν εἰς αἶμα, ἵνα συμμετρως λεπτό-
 τητος ἴσχου καὶ πάχους καὶ μήτε διὰ θερμότητα ὡς ὑγρὸν
 ἐκ μαυροῦ τοῦ σώματος ἐκρέου, μήτ' αὖ πυκνότερον δυσκίνητον
 d ὄν μόλις ἀναστρέφοιτο ἐν ταῖς φλεψίν. καιρὸν δὴ τούτων
 ἴνες τῆς φύσεως γενέσει φυλάττουσιν· ἃς ὅταν τις καὶ
 θενωῶτος αἵματος ἐν ψύξει τε ὄντος πρὸς ἀλλήλας συνα-
 γάγῃ, διαχεῖται πᾶν τὸ λοιπὸν αἶμα, ἐαθεῖσαι δὲ ταχὺ μετὰ
 τοῦ περιεστῶτος αὐτοῦ ψύχους συμπηγνύσασιν. ταύτην δὴ
 τὴν δύναμιν ἔχουσῶν ἰνῶν ἐν αἵματι χολῆ φύσει παλαιὸν
 αἶμα γεγυυῖα καὶ πάλιν ἐκ τῶν σαρκῶν εἰς τοῦτο τετηκνῦα,
 θερμῆ καὶ ὑγρὰ κατ' ὀλίγον τὸ πρῶτον ἐμπύπτουσα πηγνυται
 e διὰ τὴν τῶν ἰνῶν δύναμιν, πηγνυμένη δὲ καὶ βία κατα-

ἔντονη ἐφιδρωση. Ἄλλες φορὲς πάλι ἡ ἀποσύνθεσις τῆς σάρκαος δημιουργεῖ
 ἔκλυση αέρα στο εσωτερικὸ τοῦ σώματος· ο αέρας αὐτός ἀδυνατεῖ να διαφυ-
 γει προς τα ἔξω και ἐπιφέρει ενοχλήσεις ἀνάλογες με τις προηγουμένους· οι
 ενοχλήσεις εἶναι μάλιστα μεγαλύτερες όταν ο αέρας εγκλωβίζεται και διο-
 γκώνεται γύρω ἀπὸ τα νεύρα και τις γειτονικές μικρές φλέβες, πιέζοντας
 προς τα πίσω τους τένοντες⁵⁴⁶ και τα νεύρα που συνδέονται ἐκεῖ — οι ασθέ-
 νειες αὐτὲς ονομάστηκαν «αγκυλώσεις» και «οπισθόστοι» ἐξαιτίας ακρι-
 βῶς τῆς ἐντάσης τῆς σχετικῆς πάθησης⁵⁴⁷. Ἡ θεραπεία εἶναι δύσκολη· συνή-
 θως ἀκολουθοῦν πυρετοὶ και ἐπέρχεται με τον τρόπο αὐτὸν ἡ ἀνακούφιση.

Το λευκὸ φλέγμα, όταν παραμένει στο σώμα, εἶναι επικίνδυνο λόγω του
 αέρα που περιέχεται στις φουσαλίδες του⁵⁴⁸. γίνετα πιο ἀνώδυνο όταν βρεῖ
 διέξοδο ἀπὸ τὸ σώμα, ἀλλὰ και τότε προοβᾶλλει τὸ δέμα ἀφῆρηστας ἀσπρα
 στίγματα και προκαλόντας ἄλλες συγγενεῖς παθήσεις⁵⁴⁹. Ὅταν ἀναμειχθεῖ
 με μαρῆ χολῆ, παρεμβάλλεται στις θεϊκές περιφορές του κεφαλιού και τις
 ἀναταράσσει. Ἀν ἡ προσβολὴ συμβεῖ κατὰ τὴ διάρκεια του ὕπνου, εἶναι πιο
 ἴφια· ἀν ὁμως συμβεῖ σε κατὰστασι ἐργήγορης, δὲν υπάρχει εὐκόλη θερα-
 πεία. Το ὄνομα που δόθηκε στην πάθησι αὐτῆ οφείλεται στην ἱερῆ τῆς φύσι
 — ἡ πάθησι δίκαια ονομάστηκε «ἐρη νόσος» [ἐπιληψία]⁵⁵⁰. Το ὄξινο και ἀλ-
 μυρὸ φλέγμα εἶναι πηγῆ ὄλων των καταροϊκῶν νοσημάτων· τα ποικίλα ὀνό-
 ματὰ τους ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν περιοχὴ ὅπου λαμβάνει χώρα ἡ καταροή.

Στη χολῆ οφείλονται ὅλες οι φλεγμονώδεις παθήσεις — λέγονται ἔτσι
 ἀπὸ τὴν καύση και τὴ φλόγωση που προκαλοῦν. Ὅταν ἡ χολῆ βρεῖ διέξοδο
 προς τα ἔξω, βράζει και δημιουργεῖ ποικίλα ἐξανθήματα. Ὅταν εγκλωβιστεῖ
 στο εσωτερικὸ προκαλεῖ πολλές φλεγμονώδεις ασθένειες, με χειρότερη
 ἐκείνη που ἐπιφέρει ἡ ἀνάμειξη τῆς με καθαρὸ αἶμα και ἡ διατάραξη τῆς κα-
 νονικῆς κατανομῆς των ἰνῶν. Οι ἴνες εἶναι εἰσαπαρμένες στο αἶμα με σκοπὸ
 να διασφαλίζουν τὴν ὑπαρξὴ κοινὸ μέτρον ἀνάμεσα στη λεπτότητα και τὸ
 πάχος, ἔτσι ὥστε το αἶμα να μὴ διαρρέει μέσα ἀπὸ τὴν πορώδη υφῆ του σώ-
 ματος, θερμὸ και υγρὸ, οὔτε ὁμως και να κυκλοφορεῖ με δυσκολία μέσα στις
 φλέβες, παχύρρευστο και δυσκίνητο. Ἡ ἴδια ἡ φυσικὴ σύσταση των ἰνῶν δια-
 φυλάσσει το σωστὸ μέτρο. Ἀκόμη και μετὰ θάνατον, ὁπότε το αἶμα ψύχεται,
 ἀν οι ἴνες συρρικνωθοῦν, τὸ υπολοιπο αἶμα συνεχίζει να ρεεῖ, ἀν ὁμως παρα-
 μείνουν ἀθικτες, τότε με τὴ συμβολὴ και του περιβάλλοντος ψυχους προκα-
 λοῦν τὴ γρήγορη πῆξι του αἵματος. Αὐτῆ εἶναι ἡ ἐπίδραση των ἰνῶν στο αἶμα.
 Ὅταν τῶρα ἡ χολῆ — που προέρχεται ἀπὸ τὸ γερασμένο αἶμα και ἀνανεώνεται
 ἀπὸ τὴ διάλυση των σαρκῶν σε αὐτὸ⁵⁵¹ — εἰσβάλλει θερμῆ και υγρῆ στο
 αἶμα σε μικρές κατ' ἀρχάς ποσότητες, δέχεται τὴν ἐπίδραση των ἰνῶν και πῆ-
 χει· με τὴν πῆξι, ἡ χολῆ χάνει τὴν καυστικὴ τῆς ἰκανότητα, ὁπότε στο εσωτε-

- σβεννυμένη χειμώνα και τρόμον εντός παρέχει. πλείων δ' επιρρέουσα, τῆ παρ' αὐτῆς θερμότητι κρατήσασα τὰς ἴνας εἰς ἀταξίαν ζέσασα διέσεισεν· και ἐὰν μὲν ἰκανῆ διὰ τέλους κρατῆσαι γένηται, πρὸς τὸ τοῦ μυελοῦ διαπεράσασα γένος κάουσα ἔλυσεν τὰ τῆς ψυχῆς αὐτόθεν οἶον νεὼς πείσματα μεθῆκέν τε ἐλευθέραν, ὅταν δ' ἐλάττων ἢ τὸ τε σῶμα ἀντίσχη τηκόμενον, αὐτῆ κρατηθεῖσα ἢ κατὰ πᾶν τὸ σῶμα ἐξέπεσεν, ἢ διὰ τῶν φλεβῶν εἰς τὴν κάτω συνυθώσεισα ἢ τὴν ἄνω κοιλίαν, οἶον φυγὰς ἐκ πόλεως στασιασάσης ἐκ
- 86 a τοῦ σώματος ἐκπίπτουσα, διαρροίας και δυσεντερίας και τὰ τοιαῦτα νοσήματα πάντα παρέσχετο. τὸ μὲν οὖν ἐκ πυρὸς ὑπερβολῆς μάλιστα νοσήσαν σῶμα συνεχῆ καύματα και πυρετοὺς ἀπεργάζεται, τὸ δ' ἐξ ἀέρος ἀμφημερινούς, τριταίους δ' ὕδατος διὰ τὸ νωθέστερον ἀέρος και πυρὸς αὐτὸ εἶναι· τὸ δὲ γῆς, τετάρτως δὲ νωθέστατον τούτων, ἐν τετραπλασίαις περιόδους χρόνου καθαιρόμενον, τεταρταίους πυρετοὺς ποιῆσαν ἀπαλλάττεται μόλις.
- b Και τὰ μὲν περὶ τὸ σῶμα νοσήματα ταύτη συμβαίνει γιγνώμενα, τὰ δὲ περὶ ψυχῆν διὰ σώματος ἔξιν τῆδε. νόσον μὲν δὴ ψυχῆς ἄνοιαν συγχωρητέον, δύο δ' ἄνοίαις γένη, τὸ μὲν μανίαν, τὸ δὲ ἀμαθίαν. πᾶν οὖν ὅτι πάσχων τις πάθος ὀπότερον αὐτῶν ἴσχει, νόσον προσρητέον, ἠδονὰς δὲ και λύπας ὑπερβαλλούσας τῶν νόσων μεγίστας θετέον τῆ ψυχῆ· περιχαρῆς γὰρ ἄνθρωπος ὢν ἢ και τᾶναντία ὑπὸ
- c λύπης πάσχων, σπεύδων τὸ μὲν ἐλεῖν ἀκαίρως, τὸ δὲ φυγεῖν, οὗθ' ὄρᾶν οὕτε ἀκούειν ὄρθον οὐδὲν δύναται, λυττᾶ δὲ και λογισμῶ μετασχεῖν ἥκιστα τότε δὴ δυνατός. τὸ δὲ σπέρμα ὄψω πολλὸν και ῥυάδες περὶ τὸν μυελὸν γίνονται και καθα- περεὶ δένδρον πολυκαρπότερον τοῦ συμμετρου πεφυκὸς ἢ, πολλὰς μὲν καθ' ἕκαστον ὠδίνας, πολλὰς δ' ἠδονὰς κτώμενος ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις και τοῖς περὶ τὰ τοιαῦτα τόκοις, ἐμμανῆς τὸ πλείστον γιγνώμενος τοῦ βίου διὰ τὰς μεγίστας ἠδονὰς
- d και λύπας, νοσοῦσαν και ἄφρονα ἴσχων ὑπὸ τοῦ σώματος τὴν ψυχῆν, οὐχ ὡς νοσῶν ἄλλ' ὡς ἐκὼν κακὸς δοξάζεται· τὸ δὲ ἀληθὲς ἢ περὶ τὰ ἀφροδίσια ἀκολασία κατὰ τὸ πολὺ μέρος διὰ τὴν ἐνὸς γένους ἔξιν ὑπὸ μαυότητος ὁστῶν ἐν

ρικό του σώματος προκαλεῖται κρύο και εἴγως⁵⁵². Ὅταν ὁμως ἡ ροῆ τῆς χολῆς στο αἷμα γίνεῖ πιο ἐντονη, υπερνικά με τῆ θερμότητά τῆς τὴν ἐπίδραση τῶν ἰνῶν, βράζει και σκορπά τὴν ἀταξία. Ἀν καταφέρει να επικρατήσει πλήρως, εἰσχωρεῖ στον μυελὸ καίγοντας τα πάντα, και ἐκεῖ σπάζει τὸς κάρβους τοῦ πλοίου τῆς ψυχῆς και τὴν ἀφήνει ἐλευθέρη. Ἀν ὁμως ἡ ροῆ τῆς δὲν εἶναι τόσο ἐντονη και τοῦ σώμα μπορέσει να ἀντισταθεῖ στη διάλυση, τότε ἡ χολῆ ἠπάται και εἴτε διαχέεται σε ὅλο το σῶμα εἴτε ἐξωθεῖται μέσα ἀπὸ τῆς φλέβης σὴν ἄνω ἢ σὴν κάτω κοιλία και ἀπὸ ἐκεῖ, σαν τὸν δραπετὴ ἀπὸ ἐπαναστατημένη πόλη, διαφεύγει ἀπὸ τὸ σῶμα προκαλώντας διάρροια, δυσεντερία και ἄλλα παρόμοια νοσήματα.

Ὅταν τοῦ σώμα ἀσθενεῖ ἀπὸ ὑπερβολῆς τῆς φωτιάς, πάσχει ἀπὸ διαρκεῖς ἐξάψεις και πυρετοὺς. Ἡ ὑπερβολῆ τοῦ ἀέρα φέρνει τὸς ἡμερησίους πυρε- τοὺς, και ἡ ὑπερβολῆ τοῦ νεροῦ τὸς «τριταίους»⁵⁵³, ἀφοῦ το νερὸ εἶναι πιο νωθρὸ ἀπὸ τῆ φωτιά και τὸν ἀέρα. Τέλος ἡ ὑπερβολῆ τῆς γῆς, τὸ τέταρτο σε νωθρότητα στοιχείου, θα χρειασθεῖ τετραπλάσιο χρόνο για να ἀποκαθα- ρθεῖ, ἐπομένως προκαλεῖ τὸς ἐπιμόνους «τεταρταίους» πυρετοὺς⁵⁵⁴.

Ἀσθένειες τῆς ψυχῆς

Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπο προκαλοῦνται τα νο- σήματα τοῦ σώματος. Θα δοῦμε τώρα πῶς μπορεῖ ἡ κατάσταση τοῦ σώματος να προξενήσει νοσή- ματα σὴν ψυχῆ⁵⁵⁵. Πρέπει να συμφωνήσουμε ὅτι ἡ ἄνοια εἶναι ἀσθένεια τῆς ψυχῆς⁵⁵⁶, και ὅτι ὑπάρχουν δύο εἶδη ἄνοιας: ἡ μα- νία και ἡ ἀμάθεια⁵⁵⁷. Οὐδὴποτε λοιπὸν ἐπιφέρει μία ἀπὸ τῆς δύο, πρέπει να ἀποκληθεῖ ἀσθένεια· κι αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ ὑπερβολικῆ ἠδονῆ και ὡ ὑπερβο- λικὸς πόνος πρέπει να καταταγοῦν σὴς μεγαλύτερες ἀσθένειες τῆς ψυχῆς. Γιατὶ ὡ περιχαρῆς ἢ ὡ περιίλυπος ἄνθρωπος, σὴν ἄμετρη βιασύνῆ του να ἐπι- λέξει τὸ ἕνα και να ἀποφύγει τὸ ἄλλο, ἀδυνατεῖ να δεῖ και να ἀκοῦσει τὸ σω- στο, καταλαμβάνεται ἀπὸ λύσσα και ὡ νοητικὸς τοῦ δυνάμεις μειώνονται στο ἐλάχιστο. Ὅταν τὸ σπέρμα συσσωρευθεῖται και κοχλάζει σὴν μυελὸ ἐνὸς ἀνθρώπου⁵⁵⁸, ὡπως σὸ δέντρο που παράγει περισσότερους ἀπὸ τὸ κανονικὸ καρπούς, τότε ὡ πόθοι που γεννιοῦνται και ὡ ἐπιπτώσεις τὸς προκαλοῦν πολλοὺς πόνους και πολλὰς ἠδονές· ἡ ἔνταση τῶν πόνων και τῶν ἠδονῶν κά- νουν τὸν ἄνθρωπο σὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς του τρελὸ, και ἡ ψυχῆ του, ἐξαιτίας τῆς δράσης τοῦ σώματος, χάνει τὴν ὑγεία και τὴ λογικῆ τῆς. Κατὰ τὴν κοινῆ γνώμη, ὡ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν εἶναι ἀρρωστος, ἀλλὰ κακὸς ἀπὸ πρῶθεση. Ἡ ἀλήθεια ὁμως εἶναι ὅτι ἡ ἀφροδίσια ἀκολασία εἶναι ψυχικῆ ἀσθένεια· προκαλεῖται κατὰ κύριο λόγο ἀπὸ τῆ δράση μιᾶς οὐσίας⁵⁵⁹ που,

- σώματι ῥυώδη καὶ ὑγραίνουσαν νόσος ψυχῆς γέγονεν. καὶ σχεδὸν δὴ πάντα ὅποσα ἦδον ἄκράτεια καὶ ὄνειδος ὡς ἐκόντων λέγεται τῶν κακῶν, οὐκ ὀρθῶς ὄνειδίζεται· κακὸς ἐ μὲν γὰρ ἐκὼν οὐδεὶς, διὰ δὲ πονηρὰν ἕξι τινὰ τοῦ σώματος καὶ ἀπαίδευτον τροφὴν ὁ κακὸς γίγνεται κακός, παντὶ δὲ ταῦτα ἐχθρὰ καὶ ἄκοιτι προσγίγνεται. καὶ πάλιν δὴ τὸ περὶ τὰς λύπας ἢ ψυχῆ κατὰ ταῦτά διὰ σώμα πολλὴν ἴσχει κακίαν. ὅτου γὰρ ἂν ἢ τῶν ὀξέων καὶ τῶν ἀλυκῶν φλεγμάτων καὶ ὅσοι πικροὶ καὶ χολώδεις χυμοὶ κατὰ τὸ σῶμα πλανηθέντες ἕξω μὲν μὴ λάβωσιν ἀναπνοήν, ἐντὸς δὲ εἰλλόμενοι τὴν ἀφ' αὐτῶν ἀτμίδα τῆ τῆς ψυχῆς φορᾶ συμμειζαντες ἀνακερασθῶσι, παντοδαπὰ νοσήματα ψυχῆς ἐμποιοῦσι μᾶλλον καὶ ἥττον καὶ ἐλάττω καὶ πλείω, πρὸς τε τοὺς τρεῖς τόπους ἐνεχθέντα τῆς ψυχῆς, πρὸς δὲ ἂν ἕκαστ' αὐτῶν προσπίπτῃ, ποικίλλει μὲν εἴδη δυσκολίας καὶ δυσθυμίας παντοδαπὰ, ποικίλλει δὲ θρασυτήτος τε καὶ δειλίας, ἔτι δὲ λήθης ἅμα καὶ δυσμαθίας. πρὸς δὲ τούτοις, ὅταν οὕτως κακῶς παγέντων πολιτεῖαι κακαὶ καὶ λόγοι κατὰ πόλεις ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ λεχθῶσιν, ἔτι δὲ μαθήματα μηδαμῆ τούτων ἰατικά ἐκ νέων μαυθάνηται, ταῦτα κακοὶ πάντες οἱ κακοὶ διὰ δύο ἀκουσιώτατα γιγνόμεθα· ὧν αἰτιατέον μὲν τοὺς φυτεύοντας αἰεὶ τῶν φυτενομένων μᾶλλον καὶ τοὺς τρέφοντας τῶν τρεφομένων, προθυμητέον μὴν, ὅπῃ τις δύναται, καὶ διὰ τροφῆς καὶ δι' ἐπιτηδευμάτων μαθημάτων τε φυγεῖν μὲν κακίαν, τὸνναντίον δὲ ἐλεῖν. ταῦτα μὲν οὖν δὴ τρόπος ἄλλος λόγων.
- c Τὸ δὲ τούτων ἀντίστροφον αὖ, τὸ περὶ τὰς τῶν σωμάτων καὶ διανοήσεων θεραπείας αἰς αἰτίαις σώζεται, πάλιν εἰκὸς καὶ πρέπον ἀνταποδοῦναι· δικαιότερον γὰρ τῶν ἀγαθῶν περὶ μᾶλλον ἢ τῶν κακῶν ἴσχειν λόγον. πᾶν δὴ τὸ ἀγαθὸν καλόν, τὸ δὲ καλὸν οὐκ ἄμετρον· καὶ ζῶον οὖν τὸ τοιοῦτον ἐσόμενον σύμμετρον θετέον. συμμετριῶν δὲ τὰ μὲν σμικρὰ διαισθανόμενοι συλλογίζόμεθα, τὰ δὲ κυριώτατα καὶ μέγιστα d ἀλογίστως ἔχομεν. πρὸς γὰρ ὑγιείας καὶ νόσους ἀρετὰς τε

λόγω τῆς πορώδους υφῆς των οσίων, διαρρέει καὶ διαποτίζει το σῶμα. Καὶ γενικότερα, ὅλα ὅσα προσάπτουμε σε ὅσους ἀδυνατοῦν νὰ ἐλέγξουν τὶς ἠδονές, κατηγορώντας τοὺς ὅτι ἔχουν ἐπιλέξει νὰ εἶναι κακοὶ, εἶναι μᾶλλον ἀδικαιολόγητα. Οὐδεὶς ἐκὼν κακός. Ἐνας ἄνθρωπος γίνεται κακός ἀπὸ κάποιο ἐλάττωμα στο σῶμα του καὶ ἀπὸ λανθασμένη ἀνατροφή — καὶ αὐτὰ εἶναι στοιχεῖα που ὅλοι τὰ ἀποστρέφονται καὶ κανεὶς δεν τὰ ἐπιλέγει⁵⁶⁰.

Καὶ σπὴν ἐπιπτώση των πόνων, μεγάλο κακό προκαλεῖται ἀπὸ το σῶμα σπὴν ψυχῆ με παρόμοιο τρόπο. Ὅταν τὰ ὄξινα καὶ αλμυρὰ φλέγματα ἢ οἱ πικροὶ καὶ χολώδεις χυμοὶ διαχέονται στο σῶμα ἐνός ἀνθρώπου καὶ, καθὼς δεν βρῖσκουν διέξοδο, συμπιέζονται στο ἐσωτερικό, ἀνακατεύονται καὶ παρεμβάλλουν σπὴν κίνηση τῆς ψυχῆς τον ἀτιμὸ που ἐκλύουν⁵⁶¹, τότε προξενοῦνται ψυχικά νοσήματα κάθε εἶδους — περισσότερο ἢ λιγότερο ἔντονα, πολὺ ἢ λίγα. Οἱ οὐσιές αὐτές κατευθύνονται πρὸς τὶς τρεῖς ἐδρες τῆς ψυχῆς καὶ, ἀνάλογα με τὴν περιοχὴ που προσβάλλουν, φέρνουν κάθε εἶδους στρυφνότητα καὶ δυσθυμία, θρασυτητα καὶ δειλία, λήθη καὶ βραδύνοια⁵⁶².

Ἐπιπλέον, ὅταν ἄνθρωποι με τόσο κακὴ ψυχικὴ συγκρότηση ζουν σε κακὰ πολιτεύματα καὶ συζητοῦν με ἐξίσου κακό τρόπο στον ἰδιωτικό καὶ στον δημοσιο χώρο, ὅταν μάλιστα δεν υπάρχουν καὶ σπουδές ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς πρώτης νεότητος ικανές νὰ λειτουργήσουν σαν θεραπεία, τότε πια ἔχομε δύο αἰτίες⁵⁶³, ἐντελῶς ἀνεξάρτητες ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη θέληση, που κάνουν τοὺς κακοὺς νὰ εἶναι κακοὶ. Εἶναι δεδομένο ὅτι ἡ εὐθύνη βαραίνει πάντοτε περισσότερο τοὺς γονεῖς ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους, τοὺς τροφούς ἀπὸ τοὺς ἀνατρεφόμενους· παρ' ὅλα αὐτὰ, πρέπει ὅλοι, ὅσο μποροῦν, νὰ προσπαθοῦν μὲσα ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευση, τὴν πρακτικὴ καὶ τὶς σπουδές νὰ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τὴν κακία καὶ νὰ ἐπιδιώκουν το ἀντίθετό τῆς. Αὐτὰ ὁμως ἀνήκουν σε ἄλλη μορφή λόγου⁵⁶⁴.

Ἡ υγεία

Εἶναι εὐλόγο νὰ στραφοῦμε τώρα, ὅπως ἀμῶξαι, πρὸς τὴν ἀντίθετη κατευθύνση καὶ νὰ συμπληρώσουμε τὰ προηγουμένα, ἐντοπίζοντας τοὺς παρὰ γοντες που διασφαλίζουν τὴν υγεία σώματος καὶ πνεύματος⁵⁶⁵. Γιατὶ εἶναι πιο σωστό νὰ συζητᾶ κανεὶς γιὰ τὰ καλὰ παρὰ γιὰ τὰ κακά.

Τὸ καλὸ εἶναι βέβαια πάντοτε ωραῖο, καὶ τὸ ωραῖο δεν εἶναι ποτὲ ἄμετρο⁵⁶⁶. Ἄρα καὶ γιὰ τὸ ἔμβιο ὄν ἰσχύει τὸ ἴδιο: γιὰ νὰ εἶναι καλὸ, πρέπει νὰ διέπεται ἀπὸ μέτρο⁵⁶⁷. Με τὰ κοινὰ μέτρα ὁμως μᾶς συμβαίνει τὸ ἐξῆς: διακρίνομε καὶ υπολογίζομε μόνον τὰ σχετικὰ ἀσήμαντα, ἐνῶ μᾶς διαφεύγουν τὰ κυριότερα καὶ τὰ μεγαλύτερα. Ἔτσι σε ὅ, τι ἀφορᾶ τὴν υγεία καὶ τὴν ἀσθέ-

καὶ κακίας οὐδεμία συμμετρία καὶ ἀμετρία μείζων ἢ ψυχῆς αὐτῆς πρὸς σῶμα αὐτό· ὧν οὐδὲν σκοποῦμεν οὐδ' ἐννοοῦμεν, ὅτι ψυχὴν ἰσχυρὰν καὶ πάντῃ μεγάλην ἀσθενέστερον καὶ ἔλαττον εἶδος ὅταν ὀχῆ, καὶ ὅταν αὐτὸνναντίον συμπαγήτῃ τούτῳ, οὐ καλὸν ὄλον τὸ ζῶον—ἀσύμμετρον γὰρ ταῖς μεγίσταις συμμετρίαις—τὸ δὲ ἐναντίως ἔχον πάντων θεαμάτων τῷ δυναμένῳ καθορᾶν κάλλιστον καὶ ἔρασμιώτατον.

e οἷον οὐδ' ὑπερσκελὲς ἢ καὶ τινα ἑτέραν ὑπέρεξιν ἀμετρον ἑαυτῷ τι σῶμα δν ἅμα μὲν αἰσχροῦν, ἅμα δ' ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν πόνων πολλοὺς μὲν κόπους, πολλὰ δὲ σπάσματα καὶ διὰ τὴν παραφορότητα πτώματα παρέχον μυρίων κακῶν αἴτιον ἑαυτῷ, ταῦτόν δὲ διανορητέον καὶ περὶ τοῦ συναμφότερου, ζῶον ὃ καλοῦμεν, ὡς ὅταν τε ἐν αὐτῷ ψυχὴ κρείττων οὕσα σώματος περιθύμως ἴσχη, διασειούσα πᾶν αὐτὸ ἔνδοθεν νόσων ἐμπίμπλησι, καὶ ὅταν εἰς τινας μαθήσεις καὶ ζητήσεις συντόμως ἴη, κατατήκει, διδαχὰς τ' αὐτὴ καὶ μάχας ἐν λόγοις ποιουμένη δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ δι' ἐρίδων καὶ φιλονικίας γιγνομένων διάπυρον αὐτὸ ποιούσα σαλεύει, καὶ βρέματα ἐπάγουσα, τῶν λεγομένων ἱατρῶν ἀπατώσα τοὺς πλείστους, τὰναίτια αἰτιᾶσθαι ποιεῖ· σῶμά τε ὅταν αὐτὸ μέγα καὶ ὑπερψυχον σμικρῶ συμφυῆς ἀσθενεῖ τε διανοίᾳ γένηται, διττῶν

b ἐπιθυμιῶν οὕσῳ φύσει κατ' ἀνθρώπους, διὰ σῶμα μὲν τροφῆς, διὰ δὲ τὸ θειότατον τῶν ἐν ἡμῖν φρονήσεως, αἱ τοῦ κρείττονος κινήσεις κρατοῦσαι καὶ τὸ μὲν σφέτερον αὖξουσαι, τὸ δὲ τῆς ψυχῆς κωφὸν καὶ δυσμαθὲς ἀμνήμον τε ποιούσαι, τὴν μεγίστην νόσον ἀμαθίαν ἐναπεργάζονται. μία δὲ σωτηρία πρὸς ἄμφω, μήτε τὴν ψυχὴν ἄνευ σώματος κινεῖν μήτε σῶμα ἄνευ ψυχῆς, ἵνα ἀμυνομένῳ γίγνησθον ἰσορρόπων καὶ ὑγιῖ. τὸν δὲ μαθηματικὸν ἢ τινα ἄλλην σφόδρα μελέτην

c διανοίᾳ κατεργαζόμενον καὶ τὴν τοῦ σώματος ἀποδοτέον κίνησιν, γυμναστικῇ προσομιλοῦντα, τὸν τε αὐτὸ σῶμα ἐπιμελῶς πλάττοντα τὰς τῆς ψυχῆς ἀναποδοτέον κινήσεις, μουσικῇ καὶ πάσῃ φιλοσοφίᾳ προσχρῶμενον, εἰ μέλλει δικαίως τις ἅμα μὲν καλός, ἅμα δὲ ἀγαθὸς ὀρθῶς κεκλήσθαι.

νεία, τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακία, καμία συμμετρία ἢ ἀμετρία δεν εἶναι πιο σημαντική ἀπὸ αὐτὴν που ὑπάρχει ἀνάμεσα στην ἴδια τὴν ψυχὴ καὶ το ἴδιο το σῶμα. Καὶ ὅμως σε ὅλα αὐτὰ δεν δίνουμε καμία προσοχή, οὔτε καν τα ἀντιλαμβάνομαστε· ὡστόσο, ὅταν μια ἰσχυρὴ καὶ μεγαλειώδης ψυχὴ προσλάβει σχετικὰ ἀδύναμη καὶ μικροκαμωμένη σωματικὴ μορφή, ἢ ὅταν πάλι ἡ συνένωση τῶν δύο καθορίζεται ἀπὸ τὴν ἀντίστροφη ἀνισομέρεια, τότε το ἔμβιον ὡς ὄλον δεν εἶναι ὠραίο, γιατί ὑστερεῖ ὡς πρὸς τὴ μέγιστη συμμετρία. Ἐνῶ ὅτι χαρακτηρίζεται ἀπὸ τέτοια συμμετρία ἀποτελεῖ το πιο ὠραίο καὶ ἀξιαγάπητο θέαμα⁵⁶⁸ — για ὅποιον βέβαια εἶναι σε θέση να το δεῖ.

Ἐνα σῶμα ἀμετρο, ἐξαιτίας ἐνός μακρύτερου ποδιοῦ ἢ ἄλλης υπερτροφίας, δεν εἶναι μόνον ἀσχημο ἀλλὰ, ἐπιπλέον, ὅταν μετέχει σε ἐπιτόνη εργασία προξενεῖ ἀμέτρητα κακά στον εαυτό του (μεγάλη κοῦραση, συχνὰ διαστρέμματα ἀλλὰ καὶ πτώσεις λόγω τῆς πλάγιας κίνησης). Παρόμοια πρέπει να δοῦμε καὶ το σύνθετο δημιούργημα που ονομάζουμε ἔμβιον ὡν. Ἀν ἡ ψυχὴ του εἶναι πιο ἰσχυρὴ ἀπὸ το σῶμα, ὅταν βριόκεται σε ἐξάρση πάθους κλονίζει ἀπὸ το ἐσωτερικὸ ολόκληρο το σῶμα καὶ το γεμίζει ἀσθένειες· ὅταν ἀφροσιῶνεται σε σπουδὲς καὶ σε ἐρευνες, το ἐξαντλεῖ· ὅταν πάλι ἐπιδίδεται σε διμόσια ἢ ἰδιωτικὴ διδασκαλία καὶ σε λογομαχίες, με τις ἐρίδες καὶ τις φιλονικίες που προκαλεῖ το υπερθερμαίνει καὶ το ταράζει, του ἐπιφέρει καταρροές, με ἀποτελεσμο να παραπλανᾶ τους πιο πολλοὺς ἀπὸ τους λεγόμενους γιατροὺς καὶ να τους ὀδηγεῖ σε ἐντελὸς λανθασμένη διάγνωση τῶν αἰτίων⁵⁶⁹. Ἀντιστρόφως, ὅταν ἕνα δυνατό σῶμα, πολὺ μεγάλο για τὴν ψυχὴ, συμφύεται με ἕνα μικρὸ καὶ ἀδύνατο πνεῦμα, συμβαίνει το ἐξίς: καθὼς ἡ φύση δημιουργεῖ δύο εἰδῶν ἐπιθυμίες στους ἀνθρώπους — τὴν τάση του σώματος πρὸς τὴν τροφὴ καὶ τὴν τάση του θεοῦ μέρους μας πρὸς τὴ φρόνηση—, εἶναι λογικό να ἐπικρατήσουν οἱ κινήσεις του πιο δυνατοῦ· ὁπότε, στη συγκεκριμένη περίπτωση, το σῶμα τρέφεται καὶ ἀναπτύσσεται, ἐνῶ ἡ ψυχὴ χάνει τὴν εὐαισθησία, τὴν οἰζυδέρχεια καὶ τὴ μνήμη τῆς, καὶ ἐτσι προκαλεῖται ἡ χειρότερη ἀσθένεια, ἡ ἀμαθία.

Μία εἶναι ἡ λύση ἀπέναντι καὶ στους δύο κινδύνους: να μην ἀσκει κανεῖς τὴν ψυχὴ χωρὶς το σῶμα οὔτε το σῶμα χωρὶς τὴν ψυχὴ, ὡστε να ἀμύνονται καὶ τα δύο καὶ να διατηρεῖται υγιὴς ἰσορροπία μεταξὺ τους. Ἐτσι ὁ μαθηματικὸς ἢ αὐτὸς που ἀφιερώνεται με πάθος σε κάποια ἄλλη ἐρευνα με τον νοῦ του πρέπει να δίνει βάρος καὶ στην ἀσκησι του σώματος με τὴ γυμναστικὴ, ἐνῶ ὅποιος ἐπιδίδεται στη συστηματικὴ ἐκγύμναση του σώματος πρέπει να φροντίζει καὶ για τὴς κινήσεις τῆς ψυχῆς του με τὴν καλλιτεχνικὴ καὶ γενικὰ τὴ φιλοσοφικὴ ἐνασχόληση. Εἶναι ἡ μόνη λύση ἀν θέλει κανεὶς να ἀποκαλεῖται καλὸς κάγαθός με τὴ σωστὴ σημασία⁵⁷⁰.

κατὰ δὲ ταῦτὰ ταῦτα καὶ τὰ μέρη θεραπευτέον, τὸ τοῦ παντὸς ἀπομιμούμενον εἶδος. τοῦ γὰρ σώματος ὑπὸ τῶν εἰσιόντων καομένου τε ἐντὸς καὶ ψυχομένου, καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν ἐξώθεν ξηραινομένου καὶ ὑγραινομένου καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα πάσχοντος ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν κινήσεων, ὅταν μὲν τις ἡσυχίαν ἄγον τὸ σῶμα παραδιδῶ τὰς κινήσεις, κρατηθὲν διώλετο, ἔαν δὲ ἦν τε τροφὸν καὶ τιθήνην τοῦ παντὸς προσείπομεν μιμηταὶ τις, καὶ τὸ σῶμα μάλιστα μὲν μηδέποτε ἡσυχίαν ἄγειν ἔα, κινή δὲ καὶ σεισμοὺς ἀεὶ τινὰς ἐμποίων αὐτῷ διὰ παντὸς τὰς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ἀμύνηται κατὰ φύσιν κινήσεις, καὶ μετρίως σείων τὰ τε περὶ τὸ σῶμα πλανώμενα παθήματα καὶ μέρη κατὰ συγγενείας εἰς τάξιν κατακοσμήη πρὸς ἄλληλα, κατὰ τὸν πρόσθεν λόγον οὐ περὶ τοῦ παντὸς ἐλέγομεν, οὐκ ἐχθρὸν παρ' ἐχθρὸν τιθέμενον ἐάσει πολέμους ἐντίκτειν τῷ σώματι καὶ νόσους, ἀλλὰ φίλον παρὰ φίλον θεβὸν ὑγίειαν ἀπεργαζόμενον παρέξει. τῶν δ' αὖ κινήσεων ἡ ἐν ἑαυτῷ ὑφ' αὐτοῦ ἀρίστη κίνηση—μάλιστα γὰρ τῆ διανοητικῆ καὶ τῆ τοῦ παντὸς κινήσει συγγενής—ἡ δὲ ὑπ' ἄλλου χείρων χειρίστη δὲ ἡ κειμένου τοῦ σώματος καὶ ἄγοντος ἡσυχίαν δι' ἑτέρων αὐτὸ κατὰ μέρη κινούσα. διὸ δὴ τῶν καθάρσεων καὶ συστάσεων τοῦ σώματος ἡ μὲν διὰ τῶν γυμνασίων ἀρίστη, δευτέρα δὲ ἡ διὰ τῶν αἰωρήσεων κατὰ τε τοὺς πλοῦς καὶ ὅπηπερ ἂν ὀχῆσεις ἄσκοποι γίνωνται· τρίτου δὲ εἶδος κινήσεως σφόδρα ποτὲ ἀναγκαζομένῳ χρήσιμον, ἄλλως δὲ οὐδαμῶς τῷ νοῦν ἔχοντι προσδεκτέον, τὸ τῆς φαρμακευτικῆς καθάρσεως γιγνόμενον ἱατρικόν. τὰ γὰρ νοσήματα, ὅσα μὴ μεγάλους ἔχει κινδύνους, οὐκ ἐρεθιστέον φαρμακείαις. πᾶσα γὰρ σύστασις νόσων τρόπον τινὰ τῆ τῶν ζῶων φύσει προσέοικε. καὶ γὰρ ἡ τούτων σύνοδος ἔχουσα τεταγμένους τοῦ βίου γίνυται χρόνους τοῦ τε γένους σύμπαντος, καὶ καθ' αὐτὸ τὸ ζῶον εἰμαρμένον ἕκαστον ἔχον τὸν βίον φύεται, χωρὶς τῶν ἐξ ἀνάγκης παθημάτων· τὰ γὰρ τρίγωνα εὐθὺς κατ' ἀρχὰς ἐκάστου δύναμιν ἔχοντα συνίσταται μέχρι τινὸς χρόνου δυνατὰ ἐξαρκεῖν, οὗ βίον οὐκ ἂν ποτὲ τις εἰς τὸ πέραν ἔτι βιώη. τρόπος οὖν ὁ αὐτὸς καὶ τῆς περὶ τὰ νοσήματα συστάσεως· ἦν ὅταν τις παρὰ τὴν εἰμαρμένην τοῦ

Φροντίδα του σώματος

Με τον ίδιο τρόπο πρέπει να φροντίζουμε και όλα τα μέρη του σώματος, μιμούμενοι το πρότυπο του σύμπαντος. Γιατί, καθώς το σώμα θεμαίνεται ή ψύχεται από όσα εισχωρούν σε αυτό ή ύστερα πάλι ξηραίνεται ή υγραίνεται και υφίσταται τις συνέπειες και των δύο αυτών διαταραχών, αν αδρανήσει κανείς και παραδώσει το σώμα του στην απρόσκοπη δράση τους, τότε θα το καταδικάσει στην ξένη κυριαρχία και στον αφανισμό. Αν όμως μιμηθεί την οντότητα που αποκαλέσαμε τροφό και Υποδοχή του σύμπαντος, τότε θα επιδιώξει να μην αφήσει ποτέ το σώμα του να αδρανήσει, θα το κρατά σε διαρκή κίνηση, θα του επιβάλλει συνεχώς δονήσεις⁵⁷¹ και έτσι θα το κάνει ικανό να προβάλλει φυσική αντίσταση στις εσωτερικές και εξωτερικές διαταραχές. Με την αρμονική κίνηση, θα φέρει σε τάξη και αμοιβαία συναρμογή, εκμεταλλευόμενος τις συγγενείες τους, όλα εκείνα τα στοιχεία και τις ποιότητές τους που περιφέρονται στο σώμα⁵⁷², σύμφωνα με την περιγραφή που δώσαμε προηγουμένως μιλώντας για το σύμπαν⁵⁷³ — δεν θα επιτρέψει να αντιπαρατεθεί ο εχθρός με τον εχθρό προκαλώντας πολέμους και ασθένειες στο σώμα, αλλά θα τοποθετήσει τον φίλο δίπλα στον φίλο, με στόχο την επίτευξη της υγείας⁵⁷⁴.

Από όλες τις κινήσεις, η καλύτερη είναι αυτή που συντελείται μέσα στο κινούμενο από τον ίδιο τον εαυτό του, γιατί είναι συγγενής προς την κίνηση της διάνοιας και την κίνηση του σύμπαντος⁵⁷⁵. Κάθε κίνηση που προέρχεται από ένα ξένο κινούν είναι χειρότερη· και η χειρόστη κίνηση είναι εκείνη που επιβάλλεται στα μέρη ενός σώματος από ξένους παραγοντες, ενώ το ίδιο παραμένει αδρανές. Κατά συνέπεια, από όλες τις καθάρσεις και συναρμογές του σώματος⁵⁷⁶, η καλύτερη είναι η γυμναστική άσκηση και, αμέσως μετά, η κίνηση της αιώρησης που προέρχεται από πλεύση ή κάποια άλλη ξεκούραστη μετακίνηση. Ένα τρίτο είδος μπορεί σε μεγάλη ανάγκη να αποβεί χρήσιμο, σε όλες όμως τις άλλες περιστάσεις δεν πρέπει να γίνεται αποδεκτό από σώφρονες ανθρώπους: πρόκειται για τη φαρμακευτική κάθαρση της ιατρικής. Τα νοσήματα, αν δεν είναι πολύ επικίνδυνα, δεν πρέπει να ερεθίζονται από τα φάρμακα. Γιατί η δομή των ασθενειών μοιάζει κατά κάποιον τρόπο με τη φύση των εμβίων όντων. Ο τρόπος των δημιουργίας τους έχει καθορίσει τη διάρκεια ζωής του καθενός⁵⁷⁷, κι αυτό σημαίνει ότι το κάθε επιμέρους ον γεννιέται με προκαθορισμένη διάρκεια ζωής, αν εξαιρέσει βέβαια κανείς τα ανασπόρευκα ατυχήματα· γιατί, από την αρχή, τα συστατικά τμήματα του καθενός έχουν μια δύναμη που επαρκεί για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, πέρα από το οποίο δεν μπορεί κανείς να παρατείνει τη ζωή του. Με τον ίδιο τρόπο είναι οργανωμένες και οι ασθένειες. Αν λοιπόν κάποιος αγνοήσει την

χρόνου φθείρη φαρμακείαις, ἅμα ἐκ σμικρῶν μεγάλα καὶ πολλὰ ἐξ ὀλίγων νοσήματα φιλεῖ γίνεσθαι. διὸ παιδαγωγεῖν δεῖ διαίταις πάντα τὰ τοιαῦτα, καθ' ὅσον ἂν ἦ τῆσυχολή,
 d ἄλλ' οὐ φαρμακεύοντα κακὸν δύσκολον ἐρεθιστέον.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ κοινοῦ ζῶου καὶ τοῦ κατὰ τὸ σῶμα αὐτοῦ μέρους, ἧ τις ἂν καὶ διαπαιδαγωγῶν καὶ διαπαιδαγωγούμενος ὕφ' αὐτοῦ μάλιστα ἂν κατὰ λόγον ζῶη, ταύτην λελέχθω· τὸ δὲ δὴ παιδαγωγῆσον αὐτὸ μᾶλλον που καὶ πρότερον παρασκευαστέον εἰς δύναμιν ὅτι κάλλιστον καὶ ἄριστον εἰς τὴν παιδαγωγίαν εἶναι. δι' ἀκριβείας μὲν οὖν περὶ τούτων
 e διελεθῆναι ἱκανὸν ἂν γένοιτο αὐτὸ καθ' αὐτὸ μόνου ἔργου· τὸ δ' ἐν παρέργῳ κατὰ τὰ πρόσθεν ἐπόμενος ἂν τις οὐκ ἄπο τρόπου τῆδε σκοπῶν ὧδε τῷ λόγῳ διαπεράναι· ἂν, καθάπερ εἴπομεν πολλάκις, ὅτι τρία τριχῆ ψυχῆς ἐν ἡμῖν εἶδη κατῳκισταί, τυγχάνει δὲ ἕκαστον κινήσεις ἔχον, οὕτω κατὰ ταῦτα καὶ ὡν ὡς διὰ βραχυτάτων ῥητέον ὅτι τὸ μὲν αὐτῶν ἐν ἀργίᾳ διάγον καὶ τῶν ἑαυτοῦ κινήσεων ἡσυχίαν ἄγουσιν ἀσθενέστατον ἀνάγκη γίνεσθαι, τὸ δ' ἐν γυμνασίοις ἐρρωμένεστα-
 90 a τουν διὸ φυλακτέον ὅπως ἂν ἐχῶσιν τὰς κινήσεις πρὸς ἄλληλα συμμέτρους. τὸ δὲ δὴ περὶ τοῦ κυριωτάτου παρ' ἡμῖν ψυχῆς εἶδους διανοεῖσθαι δεῖ τῆδε, ὡς ἄρα αὐτὸ δαίμονα θεὸς ἐκάστῳ δέδωκεν, τοῦτο δὲ δὴ φαμεν οἰκεῖν μὲν ἡμῶν ἐπ' ἄκρῳ τῷ σώματι, πρὸς δὲ τὴν ἐν οὐρανῷ συγγένειαν ἀπὸ γῆς ἡμᾶς αἴρειν ὡς δυντὰ φυτῶν οὐκ ἔγγειον ἀλλὰ οὐράνιον, ὀρθότατα λέγοντες· ἐκείθεν γάρ, ὅθεν ἡ πρώτη τῆς ψυχῆς γένεσις ἐφυ, τὸ θεῖον τὴν κεφαλὴν καὶ ρίζαν ἡμῶν ἀνακρεμαννὺν ὀρθοὶ πᾶν τὸ σῶμα. τῷ μὲν οὖν περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἢ περὶ φιλονικίας τετευτακότει καὶ ταῦτα διαπονοῦντι σφόδρα πάντα τὰ δόγματα ἀνάγκη θνητὰ ἐγγεγονέαι, καὶ παντάσῃν καθ' ὅσον μάλιστα δυνατὸν θνητῷ γίνεσθαι, τούτου μὴδὲ σμικρὸν ἐλλείπειν, ἅτε τὸ τοιοῦτον ἠϋξῆκότει· τῷ δὲ περὶ φιλομαθίαν καὶ περὶ τὰς ἀληθεῖς φρονήσεις ἐσπουδακότει καὶ ταῦτα μάλιστα τῶν αὐτοῦ γεγυμνασμένῳ φρονεῖν μὲν ἀθανάτα καὶ θεῖα, ἄνπερ ἀληθείας ἐφάπτηται, πᾶσα ἀνάγκη που, καθ' ὅσον δ' αὐτὸ μετασχεῖν ἀνθρωπίνῃ φύσει ἀθανασίας ἐνδέχεται, τούτου μὴδὲν μέρος ἀπολείπειν, ἅτε δὲ αἰεὶ θεραπεύοντα τὸ θεῖον ἔχοντά τε αὐτὸν

προκαθορισμένη διάρκεια ζωῆς τῶν ἀσθενειῶν καὶ παρέμβει επιχειρῶντας να τις καταπολεμήσει με φάρμακα, κινδυνεύει σοβαρὰ να τις πολλαπλασιάσει και να τις επιδεινώσει. Γι' αὐτὸ πρέπει κανεῖς, αν βέβαια διαθέτει αρκετό χρόνο, να παρακολουθεῖ και να καθοδηγεῖ τὶς ἀσθενεῖες με δίαιτα και ὄχι να ἐρεθίζει με φάρμακα ἐνα δύστροπο κακὸ⁵⁷⁸.

Φροντίδα τῆς ψυχῆς

Αρκετὰ ὁμῶς εἶπαμε για τὸ σύνολο του ἐμβίου ὄντος και για τὸ σωματικὸ του μέρος — για τὸ πῶς θα μπορούσε κανεῖς να ζήσει σύμφωνα με τὸν λόγο, διαπαιδαγωγῶντας τον εαυτὸ του και διαπαιδαγωγούμενος ἀπὸ αὐτόν. Σημαντικὴ εἶναι ἡ προπαρασκευὴ ἐκείνης τῆς πλευρᾶς του ἀνθρώπου που πρόκειται να ἀσκήσει τὴν διαπαιδαγωγήση, ὥστε να γίνει ὅσο πιο ικανὴ και τέλεια για τὸ ἔργο του παιδαγωγοῦ. Στὴν ἀκριβὴ και πλήρη διερεύνηση αὐτοῦ του ζητήματος θα ἀξίξει να ἀφιερῶσουμε αὐτόνομη μελέτη. Καθὼς ὁμῶς σκοπεύουμε να συνεχίσουμε τὴ διήγησή μας και να μην ἀναφερθούμε στο ζήτημα αὐτὸ παρὰ μόνον παρενθετικά⁵⁷⁹, δεν θα ἦταν ἐντελῶς ἀτοπο να κάνουμε τὶς ἀκόλουθες παρατηρήσεις.

Ὅπως λοιπὸν ἔχουμε πολλές φορὲς πει, συνυπάρχουν μέσα μας τρία διακριτὰ εἶδη ψυχῆς, τὸ καθένα με τὶς δικές του κινήσεις. Καὶ ἀς υπενθυμίσουμε με δυο λόγια για μία ἀκόμη φορὰ ὅτι ὅποιο ἀπὸ αὐτὰ ἀδρανεῖ και δεν ἐκτελεῖ τὶς κινήσεις του γίνεται καθ' ἀνάγκη τὸ ἀσθενέστερο, ἐνῶ ὅποιο γυμνάζεται συνεχῶς γίνεται τὸ ισχυρότερο. Συνεπῶς, ἐκεῖνο που πρέπει να κάνουμε εἶναι να ἐξασφαλίσουμε τὴ σύμμετρη ἀνάπτυξη τῶν κινήσεων του καθενός.

Πρέπει ὁμῶς να καταλάβουμε ὅτι τὸ κυρίαρχο εἶδος τῆς ψυχῆς, που δώρισε ὁ Θεὸς στον καθένα μας, εἶναι ἕνας δαίμων⁵⁸⁰. Εἶναι αὐτὸ που, ὅπως εἶπαμε, κατοικεῖ σπὴν κορυφῇ του σώματος και μὲς ἀνυψῶνει ἀπὸ τὴ Γῆ προς τον συγγενικό μας οὐρανό⁵⁸¹, γιατί ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι εἴμαστε φυτὰ ὄχι τῆς Γῆς ἀλλὰ του οὐρανοῦ⁵⁸². Στον οὐρανό συνέβη ἡ πρώτη γέννηση τῆς ψυχῆς και ἐκεῖ βρίσκονται οἱ ρίζες μας — ἐκεῖ ἡ θεϊκὴ ψυχὴ προσαρτά και ριζώνει τὸ κεφάλι μας, και ἀπὸ ἐκεῖ ὀρθάνει προς τα κάτω ὅλο τὸ σῶμα⁵⁸³. Αν λοιπὸν κάποιος ἔχει ἀφοσιωθεί στις ἐπιθυμίες και στις ἐριδές⁵⁸⁴ και σπαταλάει ἐκεῖ ὅλη τὴν ὀρμὴ του, οἱ σκέψεις του γίνονται ἀναγκαστικὰ θνητές. Θα γινόνταν μάλιστα ἐξ ὀλοκληροῦ θνητὸς και ὁ ἴδιος, αν αὐτὸ ἦταν δυνατόν· σπὴν πραγματικότητι ελάχιστοι ἀπέχει ἀπὸ αὐτό, ἀφοῦ ἔχει ἀναπτύξει μόνον τὸ θνητὸ μέρος του. Αν ὁμῶς ἔχει ἀφιερῶθει σπὴν ἀγάπῃ τῆς μάθησης και τῆς ἀληθινῆς σοφίας και καλλιεργεῖ αὐτὴν κυρίως τὴν πλευρὰ του εαυτοῦ του, για να προσεγγίσει τὴν ἀλήθεια, εἶναι υποχρεωμένος να σκέφτεται τα ἀθάνατα και τα θεῖα. Λίγο ἀπέχει ἀπὸ τὴν κατάκτηση τῆς ἀθανασίας, ὅσο βέβαια ἡ ἀθανασία εἶναι προσιτὴ σπὴν ἀνθρώπινῃ φύσῃ· και επειδὴ πάντοτε φροντίζει για

εὐ κεκοσμημένον τὸν δαίμονα σύνοικον ἑαυτῷ, διαφερόντως
 εὐδαίμονα εἶναι. θεραπεία δὲ δὴ παντὶ παντὸς μία, τὰς
 οἰκείας ἐκάστω τροφὰς καὶ κινήσεις ἀποδιδόναι. τῷ δ' ἐν
 ἡμῖν θείῳ συγγενεῖς εἰσιν κινήσεις αἱ τοῦ παντὸς διανοήσεις
 d καὶ περιφοραί· ταύταις δὴ συνενόμουν ἕκαστον δεῖ, τὰς περὶ
 τὴν γένεσιν ἐν τῇ κεφαλῇ διεφθαρμένας ἡμῶν περιόδους
 ἐξορθοῦντα διὰ τὸ καταμανθάνειν τὰς τοῦ παντὸς ἀρμονίας
 τε καὶ περιφοράς, τῷ κατανοομένῳ τὸ κατανοοῦν ἐξομοίωσαι
 κατὰ τὴν ἀρχαίαν φύσιν, ὁμοιώσαντα δὲ τέλος ἔχειν τοῦ
 προτεθέντος ἀνθρώποις ὑπὸ θεῶν ἀρίστου βίου πρὸς τε τὸν
 παρόντα καὶ τὸν ἔπειτα χρόνον.
 e Καὶ δὴ καὶ τὰ νῦν ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς παραγγελθέντα διεξέλ-
 θειν περὶ τοῦ παντὸς μέχρι γενέσεως ἀνθρωπίνης σχεδὸν
 ἔοικε τέλος ἔχειν. τὰ γὰρ ἄλλα ζῶα ἢ γέγονεν αὐτῷ, διὰ
 βραχέων ἐπιμηστῶν, ὃ μὴ τις ἀνάγκη μῆκύνειν· οὕτω γὰρ
 ἔμμετρότερός τις ἂν αὐτῷ δόξειεν περὶ τοὺς τούτων λόγους
 εἶναι. τῇ δ' οὖν τὸ τοιοῦτον ἔστω λεγόμενον. τῶν γενο-
 μένων ἀνδρῶν ὅσοι δειλοὶ καὶ τὸν βίον ἀδίκως διήλθον,
 κατὰ λόγον τὸν εἰκότα γυναῖκες μετεφύουτο ἐν τῇ δευτέρᾳ
 g a γενέσει· καὶ κατ' ἐκείνου δὴ τὸν χρόνον διὰ ταῦτα θεοὶ τὸν
 τῆς συνουσίας ἔρωτα ἐτεκτήναντο, ζῶον τὸ μὲν ἐν ἡμῖν, τὸ
 δ' ἐν ταῖς γυναιξίν συστήσαντες ἔμψυχον, τοιῶδε τρόπον
 ποιήσαντες ἐκάτερον. τὴν τοῦ ποιοῦ διέξοδον, ἣ δὴ τοῦ
 πλεῦμονος τὸ πῶμα ὑπὸ τοῦς νεφροῦς εἰς τὴν κύστιν ἔλθον
 καὶ τῷ πνεύματι θλιφθὲν συνεκπέμπει δεχομένη, συνέτρησαν
 εἰς τὸν ἐκ τῆς κεφαλῆς κατὰ τὸν αὐχένα καὶ διὰ τῆς βράχεως
 b μυελὸν συμπεπηγότα, ὃν δὴ σπέρμα ἐν τοῖς πρόσθεν λόγοις
 εἶπομεν· ὃ δέ, ἄτ' ἔμψυχος ὢν καὶ λαβῶν ἀναπνοήν, τοῦθ'
 ἦπερ ἀνέπνευσεν, τῆς ἐκροῆς ζωτικῆν ἐπιθυμίαν ἐμποιήσας
 αὐτῷ, τοῦ γεννᾶν ἔρωτα ἀπετέλεσεν. διὸ δὴ τῶν μὲν
 ἀνδρῶν τὸ περὶ τὴν τῶν αἰδοίων φύσιν ἀπειθέσ τε καὶ
 αὐτοκρατῆς γεγονός, οἷον ζῶον ἀνυπήκουον τοῦ λόγου, πάν-
 των δι' ἐπιθυμίας οἰστρώδεις ἐπιχειρεῖ κρατεῖν· αἱ δ' ἐν
 c ταῖς γυναιξίν αὐ μῆτραί τε καὶ ὑστέραι λεγόμεναι διὰ τὰ
 αὐτὰ ταῦτα, ζῶον ἐπιθυμητικὸν ἐνὸν τῆς παιδοποιίας, ὅταν

τη θεϊκῆ ψυχῇ καὶ περιποιεῖται τὸν δαίμονα που φιλοξενεῖ μέσα του, φθάνει
 καὶ ο ἴδιος σε ἰδιαίτερη ευδαιμονία⁵⁸⁵.

Ἡ σωστὴ φροντίδα για ὅλα τα πράγματα εἶναι μία καὶ μοναδική: νὰ προσ-
 φέρεις στο καθένα τὶς οἰκείες τροφές καὶ κινήσεις. Οἰκείες ὁμῶς καὶ συγγε-
 νεῖς κινήσεις για τὸ θεϊκὸ στοιχεῖο που ὑπάρχει μέσα μας εἶναι οἱ σκέψεις
 καὶ οἱ περιφορές του σύμπαντος. Αὐτές πρέπει νὰ ἀκολουθοῦμε ὅλοι· καὶ
 τοὺς δικούς μας κύκλους, που διαστρεβλώθηκαν κατὰ τὴ γέννησή μας⁵⁸⁶,
 πρέπει νὰ τοὺς ἐπαναφέρουμε στὴν ορθὴ τροχιά μαθαίνοντας τὴν ἀρμονία
 καὶ τὴν ομαλὴ περιφορὰ του σύμπαντος. Ἐτσι θὰ ἐξομοιώσουμε τὴ νόσή
 μας με τὸ ἀντικείμενό της — ομοιότητα συμφωνη με τὴν πρωταρχικὴ της φύ-
 ση⁵⁸⁷. Καὶ με τὴν ἐξομοίωση αὐτὴ θὰ κατακτήσουμε τὴν προδιαγεγραμμένη
 ἀρίστη ζωὴ, ἔχοντας ἐκπληρώσει τὸν σκοπὸ που ἔθεσαν καὶ θὰ συνεχίσουν
 πάντοτε νὰ θέτουν στους ἀνθρώπους οἱ θεοὶ⁵⁸⁸.

Τὰ δύο φύλα

Φαίνεται ὅτι τώρα πια ἔχει οὐσιαστικὰ ολοκλη-
 ρωθεῖ τὸ ἔργο που ἀναλάβαμε — ἔχουμε ἐκθέσει
 τὴν ἱστορία του σύμπαντος ὡς τὴ γέννηση του ἀν-
 θρώπου⁵⁸⁹. Ὅσο για τὸν τρόπο γέννησης των ἀλ-

λων ζώων, ἀρχοῦν λίγες σύντομες παρατηρήσεις — δεν θὰ χρειαστεῖ νὰ μα-
 κρηγορήσουμε. Ἐτσι ἔχουμε τὴν ἐντύπωση ὅτι διατηροῦμε τὸ σωστὸ μέτρο
 στὴ διήγησή μας. Ἀς θέσουμε λοιπὸν τὸ ζήτημα ὡς ἐξῆς.

Ἀπὸ τοὺς ἀνδρες τῆς πρώτης γενιάς, ὅσοι στὴ ζωὴ τοὺς υπῆρξαν δειλοὶ
 καὶ ἀδικοὶ, ἦταν εὐλόγο νὰ μετατραποῦν κατὰ τὴ δευτέρη γέννηση σε γυναί-
 κες⁵⁹⁰. Ἐκεῖνὴ λοιπὸν τὴ χρονικὴ στιγμή, γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγο οἱ θεοὶ
 ἐπινόησαν τὸν σαρκικὸ ἔρωτα, τοποθετώντας ἕνα ἔμψυχον ὄν μέσα σε ἐμᾶς
 καὶ ἕνα μέσα στις γυναῖκες. Ἡ ἐνσωμάτωση ἔγινε κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο:
 στὴν ἐξοδὸ των ποτῶν, ἐκεῖ ὅπου φθάνουν τὰ πόσιμα γυρὰ ἀφοῦ ὀλοκληρώ-
 σουν τὴ διαδρομὴ τοὺς ἀπὸ τοὺς πνεύμονες καὶ τὰ νεφρὰ στὴν κύστη καὶ ἀπὸ
 ὅπου ἀποβάλλονται με τὴν πίεση του αἵματος, οἱ θεοὶ ἀνοῖξαν μιὰ διόδο ἐπικοι-
 νωνίας με τὸν μυελὸ, που ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ τὸν αὐχένα ἐκτείνεται συμπαγῆς
 κατὰ μῆκος τῆς ράχης — τὸν μυελὸ που προηγουμένως ονομάσαμε καὶ
 «σπέρμα»⁵⁹¹. Ὁ μυελὸς ὁμῶς εἶναι ἔμψυχος καὶ, μόλις βρῆκε διέξοδο, ἐμφύ-
 σισε στὴν περιοχὴ ἀκριβῶς τῆς διεξόδου αὐτῆς τὴ ζωτικὴ ἐπιθυμία τῆς ἐκ-
 ροῆς, καὶ ἔτσι δημιουργήθηκε ὁ γενετήσιος ἔρωτας. Γι' αὐτὸ στους ἀνδρες ἡ
 φύση των γεννητικῶν ὀργάνων εἶναι ἀνυπάκουη καὶ αὐταρχικὴ σαν ἀνυπό-
 τακτο ζῶο καὶ ἐπιχειρεῖ μέσα στον οἴστρω της νὰ κυριαρχήσῃ σὲν πάντα. Το
 ἴδιο ἰσχύει καὶ για τὶς γυναῖκες, ὅπου αὐτὸ που ονομάζεται «μῆτρα» ἢ «υστέ-
 ρα» εἶναι ἕνα ἐγγλεῖστο ζῶο που ἐπιθυμεῖ τὴν ἀναπαραγωγὴ ὅταν, κατὰ τὴν

ἄκαρπον παρὰ τὴν ὥραν χρόνον πολλὴν γίγνηται, χαλεπῶς ἀγανακτοῦν φέρεται, καὶ πλανώμενον πάμπαν κατὰ τὸ σῶμα, τὰς τοῦ πνεύματος διεξόδους ἀποφράττου, ἀναπνεῖν οὐκ ἔω ἐἰς ἀπορίας τὰς ἐσχάτας ἐμβάλλει καὶ νόσους παντοδαπὰς ἄλλας παρέχει, μέχρι περ ἂν ἐκατέρωθεν ἢ ἐπιθυμία καὶ ὁ ἔρωσ συναγαγόντες, οἷον ἀπὸ δένδρων καρπὸν καταδρέψαντες, ὡς εἰς ἄρουραν τὴν μήτραν ἀόρατα ὑπὸ σμικρότητος καὶ ἀδιάπλαστα ζῶα κατασπείραντες καὶ πάλιν διακρίναντες μεγάλα ἐντὸς ἐκθρέψωνται καὶ μετὰ τοῦτο εἰς φῶς ἀγαγόντες ζῶων ἀποτελέσωσι γένεσιν. γυναῖκες μὲν οὖν καὶ τὸ θῆλυ πᾶν οὕτω γέγονεν· τὸ δὲ τῶν ὀρνέων φύλον μετερρυθμίζετο, ἀντὶ τριχῶν πτερὰ φύον, ἐκ τῶν ἀκάκων ἀνδρῶν, κούφων δέ, καὶ μετεωρολογικῶν μὲν, ἡγουμένων δὲ δι' ὄψεως

ε τὰς περὶ τούτων ἀποδείξεις βεβαιωτάτας εἶναι δι' εὐθείαν. τὸ δ' αὖ πεζὸν καὶ θηριῶδες γέγονεν ἐκ τῶν μηδὲν προσχρωμένων φιλοσοφία μηδὲ ἀθροῦντων τῆς περὶ τὸν οὐρανὸν φύσεως περὶ μηδὲν, διὰ τὸ μηκέτι ταῖς ἐν τῇ κεφαλῇ χρῆσθαι περιόδοις, ἀλλὰ τοῖς περὶ τὰ στήθη τῆς ψυχῆς ἡγεμόσιν ἔπεσθαι μέρεσιν. ἐκ τούτων οὖν τῶν ἐπιτηδευμάτων τὰ τ' ἐμπρόσθια κῶλα καὶ τὰς κεφαλὰς εἰς γῆν ἐλκόμενα ὑπὸ συγγενείας ἤρρισαν, προμήκεις τε καὶ παντοίας ἔσχον τὰς

92 α κορυφάς, ὅπῃ συνελίφθησαν ὑπὸ ἀργίας ἐκάστων αἱ περιφοραί· τετράπουον τε τὸ γένος αὐτῶν ἐκ ταύτης ἐφύετο καὶ πολῦπουον τῆς προφάσεως, θεοῦ βάσεις ὑποτιθέντος πλείους τοῖς μᾶλλον ἄφροσιν, ὡς μᾶλλον ἐπὶ γῆν ἔλκουιντο. τοῖς δ' ἀφροσεστάτοις αὐτῶν τούτων καὶ παντάπασιν πρὸς γῆν πᾶν τὸ σῶμα κατατεινομένοις ὡς οὐδὲν ἔτι ποδῶν χρείας οὐσης, ἀποδα αὐτὰ καὶ ἰλυσπώμενα ἐπὶ γῆς ἐγέννησαν. τὸ δὲ

β τέταρτον γένος ἐνυδρον γέγονεν ἐκ τῶν μάλιστα ἀνοητοτάτων καὶ ἀμαθεστάτων, οὓς οὐδ' ἀναπνοῆς καθαρὰς ἔτι ἠξίωσαν οἱ μεταπλάττοντες, ὡς τὴν ψυχὴν ὑπὸ πλημμελείας πάσης ἀκαθάρτως ἐχόντων, ἀλλ' ἀντὶ λεπτήης καὶ καθαρᾶς

εποχῆ τοῦ οἴστρου, μείνει για μεγάλο διάστημα άγρονο, δυσανασχετεῖ και αγανακτεῖ, περιφερεται σε ολο το μήκος και πλάτος του σώματος, αποκλειει τις διεξόδους του αέρα και, εμποδίζοντας την αναπνοή, προκαλει τη χειρότερη δυστυχία και γεννά κάθε είδους ασθένεια. Το κακό συνεχίζεται, μέχρις ότου η επιθυμία της μιας και ο έρωτας του άλλου συναντηθούν⁵⁹², σαν να ήθελαν να κόψουν μαζί τον καρπό ενός δέντρου· τότε σπέρνουν στο γόνιμο έδαφος της μήτρας μικροσκοπικά, αδρατα και αδιάπλαστα πλάσματα⁵⁹³, τα οποία σιγά σιγά διαμορφώνονται⁵⁹⁴, τρέφονται στο εσωτερικό μέχρι να μεγαλώσουν και τελικά βγαίνουν στο φως, για να ολοκληρωθει έτσι η γέννηση των εμβίων όντων. Αυτή είναι η προέλευση των γυναικών και γενικότερα του θηλυκού γένους.

Τα κατώτερα ζώα Τα πτηνά

που ενδιαφέρονταν για τα φαινόμενα του ουρανού, αλλά ήταν και αρκετά αφελείς ώστε να νομίζουν πως οι πιο ασφαλείς αστρονομικές αποδείξεις προκύπτουν από την όραση⁵⁹⁵.

Τα χερσαία ζώα

Τα άγρια ζώα της ξηράς προήλθαν από άνδρες που ούτε κατέφυγαν στη φιλοσοφία ούτε ενδιαφέρθηκαν καθόλου για τη φύση του ουρανού· δεν χρησιμοποιήσαν ποτέ τις ομαλές τροχιές του μυαλού τους αλλά υποτάχθηκαν στην ηγεμονία των μερών εκείνων της ψυχής που εδρεύουν στο στήθος. Η συνήθεια αυτή τους έκανε να στραφούν προς τη συγγενές τους είδος, τείνοντας τα εμπρόσθια άκρα και το κεφάλι προς τη Γη για να στηριχθούν εκεί· το κεφάλι τους επιμηκύνθηκε και πήρε ποικίλο σχήμα, ενώ και οι περιφορές στο εσωτερικό του καταστράφηκαν από την ασηρηστία. Το γένος αυτό απέκτησε επομένως τέσσερα ή και περισσότερα πόδια, γιατί ο θεός σκέφτηκε ότι όσοι έχουν λιγότερο μυαλό χρειάζονται περισσότερα σημεία στήριξης για να συνδέονται στενότερα με τη Γη. Τα εντελώς άμυαλα μάλιστα από τα ζώα της ξηράς, αυτά που τείνουν με ολο τους το σώμα προς τη Γη, καθώς τα πόδια τους ήταν πλέον άχρηστα, γεννήθηκαν άποδα και έρπουσ στην επιφάνεια της Γης.

Τα υδροβία

Το τέταρτο γένος των ζώων, αυτό που ζει στο νερό, προέρχεται από τους πιο ανόητους και αμαθείς άνδρες· οι θεοί που τους μετέπλασαν σκέφτηκαν ότι δεν είναι άξιοι ούτε να έχουν καθαρή αναπνοή, αφού εγκατέλειψαν ακάθαρτη την ψυχή τους σε κάθε σφάλμα, και

ἀναπνοῆς ἀέρος εἰς ὕδατος θολερὰν καὶ βαθεῖαν ἔωσαν ἀνά-
 πνευσιν· ὅθεν ἰχθύων ἔθνος καὶ τὸ τῶν ὀστρέων συναπάντων
 τε ὅσα ἐνυδρὰ γέγονεν, δίκην ἀμαθείας ἐσχάτης ἐσχάτας οἰκή-
 σεις εἰληχότων. καὶ κατὰ ταῦτα δὴ πάντα τότε καὶ νῦν
 διαμείβεται τὰ ζῶα εἰς ἄλληλα, νῦν καὶ ἀνοίας ἀποβολὴ καὶ
 κτήσει μεταβαλλόμενα.

Καὶ δὴ καὶ τέλος περὶ τοῦ παντὸς νῦν ἤδη τὸν λόγον
 ἡμῖν φῶμεν ἔχειν· θνητὰ γὰρ καὶ ἀθάνατα ζῶα λαβῶν καὶ
 συμπληρωθεὶς ὅδε ὁ κόσμος οὕτω, ζῶον ὄρατὸν τὰ ὄρατα
 περιέχον, εἰκὼν τοῦ νοητοῦ θεοῦ αἰσθητός, μέγιστος καὶ
 ἄριστος κάλλιστός τε καὶ τελεώτατος γέγονεν εἰς οὐρανὸς
 ὅδε μονογενῆς ὢν.

αντί για τον ελαφρὸ καὶ καθαρὸ ἀέρα τοὺς ἀνάγκασαν νὰ ἀναπνεύουν μέσα
 στα θολὰ καὶ βαθιά νερά. Ἔτσι γεννήθηκαν τὰ ψάρια, τὰ ὀστρακοειδῆ καὶ
 ὅλα τὰ υδροβία ὄντα, πληρώνοντας ὡς ἀντίτιμο τῆς ἐσχάτης ἀμάθειας τὴν
 ἐσχάτην κατοικία. Αὐτές εἶναι οἱ ἀρχές που καθόρισαν καὶ συνεχίζουν νὰ κα-
 θορίζουν τὶς ἀμοιβαῖες μεταβολές των ἐμβίων ὄντων: ἡ μεταβολὴ ἀκολουθεῖ
 τὴν ἀπόκτηση ἢ τὴν ἀπώλεια τοῦ νοῦ καὶ τῆς ἀνοίας⁵⁹⁶.

Ἐπιλογος

Ἐπιτέλους μποροῦμε νὰ ἰσχυριστοῦμε ὅτι ἡ ἐξι-
 στόρησή μας γύρω ἀπὸ τὸ σύμπαν ἐφθασε ἐδῶ
 στο τέλος τῆς. Ὁ κόσμος συμπεριέλαβε τὰ θνητὰ
 καὶ τὰ ἀθάνατα ἐμβία ὄντα καὶ ἐπί ολοκληρώθη-
 κε: ἐγίνε το ὄρατὸ ἐμβιο ὄν που περιέχει ὅλα τὰ ὄρατὰ ὄντα, εἰκόνα τοῦ νοη-
 τοῦ ἐμβίου ὄντος⁵⁹⁷, θεὸς αἰσθητός, ὁ ὑψιστος καὶ ἄριστος, ὁ κάλλιστος καὶ
 τέλειος, αὐτὸς ὁ ἕνας καὶ μονογενῆς Οὐρανός.